

Jokelan koulusurmat 7.11.2007

Tutkintalautakunnan raportti

OIKEUSMINISTERIÖN JULKAISUJA 2009:2

Jokelan koulusurmat 7.11.2007

Tutkintalautakunnan raportti

OIKEUSMINISTERIÖ

ISSN 1458-6444

ISBN 978-952-466-805-7 (nid.)

ISBN 978-952-466-806-4 (PDF)

Oikeusministeriö

Helsinki 2009

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
26.2.2009

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Oikeusministeriön julkaisu	
Jokelan koulusurmien tutkintalautakunta Puheenjohtaja, varatuomari Tuulikki Petäjaniemi Sihteeri, johtava tutkija Kai Valonen		Toimeksiantaja Valtioneuvosto	
		Toimielimen asettamispäivä 6.11.2008	
Julkaisun nimi Jokelan koulusurmat 7.11.2007 – Tutkintalautakunnan raportti			
Julkaisun osat Tapahtuman kuvaus ja sen taustatiedot, Jokelan tapahtumiin liittyvää yleistä tutkimustietoa, viestinten toiminta, analyysi ja johtopäätökset, toteutetut toimenpiteet ja suositukset			
Tiivistelmä			
<p>Jokelassa tapahtui 7.11.2007 surmatyö, jossa lukiolainen ampui koulukeskuksessa kahdeksan henkilöä ja itsensä. Koulusurmat olivat monisyinen ja monipolvinen tapahtuma ja samalla tahallinen rikollinen teko, joka oli murhan tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla suunnitelmallinen. Koulusurmien tekijän syrjäytyminen oli erityislaatuista, mikä oli seurausta useista osatekijöistä. Keskeiset mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisyyn on perheillä, kasvatuksella ja koulu yhteisöillä, mutta myös muulla yhteiskunnalla, nykyisin lisäksi internet-ympäristöllä.</p> <p>Koulusurmia ennaltaehkäisevässä työssä on toteutettava samanaikaisesti useita ratkaisuja, joista osa vaatii pitkän ajan. Tutkintalautakunta esittää koulusurmien todennäköisyyden vähentämiseksi ja niiden aiheuttamien vahinkojen pienentämiseksi 13 suositusta, joista moni liittyy syrjäytymisen ehkäisyyn.</p> <p>Oppilas- ja opiskelijahuoltoon tulisi tutkintalautakunnan mielestä kehittää niin, että resursseja on suositusten mukainen määrä, työ on suunnitelmallista, oppilaiden ongelmia pyritään aktiivisesti tunnistamaan ja tukitoimenpiteiden toteuttaminen varmistetaan. Mielensterveyspalveluja suositetaan kehitettäväksi siten, että perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalitoimen yhteistyö on sujuvaa ja apua tarvitseva nuori saa mahdollisimman hyvän hoitokokonaisuuden. Kouluihin tulisi saada aktiiviseen käyttöön järjestelmälliset ja toimivat käytännöt kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Kiusaamiseen tulisi puuttua jo varhaisessa vaiheessa ja tilannetta seurata.</p> <p>Tekijä sai mallin koulusurmiin internetistä ja löysi sieltä samanhenkistä keskusteluseuraa. Hän myös pystyi internetin avulla selvittämään aikaisempien koulusurmaajien motiiveja ja ajatuksia. Lisäksi hän käytti internetiä saadakseen teollisen julkaisuutta. Tutkintalautakunta suositaa internetin nykyistä kattavampaa moderointia ja poliisin nettivihjetoiminnan kehittämistä. Henkirikoksen valmistelun kriminalisointi muun muassa voisi antaa poliisille mahdollisuuden selvittää tekoa suunnittelevan henkilöllisyys nykyistä paremmin.</p> <p>Kantaa otetaan myös poliisin, pelastuslaitoksen ja ensihoidon yhteistyön kehittämiseen ja viranomaistiedotuksen parantamiseen. Erikseen käsitellään tapahtuman tutkinnasta annetun erillislain perusteella tiedotusvälineiden toiminnan kehittämistä, johon liittyy tutkintalautakunta suositaa itsesääntelyn vahvistamista.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) koulusurmat, Jokela, syrjäytyminen, oppilashuolto, kiusaaminen, ampuma-aseet, internet, turvallisuussuositukset			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 13/021/2007			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön julkaisuja 2009:2		ISSN 1458-6444	ISBN 978-952-466-805-7 (nid.) 978-952-466-806-4 (PDF)
Kokonaissivumäärä 132	Kieli suomi	Hinta -	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Onnettomuustutkintakeskus		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
26 februari 2009

<p>Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)</p> <p>Kommissionen för undersökning av skolmorden i Jokela Ordförande, vicehäradschef Tuulikki Petäjaniemi Sekreterare, ledande utredare Kai Valonen</p>	<p>Typ av publikation Justitieministeriets publikation</p> <p>Uppdragsgivare Statsrådet</p> <p>Datum då organet tillsattes 6 november 2008</p>		
<p>Publikation (även den finska titeln) Skolmorden i Jokela 7.11.2007 – Undersökningskommissionens rapport (Jokelan koulusurmat 7.11.2007 – Tutkintalautakunnan raportti)</p>			
<p>Publikationens delar Beskrivning av händelsen och bakgrundsinformation, allmän information om händelserna i Jokela, mediernas verksamhet, analys och slutsatser, genomförda åtgärder och rekommendationer</p>			
<p>Referat</p> <p>Den 7 november 2007 inträffade ett blodsdåd i Jokela där en gymnasist sköt åtta personer och sig själv i ett skolcentrum. Orsakerna till dådet var mångskiftande och komplexa. Samtidigt var dådet en uppsåtlig kriminell gärning som utfördes systematiskt på ett sätt som uppfyller brottsrekvisitet för mord. Gärningsmannens marginalisering var av ett speciellt slag, ett resultat av flera olika delfaktorer. Familjerna, uppfostran och skolgemenskapen, men också hela samhället, numera även Internetmiljön, har en nyckelställning när det gäller att förhindra marginalisering.</p> <p>I arbetet för att förebygga skolmord måste flera lösningar nås samtidigt. En del av dem kräver lång tid. Undersökningskommissionen lägger fram 13 rekommendationer för att reducera sannolikheten för skolmord och minimera skadorna som de förorsakar. Många av rekommendationerna gäller förebyggande av marginalisering.</p> <p>Elev- och studentvården bör enligt undersökningskommissionen utvecklas så att resurserna motsvarar rekommendationerna, arbetet är systematiskt, aktiva ansträngningar görs för att identifiera elevernas problem och stödåtgärder garanteras. Mentalvårdstjänsterna bör enligt rekommendationerna utvecklas så att samarbetet mellan primärvården, den specialiserade sjukvården och socialväsendet är smidigt och den unge hjälpbehövande får bästa möjliga vård på alla områden. Skolorna bör få systematiska och fungerande metoder som aktivt används för att förebygga mobbning. Ingripanden mot mobbning bör göras på ett tidigt stadium och situationen följas upp.</p> <p>Gärningsmannen fann sin modell för skolmordet på Internet och hittade också där likasinnade att diskutera med. Han kunde också via Internet bekanta sig med tidigare skolmördares motiv och tankar. Dessutom använde han Internet för att ge publicitet åt sin gärning. Undersökningskommissionen rekommenderar en mera övergripande moderering av Internet och utveckling av polisens webbtipsverksamhet. Exempelvis kriminalisering av förberedelse till brott mot liv skulle kunna ge polisen bättre möjlighet att identifiera någon som planerar en sådan gärning.</p> <p>Ställning tas också till ett förbättrat samarbete mellan polisen, räddningsverket och akutvården. Mediernas beteende behandlas särskilt på grundval av en separat lag utfärdad om undersökningen av händelsen. Undersökningskommissionen förordar där en strängare självreglering.</p>			
<p>Nyckelord skolmord, Jokela, marginalisering, elevvård, mobbning, skjutvapen, Internet, säkerhetsrekommendationer</p>			
<p>Övriga uppgifter JM 13/021/2007</p>			
<p>Seriens namn och nummer Justitieministeriets publikationer 2009:2</p>		<p>ISSN 1458-6444</p>	<p>ISBN 978-952-466-805-7 (häftad) 978-952-466-806-4 (PDF)</p>
<p>Sidantal 132</p>	<p>Språk finska</p>	<p>Pris -</p>	<p>Sekretessgrad offentlig</p>
<p>Distribution Centralen för undersökning av olyckor</p>		<p>Förlag Justitieministeriet</p>	

DESCRIPTION

MINISTRY OF JUSTICE
Finland

Date of publication
26 February 2009

<p>Authors</p> <p>Investigation Commission of the Jokela school shooting Chairman Tuulikki Petäjaniemi, LL.M. Secretary, Chief Accident Investigator Kai Valonen</p>	<p>Type of publication Publication of the Ministry of Justice</p>	
	<p>Assigned by Council of State</p>	
	<p>Date when body appointed 6 November 2008</p>	
<p>Name of the publication Jokela School Shooting on 7 November 2007 – Report of the Investigation Commission (Jokelan koulusurmat 7.11.2007 – Tutkintalautakunnan raportti)</p>		
<p>Parts of publication Description of the event and background information, general information on the Jokela events, the work of the media, analysis and conclusions, measures taken and safety recommendations</p>		
<p>Abstract</p> <p>On 7 November 2007 a bloody deed took place in Jokela where a senior high school student shot eight persons and himself in a school centre. The reasons for the school shooting were multifarious and complex, and the shooting constituted a deliberate criminal act showing the methodical nature that constitutes an essential element of murder. The marginalization of the perpetrator was of a special kind, the result of several contributory factors. The family, upbringing and the school community but also society as a whole, nowadays including the Internet environment, are in a prime position for preventing marginalization.</p> <p>To prevent school shootings, time consuming work has to be carried out simultaneously on different fronts to find solutions to several issues. The Investigation Commission presents 13 recommendations to reduce the probability of school shootings and lessen the harm done by them. Many of the recommendations involve the prevention of marginalization.</p> <p>According to the Investigation Commission, student care should be developed so that the resources will correspond to recommendations, the work will be systematic, efforts will be made to actively identify the problems of the students and the performance of support measures ensured. Mental health services should be developed so that co-operation between basic health care, specialised health care and the social services will be smooth and a young person in need of help will get the best possible comprehensive care. Systematic and well-functioning practices to prevent bullying should be actively used in the schools. Intervention against school bullying should be made at an early stage and the situation followed up.</p> <p>The perpetrator found both models for the school shooting and like-minded discussion partners on the Internet. With the help of the Internet he was also able to ascertain the motives and thoughts of previous school shooters. In addition, he used the Internet to get publicity for his act. The Investigation Commission recommends that the Internet should be more comprehensively moderated and the web tip information system of the police enhanced. Among other things, the criminalisation of the preparation of an offence against life could give the police a better chance to pinpoint the identity of a person planning such an act.</p> <p>The Investigation Commission also takes a position on the development of the co-operation between the police, the Department for Rescue Services and the paramedic services as well as on the improvement of official information. The improvement of the work of the media is considered separately on the basis of a separate statute on the investigation of the event, and the Investigation Commission recommends stricter self-regulation.</p>		
<p>Keywords school shooting, Jokela, marginalization, student care, school bullying, guns, Internet, security recommendation</p>		
<p>Other information OM 13/021/2007</p>		
<p>Serial name and number Ministry of Justice Publications 2009:2</p>	<p>ISSN 1458-6444</p>	<p>ISBN 978-952-466-805-7 (stitched) 978-952-466-806-4 (PDF)</p>
<p>Number of pages 132</p>	<p>Language Finnish</p>	<p>Price -</p>
<p>Distributed by The Accident Investigation Board of Finland</p>		<p>Published by Ministry of Justice</p>

ALKUSANAT

Jokelassa tapahtui 7.11.2007 surmatyö, jossa lukiolainen ampui koulukeskuksessa kahdeksan henkilöä ja itsensä.

Kyseessä ei ollut onnettomuus vaan rikollinen teko, joten tutkintalautakuntaa ei voitu asettaa onnettomuuksien tutkinnasta annetun lain (373/1985) nojalla. Tapahtuman yhteiskunnallisen merkittävyyden vuoksi syntyi tarve selvittää onnettomuustutkinnan tapaan, mitä keinoja vastaavanlaisten tapausten välttämiseksi tai niiden seurausten vähentämiseksi on löydettävissä.

Oikeusministeriö asetti 27.11.2007 tapahtuman johdosta työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella lautakunnan asettamista tutkimaan Jokelan surmatyötä. Työryhmän piti määritellä kysymykset, joita on tutkittava ja selvitettävä. Työryhmän määrittelyn perusteella valmisteltiin eräiden kuolemaan johtaneiden tapahtumien tutkintaa koskeva laki (662/2008), jonka nojalla valtioneuvosto asetti tutkintalautakunnan 6.11.2008. Tutkintalautakunnan asettamiseksi tarvittavan lain valmistelijana oikeusministeriössä toimi lainsäädäntösihteeri Liisa Vanhala yhteistyössä Jokela-työryhmän kanssa.

Tutkintalautakuntaan nimitettiin yhtä lukuun ottamatta samat henkilöt, jotka olivat jo oikeusministeriön asettamassa työryhmässä. Tutkintalautakunta oli seuraava:

puheenjohtaja varatuomari Tuulikki Petäjäniemi

jäsenet ylijohtaja Jarmo Littunen, oikeusministeriö
valmiusjohtaja Janne Koivukoski, sisäasiainministeriö
poliisiylitarkastaja Robin Lardot, sisäasiainministeriö
hallitusneuvos Eeva-Riitta Pirhonen, opetusministeriö
apulaisosastopäällikkö Kristiina Pietikäinen, liikenne- ja viestintäministeriö
ylilääkäri Tom Silfvast, sosiaali- ja terveysministeriö
ylitarkastaja Maire Kolimaa, sosiaali- ja terveysministeriö
johtaja Tuomo Karppinen, Onnettomuustutkintakeskus

sihteeri johtava tutkija Kai Valonen, Onnettomuustutkintakeskus

Tutkinnan alkuvaiheen työryhmässä oli opetusministeriöstä ylijohtaja Sakari Karjalainen.

Tutkintalautakunta laati tutkinnan perusteella tämän tutkintaselostuksen, jossa tapahtuma käsitellään kuten onnettomuustutkinnassa. Tutkintaselostuksen alussa niin kutsutussa fakto-osassa kerrotaan tapahtumat ja niihin liittyvät taustat. Lisäksi esitellään tapahtumaan liittyvää yleistä tutkimustietoa ja kerrotaan viestinten toiminnasta. Analyysiosassa tutkintalautakunta analysoi tutkinnassa esiin tulleita seikkoja, arvioi niiden merkitystä ja esittää johtopäätöksensä. Seuraavana ovat jo toteutetut toimenpiteet. Tutkintaselostuksen lopussa ovat tutkintalautakunnan suositukset.

Tutkinnan tarkoituksena on vastaavien tapausten ennaltaehkäisy ja turvallisuuden parantaminen, joten syyllisyys- ja vahingonkorvauskysymyksiä ei käsitellä. Tutkintaselostusta ei ole kirjoitettu sisällön ja tyylin osalta siten, että se olisi tarkoitettu käytettäväksi oikeudenkäynnissä.

Tutkinta-aineisto on arkistoitu Onnettomuustutkintakeskukseen.

SISÄLLYSLUETTELO

1 TAPAHTUMAN SEKÄ POLIISI- JA PELASTUSTOIMINNAN KUVAUS	15
1.1 Yleiskuvaus.....	15
1.2 Tapahtumapaikka ja sääolosuhteet	15
1.3 Teon valmistelu ja tapahtumat 7.11.2007	18
1.4 Välitön viranomaistoiminta	22
1.4.1 Hälytykset	22
1.4.2 Toiminta tapahtumapaikalla	24
1.5 Psykososiaalinen tuki.....	33
1.6 Uhrin tunnistaminen, tiedottaminen omaisille ja ampumavammojen tutkinta.....	38
1.7 Aiheutuneet vahingot.....	40
1.7.1 Henkilö- ja materiaalivahingot.....	40
1.7.2 Jokelan tapausta seuranneet koulu-uhkaukset.....	41
2 TAPAHTUMAN TAUSTATIEDOT.....	43
2.1 Tapahtumaympäristön kuvaus ja tekoon käytetyt välineet	43
2.1.1 Koulukiinteistö.....	43
2.1.2 Ase ja ampumatarvikkeet	43
2.1.3 Sytytysneste ja tulitikut	44
2.2 Olosuhteet.....	44
2.3 Tapahtumaan liittyvät organisaatiot ja henkilöt.....	45
2.3.1 Ampuja.....	45
2.3.2 Jokelan yläaste ja lukio	48
2.3.3 Oppilas- ja opiskelijahuollon organisaatio ja toimintatavat	50
2.3.4 Nuorisotoimi	52
2.4 Organisaatioiden ennaltaehkäisytyö ja varautuminen poikkeaviin tilanteisiin	53
2.4.1 Koulu.....	53
2.4.2 Poliisi.....	55
2.4.3 Ensihoitopalvelut.....	57
2.4.4 Pelastustoimi	58
2.4.5 Vapaaehtoinen pelastuspalvelu, Suomen Punainen Risti ja kirkon henkinen huolto	59
2.4.6 Uhrintunnistuskäytännöt	60
2.4.7 Internet ja media.....	60
2.6 Säädökset, määräykset, ohjeet ja muut asiakirjat.....	63
2.6.1 Koulun ja oppilashuollon varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet.....	63
2.6.2 Poliisin varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet.....	71
2.6.3 Ensihoidon varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet.....	73
2.6.4 Pelastustoimen varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet	74
2.6.5 Nuorisotyötä koskevat säännökset	75
2.6.6 Ampuma-aselainsäädäntö.....	75

2.6.7 Valtionhallinnon kriisitilanteiden ja poikkeusolojen viestintäohje	77
2.6.8 Tiedotusvälineitä, internetiä ja pelejä koskevat säännökset, määräykset ja ohjeet	78
2.6.9 Jälkihoitoon liittyvät säädökset	81
2.6.10 Rikoslaki	81
2.6.11 Kansallinen väkivallan torjuntaohjelma	82
2.6.12 Sisäisen turvallisuuden ohjelma	82
2.7 Muualla tapahtuneet koulusurmat	83
2.8 Menetelmä uhkan arvioimiseksi koulussa	87
3 JOKELAN TAPAHTUMIIN LIITTYVÄÄ YLEISTÄ TUTKIMUSTIETOA	89
3.1 Nuorten tekemistä henkirikoksista Suomessa	89
3.2 Rikollisuudesta Tuusulassa ja Jokelan taajamassa	89
3.3 Nuoriin kohdistuvasta väkivallasta	90
3.4 Koulukiusaamisesta	91
3.5 Psykenlääkkeistä	94
3.6 Pelien vaikutuksesta	95
4 VIESTINTEN TOIMINNAN TUTKINTA	97
4.1 Jokelan nuorten adressi	97
4.2 Median toiminnasta	97
4.3 Journalismin eettiset periaatteet	98
4.4 Julkisen sanan neuvoston julkaisemat Journalistin ohjeet	99
4.5 Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artiklat	99
4.6 Julkisen sanan neuvoston kannanottoja Jokela-uutisointiin	100
4.7 Journalistien kouluttaminen	101
5 ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	103
6 TOTEUTETUT TOIMENPITEET	115
7 SUOSITUKSET	121
7.1 Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittäminen	121
7.2 Nuorten mielenterveyspalveluiden hoitosuositusten täsmentäminen	122
7.3 Kiusaamisen ehkäisy	122
7.4 Ampuma-aselupien tiukentaminen ja aseiden vähentäminen	123
7.5 Koulujen kokonaisturvallisuuden suunnitelmallinen parantaminen	123
7.6 Internetin moderointi	123
7.7 Poliisin nettivihjetoiminta	124
7.8 Henkirikoksen valmistelun kriminalisointi	124
7.9 Moniviranomaisyhteistyön kehittäminen	125
7.10 Viranomaistiedottamisen parantaminen	125
7.11 Tiedotusvälineiden itsesääntelyjärjestelmän vahvistaminen	125

LÄHDELUETTELO

1 TAPAHTUMAN SEKÄ POLIISI- JA PELASTUSTOIMINNAN KUVAUS

1.1 Yleiskuvaus

Jokelan lukion opiskelija tuli keskiviikkona 7.11.2007 kesken koulupäivän Jokelan koulu-keskukseen ja ampui laillisesti hankkimallaan pistoolilla kuusi lukiolaista, rehtorin, koulu-keskuksen terveydenhoitajan sekä lopuksi itsensä. Välittömiin tapahtumiin liittyvät tiedot on koottu poliisin esitutkinta-aineistosta, mutta viranomaistoiminnan kuvaus perustuu pääosin tutkintalautakunnan omaan tiedonhankintaan.

1.2 Tapahtumapaikka ja sääolosuhteet

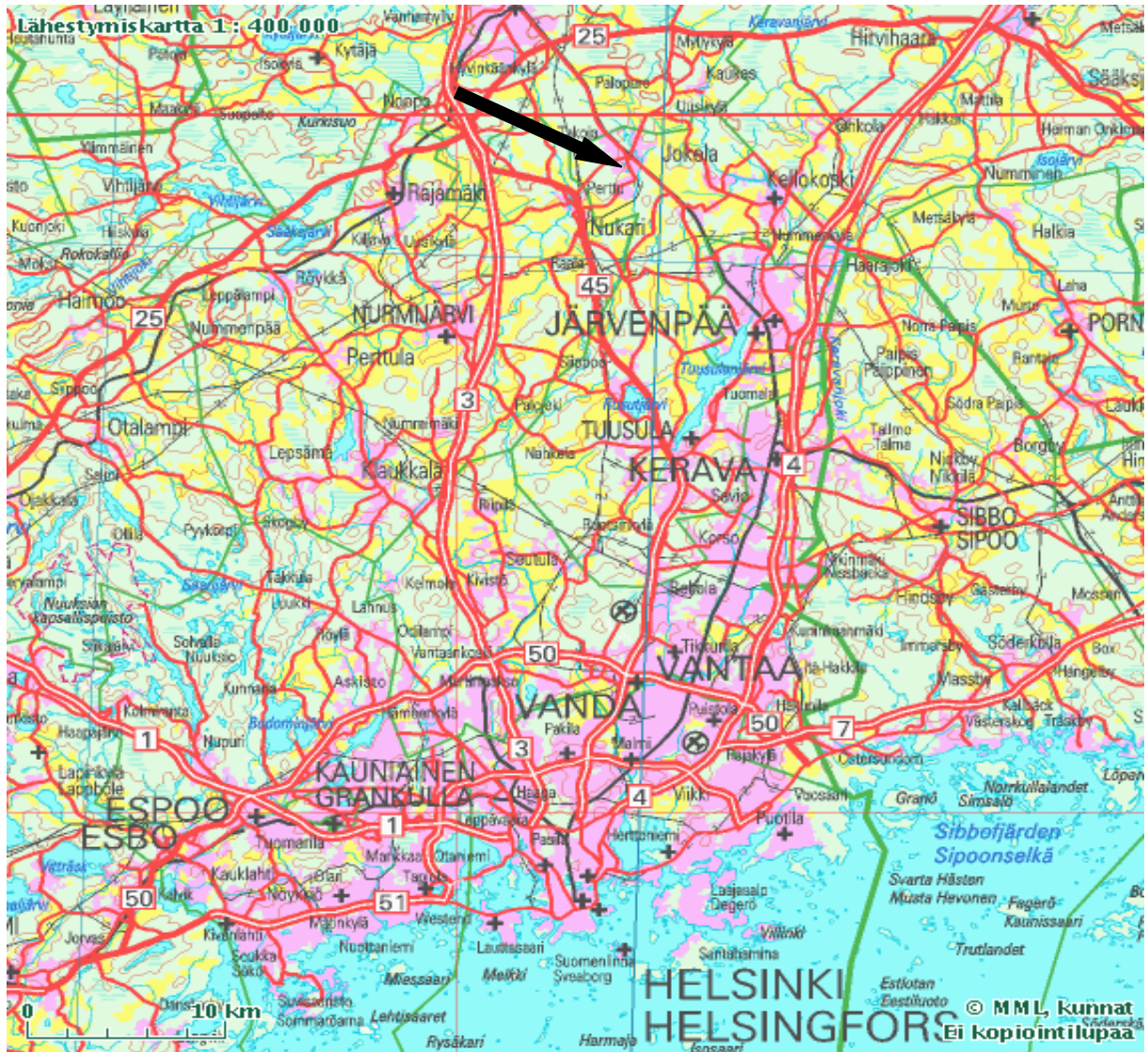
Jokela on Hyrylän ja Kellokosken ohella yksi Tuusulan kunnan keskuksista. Jokela on kunnan pohjoisin taajama, joka sijaitsee pääradan varrella noin 50 km päässä Helsingistä, 10 km päässä Hyvinkäältä ja 13 km Järvenpäästä. Tuusulan kuntakeskuksesta Hyrylästä Jokelaan on noin 20 km.

Koulukeskus on Jokelan keskustaajamassa pääradan länsipuolella noin 500 m rautatieasemasta lounaaseen. Koululle johtava katu on umpikuja, joten kadulla ei ole merkittävästi liikennettä. Koulun pohjoispuolella on peltoa ja pysäköintialuetta. Näiden takana sijaitsee Jokela-talo ja päiväkotit. Itäpuolella on lampi. Etelä- ja länsipuolella sijaitsee omakotitaloalue.

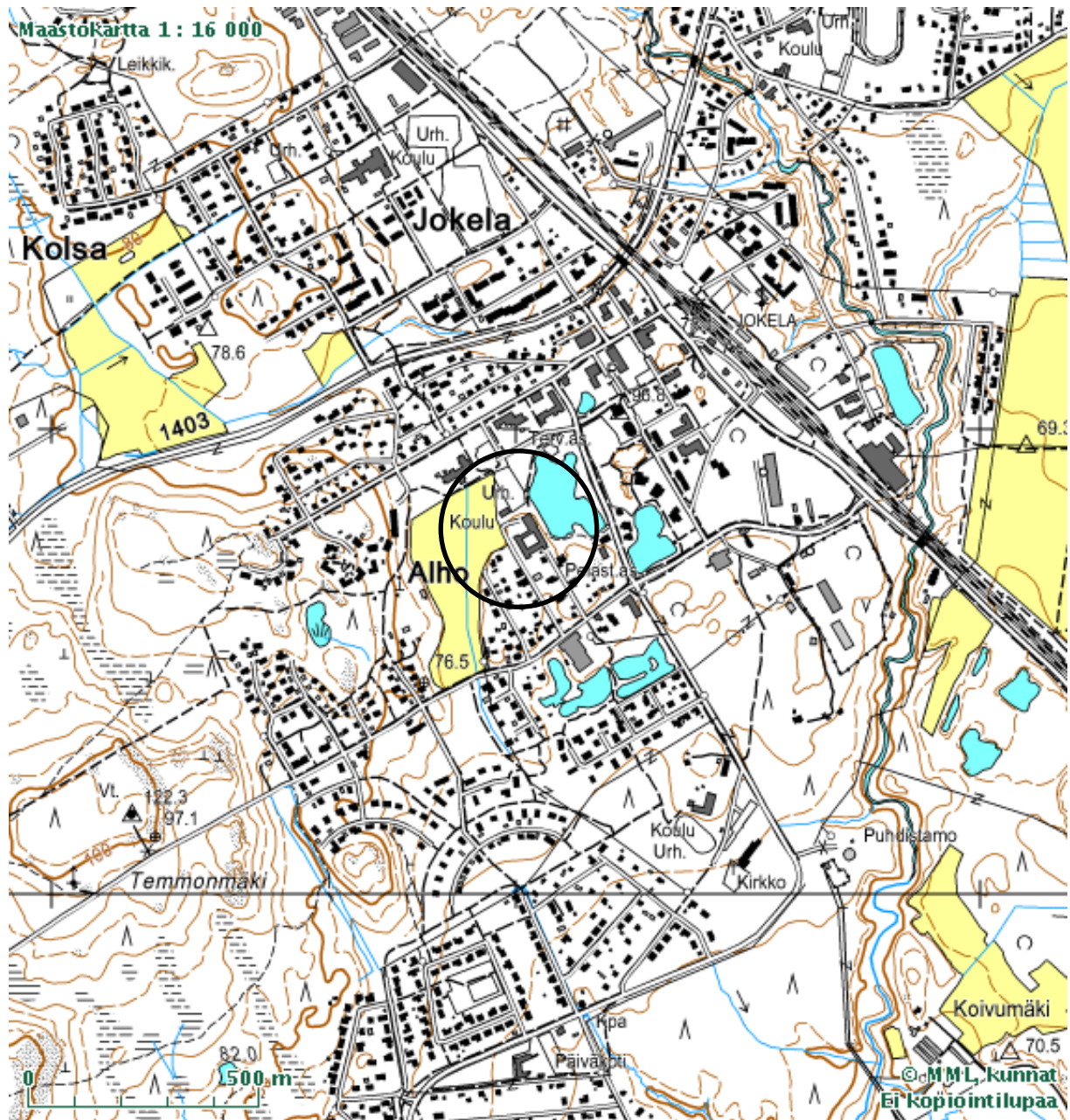
Koko Tuusulassa on noin 36 000 asukasta, joista yli puolet asuu Hyrylässä. Jokelassa asukkaita on 5 300.

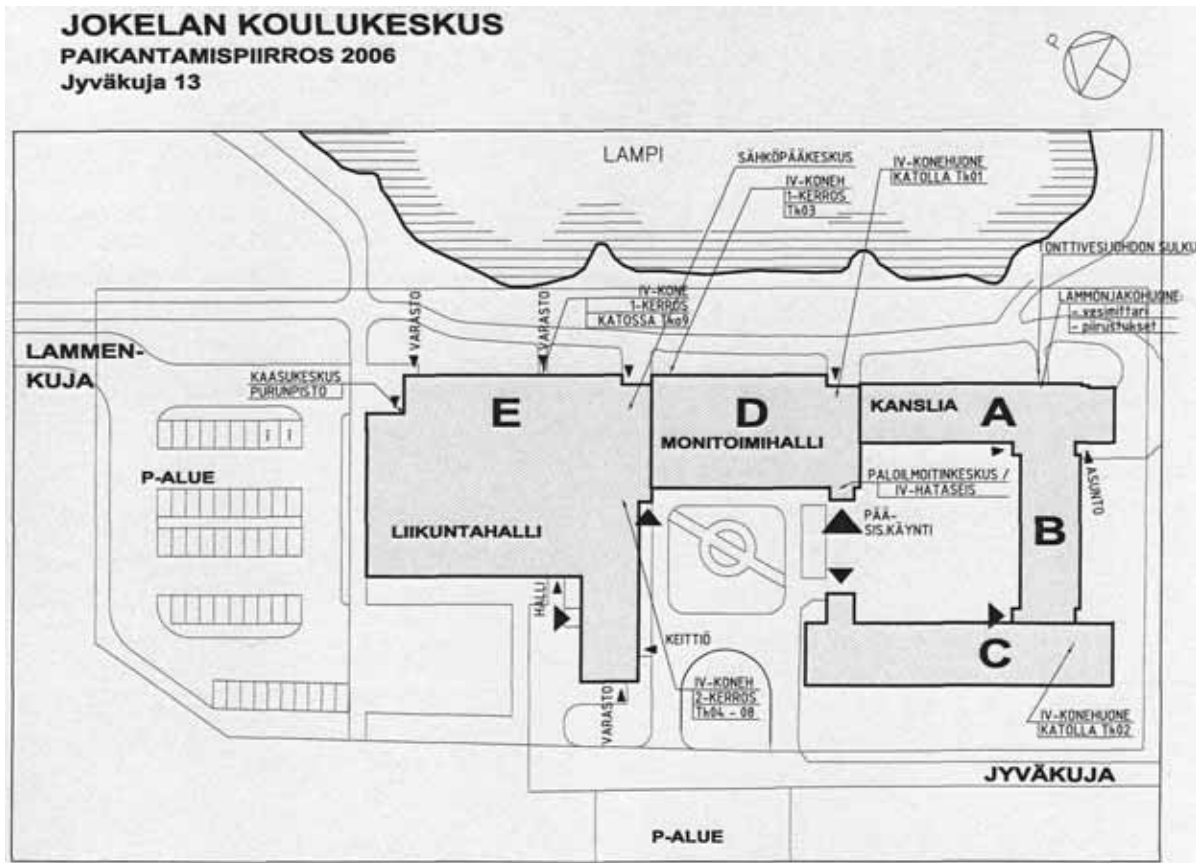
Kuva 1. Jokelan koulukeskus lammen suunnasta kuvattuna. (Kuva: Poliisi)

Kuva 2. Jokelan sijainti. (Kartta: KTJ/Oikeusministeriö/MML)

Kuva 3. Jokelan taajama. Koulukeskus on ympyröitynä kuvassa keskellä lammen lounaispuolella. (Kartta: KTJ/Oikeusministeriö/MML)

Kuva 4. Jokelan koulukeskus.

Sää oli Ilmatieteen laitoksen mukaan tapahtuman aikaan täysin pilvinen ja poutainen. Ilman lämpötila oli nollan ja yhden lämpöasteen välillä ja suhteellinen kosteus 98 prosenttia.

1.3 Teon valmistelu ja tapahtumat 7.11.2007

Tekijä oli suunnitellut kouluampumista ainakin maaliskuun alusta 2007 alkaen. Silloin hän kirjoitti päiväkirjaansa aloittavansa ihmiskuntaa vastaan operaation, jonka tarkoituksena oli tappaa ihmisiä niin paljon kuin mahdollista ja aiheuttaa tuhoa ja kaaosta. Tekijä kirjoitti olevansa viimeistään syksyllä aseistautunut ja valmis toteuttamaan operaation. Myöhemmin maaliskuussa 2007 hän kirjoitti, että kuolee todennäköisesti itsekin toteuttaessaan operaation. Tekijä kirjoitti haluavansa, että teko muistetaan ikuisesti ja että siitä jää pysyvä vaikutus maailmaan. Hän myös arveli saavansa seuraajia.

Tekijä ihanoi ulkomailla aikaisemmin sattuneita koulusurmia ja muun muassa 16.4.2007 iloitsi päiväkirjassaan sinä päivänä toteutetuista Virginia Technin koulusurmista. Muutamaa päivää myöhemmin, 20.4.2007, hän juhlisti päiväkirjassaan Columbinen koulusurmien vuosipäivää, mutta harmitteli samalla, että tekijöiden propaanipommi ei räjähtänyt. Samana päivänä hän kirjoitti tiettävästi ensimmäisen kommenttinsa Columbinen koulusurmien toteuttajille omistetussa internetin keskusteluyhteisössä.

Toukokuussa 2007 tekijä alkoi kirjoittaa ”luonnollisen valitsijan” manifestia, jonka otsikko oli ”Kuinka luonnonvalinta muuttui idiokraattiseksi valinnaksi?”. Hän siirsi sekä englannin- että suomenkieliset manifestinsa internetiin illalla 5.11.2007 ja viimeisteli niitä vielä tapahtumapäivää edeltävänä yönä.

Elokuussa 2007 muut nuoret havaitsivat tekijän käyttäytymisen muuttuneen epätavalliseksi ja kertoivat siitä erityisnuorisotyöntekijälle. Vastaavanlaisia ilmoituksia tuli erityisnuorisotyöntekijälle useilta nuorilta aina lokakuun 2007 loppuun asti. Tekijä käyttäytyi muita nuoria kohtaan uhkailevasti sanoen, että he tulisivat kuolemaan valkoisen vallankumouksen seurauksena. Nuoret olivat huolissaan tekijästä ja kokivat, että hän saattaisi tehdä jotain itselleen tai muille. Erityisnuorisotyöntekijä hankkiutui puheisiin tekijän kanssa ja keskusteli tämän kanssa kolme kertaa, viimeisen kerran marraskuun alussa. Tekijä ei ilmaissut keskusteluissa, että olisi toteuttamassa jotakin väkivaltaista tai muuta tekoa. Erityisnuorisotyöntekijä oli myös kahdesti yhteydessä koulun rehtoriin, joka totesi tekijän puheiden olevan tiedossa ja että asiaa seurataan. Tekijä ei halunnut, että asiasta oltaisiin yhteydessä kotiin, minkä hän pystyi 18-vuotiaana kieltämään.

Elokuussa tekijä kävi ampumaradalla ampumassa ampumaseuran aseella yhden kerran. Lokakuussa hän hankki ampuma-aseluvan ja osti aseensa ja patruunoita aseliikkeestä 2.11.2007. Aseella ampumista hän kävi kokeilemassa 5.11.2007 metsässä ja julkaisi siitä videoleikkeitä internetissä.

Viimeisinä päivinä ennen koulusurmia tekijä keskusteli Columbinen koulusurmia käsittelevässä yhteisössä aktiivisesti. Hän muun muassa esitteli aseensa kuvaa ja Columbinen koulusurman turvakameroiden kuvista kokoamaansa videota. Erään keskustelijan kanssa tekijä kävi messengerissä eli pikaviestintäohjelman avulla pitkät kahdenkeskiset keskustelut kahtena tekoa edeltävänä iltana. Keskusteluissa tekijä lainasi Columbinen kouluampujan kommentteja ja antoi ymmärtää, että hän olisi menossa kouluun aseensa kanssa, mutta asiaa täsmäviiniin kysymyksiin hän ei osannut vastata.

Tekoa edeltävänä iltana tekijä loi ja muokkasi useita tekstitiedostoja kuten esimerkiksi jäähyväisviestin perheelleen. Viestissään tekijä perusteli tekoaan yhteiskunnan parantamisella. Hän toivoi, että olot tulisivat olemaan paremmat, jotta tällaisia tekoja ei tarvitsisi tehdä. Viimeinen aikamerkintä tietokoneella 7.11.2007 on kello 1.57.

Tekopäivänä 7.11.2007 tekijä ei mennyt ensimmäiselle koulutunnille vaan aloitti kello 8.37 nettisurffauksen. Kello 9.33 hän latsasi YouTube-sivustolle videotiedoston, jossa on aluksi kuva koulukeskuksesta lammen suunnasta kuvattuna ja sen jälkeen punaiseksi muokattu kuva tekijästä ase kädessä osoittamassa kameraa kohti. Taustalla soi industrial rock -musiikki. Kello 11 jälkeen hän vielä käsitteli teksti-, video- ja äänitiedostoja sekä kirjoitti koulusurmiensa toteuttajille omistettuun nettiyhteisöön, että tänään tehdään historiaa.

Päivä, jolloin tekijä ryhtyi toteuttamaan suunnitelmaansa, oli nykyisen kalenterin mukainen lokakuun vallankumouksen 70. vuosipäivä. Tekijä sammutti tietokoneensa kello 11.28 ja lähti pian sen jälkeen polkupyörällään kohti 1,7 km päässä olevaa Jokelan koulukeskusta. Hän saapui koulun lammen puoleiselle nurkalle noin kello 11.37 ja meni kouluun pohjakerrokseen sisälle ruokalan alapuolisesta ovesta. Tällöin käynnissä oli oppitunteja ja lukiolaisien ruokailu.

Tekijä kohtasi ala-aulassa lukiolaisen (1. uhri), ampui tämän noin kello 11.42 ja siirtyi ala-aulan wc-tiloihin. Käytävillä liikkuneet useat lukiolaiset havaitsivat lattialla makaamassa pojan, jonka arvelivat lyöneen pänsä. Osa näistä lukiolaisista oli kuullut ääniä, joita he eivät kuitenkaan tunnistanee laukauksiksi. Lukiolaiset tekivät hätäkeskukseen hätäilmoituksen, jonka aikana tekijä ampui wc:n ovensuusta ensin yhden (2. uhri) ja sen jälkeen toisen paikalla olleista lukiolaisista (3. uhri). Yksi oppilaista tunnisti ampujan. Terveystoimittaja tuli juos-

ten pohjakerrokseen, jossa hän totesi ammutun, kehotti huutamalla paikalle pyrkiviä poistumaan ja oli puhelimitse yhteydessä hätäkeskukseen. Puhelun aikana tekijä ampui wc-tilojen ulkopuolelle yhden lukiolaisen (4. uhri) ja lähti seuraamaan käytävää pakenevaa terveydenhoitajaa. Tekijä ampui terveydenhoitajan (5. uhri) ja sen jälkeen vielä yhden lukiolaisen käytävälle samaan kohtaan (6. uhri). Kello oli tällöin noin 11.46, joten kuusi henkilöä sai surmansa neljän minuutin kuluessa.

Koulun vararehtori oli opettajanhuoneessa tai sen lähellä olevassa omassa huoneessaan, kun paikalle tuli tyttö kertomaan koululla liikkuvasta ammuskelijasta. Vararehtori meni rehtorin kansliaan ja kertoi edelleen rehtorille, että koulussa ammutaan. Kello 11.47 rehtori kuulutti, että kaikkien tulee pysyä luokissaan, kukaan ei saa poistua luokistaan. Tekijä ampui sen jälkeen käytävällä lukuisia laukauksia niin, että kaikkiaan hylsyjä löytyi pohjakerroksesta 53. Ampuessaan tekijä huusi ”minä tapan kaikki”. Hän ei kuitenkaan ampunut paikalle sattunutta erään oppilaan äitiä. Tämän jälkeen tekijä pyrki yhteen pohjakerroksen luokkaan sisään ja ampui oven läpi kolme kertaa osuen yhtä oppilasta jalkaan.

Tekijä siirtyi kaksi kerrosta ylöspäin rakennuksen II-kerrokseen. Siellä käytävän penkillä istui kaksi lukiolaista. Heistä toinen pääsi ampujaa karkuun ja toinen sai kuolemaan johtaneita osumia (7. uhri). Käytävältä löytyi 3 hylsyä. Tekijä levitti palavaa nestettä käytävän seinälle ja yritti sytyttää sitä tulitikuilla siinä kuitenkaan onnistumatta. Sen jälkeen hän palasi alaspäin I-kerrokseen ruokasalin edessä olevaan aulaan ja pyrki sisään ruokalaan. Lasiset liukuovet oli kuitenkin ehditty sulkea ja lukita. Tekijä vaati avaamaan ovet ja ampui ovien lasien läpi osuen muutamia tuoleihin. Ruokalassa olleet pakenivat ruokalan toisesta päästä ulos ja keittiön takana oleviin tiloihin. Kello oli tällöin noin 11.54. Ruokalan aulasta löytyi 5 hylsyä.

Samoihin aikoihin rehtori meni yhdessä kuraattorin kanssa vanhan osan pohjakerroksen uloskäynnistä ulos lammen puolelle. Rehtori jäi koulurakennuksen ja lammen väliin puhumaan puhelimessa. Kuraattori puolestaan lähti rakennuksen päässä olevan parkkipaikan suuntaan ja edelleen parkkipaikan toiseen reunaan opastamaan hälytysajoneuvoja paikalle. Tällöin tekijä tuli kirosanoja huutaen ulos ruokalan alapuolisesta uloskäynnistä ja kuraattori pakeni juosten pellolle. Seuraavan kerran tekijä nähtiin lammen puoleisen uloskäynnin luona, jossa myös rehtori oli. Tekijä ampui rehtoria (8. uhri) useita kertoja. Kello oli 11.57. Paikalta löytyi 7 hylsyä.

Tekijä meni kyseisestä ovesta sisään ja siirtyi ylöspäin I-kerrokseen yrittäen avata opettajanhuoneen ovia huutaen ”tulkaa ulos kaikki, mä tapan”. Saman käytävän päässä on yläasteen luokkahuone, jonne tekijä pääsi sisään avoimesta ovesta. Hän osoitti oppilaita aseella, kertoi kyseessä olevan vallankumous ja kehotti oppilaita rikkomaan paikkoja. Tekijä ampui kaksi laukausta, yhden televisioon ja yhden ikkunaan, mutta ei yrittänyt osua oppilaisiin. Luokasta löytyi kaksi hylsyä.

Muutaman minuutin yli kahdentoista tekijä kulki I-kerroksessa opettajanhuoneen edessä kulkevaa käytävää. Tällöin ensimmäiset poliisit ja sairaankuljetusajoneuvot olivat jo paikalla sisäpihan puolella. Tekijä yritti ampua vinosti käytävän ikkunoiden läpi sisäpihan suuntaan, mutta luoti ei lävistänyt ikkunaa. Tekijä siirtyi sen jälkeen pääovelle, josta hän kello 12.04 ampui häntä lähestyneitä ja käskyttäneitä poliiseja kohti kaksi laukausta. Käytävältä löytyi yksi ja pääovelta kaksi hylsyä.

Tekijä jatkoi edelleen samassa kerroksessa ruokalan lähellä olevan aulan wc-tiloihin, jossa hän ampui itseään päähän sillä seurauksella, että kuoli saman päivän iltana (9. kuollut). Wc:stä löytyi yksi hylsy.

Kaiken kaikkiaan tekijä ampui koulukeskuksessa hylsyistä päätellen 75 laukausta. Käyttämättömiä patruunoita jäi 328, joista tekijän mukana olleessa olkalaukussa oli 250, tekijän taskuissa 59, koulutiloissa 15, pistoolissa 3 ja kotona 1.

Omatoinen pelastautuminen

Ensimmäisenä hätäkeskukseen soittanut oppilas ryntäsi ala-aulasta portaita ylös opettajanhuoneeseen ja huusi matkalla, että täällä ammutaan. Puhelu hätäkeskukseen oli koko ajan auki. Opettajanhuoneessa hysterisen oppilaan puheesta selvisi nopeasti, että koulussa ammutaan. Kuraattori otti häneltä puhelimen ja jatkoi yhteydenpitoa hätäkeskukseen.

Viisi opettajaa lähti alas pohjakerrokseen selvittämään mitä on tapahtunut. Pohjakerroksessa ensimmäisenä kulkenut opettaja huusi muille, että ”älkää tulko, siellä ammutaan”. Opettajat lähtivät juoksemaan pakoon. Yksi opettajista juoksi ruokalaan, käski siellä olleiden oppilaiden poistua ulos ja lukitsi ruokalan ovet. Oppilaat poistuivat pihalle lastauslaiturin ovesta.

Opettajanhuoneessa pidettiin koko ajan yhteyttä hätäkeskukseen, josta erään opettajan mukaan neuvottiin kaikkia pysymään sisällä lukkojen takana. Samoihin aikoihin vararehtori meni rehtorin huoneeseen ja kehotti häntä kuuluttamaan, että kaikkien oppilaiden pitäisi pysyä luokissaan. Osa opettajista ja oppilaista ymmärsi rehtorin poikkeuksellisesta äänestä, että jotain vakavaa on tekeillä. Osa luuli, että kyseessä on harjoitus. Luokkien ovia lukittiin rehtorin kuulutuksen mukaisesti. Myös ala-aulasta käytävään johtavat palo-ovet suljettiin. Oppilaita ja henkilökuntaa piiloutui muun muassa WC- ja varastotiloihin.

Eräs opettaja käski oleskelupihalla olleet oppilaat takaisin sisälle luokkaan. Oppilaita siirtyi sinne ja he lukitsivat oven. Rehtorin kuulutuksen johdosta toinen opettaja lähti luokastaan selvittämään mitä tapahtuu ja kehotti oppilaitaan pysymään luokassa. Opettaja palasi luokkaan ja lähti uudestaan ulos. Hallintokäytävällä oman luokkansa lähellä hän kohtasi kahden muun opettajan kanssa ampujan ja juoksi pakoon. Ulos päästyään hän lähti kiertämään koulurakennusta oman luokkansa ikkunoiden alle, jossa hän huutamalla ja käsimerkeillä kehotti oppilaita poistumaan luokasta. Osa oppilaista poistui luokasta käytävään, jossa heitä vastaan tuli ampuja. Oppilaat vetäytyivät takaisin luokkaan ja ampuja tuli perässä ampuen luokassa yhden laukauksen televisioon ja toisen ikkunaan. Ampujan poistuttua luokasta oppilaat hypivät toisesta kerroksesta tuuletusikkunan kautta maahan ja juoksivat pakoon.

Joissain luokissa ikkuna rikottiin opettajan johdolla ja kaikki pakenivat ulos. Eräästä luokasta annettiin merkkejä ulkona olleille poliiseille, jotka rikkoivat ikkunan ja auttoivat oppilaita ulos. Suurimmasta osasta luokkia kuitenkin poistuttiin vasta poliisien tullessa luokkaa evakuoimaan. Oman arvionsa mukaan poliisit evakuoivat 7–8 luokasta 150–200 ihmistä noin puolessa tunnissa.

Opettajanhuoneeseen oli jo aikaisessa vaiheessa tullut tieto, kuka ampuja on. Oppilaat soittelivat kännyköillä toisilleen, ystävilleen ja vanhemmilleen ja tieto tapahtumista levisi nopeasti koulussa ja koulun ulkopuolelle. Joku oppilaista sai tiedon tapahtumista kännykkäänsä koulun ulkopuolelta.

1.4 Välitön viranomaistoiminta

1.4.1 Hälytykset

Tilanne tuli viranomaisten tietoon, kun ensimmäinen hätäilmoitus koululta tehtiin Itä- ja Keski-Uudenmaan hätäkeskukseen kello 11.43.14. Silloin yksi koulukeskuksen oppilaista soitti ja kertoi potilaasta, jonka päästä tuli verta. Oppilas arveli oppilaan kaatuneen ja lyöneen päänsä. Hätäkeskuspäivystäjä määritteli tehtäväkoodiksi ”kaatuminen”, kiireellisyysluokka B¹. Kutakin tehtäväkoodia varten on ennalta suunniteltu hälytysvaste eli määriteltä yksiköt, jotka hälytetään. Kyseisen tehtäväkoodin hälytysvaste oli kaksi ambulanssia, jotka hälytysselesteen mukaan hälytettiin kello 11.44.11.

Samaan aikaan, kun hätäkeskuspäivystäjä teki hälytystä, kuului puhelun taustalta laukauksia, joita hätäkeskuspäivystäjä ei tunnistanut tai ei hälytystä tehdessään kuullut. Soittaja oli nähnyt asetta pitelevän käden työntyneen ulos wc:stä, mistä hän pyrki kertomaan hätäkeskuspäivystäjälle. Soittaja oli kuitenkin hätäntynyt eikä hätäkeskuspäivystäjä heti ymmärtänyt tilannetta. Kello 11.46 hätäkeskukselle oli tämän puhelun perusteella selvää, että tapahtumaan liittyy ase. Asia tuli tietoon samaan aikaan myös siten, että kello 11.45.45 hätäkeskuksen toiselle päivystäjälle tuli koululta uusi hätäilmoitus, jossa soittaja heti ilmoitti koululla olevan ampumavälikohtaus.

Hätäkeskus ilmoitti asiasta kello 11.46.18 poliisipartioille, jolloin Järvenpäässä ollut partio 856 ja Kellokoskella ollut partio 851 ilmoittivat lähtevänsä paikalle. Ajomatkaa näillä partioilla oli Jokelaan noin 13 ja 10 kilometriä.

Ensihoidon tehtäväkoodin hätäkeskus muutti kello 11.46.38 ”ampumiseksi”, kiireellinen tehtävä A. Hälytysvasteeseen liitettiin tällöin ennalta laaditun ohjeen mukaisesti lääkäriyksikkö ja Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen yksi pelastusyksikkö hälytettiin kello 11.46. Hälytetty lääkäriyksikkö oli Mediheli-lääkärihelikopteri ja pelastusyksikkö tarvittiin sen tukemiseksi.

Hätäkeskus täydensi pian poliisipartioille, että koululla on mahdollisesti ammuttu kolmea henkilöä. Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitoksen kenttäjohtaja määräsi kaikki Keski-Uudenmaan viisi partiota paikalle ja pyysi virka-apua Hyvinkään kahdelta partiolta. Lisäksi kenttäjohtaja pyysi hätäkeskusta ilmoittamaan asiasta Helsinkiin valmiusyksikölle. Kenttäjohtaja teki tilannetiedotuksen poliisin yleisjohtajalle ja antoi työnjohdollisia taktisia määräyksiä ja ohjeita liittyen muun muassa poliisimiesten työturvallisuuteen.

¹ Hätäkeskuksen riskinarvioinnissa *Lääketieteellisen riskin ja vammautumisen tapahtumamekanismin* perusteella tehtävä määritetään A- ("aarne"), B- ("bertta"), C- ("celsius") tai D- ("daavid") kiireellisyysluokkaan. A- ja B –tehtävissä ambulanssi lähtee välittömästi hälytysajona tapahtumapaikalle, C –tehtävät suoritetaan ns. normaaliajona. A –tehtävässä ensihoitajat tietävät että lääkäri on mukana hälytyksessä, kun B –tehtävä tarkoittaa että he ovat liikkeellä yksin.

- A-kiireellisyysluokka: potilas on korkeariskinen, kun hänen peruselintoimintonsa ovat välittömästi uhattuina
- B-kiireellisyysluokka: keskisuuri tai tuntematon riski
- C-kiireellisyysluokka: pieni riski. Ohjevasteaika on 30 min
- D-kiireellisyysluokka: riskitön kuljetustehtävä. Ohjeellinen vasteaika on enintään 2 tuntia.

Poliisin valmiusyksiköllä oli tapahtuman aikaan harjoitus Itä-Uudellamaalla, jonne ensi tieto tapahtumista saatiin kello 11.50. Kello 11.55 Helsingin kihlakunnan päivystävä komisario soitti valmiusyksikön päivystyspuhelimeen ja kertoi jotain ammutun Jokelassa. Jo puhelun aikana kahdeksan valmiusyksikön poliisimiestä määrättiin lähtemään harjoituspaikalta Jokelaan. Saatujen lisätietojen perusteella harjoitus keskeytettiin kello 12 ja myös loput 15 valmiusyksikön harjoituksessa olleista poliisimiehistä määrättiin lähtemään Jokelaan. Kaikki olivat matkalla Jokelaan varusteineen kello 12.10. Myös Tuusulan lähikunnassa harjoittelemassa olleet valmiusyksikön 3 poliisimiestä ja poliisikoira sekä 10 muualla harjoitellutta valmiusyksikön poliisimiestä määrättiin paikalle. Kokonaisuudessaan tapauksessa oli valmiusyksiköstä osallisena yhteensä 45 poliisimiestä, joista 36 lähti harjoituksista ja kotoa hälytettiin 9 poliisimiestä.

Medihelin lääkäri oli hälytyksen saadessaan Meilahden sairaala-alueella luovuttamassa potilasta ja helikopteri samaan aikaan polttoainetäydennyksessä tukikohdassaan Helsinki-Vantaan lentoasemalla. Hälytyksen tullessa sää oli nopeasti huonontunut niin, etteivät lentämisen sääminimit enää täytyneet. Helikopterin miehistö lähti maayksiköllä (autolla) hakemaan lääkäriä, joka samanaikaisesti lähti Meilahdesta palaavan ambulanssin kyydissä tulemaan vastaan. Kohtaamisen jälkeen lääkäri jatkoi maayksiköllä Jokelaan. Kuultuaan matkan aikana lisätietoja hän ilmoitti puhelimitse ennakkotietona ampumisesta Töölön ja Meilahden sairaaloihin.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen valvomo sai tiedon ampumisesta seurattuaan viestiliikennettä. Pelastuslaitoksen päivystävä päällikkö sai noin kello 12 tiedon piiritystilanteesta sekä hätäkeskuksesta että pelastuslaitoksen valvomosta. Päivystävä päällikkö meni valvomoon ja samalla kohteeseen lähetettiin päivystävä palomestari, toinen pelastusyksikkö ja lisää sairaankuljetusyksiköitä. Tässä vaiheessa oli tieto ainakin yhdestä loukkaantuneesta.

Pelastuslaitos ryhtyi kohottamaan valmiutta. Varasairaan kuljetusyksiköitä otettiin käyttöön ja naapuripelastusalueiden Helsingin, Itä-Uudenmaan, Länsi-Uudenmaan ja Kanta-Hämeen sairaankuljetusyksiköiden tilanne varmistettiin. Kaiken kaikkiaan Jokelaan hälytettiin 12 sairaankuljetusyksikköä, joita oli mahdollisen lisätarpeen varalta lähialueilla myös lisää.

Poliisi hälytti paikalle vapaaehtoisen pelastuspalvelun ja hätäkeskus hälytti poliisin pyynnöstä taktisen ensihoidon. Taktisella ensihoidolla tarkoitetaan terveydenhuollon ja ensihoidon organisaatioiden antamaa virka-apua poliisin vaativissa tehtävissä. Taktisen ensihoidon ryhmissä toimiville on annettu koulutus ja varustus näitä tehtäviä varten.

Hätäkeskus paransi valmiuttaan siten, että vuoromestari hälytti sisäisellä kuulutuksella päivystyssaliin tauolla olleen päivystäjän. Kuulutuksen kuulivat hätäkeskuksen hallintoon kuuluvat sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen toimiala-asiantuntijat, jotka tulivat myös saliin. Kun lisätietoja alkoi kertyä, asiasta ilmoitettiin viestipäällikölle ja johtajalle, jotka saapuivat saliin kello 11.55 ja 12.03. Saliin komennettiin myös neljä kokoukseen tullutta vuoromestaria. Paikalle tulleilla asiantuntijoilla oli hätäkeskuspäivystäjäkokemusta, joten toinen heistä otti huolehdittavakseen muita tapahtumia koskevat hätäilmoitukset ja toinen alkoi tehdä ilmoituksia suuronnettomuusohjeen mukaisesti. Johtaja puolestaan otti yleisjohton itselleen, määräsi soittamaan lisäresursseja hätäkeskukseen ja huolehti siitä, että päivystäjille järjestyy henkistä jälkihoitoa.

1.4.2 Toiminta tapahtumapaikalla

Poliisin toiminta

Ensimmäisinä paikalle hälytetyt kaksi poliisipartiota saapuivat Jyväkujalle kello 11.55, jolloin paikalle tulivat myös ensimmäiset sairaankuljetusautot. Poliisipartiot pysäköivät autonsa koulun C-osan lähetyville (kuva 4). Ennen sitä poliisimiehet olivat pukeutuneet suojarahustukseen Nukarintiellä, vajaa kilometri ennen kohdetta.

Kuva 5. Jokelan koulukeskus lännestä kuvattuna. Etualalla olevassa siivessä on ruokala. Pääsisäänkäynti on osoitettu nuolella. (Kuva: Poliisi)

Matkalla ollessaan partiot olivat saaneet tietoa hätäkeskuksesta muun muassa ampujan liikkeistä koulun sisällä ja ulkona, mahdollisten ammutuksi tulleiden määrästä ja sijainneista. Ilmoituksia tuli hätäkeskukseen runsaasti ja niiden tiedot olivat vaihtelevia. Paikalle tulleilla poliiseilla ei ollut tietoa ampujan olinpaikasta eikä tuntomerkkejä. Vaikka yhdestä ampujasta oli puhuttu, varmaa tietoa ampujien lukumäärästä ei ollut. Poliisin piti varautua usean tekijän mahdollisuuteen, mutta myös muihin uhkatekijöihin.

Ensivaiheessa poliisin pyrkimyksenä oli saada havainto ampujasta, suojata sivulliset, etsiä mahdolliset uhrit, eristää koulu ja estää sivullisten sisäänkäyntiä. Partioita vastaan tuli joukoittain hysteerisiä lapsia ja nuoria, joita myös pyrki ulos koulun ikkunoista. Partiot auttoivat oppilaita ulos muun muassa rikkomalla ikkunoita ulkoa päin, sillä ikkunat oli lukittu niin, ettei niitä saanut avattua. Oppilaat sijoitettiin ensin suojaan koulun seinustalle ja ohjattiin edelleen Jyväkujaa pitkin pois alueelta.

Kello 12.04 poliisimies havaitsi koulurakennuksen D ja A-osien yhtymäkohdassa olevan pääsisäänkäynnin ovelta tummiin pukeutuneen miehen, jolla oli olkalaukku. Hänelle annettiin käsky tulla pois, jolloin hän kysyi: ”mitä täällä on tapahtunut?”. Hän meni ovesta takai-

sin sisälle ja tuli takaisin muutaman sekunnin kuluttua. Käskytyks toistettiin. Pian tämän jälkeen mies nosti aseensa ja ampui poliisia kohti kaksi kertaa. Miestä käskyttänyt poliisimies oli suojautunut koulun edustalla olevan puun taakse, josta pääovelle oli 45 metriä. Välimatka oli liian pitkä, jotta poliisi olisi voinut turvallisesti ampua tekijän lamauttavan laukauksen. Muut poliisimiehet eivät olleet näköyhteydessä mieheen, joka meni laukausten jälkeen takaisin sisälle kouluun, tuli hetkeksi ulos kyyristyen ja tähdäten poliisimiestä hetken, mutta meni sitten jälleen sisälle. Tämän jälkeen poliisimies tiedotti tuntomerkit muille partioille.

Ensimmäisinä paikalle tulleet poliisipartiot jatkoivat noin kello 12.08–12.10 koulun hätäevakuointia Jyväkujan puolelta, kiinteistön C-siiven alaikkunoiden kautta. Ikkunat oli lukittu niin, että niistä pääsi ulos ainoastaan lasiruutuja rikkomalla.

Paikalle saapui partioita Keski-Uudenmaan poliisilaitokselta ja Hyvinkään poliisilaitokselta sekä myös kolme poliisia Keski-Uudenmaan vaativien tilanteiden -ryhmästä (VATI). Kyseiset partiot ryhtyivät kenttäjohtajan määräyksestä eristämään koulua. Vantaan poliisilaitokselta paikalle tuli koirapartio ja VATI-ryhmän kahdeksan poliisimiestä. Kaikki paikalle tulleet poliisimiehet ilmoittautuivat ryhmän johtajan johdolla kenttäjohtajalle.

Noin kello 12.05–12.15 kenttäjohtaja sai oppilailta tiedon, että koulun ulkopuolella makaa kolme tai neljä uhria, mutta sijainti jäi epäselväksi. Koska ilmoittajat tulivat sisäpihan suunnasta, eivätkä koulurakennusta eristäneet poliisimiehet olleet ilmoittaneet näköpiirissään havaintoja uhreista, uhrien oletettiin olevan sisäpihalla. Kenttäjohtaja määräsi kaksi taktisilla suojavälineillä mukaan luettuna suojakilvellä varustettua poliisimiestä tarkastamaan koulun sisäpihan. Tarkastus oli vaativa rakennuksen muodon ja lukuisten ikkunoiden vuoksi. Poliisia kohti ampunut mies ja muut mahdolliset epäillyt saattoivat olla missä tahansa koulurakennuksessa, esimerkiksi tarkkailemassa sisäpihaa jostain ikkunasta. Sisäpihalla ei kuitenkaan ollut uhreja. Oppilaiden mentyä kriisikeskukseen poliisin tutkijat keräsivät siellä olleita tietoja, joita välitettiin kenttäjohtajalle.

Samaan aikaan, kun sisäpihan tarkastukseen valmistauduttiin, koulun takana, lammen puoleisella sivulla oleva eristyspartio ilmoitti, että ulkona, D-osan ulko-oven edessä, makaa henkilö. Eristyspartio ja toinen avuksi tullut partio siirsivät henkilön suojaan ja aloittivat hätäensiavun. Ambulanssi lähetettiin paikalle. Sen henkilökunta jatkoi elvytystä, mutta uhri kuoli saamiinsa vammoihin paikan päällä. Myöhemmin henkilö varmistui koulukeskuksen rehtoriksi. Lammen puolella toimineet poliisipartiot rikkoivat yhden luokan ikkunan ja päästivät luokassa olleet oppilaat ja henkilökunnan ulos.

Sisäpihan tarkastuksen tehnyt partio vahvistettuna yhdellä poliisimiehellä meni tarkastuksen jälkeen lähimmästä ovesta sisään koulurakennuksen C-siiveen. Kenttäjohtaja määräsi heidät jatkamaan oppilaiden ja henkilökunnan evakuointia, rakennuksen tarkastamista mahdollisten uhrien ja ampujan sekä muiden mahdollisten epäiltyjen löytämiseksi sekä vaarallisen toiminnan jatkumisen estämiseksi. He jatkoivat evakuointia C-siiven jälkeen B-siivestä ja osin A-siivestä. Tehtävä oli vaarallinen, joten sitä oli tehtävä poliisitaktiikan mukaisesti järjestelmällisesti ja poliisimiesten sekä muiden turvallisuus huomioiden. Toimintaa hidasti koulun sokkeloisuus, lukitut ovet sekä erityisesti se, että tekijällä oli mahdollisuus liikkua koulussa lähes haluamallaan tavalla eikä tekijöiden lukumäärästä ollut varmuutta.

Valmiusyksikön poliisimiehiä saapui tapahtumapaikalle kello 12.35–12.37, jota ennen koulusta oli evakuoitu arviolta lähes 200 oppilasta tai henkilökuntaan kuuluvaa. Kenttäjohtaja määräsi valmiusyksikön miehiä sisälle ampujan ja mahdollisten muiden epäiltyjen löytämi-

seksi. He lähtivät Jyväkujaa pitkin kenttäjohtopaikalta kello 12.39 ja tapasivat sisäpihalla Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitoksen poliisimiehen, joka kertoi viimeisen havainnon ampujasta olleen koulun pääaulassa. Ryhmä eteni koulun pääaulaan. Sisällä oli aiemmin mainitut kaksi Keski-Uudenmaan poliisilaitoksen poliisimiestä, A- ja B-siipien välissä, suorittamassa kenttäjohtajan antamaa evakuointi- ja tarkastustehtävää.

Paikalle saapui koko ajan lisää partioita mukaan luettuna valmiusyksikön poliisimiehiä. Lisäpartiot ohjattiin tiivistämään eristystä ja suojaamaan koulusta noin 300 metrin päässä ollut seurakuntakeskusta, jonne kerääntyi paljon koulun oppilaita ja henkilökuntaa. Valmiusyksikön poliisimiehiä puolestaan käskettiin sisätilaetsintään. Kahdeksan valmiusyksikön poliisimiestä jäi koulun ulkopuolelle suorittamaan eri tehtäviä osana johdettua operatiivista ja taktista poliisitoimintaa. Esimerkiksi panssaroidun henkilöauton avulla etsittiin loukkaantuneita, kuljetettiin evakuoitavia ihmisiä turvaan ja suojattiin koulusta poistuvia henkilöitä. Lisäksi valmistauduttiin mahdollisiin muihin uhkakuvuihin sekä tilanteen pitkittyessä tikkaiden käyttöön yläkerrosten evakuoimiseksi. Poliisin tietoon tuli jo toiminnan alkuvaiheessa mahdollisen ampujan nimi, joten poliisimiehiä meni tarkistamaan tämän kotitalon. Oli otettava huomioon mahdollisuus, että ampuja olisi päässyt poistumaan koulun alueelta esimerkiksi evakuoitujen joukossa.

Poliisimiesten edetessä koulun sisällä he löysivät kello 13.38 mennessä kuusi ampumalla surmattua henkilöä. Pohjakerroksen E-osan aulassa oli 4 henkilöä ja D-osan käytävällä portaiden edessä kaksi henkilöä. Henkilöillä ei tuntunut pulssia eivätkä he hengittäneet ja heillä oli lukuisia ampumahaavoja. Poliisimiehet löysivät myös eräästä luokasta useita koululaisia, jotka jätettiin luokkaan ja heitä suojaamaan jäi luokan ulkopuolelle poliisimiehiä.

Koulun sisällä toimineet poliisimiehet löysivät kello 13.54 ampujaksi epäillyn ruokalan lähellä olevasta miesten vessasta, josta löytyi myös pistooli. Hänessä havaittiin elonmerkkejä ja hänet siirrettiin ulos rakennuksesta saamaan ensiapua.

Kello 13.58 poliisimiehet löysivät E-siiven ylimmän kerroksen käytävältä vielä yhden uhrin, joka osoittautui myöhemmin viimeiseksi. Poliisimiehet olivat havaitsevinaan hänessä elonmerkkejä ja hänet siirrettiin nopeasti saamaan ensiapua. Lääkäri totesi hänet kuitenkin kuolleeksi ja havainnot elonmerkeistä olivat olleet virheellisiä.

Koko koulurakennus oli tarkastettu kertaalleen kello 14.29. Sen jälkeen aloitettiin toinen tarkastus sen varmistamiseksi, että ampujia ei ollut useampi kuin yksi, ja että uhreja tai sivullisia ei ollut jäänyt piiloon. Toinen tarkastuskierros, jossa ei löytynyt merkittävää uutta, saatiin valmiiksi kello 15.40. Viimeiset oppilaat saatiin ulos koulurakennuksesta kello 15.17 mennessä.

Valmiusyksikkö poistui Jokelasta kello 16.00–16.30 aikaan ja paikalle saapuivat keskusrikospoliisin tekniset tutkijat, muut tutkijat ja myöhemmin uhrintunnistusyksikkö. Vähitellen paikalle saapui myös vaihtomiehitystä muun muassa Espoon poliisilaitokselta.

Puolustusvoimat antoi poliisille virka-apua, joka käsitti aluksi kaksi panssaroitua ajoneuvoa ja hieman myöhemmin virka-apuosaston eristämään alue tutkinnan turvaamiseksi. Pelastuslaitos majoitti virka-apuosaston Jokelan paloasemalle.

Pelastustoiminta ja ensihoito

Tapahtumapaikalle noin kello 11.55 tullut Järvenpään ambulanssin miehistö otti lääkintäjohtajan tehtävät ja pyysi hätäkeskusta hälyttämään lisää ambulansseja saatujen lisätietojen perusteella. Paikalle hälytettiin kolme lisäambulanssia, neljäs liitti radiokeskustelun kuultuaan itsensä oma-aloitteisesti tehtävään.

Ensimmäisten yksiköiden saapuessa koulun edustalle, siellä vallitsi kaaos. Vastaaan juoksi arviolta sadan lapsen ja nuoren joukko, jonka puheista selvisi kyseessä olevan ampuminen. Pelastusyksikkö ohjasi lapsijoukon seurakuntakeskukseen. Siellä aloitettiin koulusta poistuneiden jako loukkaantuneisiin ja ei loukkaantuneisiin. Avuksi tuli Järvenpään sairaankuljetusyksikkö.

Joukossa oli kymmenkunta haavoja kehoonsa ja venähdyksiä raajoihinsa saanutta nuorta sekä yksi, jonka varpaaseen oli osunut ilmeisesti luoti. Oppilaita ja opettajia tuli yksiköitä vastaan edelleen useita kymmeniä. Sairaankuljetusyksiköt perääntyivät poliisin ohjeesta koulun edustalta Jyväkujaa pitkin hieman kauemmaksi, johon poliisi myös perusti kenttäjohtopaikan. Sairaankuljettajat ja pelastushenkilöstö organisoituivat omatoimisesti ja alkoivat ottaa vastaan evakuoituja.

Paloesimien ensimmäinen tehtävä oli evakuoitujen vastaanotto. Aluksi ajatus oli evakuoida koulusta paenneita henkilöitä Jokelan paloasemalle, mutta jo aikaisessa vaiheessa evakuointipaikoiksi muutettiin Jokelan seurakuntakeskus ja Pertun koulu. Yksi pelastuslaitoksen yksikkö otti vastaan loukkaantuneita seurakuntakeskuksessa kahden sairaankuljetusyksikön avustamana. Toinen pelastusyksikkö otti loukkaantumattomia oppilaita ja opettajia vastaan Pertun koululla samoin sairaankuljetusyksiköiden avustamana. Osa muuta pelastus- ja ensihoitohenkilöstöä haravoi ympäristöä ja ohjasi oppilaita sisätiloihin. Tilanteen laajuuden selvittyä paikalle lähti päivystävä palomestari ja kello 12.35 myös johtokeskusyksikkö. Yksikköä vahvennettiin kolmella Pornaisissa koolla olleella päällystään kuuluvalla sekä kahdella teknisen tuen henkilöllä.

Lääkäri oli tapahtumapaikalla klo 12.18, ja samaan aikaan paikantui ensimmäinen ampumavammojen vuoksi elottomaksi todettu uhri. Poliisin kenttäjohtajalta ja siihen asti lääkintäjohtajana toimineelta ensihoitajalta saatujen tietojen perusteella lääkäri otti lääkintäjohtajan tehtävät ja teki suuronnettomuushälytyksen. Loukkaantumattomia ja pintahaavoja saaneita oppilaita purkautui jatkuvasti rakennuksesta ja heidät ohjattiin eteenpäin suojaan ja tarvittaessa hoitoon.

Muita uhreja paikannettiin kello 13.55 lähtien. Eloon jääneen tekijän kuljetus alkoi kello 14.06 Töölön sairaalaan, jossa hän kuoli kello 22.14. Kello 15.17 tuli tieto että koko koulurakennus oli tyhjennetty oppilaista, ja tilanne purettiin klo 15.40.

Kaiken kaikkiaan hätäkeskuksen hälytysselosteen mukaan paikalle hälytettiin 12 ambulanssia, kaksi pelastusyksikköä, päivystävä palomestari ja lääkärihelikopteri. Lisäksi pelastuslaitos hälytti paikalle johtokeskusyksikön.

Viestiliikenne

Viranomaiset käyttivät viestiliikenteessä viranomaisradioverkkoa (Virve-verkko). Toiminnassa käytettiin kunkin viranomaisen normaalin käytännön mukaisia sisäisiä ja viranomaisen yhteistoimintaan tarkoitettuja puheryhmiä.

Tilanteen hoitamiseen osallistui runsaasti toimijoita ja viestintää oli paljon etenkin poliisilla. Kuormituksen vuoksi puheenvuoroja jouduttiin jonottamaan ja yhdessä tukiasemassa esiintyi satunnaisia häiriöitä. Verkon ylläpitäjä käynnisti viestiliikenteen parantamiseksi ainakin tukiaseman toisen radioyksikön uudelleen. Toimenpide tehtiin toimintaa johtavan viranomaisen eli poliisin Virve-palvelun edustajaa konsultoiden.

Poliisin kenttäjohtajan mukaan poliisin käsiradiot kenttäjohtoautossa eivät välittäneet viestiä toivotulla tavalla, minkä vuoksi osa tapahtumapaikalla olleista poliisin käsiradioista käskettiin käynnistää uudelleen. Ongelma ilmeisesti johtui mainitusta tukiaseman radioyksikön uudelleenkäynnistyksestä, joten jonkin verran aikaa vievä käsiradioiden uudelleenkäynnistys oli todennäköisesti hyödytön. Myös ensihoidossa todettiin yhteyksien olevan ajoittain poikki.

Virve-radioverkossa on suunniteltu ja otettu käyttöön useita viranomaisten välisiä yhteistoimintapuheryhmiä. Käytävissä olivat kaikkien viranomaisten yhteiset puheryhmät ja muun muassa poliisin ja pelastustoimen sekä poliisin ja sairaankuljetuksen väliset puheryhmät. Ensihoidon johdossa koettiin keskusteluyhteys poliisin kanssa puutteelliseksi, mihin tosin saatiin parannusta taktisen ensihoidon henkilöiden tultua paikalle. Taktisella ensihoidolla on käytävissään Virve-käsiradiot ja poliisin puheryhmät, mutta poliisi antoi taktisen ensihoidon ryhmänjohtajalle yhden käsiradion lisää. Kahta radiota käyttämällä ryhmänjohtaja pystyi samaan aikaan kuuntelemaan poliisin viestintää ja pitämään yhteyttä omaan ryhmäänsä. Taktisen ensihoidon ryhmän johtaja välitti tietoa esimerkiksi mahdollisten potilaiden määrästä myös ensihoidon käyttöön, mutta tilanteen aikana käytävissä olevaa tietoa oli vain vähän. Tässä tilanteessa ensihoito, taktinen ensihoito ja pelastusyksikkö olivat sijoittuneet lähelle poliisin kenttäjohtoa, josta tietoa saatiin ajoittain myös suullisesti.

Viranomaisverkon radioiden lisäksi käytettiin jonkin verran matkapuhelimia, mutta niiden käyttöä häytti verkon ylikuormittuminen. Alueella oli runsaasti gsm-puhelimia käytäviä sivullisia, osallisia, median edustajia ja viranomaisia.

Johtaminen

Kyseessä oli ampumistilanne, jolloin johtovastuu oli poliisilla. Poliisin kenttäjohtopaikka oli Jyväkujalla noin 100 metrin päässä koulurakennuksesta. Ensimmäisenä paikalle tullut kenttäjohtaja informoi poliisin yleisjohtajaa, jonka kautta tieto kulki organisaatiossa ylöspäin. Kello 12.20 tapahtumapaikalle saapui avuksi Hyvinkään poliisilaitokselta komisario, joka otti tilanteeseen tutustuttuaan kenttäjohdon. Parikymmentä minuuttia myöhemmin kenttäjohdosta tuli Helsinki-Vantaan lentoasemalta komisario, joka muun toiminnan ohessa ylläpiti tilannepöytäkirjaa. Kello 13.40 kenttäjohtovastuun otti paikalle saapunut Keski-Uudenmaan poliisilaitoksen komisario. Kenttäjohto poistui kello 22 aikoihin. Kenttäjohdon tason vaiheittainen nostaminen tilanteen aikana oli poliisin varautumismallin mukaista. Tarkoituksena on saada käyttöön johtamistaso, jolla on käytävissä suureen tilanteeseen riittävät toimintavaltuudet ja resurssit. Kenttäjohdon vaihtamisen yhteydessä tilannetietoa ei menetetty, sillä aikaisempi kenttäjohto jäi uuden kenttäjohdon tueksi.

Pelastuslaitoksen osalta päivystävä päällikkö teki kello 12.42 päätöksen pelastuslaitoksen johtokeskuksen (JOKE) perustamisesta pelastuskeskuksen tiloihin Vantaalle. Lisäksi päivystävä päällikkö antoi päivystävän palomestarin tehtäväksi perustaa Jokelaan toiminta-alueen johtoelimen (TOJE), joka saisi tehtävänsä poliisin kenttäjohdolta. Pelastuslaitos perusti omaaloitteisesti johtokeskuksen tukemaan toimintaa.

Pelastuslaitoksen johtokeskus informoi tapahtuneesta lääninhallitusta ja sisäasiainministeriötä ja tilasi potilaiden kuljetusta varten linja-auton. Hätäkeskus oli jo heti tilanteen alussa keskeyttänyt C- ja D-sairaankuljetustehtävät. Lisäksi johtokeskus välitti Tuusulan kunnalta saatuja tietoja koulun sisällä olijoista poliisille ja pyrki olemaan poliisiin yhteydessä myös Vantaan poliisin kautta. Kello 13.12 TOJEn saatiin tieto, että poliisin yleisjohto on Järvenpään poliisiasemalla. Kello 13.13. TOJEn tuli Medihelin lääkäri, jolloin sinne saatiin lääkintähenkilöstön tiedot.

Kello 13.38 johtokeskuksessa kirjattiin, että linja-auto vei 10 potilasta Hyvinkään sairaalaan. Kello 13.50 johtokeskuksesta tilattiin Jokelaan ruokahuolto ja kello 15.24 saatiin ilmoitus, että Pertun koululla on ruokailu järjestettynä 160 ihmiselle.

Tietoa uhreista saatiin johtokeskukseen kello 14.32. Lukumäärät olivat kahdeksan kuollutta, yksi kiireellisesti hoidettava potilas ja neljä kiireetöntä potilasta.

Pelastustoiminta ja lääkinnällinen toiminta lopetettiin kello 15.40. Johtokeskus lopetti toimintansa kello 16.10, mutta ennen sitä valmisteltiin henkilöstölle purkutilaisuutta, joka pidettiin kello 17–19. Tilaisuuden jälkeen Jokelassa olleet henkilöt vapautettiin töistä ja heidän tehtäviään jatkoi ylitöyhenkilöstö.

Poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon tiedottaminen

Tiedotusvastuun otti alkuvaiheessa Keski-Uudenmaan poliisilaitoksen tutkinnanjohtaja, joka toimi aluksi myös esitutkinnan johtajana. Hän oli tapahtuman aikaan vapaalla, mutta tuli töihin heti asiasta kuultuaan. Apuna tiedottamistyössä oli rikosylikonstaapeli, jolla on rutiinia päivittäistiedottamisen käytännöistä. Ensimmäinen tiedote otsikolla ”Jokelan koululla ammuttu” annettiin kello 12.45, noin tunnin päästä ensimmäisestä ilmoituksesta hätäkeskukseen ja noin 45 minuutin kuluttua siitä, kun ensimmäiset poliisipartiot olivat tulleet paikalle. Siinä kerrottiin lyhyesti tapahtuneesta, piiritystilanteesta sekä kriisikeskuksen perustamisesta ja sen sijainnista. Samalla informoitiin jatkotiedottamisesta.

Kello 13.10 annettiin toinen tiedote, jossa tiedotettiin uhrien omaisille tarkoitettusta puhelinnumerosta sekä siitä, että tutkinta on siirtynyt keskusrikospoliisille. Kolmannessa tiedotteessa kello 13.50 oli Suomen Punaisen Ristin valtakunnallinen kriisipuhelinnumero eteenpäin välitettäväksi.

Tutkintavastuu ja tutkinnan tiedottamisen vastuu siirrettiin keskusrikospoliisille, jonka edustajia saapui tapahtumapaikalle kello 14.00. Keski-Uudenmaan poliisilaitoksen tiedotusvastaava antoi heille asiasta tilannekuvauksen. Kello 14.00–16.00 medialle ilmoitettiin siitä, milloin asiasta tullaan tiedottamaan kaikille samanaikaisesti - niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Tässä tavoitteena oli luoda tilannekuva, estää virheellisen tiedon leviäminen, informoida tiedotusvälineitä tasapuolisesti sekä turvata tutkinnan johdon työrauha. Median tiedusteluihin poliisi vastasi niiltä osin kuin voi, esimerkiksi tiedotusvastuun siirtymisestä, siitä vastuussa olevien henkilöiden yhteystiedoista sekä järjestettävästä tiedotustilaisuudesta, pai-

kasta ja ajankohdasta sitä mukaa, kun tiedot päivittyivät. Keskusrikospoliisi antoi yleisölle suunnatun alustavan tilannetiedotuksen eli niin sanotun esitiedotteen ”Tuusulan Jokelassa kouluammuskelu” kello 16.00 suomeksi ja ruotsiksi. Tiedotteessa kerrottiin esitutinnan siirtymisestä keskusrikospoliisiin, tutkinnan yleisjohtajan ja tutkinnanjohtajan nimet ja numeron, johon voi ilmoittaa tapausta koskevia tietoja. Lisäksi kerrottiin, että medialle suunnattu tiedotustilaisuus järjestetään Tuusulan kunnantalolla kello 18 ja todettiin, että ennen sitä ei tiedoteta.

Terveystoimi valmisteli kello 14.50 aikaan tiedotustilaisuutta Meilahden sairaalassa ja oli sen vuoksi yhteydessä poliisiin. Tällöin todettiin kuolleista informoimisen olevan poliisin asia ja että poliisi pitää myöhemmin tiedotustilaisuuden Tuusulan kunnantalolla Hyrylässä. Terveystoimi piti kello 15.00 tiedotustilaisuuden, jossa käsiteltiin tapahtumia hoitolaitoksen ja potilaiden näkökulmasta. Tilaisuuteen osallistuivat lääkintäpäällikkö, Meilahden sairaalan valmiusjohtaja ja kirurgian toimialajohtaja. Tilaisuuden aikaan ensihoidon kautta oli saatu tieto kahdeksasta vainajasta, mutta mahdollista oli todeta, että kuolleita oli yli kaksi, yksi vammautunut on tuotu Töölöön ja että kymmenen lievästi vammautunutta on viety Hyvinkäälle.

Poliisin tiedotustilaisuus oli aluksi tarkoitus järjestää kello 17. Poliisi kuitenkin siirsi sen pidettäväksi kello 18 katsottuaan, että riittävästi täsmällistä tietoa ei vielä ollut kerrottavaksi esimerkiksi kuolleista. Toisaalta samoihin aikoihin poliisi oli antamassa selvitystä valtioneuvostolle. Kello 18 tiedotustilaisuudessa annettiin tieto kuolleiden lukumäärästä ja sukupuolesta, tilannekuva tapahtumasta sekä käynnistettävästä esitutkinnasta. Paikalla oli poliisin lisäksi Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pelastusjohtaja, taktiseen ensihoitoon koulutettu ylilääkäri ja pelastuslaitoksen päivystävä päällikkö. Tiedottamisesta kyseisessä tilaisuudessa huolehti kokonaisuudessaan poliisi eikä muilla ollut puheenvuoroja. Poliisi antoi samaan aikaan tiedotustilaisuuden kanssa lehdistötiedotteen suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Pelastuslaitos tarjosi jo tilanteen aikana tiedotusapua poliisin kenttäjohdolle Jokelassa, koska sillä oli paikalla tarkoitukseen soveltuva johtoyksikkö. Myös pelastuslaitoksen johtokeskuksessa oli valmiudet välittää tietoa esimerkiksi tiedotustilaisuuden paikasta. Tiedottamisyhteistyötä ei poliisin ja pelastusviranomaisten välillä ollut.

Tapahtumaa seuraavana päivänä torstaina 8.11.2007 kello 9.00 poliisi antoi lehdistötiedotteen, jossa kerrottiin kello 15.00 alkavasta tiedotustilaisuudesta keskusrikospoliisin tiloissa Vantaalla. Tiedotteessa annettiin viimeisimmät tutkinnalliset tiedot ja kerrattiin uudelleen tilannekuva ja kenttäoperaation kulku, jotka edellisillan tiedotustilaisuudessa oli kerrottu. Lisäksi tiedottamisella pyrittiin oikaisemaan niitä virheellisiä asioita, jotka esiintyivät mediassa, esimerkiksi irrallisten huhujen ja tehtyjen johtopäätösten osalta. Tiedotustilaisuudessa kello 15 kerrattiin jälleen tilannekuva myös operatiivisen kenttätoiminnan osalta ja lääketieteelliset havainnot sekä kerrottiin teknisen tutkinnan sen hetkiset tulokset. Lisäksi ilmoitettiin seuraavasta tiedotustilaisuudesta. Perjantaina 9.11.2007 annettiin lehdistötiedotteessa tilannekatsaus ja 10.11.2007 alkaen tiedotettiin tarpeen mukaan.

Poliisin esitutkinta valmistui huhtikuussa 2008 ja keskusrikospoliisi piti siitä tiedotusvälineille suunnatun tiedotustilaisuuden omissa tiloissaan 17.4.2008. Tilaisuudessa myös jaettiin halukkaille median edustajille esitutkintapöytäkirjan julkiset osat. Uhrien omaisia kuormitti se, että julkiseksi tarkoitettussa omaisille etukäteen toimitetussa esitutkinta-aineistossa oli uhrien kuvat. Ne kuitenkin poistettiin julkistetusta esitutkinta-aineistosta.

Toiminta hoitolaitoksissa

Hätäkeskus teki ohjeistuksen mukaisen ilmoituksen Hyvinkään sairaalaan kello 12.01 ja Töölön sairaalaan kello 12.05. Lisäksi hätäkeskus teki ilmoituksen Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin HYKSin ensihoitoyksikköön. Töölön sairaalasta tehtiin edelleen ennakkoilmoitus Meilahden sairaalaan, Lasten ja nuorten sairaalaan ja Peijaksen sairaalaan Vantaalle. Alkuvaiheessa oli tieto ainakin yhdestä kuolleesta ja neljästä makaavasta henkilöstä.

Ilmoitusten perusteella HUS nosti varautumisastettaan suuronnettomuusohjeistuksen mukaisesti ja perusti johtokeskuksen Meilahden sairaalaan kirurgian toimialan kansliaan. Lisähenkilöstöä ei hälytetty, mutta henkilöstölle ilmoitettiin, että työpaikalta ei tule poistua työajan päätyttyä ilman eri ohjeistusta. Erikoissairaanhoidon valmiutta saatiin nostettua hyvin, esimerkiksi kello 13 oli käytettävissä 15 leikkaussalia hätäleikkauksia varten. Ensihoitajat ohjeistettiin niin, että päähän ja raajoihin ampumavammoja saaneet toimitettaisiin ensisijaisesti Töölöön ja vartaloon osumia saaneet Meilahteen. Potilaita varauduttiin ottamaan myös Lasten ja nuorten sairaalaan, Peijakseen ja Hyvinkäälle. Lisäksi lasten ja nuorten sairaalasta varauduttiin toimittamaan lastenkirurgeja ja muuta henkilöstöä useita ryhmiä muiden sairaaloiden tueksi.

Meilahden sairaalan johtokeskuksessa toiminut lääkintäpäällikkö oli tilanteen aikana yhteydessä paikalle menneeseen Medihelin lääkäriin, jolta saatiin luotettavat tiedot HUSin käyttöön.

Kello 14.10 johtokeskukseen saatiin ensitieto nuoresta vakavasti päähän vammautuneesta miespotilaasta, joka tuodaan Töölön sairaalaan. Hän saapui Töölöön kello 14.45 ja kuoli kello 22.14. Henkilö oli itseään päähän ampunut tekijä.

Kymmenen nuorta toimitettiin Hyvinkään sairaalaan ja kaksi kävi Järvenpään terveyskeskuksessa. Muita fyysisten vammojen hoitoa tarvinneita ei ollut.

Varautuminen purettiin kaikista yksiköistä kello 15.30 mennessä, mutta tiedotustarve jatkui.

Tuusulan kunnan tiedottaminen

Ensitieto koululla tapahtuneesta ampumisesta saatiin Tuusulan kunnantalolle Hyrylään noin kello 12, jolloin kunnan johtoryhmän jäseniä kokoontui samaan tilaan sopimaan jatkotoimenpiteistä. Kunnanjohtaja ei ollut tuolloin paikalla, mutta hänet tavoitettiin puhelimitse. Viestintää varten muotoutui kolmen hengen ryhmä, jossa olivat kunnan tiedottaja, strategia-suunnittelija ja johdon assistentti. Ryhmä alkoi laatia ensitiedotetta.

Kunnanjohtaja, sivistystoimenjohtaja, opetuspäällikkö ja terveystoimenjohtaja siirtyivät sovitun mukaisesti Jokelaan kriisikeskukseen, jossa he saivat poliisilta perustietoa tapahtuneesta. Kunnan viestintäedellytykset puolestaan paranivat sillä, että viranomaisyhteyksistä vastaava kunnan yhteistoimintajohtaja meni poliisin johtokeskukseen Järvenpäähän. Myös kunnan johtohenkilöt pitivät yhteyttä viestintäryhmään ja antoivat lausuntoja medialle.

Kunnan internet-sivuille oli edellisenä keväänä rakennettu kriisiviestityökalu, joka otettiin käyttöön. Sen avulla ensitiedote tuli etusivulle kello 12.50 ja medialle se lähetettiin sähköpostitse kello 13. Ensimmäinen tieto oli, että yhtä henkilöä oli ammuttu, mutta kello 13.25 täydennettiin, että neljää henkilöä on ammuttu ja yksi on kuollut.

Tiedotusvälineiden yhteydenottoja tuli kunnalle paljon sekä kotimaasta että ulkomailta. Haastatteluja antoivat kunnanjohtaja ja sivistystoimenjohtaja. Ulkomaisia medioita palveli kolmen hengen viestintäryhmä.

Kello 15 aikaan kunnanjohtaja tuli Jokelasta kunnantalolle, jolloin oli tiedossa, että surmansa saaneita oli useita ja että ampuja oli yrittänyt surmata itsensä. Viestintävastuu uhrien määräästä oli poliisilla, joten asiasta ei voitu mainita kunnan tiedottamisessa. Lukumäärä vahvistui poliisin kunnantalolla järjestämässä tiedotustilaisuudessa kello 18.

Illalla kunta antoi päivitettyä tietoa päivän tapahtumista medialle, luottamushenkilöille, koulujen oppilaille, vanhemmille ja henkilökunnalle. Lisäksi tietoa annettiin kriisipalveluista, koulujen aukiolosta, hiljaisesta hetkestä, suruliputuksesta, seurakunnan muistotilaisuudesta ja myöhään illalla vielä siitä, että ampuja kuoli sairaalassa.

Seuraavina päivinä kunta jatkoi tilanneseurantaa, antoi tiedotteita ja teki muun muassa päätöksen, että oppilaiden ja henkilökunnan kokoontumispaikkoja ja -aikoja ei anneta julkisuuteen. Myöskään henkilökunnan ja oppilaiden kuvia ei annettu. Viikkoa myöhemmin kunta antoi 32 päätoimittajalle kunnanjohtajan ja kirkkoherran allekirjoittaman kirjeen, jossa toivottiin rauhaa medialta viimeisten jäähyväisten jättämiseksi. Media noudatti toivetta.

Opetusministeriön ja opetushallituksen toiminta

Ensimmäiset tiedot tapauksesta saatiin opetusministeriöön 7.11.2007 klo 12.30 STT:n tietopalvelun kautta. Ministeriössä käynnistettiin tilannekuvan selvittäminen sekä tausta-aineiston valmistelu ministerille. Tieto tapahtuneesta välitettiin Opetushallitukseen ja samalla varmistettiin yhteinen tilannekuva ja selvitettiin Opetushallituksen siihenastiset toimet. Sekä opetusministeriön että Opetushallituksen valmiusorganisaatiot kokoontuivat tahoillaan ja vastuhenkilöt olivat yhteydessä toisiinsa. Opetusministeriö antoi ohjeen tuottaa välittömästi opetushallituksen ja opettajien verkkopalvelun internet-sivuille tukimateriaalia siitä, miten kriisiä tulisi käsitellä kouluissa ja kodeissa.

Aluksi päivitettiin valmiina ollutta tukimateriaalia, joka oli tuotettu Aasian tsunami-katastrofin ja Konginkankaan onnettomuuden yhteydessä. Materiaalin tavoitteena oli tukea kouluja kriisien kohtaamisessa, tukea oppilashuollon henkilöstöä sekä antaa ohjeita, kuinka surua voidaan käsitellä kouluissa. Jokelan tapahtumien yhteydessä tuotetulla tukiaineistolla pyrittiin vastaamaan oppilaiden, opettajien, rehtorien ja vanhempien ensi vaiheen hätään. Tukimateriaalia tuotettiin lisää tapahtumaa seuraavina päivinä eri teemoista ja ne käännettiin myös ruotsiksi.

Tapahtumapäivän iltana opetushallituksen internet-sivuilla julkaistiin opetushallituksen osanotto ja toimintaohjeita kriisin käsittelemiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Seuraavana päivänä sivuilla julkaistiin seitsemän ohjetta, joista kolme ensimmäistä käsitteli asiasta puhumista luokissa, kodin roolia ja kriisiryhmien toimintaa koulussa. Muut olivat taustatietoa kriiseistä, yleisohjeita kouluille, toimintaohjeita rehtoreille ja viimeisin opetushallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteinen tiedote Lapset ja nuoret ja Jokelan koulun tapahtumat. Lisäksi Opetushallitus lähetti torstaiaamuna 8.11.2007 sähköpostilla kouluille tukimateriaalia muun muassa aamunavauksen pitämiseen.

Seuraavina päivinä Opetushallitus julkaisi ohjeita pommiuhkien varalle, lasten ja nuorten avuntarpeen tunnistamisesta ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Lisäksi koulut saivat ohjeet

pelastussuunnitelman laadinnasta, päivittämisestä ja läpikäymisestä koulun henkilökunnan kanssa. Samalla muistutettiin pelastussuunnitelman mukaisesta harjoittelemisesta ja siitä, että koulua kohtaan tehdyt laittomat uhkaukset on aina ilmoitettava poliisille.

Opetushallituksen sivuista luetuin sivu etusivun jälkeen oli Tukea kouluille ja kodeille kriisitilanteissa ja toiseksi luetuin oli sivu Jokelan koulun tapahtumat koskettavat koko kouluyhteisöä.

1.5 Psykososiaalinen tuki

Kriisitukea antoivat Tuusulan kunnan sosiaalityön, terveydenhuollon ja nuorisotoimen sekä Tuusulan seurakunnan työntekijät, Suomen punaisen ristin (SPR) vapaaehtoiset (Vapepa), Helsingin SOS-auton kriisityöntekijät, Hyvinkään mielenterveysseuran kriisikeskuksen työntekijät, Vantaan kriisikeskuksen työntekijät ja useiden eri seurakuntien jälkipuinti-koulutetut työntekijät. Työ oli yksilöllistä kriisitukea ja vertaistukiryhmien pitämistä sekä koulukeskuksen oppilaille, henkilökunnalle ja heidän perheilleen että muille tukea tarvitseville.

Vapepa (SPR)

Poliisi hälytti Vapaaehtoisen pelastuspalvelun SPR:n kautta 7.11.2007 kello 11.55, tietona ampumisvälikohtaus koululla Jokelassa. SPR:n Helsingin- ja Uudenmaan piiri hälytti vapaaehtoisia valmiuteen ja SPR:ssä tehtiin kello 12.10 päätös päivystysbussin lähettämisestä paikalle. SPR:n Keski-Uudenmaan ensihuoltoyksikkö lähti heti hälytyksen saatuaan Jokelaan.

Jokelan seurakuntakeskuksessa Vapepan toimintaa johti SPR:n Uudenmaan piirin valmiuspäällikkö. Vapaaehtoisresursseja puolestaan koordinoi SPR:n keskustoimistosta käsin valmiuspäällikkö.

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun tehtävät Jokelan kirkolle perustetussa kriisikeskuksessa olivat liikenteen ohjausta, evakuoitujen kirjausta, toimijoiden muonitustehtäviä ja henkisen tuen antamista olemalla läsnä ja kuuntelemassa ja tukemassa ihmisiä. Paikalla Jokelan kriisikeskuksessa oli kaksi ryhmää, jotka vastasivat ensihuolto- ja evakuointitehtävistä. Ryhmät koostuivat yhteensä 38 vapaaehtoisesta.

SPR:n valmiusryhmän psykologit huolehtivat Jokelan koulukeskuksen henkilökunnan ja uhrien perheiden tukemisesta. Henkilökunnalle järjestettiin kaikkiaan seitsemän ammatillisesti johdettua vertaisryhmäistuntoa.

Kirkon henkinen huolto (HeHu)

Tuusulan seurakunnan diakoniatyön yksikkö osallistui Jokelan kriisikeskuksen toiminnan käynnistämiseen ja organisoi kriisikeskukseen työvoimaa sekä pääkaupunkiseudun seurakuntien HeHulaisista että useista naapuriseurakuntien työntekijöistä

Jokelan kriisikeskuksessa seurakunnan diakoniatimin tekemä työ oli ensisijaisesti hädässä olevien ihmisten kuuntelemista ja tukemista.

Jokelan kirkolla toimiva kriisikeskus oli auki ympärivuorokautisesti tapahtumapäivän keskiviikon iltapäivästä sunnuntai-iltaan klo 18.00 saakka. Kriisikeskuksessa työskenteli Tuusulan seurakunnan seitsemän pappia, seitsemän diakonia-työntekijää ja viisi nuorisotyöntekijää. Keravan seurakunnasta oli kaksi diakonia-työntekijää ja yksi nuorisotyöntekijä, Järvenpään

seurakunnasta viisi työntekijää, Pornaisten seurakunnasta yksi, kirkon perheasian neuvottelukunnasta yksi työntekijä ja Vantaan ja Espoon seurakuntien henkisen huollon työntekijöitä kummastakin kaupungista kuusi henkilöä. Välittömässä kriisityössä joko Jokelan kirkolla, jälkipuintiryhmien vetäjinä tai kouluilla annettavaa akuuttia kriisityötä tekemässä oli yhteensä 103 kirkon työntekijää. Lisäksi osa Tuusulan ja lähiseurakuntien työntekijöistä päivysti auki pidetyissä kirkoissa.

Vantaan kriisikeskus (nykyisin Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys)

Vantaan kriisikeskus on sopinut muiden viranomaisten ja hätäkeskuksen kanssa, että hätäkeskus tekee myös lähikunnissa sattuneista vakavista mahdollisesti sosiaali- ja kriisiapua vaativista tilanteista ilmoituksen Vantaan kriisikeskukseen. Vantaan kriisikeskus sai kello 12.15 tämän sovitun hälytyskaavion mukaisen ilmoituksen, jonka mukaan Jokelan koulukeskuksessa on tapahtunut ammuskelua. Hätäkeskuksen alustava tieto oli, että paikalla on kuollut 3–4 henkilöä. Ilmoituksen mukaan koulussa oli piiritystilanne käynnissä, tilanne oli hyvin kaoottinen ja koko koulun oppilaat ja henkilökunta ovat sokkitilassa. Kriisikeskuksesta ilmoitettiin asiasta välittömästi puhelimitse kriisikeskuksen johtajalle, joka totesi selvittävänsä asiaa sekä mahdollisia jatkotoimia kriisikeskuksen kannalta. Hän myös ilmoitti asiasta sosiaali- ja terveysministeriön valmiuspäällikölle ja Vantaan psykososiaalisten palvelujen päällikölle.

Sosiaali- ja terveysministeriön valmiuspäällikkö pyysi Vantaan kriisikeskuksen johtajaa tarjoamaan apua Tuusulan kunnalle akuutin kriisiavun organisoinnissa. Tällöin sovittiin, että psykososiaalisten palvelujen päällikkö menee Jokelaan paikan päälle organisoimaan perustettavan kriisikeskuksen toimintaa ja koordinoimaan tarvittavaa kriisiapua. Kriisikeskuksen johtaja puolestaan järjesti puhelimitse tarvittavia kriisityöntekijöitä Jokelaan.

Vantaan psykososiaalisten palvelujen päällikkö saapui Jokelan kirkolle perustettuun kriisikeskukseen noin kello 14.30. Hän ilmoittautui paikalla johtovastuussa olevalle poliisin edustajalle ja he sopivat, että johtovastuu siirtyy Vantaan kriisikeskukselle. Kriisikeskuksen johto säilyi sovitunlaisena sen sulkemiseen, sunnuntaihin 11.11.2007 kello 18.00 saakka. Kriisikeskuksessa kävi päivittäin satoja henkilöitä hiljentymässä ja keskustelemassa työntekijöiden kanssa.

Jokelan kriisikeskuksessa koordinoitiin kriisiavun tarvetta ja käytettävissä olevia kriisityön resursseja. Torstaina 8.11.2007 kriisikeskuksen johtoryhmässä sovittiin, että kaikki kriisituen tarpeet välitetään Tuusulan lasten ja nuorten erityispalveluja johtavalle ylilääkärille ja Vantaan kriisikeskuksen johtaja organisoivat tarvittavat kriisityöntekijät. Kriisituen lisäksi kriisikeskuksessa järjestettiin tiedotustilaisuuksia Jokelan koulukeskuksen oppilaiden perheille ja päivittäin hartaustilaisuudet.

Tuusulan sosiaalitoimen hälytysryhmä

Tuusulan kunnan sosiaalitoimessa on nimetty hälytysryhmä, jossa on kaksi johtajaa sekä neljä muuta hälytysryhmän jäsentä. He saivat hälytyksen hälytyskaavion mukaisesti sosiaalityön päälliköltä.

Sosiaalitoimen hälytysryhmä saapui paikalle Jokelaan melko nopeasti ollen paikalla ennen kello 13.00. Poliisi johti silloin toimintaa Jokelan kirkolla ja määräsi paikalle saapuneet häly-

tysryhmäläiset yhdessä vapaaehtoisten (Vapepa) kanssa kirjaamaan kirkolla ulos ja sisään tulevia henkilöitä.

Tuusulan kunnan nuorisotoimi

Tuusulan nuorisotoimen kaksi erityisnuorisotyöntekijää oli mukana kriisikeskuksen työssä ja Jokela-talon eli ”Monarin” työntekijät pitivät taloa auki. Kriisikeskus toimi kirkolla omana pisteensä ja Jokela-talo nuorisotilana oli paikka lähinnä jokelalaisille nuorille.

Tapahtumaa seuranneena aamuna nuorisotyön päällikkö kartoitti Jokela-talolla työntekijöiden tilannetta ja sopi jatkotoimista. Nuorisotyön järjestö Allianssi tarjosi apua ja tarvetta oli-kin erityisesti työntekijöille, jotka pystyisivät tulemaan Jokelaan töihin tulevan viikonlopun ajaksi. Taloa pidettiin auki ympäri vuorokauden sunnuntai-iltaan 11.11.2007 saakka.

Allianssi ja nuorisotyön päällikkö saivat kerättyä nuorisotyöntekijöitä useista eri kunnista. Työvuorot suunniteltiin siten, että jokainen vuoro kesti kahdeksan tuntia ja työvuoron päätteeksi oli tunnin työnohjaus- ja purkutilaisuus. Näin jokainen mukana ollut työntekijä pääsi työnohjauksen piiriin.

Jokela-talolla oli mukana myös muita eri ammattilaisia, joita Tuusulan kunnan nuorisotoimi yhdessä muiden tahojen kanssa järjesti paikalle. Mukana oli muun muassa kriisityöntekijöitä, sosiaali- ja lastensuojelutyöntekijöitä sekä koulupsykologeja. Työvuoroja heille jaettiin eri päiville torstain ja sunnuntain aikana. Perjantai-iltana toiminnassa Jokela-talon ympäristössä oli myös vapaaehtoisia työntekijöitä muun muassa Tuusulasta ja Vantaalta.

Perjantai-iltana 9.11.2007 Jokela-talolla kävi tilanteeseen tutustumassa henkilö opetusministeriön nuorisoyksiköstä, jolloin näkemys jatkotuen tarpeesta saatiin myös opetusministeriöön.

Koulun ja kotien välinen yhteistyö

Yhteistyö koulun ja vanhempien välillä alkoi tapahtumaa seuranneena päivänä keskustelujen merkeissä, kokemuksia ja tukea jakaen. Opettajat kokoontuivat tällöin kriisikeskukseen yhdessä joidenkin oppilaiden sekä vanhempien kanssa. Ensimmäinen varsinainen keskustelutilaisuus pidettiin Jokelan koulussa kaksi viikkoa tapahtumien jälkeen ja sinne oli vapaa pääsy kaikilla Jokelan asukkailla.

Pelastakaa lapset ry:n kriisichat

Pelastakaa lapset ry perusti Jokelan tapahtumien yhteydessä internetiin kaksi erillistä kriisichattia, joissa nuoret saivat vaihtaa mielipiteitä ja keskustella keskenään ja vapaaehtoisten aikuisten tukihenkilöiden kanssa. Kriisichat oli käytössä viitenä iltana kello 18–21 ja keskustelijoita oli paljon. Osa heistä oli ollut tavalla tai toisella osallisena Jokelan tapahtumissa ja osa oli muualla Suomessa asuvia asiasta järkyttyneitä nuoria. Pelastakaa lapset ry:llä oli hyvät valmiudet kriisichatin organisointiin, sillä vastaavanlaista toiminta on ollut vuodesta 2003 alkaen jouluisin sekä vuoden 2004 Konginkankaan onnettomuuden ja Aasian tsunami-katastrofin yhteydessä.

Poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon henkilöstölle annettu henkinen tuki

Paikalla olleille poliisimiehille järjestettiin vaihtomiehityksen saavuttua purkutilaisuus Keski-Uudenmaan poliisilaitoksella. Pelastuslaitoksen henkilöstölle järjestettiin purkutilaisuus pelastuskeskuksessa tapahtumapäivänä kello 17–19, jonka jälkeen henkilöstö vapautettiin työvuorosta. Myös yksityisten yritysten sairaankuljettajat ja muu ensihoitohenkilöstö osallistuivat pelastuslaitoksen tilaisuuksiin. Hätäkeskuksen henkilöstölle järjestettiin oma jälkipuinitilaisuus tapahtumapäivänä kello 17.

Psykososiaalinen tuki seuraavina kuukausina ja vuosina

Jokelaan on perustettu jälkihoidon koordinaatioryhmä, johon kuului kaksi kriisityöhön erikoistunutta psykologia, yksi kriisityöntekijä ja kaksi avustajaa. Tuusulan kunnan jälkihoidon lähtökohtana on ollut olemassa olevien rakenteiden vahvistaminen. Sillä tarkoitetaan koulukeskuksen opetuksen tukemista, henkilökunnan ja oppilaiden psyykkistä apua sekä lisätyövoiman palkkaamista koulutoimeen, nuorisotoimeen, terveystoimeen ja koulukeskuksen oppilashuoltoon. Sosiaalitoimen lisätyövoiman ja koulukuraattorien saaminen osoittautui kuitenkin vaikeaksi samaan aikaan kun jälkihoidon tarve ei vähentynyt.

Koulukeskuksen johdon väliaikaiset ratkaisut päättyivät maaliskuussa 2008, jolloin valittiin uusi rehtori. Sen jälkeen koulukeskuksessa pyrittiin entistä enemmän toimintojen normalisointiin. Heti tapahtuman jälkeen koulun opettajille on palkattu sijaisia tarpeen mukaan ja kevätlukukauden 2008 loppuun mennessä sijaisia oli eripituisissa toimeksiannoissa yhteensä 28. Lisäksi koululle on palkattu viisi koulunkäyntiavustajaa, erityisopettaja ja opintojen ohjaaja.

Koulutoiminnan normalisointiin liittyi myös se, että opetustyö ja oppilashuoltotyö pyrittiin erottamaan toisistaan. Psykologit ja psykiatrinen sairaanhoitaja muuttivat koulun ulkopuolisiin tiloihin huhtikuussa 2008. Tuen tarvetta kuvaa se, että maaliskuun ja huhtikuun kahden ensimmäisen viikon aikana koululla toimineille psykologille, psykiatrille ja psykiatriselle sairaanhoitajalle oli käyntejä tai konsultaatioita yhteensä 268.

Huhtikuussa 2008 kunta järjesti yhteistyössä SPR:n kanssa vainajien omaisille ja muille läheisille vertaistukiviikonlopun, johon osallistui arviolta puolet suunnitelman mukaisesta määrästä osallistujia. Vertaistukiviikonloppuja sovittiin järjestettävän yhteensä kolme kertaa. Toinen ajoittui koulusurmien vuosipäivän läheisyyteen ja kolmas ajoittuu kevättalvelle 2009. Osallistujat ovat olleet tyytyväisiä tilaisuuksiin.

Seurakunta aloitti sururyhmän omaisille vuoden 2008 alussa ja osa sai tukea esimerkiksi työnantajansa järjestämänä. Uhrien sisarusten hoidossa aktiivinen on ollut koulukeskuksen oppilashuoltoryhmä, jonka apuna on ollut lisätyövoimaa. Tosin kaikki eivät ole hoitoa halunneet ja moni on kertonut haluavansa jatkaa normaalia elämää. Eräät omaiset kokivat psykososiaalisen tuen riittäväksi, mutta osa oli sitä mieltä, että tuki oli hajanaista, muualle kuin omaisiin kohdistettua ja puutteellista johtuen auttavien organisaatioiden lukuisuudesta ja eräissä tapauksessa kuntarajoista. Lisää apua omaiset olisivat kaivanneet juridisiin ja käytännön kysymyksiin, jotka liittyivät muun muassa perunkirjoituksiin ja korvausasioihin. Myös tekijän perhe on saanut asiantuntija-apua.

Koululääkärin koululle kohdistettavaa työaika on lisätty ja toisaalta lääkärin kuormitusta vähentää lisätty psykologi-, kuraattori- ja nuorisopsykiatriapu. Koulun ja kunnan henkilö-

kuntaa tuetaan työterveyshuollon kautta. Psykoterapian käyttö oli huhtikuun loppuun 2008 mennessä kaiken kaikkiaan vähäistä johtuen muista tukijärjestelyistä. Jälkikäteen ajateltuna eduksi olisi ollut, että auttajien osaaminen olisi painottunut kriisipsykologian sijaan enemmän nuortenpsykologiaan tai -psykiatria.

Koulukuraattorin kokemusten mukaan Jokelan nuoret ovat yhteistyömyönteisiä ja avoimia. Huonosti voivia on paljon, mutta oireet ovat erilaisia ja eriaikaisia. On unettomuutta, levottomuutta ja lisääntyntä päihteiden käyttöä. Lisäksi normaaliin elämään kuuluvat asiat laukaisevat tavallista voimakkaampia tuntemuksia ja reaktioita. Vielä vuosi koulusurmien jälkeen osalle koulukeskuksen oppilaista oli vaikeaa mennä koulurakennukseen ja käydä siellä koulua. Nuoris- ja sosiaalityöntekijät saattoivat edelleen joitain nuoria kouluun. Eräille abiturienteille on tarve järjestää jokin toinen tila kevään 2009 ylioppilaskirjoituksia varten.

Oppilaiden vanhempia on huomioitu vanhempainilloissa, joiden lisäksi vanhemmat ovat olleet runsaasti yhteyksissä kouluun ja luokanvalvojiin. Vanhemmille järjestettiin vertaistukiryhmätoimintaa toukokuusta 2008 alkaen. Yläasteen syksyllä 2008 aloittavien vanhemmille järjestettiin tutustumistilaisuus ja myös keskusrikospoliisin komisario vastasi koulun tiloissa vanhempien kysymyksiin.

Nuorisotoimi on osallistunut jälkihoitoon muun muassa järjestämällä tapahtumia, tukemalla yksittäisiä nuoria ja pitämällä Jokelan nuorisotaloa auki joka päivä, yhteensä 42 tuntia viikossa. Kävijöitä on ollut illassa jopa 70–80. Nuorisotoimi on havainnut lisääntyntä päihteiden käyttöä.

Muiden muassa koulun henkilökuntaa kohtaavat työterveyslääkärit, koulukeskuksen oppilaiden parissa toimivat erityisnuorisotyöntekijät ja vainajien omaisia auttavat sosiaalityöntekijät olisivat toivoneet, että he olisivat voineet konsultoida kuntaan sosiaali- ja terveysministeriön välityksellä saatuja kriisiasiantuntijoita niissä asiakaskontakteissa, jotka menivät heidän ammattiosaamisensa ohi ja yli. Kriisiasiantuntijoiden rooli oli kuitenkin enemmän sivusta tukevaa ja hallintoelimen eli jälkihoitoryhmän toimeksiantojen suorittamista.

Jälkikäteen todettiin, että ne kunnan työntekijät, jotka olivat suorassa kontaktissa vainajien omaisiin, Jokelan koulukeskuksen oppilaisiin ja henkilökuntaan väsyivät ja rasittuivat altistuttuaan jatkuvasti raskaiden asioiden kuulemiselle. Tästä aiheutui sairauslomia ja jopa toiseen työpaikkaan siirtymistä. Sijaistraumatisoitumista ja uupumista ehkäisemään olisi pitänyt olla konkreettinen ohjelma jo jälkihoitotyön alusta alkaen.

Kauhajoen koulusurmien jälkeen syyskuussa 2008 Jokelan asukkailta alkoi välittyä viestiä, että jälkihoito on toteutettu liiaksi keskittyen niihin yksilöihin, joilla on terapiatarve. Myös Jokelassa työskentelevät ammattilaiset viestittivät, että Jokelan tiivistä yhteisöä pitäisi hyödyntää tukemalla traumasta toipumista yhteisönä. Ensimmäinen vuosipäivän vietto osoittautui vahvaksi yhteisölliseksi tilaisuudeksi, jossa jokelalaisten kollektiivinen suru näyttäytyi niissä 3 000 kynttilässä, jotka tuotiin koulun viereisen lammen ympärille.

Kansanterveyslaitos on tutkinut Jokelan koulukeskuksen oppilaiden selviytymistä ampumavälikohtauksessa saaduista traumoista sekä heidän saamaansa tukea ja hoitoa. Vuoden 2008 loppupuolella julkistettujen kyselytutkimuksen tulosten mukaan perhe ja ystävät ovat olleet nuorten tärkein tuki. Kysely osoittaa, että kaksi kolmasosaa koulukeskuksen oppilaista voi hyvin ja kolmasosalla on ollut psyykkisiä oireita. Samaan aikaan verrokkikoulussa oireita on ollut noin 12 prosentilla. Lähes puolella kyselyyn vastanneista tytöistä ja noin neljänneksellä

pojista todettiin kohonnut riski sairastua traumaperäiseen stressihäiriöön. Seurantatutkimus jatkuu ainakin vuoteen 2010 asti.

1.6 Uhrien tunnistaminen, tiedottaminen omaisille ja ampumavammojen tutkinta

Uhrien tunnistaminen

Kun tapahtuman tutkintavastuu oli siirtynyt 7.11.2007 noin kello 13 keskusrikospoliisille, tutkinnan yleisjohtaja määräsi vastuuhenkilön uhrien tunnistamiseen. Tunnistamismenettelyksi sovittiin virallinen kansainvälisen poliisiorganisaation Interpolin ohjeistama uhrintunnistusmenettely, joka on kuvattu Interpolin uhrintunnistusoppaassa. Vastuuhenkilö kokosi keskusrikospoliisin tutkijoista kymmenen hengen ryhmän, joka valmistautui lähtemään Jokelaan. Ryhmään pyrittiin valitsemaan tutkijoita, joilla jo ennestään oli kokemusta uhrintunnistustoiminnasta.

Poliisin tekniset tutkijat pääsivät aloittamaan paikkatutkinnan koulukeskuksessa poliisin kenttäjohtajan luvalla kello 15.40. Paikkatutkinta piti sisällään myös uhrien tutkinnan ja alustavan tunnistamisen uhreilta löytyneiden papereiden perusteella. Lähtökohta oli kuitenkin se, että uhreja ei siirretä löytöpaikaltaan ennen oikeuslääkäreiden ja varsinaisen tunnistamisryhmän saapumista paikalle.

Uhrien lukumäärä ja sukupuolijakauma varmistui tapahtumapaikalla kello 17.40. Nämä tiedot poliisi antoi julkisuuteen klo 18.00 pidetyssä tiedotustilaisuudessa.

Keskusrikospoliisin uhrintunnistusryhmä saapui Jokelan koulukeskukseen noin kello 17.30. Hetkeä aiemmin paikalle oli saapunut viisi oikeuslääkärinä Helsingin yliopiston Oikeuslääketieteen laitokselta. Ennen uhrien tutkinnan aloittamista paikalla pidettiin kokous, jossa todettiin läsnä olevat henkilöt sekä sovittiin käytettävistä toimintatavoista ja tehtävistä.

Ensihoitohenkilökunta oli jo ennen uhrintunnistusryhmän paikalle saapumista merkinnyt kaikki kahdeksan uhria triage-luokittelun mukaisesti mustilla kuollutta ilmaisevilla lapuilla. Uhreista kuusi oli koulukeskuksen ala-aulan hallissa lähellä vaatenaulakoita muutaman metrin etäisyydellä toisistaan. Kaksi uhreista oli koulurakennuksen ulkopuolella. Nämä uhrin eivät olleet enää alkuperäisellä löytöpaikallaan, vaan heidät oli siirretty elvytyksen vuoksi.

Uhrien ulkotarkastus ja alustava tunnistaminen tehtiin neljässä ryhmässä, joihin kuhunkin kuului kaksi poliisin teknistä tutkijaa ja oikeuslääkäri. Ulkotarkastukseen kuului myös ruumiinlämmön mittaaminen kuolinajan alustavaa arviointia varten. Poliisin tekniset tutkijat myös kuvasivat uhrin ennen siirtelyä ja mittasivat heidän sijaintinsa myöhemmin laadittavaa paikkapiirrosta varten.

Uhrien ulkotarkastus, alustava tunnistaminen ja kuolinajan määrittäminen tapahtumapaikalla saatiin tehdyksi kello 20.30 mennessä, jonka jälkeen uhrin siirrettiin kahdella hautausliikkeen autolla Oikeuslääketieteen laitokselle Helsinkiin. Poliisin tekniset tutkijat pääsivät jatkamaan tämän jälkeen muuta tapahtumapaikkatutkintaa.

Oikeuslääketieteen laitoksella aloitettiin heti uhrien tarkempi tutkiminen, jonka yhteydessä muun muassa dokumentoitiin kussakin uhrissa olleet ampumavammat. Tunnistuksessa tarvittavien uhrien ante-mortem eli elinaikaisten tietojen hankkiminen oli aloitettu jo aiemmin. Näistä tiedoista tärkeimmät olivat uhrien hammastiedot, jotka saatiin kaikista uhreista saman illan aikana. Oppilaiden osalta ne saatiin Tuusulan keskushammashoitolasta.

Oikeushammaslääkärit saivat hammastietojen perusteella kaikki kuolleet varmuudella tunnistetuksi illan ja yön aikana. Virallinen tunnistaminen tapahtui keskusrikospoliisissa 14.11.2007 järjestetyssä tunnistusistunnossa, jossa puheenjohtajana oli keskusrikospoliisin rikosylikomisario. Jäseninä oli rikoskomisario ja kaksi professoria oikeuslääketieteen laitoksesta. Tunnistuksissa ei ollut ristiriitaa tunnistettavien uhrien tietojen osalta.

Omaisille tiedottaminen

Keskusrikospoliisilla on suurten onnettomuuksien varalle ennalta suunniteltu omaisyhdyshenkilökäytäntö, joka on ollut käytössä viime vuosina tsunamikatastrofin 2004 ja Tallinassa 2005 sattuneen helikopterionnettomuuden yhteydessä. Jokelan tapauksessa toimitettiin saman käytännön mukaisesti. Rikostutkinnan yleisjohtaja antoi omaisyhdyshenkilön tehtävän kokeneelle keskusrikospoliisin henkilölle, joka sai avukseen omaistoiminnassa jo aikaisemminkin mukana olleen papin.

Kello 18 aikaan käytävissä oli uhrien alustavaan tunnistukseen perustuvia henkilötietoja. Niiden perusteella keskusrikospoliisissa alettiin selvittää väestön keskusrekisterin kautta lähiomaisten nimiä ja yhteystietoja. Alkuillan aikana omaisten kuolemasta ilmoitettiin kahden uhrin omaisille. Kello 22 aikaan kolmen uhrin omaiset kävivät oikeuslääketieteen laitoksella tunnistamassa läheisensä. Pian tämän jälkeen uhrien varmoja henkilöllisyyksiä ja omaisten yhteystietoja saatiin selville lisää. Omaisyhdyshenkilö ja pappi lähtivät Jokelaan ja veivät suruviestin perheisiin, jotka eivät vielä tietoa olleet saaneet ja varmistuneen tiedon yhdelle perheelle, joka oli saanut alustavan tiedon jo aikaisemmin. Näistä perheistä ensimmäiseen mentiin kello 00.20 ja viimeiseen kello 03.05. Viestinviejät soittivat omaisille ennen perheiden koteihin menoa ja sopivat henkilökohtaiset tapaamiset. Suruviesti pyritään aina viemään henkilökohtaisella käynnillä.

Omaisyhdyshenkilö huolehti omalta osaltaan omaisista myös seuraavina viikkoina ja kuu-kausina olemalla heihin yhteydessä, antamalla omat yhteystietonsa heidän käyttöönsä ja vastaamalla heidän kysymyksiinsä.

Tekijän kotiin tieto tapahtuneesta ja pojan osuudesta tekoon tuli jo tapahtumien aikana. Myöhemmin saman päivän aikana tekijän vanhemmat saivat poliisilta tiedon poikansa kuljettamisesta sairaalaan ja kuolemasta. Vanhemmista huolehdittiin omaisyhdyshenkilöjärjestelmän mukaisella tavalla.

Uhrien omaiset soittivat iltapäivän ja illan aikana useita puheluja julkisuudessa esiintyneisiin puhelinnumeroihin ja sairaaloihin. Lisäksi he pyrkivät hankkimaan tietoa läheistensä kohtalosta kriisikeskuksesta Jokelan kirkolla. Omaiset kokivat, että heitä ei huomioitu riittävästi eikä heille annettu olemassa olevaa tietoa, vaikka heidän läheisensä oli kateissa. Tilanne oli heidän mielestään piinaava, sillä he eivät tieneet miten toimia. Myöhemmin käynnistyneeseen poliisin omaisyhdyshenkilötoimintaan omaiset olivat tyytyväisiä.

Oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus

Kaikille kuolleille tehtiin täydellinen oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus Oikeuslääketieteen laitoksella 9.–13.11.2007. Kunkin uhrin avauksen suoritti sama oikeuslääkäri, joka oli tehnyt uhrin alustavan ulkotarkastuksen Jokelan koulukeskuksessa.

Oikeuslääketieteellisissä ruumiinavauksissa todettiin, että kaikki uhrit olivat saaneet surmansa heti eikä heidän pelastamiseksi olisi ollut mitään tehtävissä. Ampuja oli löydettyä elessä, mutta hänenkin ampumavammansa todettiin ruumiinavauksessa hyvin vaikeaksi. Mahdollisuuksia hänen pelastamiseksi ei olisi ollut siinäkään tapauksessa, että ensihoito olisi aloitettu heti vammautumisen jälkeen.

1.7 Aiheutuneet vahingot

1.7.1 Henkilö- ja materiaalivahingot

Tapahtumassa kuoli ampuja mukaan luettuna yhdeksän ihmistä. Lisäksi 13 ihmistä sai vammoja. Yksi sai vammoja jalkaterään osuneesta luodista, mutta muut vammat olivat muun muassa pakenemiseen liittyviä nilkan nyrjähtämiä ja ikkunalaseista saatuja haavoja. Loukkaantuneet määritellään onnettomuustutkinnassa noudatettavan käytännön mukaan siten, että vakavasti loukkaantuneita oli 1 ja lievästi loukkaantuneita 12. Teko kohdistui enemmän lukioon kuin yläasteelle.

Henkiset vahingot olivat mittavat ja ne kuormittavat surmansa saaneiden läheisiä, Jokelan koulukeskusta ja koko Jokelan yhteisöä useiden vuosien ajan. Psykososiaalisen tuen tarve on tunnustettu ja sitä varten on osoitettu varoja useista eri lähteistä.

Koulurakennukselle aiheutui yhteensä 43 000 euron vahingot. Tekijä ei yrityksestä huolimatta saanut tulipaloa syttymään, joten palo-, savu- tai vesivahinkoja ei tullut. Tapahtuman vaatimasta lisätyöstä aiheutui merkittäviä kustannuksia eri viranomaisille.

Psykososiaalisen tuen kustannukset

Tuusulan kunta on arvioinut, että Jokelan koulukeskuksen ampumatapahtuman aiheuttamat jälkihoidon kustannukset ajoittuvat kuudelle vuodelle ja nousevat kaikkiaan 4,8 miljoonaan euroon. Tavanmukaiset kustannukset ylittäviä lisäkustannuksia kertyi tapahtumasta kärsineiden henkilöiden psykososiaalisesta tuesta vuonna 2007 kahden kuukauden ajalta yhteensä noin 380 000 euroa ja vuodelta 2008 kaikkiaan noin 1,35 miljoonaa euroa. Vuoden 2008 kustannuksista 950 000 euroa koostuu 43 lisähenkilön palkkaamisesta erimittaisiin työsuhteisiin koululaisten, opettajien, jokelalaisten ja Tuusulan kunnan henkilöstön tueksi sekä viiden nuorisotyöntekijän palkkauksesta. Yhteensä 400 000 euroa kunnan varoja käytettiin eri ryhmien psykiatrisen erikoissairaanhoidon kustannuksiin ja henkilökunnan työnohjaukseen ja terapioihin.

Arvioituihin kokonaiskustannuksiin 4,8 miljoonaan euroon sisältyy Tuusulassa vuonna 2008 käynnistetty monivuotinen koulukeskuksen kriisiin liittyvä opetusministeriön hanke. Siinä pyritään löytämään oppilaiden aggressioille muita purkautumiskanavia kuin väkivallan käyttö. Monipuoliseen, toimialarajat ylittävään opetustoimen hankkeeseen on palkattu erityisopettajia ja terveydenhuollon henkilöstöä ja sen kustannukset vuodelta 2008 olivat noin 600 000 euroa. Toimintakustannusten lisäksi Tuusulan kunnan vakuutusmaksut ovat nousseet merkittävästi.

Tuusulan kunta on saanut rahallista tukea kriisin jälkihoidon aiheuttamiin lisäkustannuksiin valtiovarainministeriöltä vuosina 2007 ja 2008 kumpanakin vuonna miljoona euroa. Lisäksi vuonna 2007 saatiin opetusministeriöltä nuorisotyöhön 240 000 euroa ja hautauskuluihin 10 000 euroa. Vuodelle 2009 haetaan miljoona euroa psykososiaaliseen tukeen, jonka toteut-

tamiseen lasketaan silloin tarvittavan 39 lisähenkilön työpanos. Opetusministeriön tukeman hankkeen kustannusarvio vuodelle 2009 on 700 000 euroa. Vuonna 2010 lisärahoitusta arvioidaan tarvittavan kahden lisähenkilön palkkaukseen sekä opetustoimen hankkeeseen, jonka määrä päättyä vuoden 2012 lopussa.

Kansaneläkelaitos on varannut harkinnanvaraisen kuntoutuksen määrärahoista erikseen puoli miljoonaa euroa Jokelan koulun tapahtumien uhrien ja omaisten terapian siihen osaan, joka kuuluu Kelan korvattavaksi. Kirkkohallitus on puolestaan myöntänyt Tuusulan seurakunnalle tukea jälkihoitoon 300 000 euroa.

Valtiokonttori on rikosvahinkolain perusteella suorittanut korvauksia uhreille ja heidän omaisilleen yhteensä noin 150 000 euroa. Surmansa saaneiden omaisille on korvattu hautauskustannuksia 40 000 euroa. Loppuosa 110 000 euroa on pääosin käytetty korvauksiin tilapäisestä psyykkisestä haitasta ja kärsimyksestä tapahtumasta pelastuneille uhreille.

1.7.2 Jokelan tapausta seuranneet koulu-uhkaukset

Jokelassa 7.11.2007 ja Kauhajoella 23.9.2008 tapahtuneiden koulusurmien välisenä aikana kouluihin on kohdistunut ainakin 86 poliisin tietoon tullutta uhkausta, joista rikosilmoitukseen johti 34 tapausta. Osa uhkauksista oli kirjoitettu koulujen seiniin ja kalusteisiin, osa oli tehty internetissä tai suusanallisesti oppilaille tai opettajille. Tapaukset ovat olleet samankaltaisia koko Suomen alueella.

Myös tiedotusvälineissä oli tietoja tapahtuneista koulu-uhkauksista. Niiden mukaan uhkaukset olivat tyypillisesti Jokelan tapahtumien innoittamia, mistä kertovat käytetyt nimimerkit, kirjoitukset ja videot. Uhkaajat olivat useimmiten 14–16-vuotiaita poikia. Joidenkin uhkausten kerrottiin levinneen huhuina niin, että viestin alkuperä ei selvinnyt.

Lehdistössä olleiden tietojen mukaan ennen helmikuuta 2008 oli eniten uhattu yläasteen kouluja, mutta melko usein myös lukioita ja ammatillisia oppilaitoksia. Eräät uhkauksista kohdistuivat oppilaiden sijasta rehtoriin ja terveydenhoitajaan. Tekijät olivat pääasiassa 14–15-vuotiaita poikia, mutta joukossa oli myös tyttöjä ja muutamia lukioikäisiä. Teot olivat lehdistön mukaan lähes poikkeuksetta nuorten päähänpistoja, joiden kaikkien seurausten vakavuutta tekijät eivät olleet tulleet ajatelleeksi.

Uhkaukset ovat kouluille vakava tilanne, jossa koulun työ ja väki lamaantuu hetkeksi. Uhkaukset ovat aiheuttaneet pelkoa, ahdistusta, turvattomuutta ja epävarmuutta sekä tunteen siitä, että Jokelan tapahtumat olisivat voineet kohdistua myös omaan kouluun. Lisäksi tietoja oli saatu muutamista virastoihin tai muihin työpaikkoihin kohdistuneista uhkauksista, jotka olivat saaneet vaikutteita Jokelasta.

Kauhajoen koulusurmien jälkeen koulu-uhkauksia on tullut vielä suurempi määrä kuin Jokelan tapahtumien jälkeen ja ongelma jatkui edelleen vuodenvaihteessa 2008–2009.

2 TAPAHTUMAN TAUSTATIEDOT

2.1 Tapahtumaympäristön kuvaus ja tekoon käytetyt välineet

2.1.1 Koulukiinteistö

Jokelan koulukeskuksessa toimii nykyisin yläaste ja lukio. A- ja B-siipi on rakennettu vuonna 1959. Juhlasali eli D-siipi otettiin käyttöön 1961 ja lukiosiiپی eli C-siipi 1964. Vuonna 1998 saneerattiin hallintosiipi ja vuonna 2005 aloitettiin laaja remontti ja laajennus. Laajennukset oli saatu valmiiksi vuonna 2006 ja rakennus oli hyvässä kunnossa.

Yhdestä kolmeen kerroksisen rakennuksen kokonaispinta-ala oli 7 848 m², josta suuntaantavan rakennusselityksen mukaan pohjakerroksessa oli 3 749 m², I-kerroksessa 3 225 m² ja II-kerroksessa 819 m². Rakennus on sokkeloinen ja sisäänkäyntejä on paljon, Jyväkujan puolella kahdeksan ja lammen puolella kolme.

2.1.2 Ase ja ampumatarvikkeet

Tekijä sai tietävästi ensi kosketuksen ampuma-aseisiin käydessään ampumassa helsinkiläisen ampumaseuran sisäämpumaradalla elokuussa 2007. Hän liittyi kyseisen seuran jäseneksi 31.8.2007, mutta ei käynyt radalla enää ampumassa.

Ampuma-aselupahakemuksen tekijä vei Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitokselle Järvenpään poliisiasemalle 3.10.2007. Lupaa hän haki piipun halkaisijaltaan eli kaliiperiltaan 9 mm käsiaselle mainiten Glock 17 ja Luger/Parabellum -aseet. Hakemuksen mukaan tarkoitus oli aloittaa tarkkuusammunta kyseisen helsinkiläisen ampumaseuran radalla ja harrastaa sitä viikoittain tai muutaman kerran viikossa. Aseen säilytystavaksi oli merkitty lukollinen puulipasto, mutta myöhemmin mahdollisesti asekaapin ostaminen. Hakemuksen liitelomakkeeseen hakija oli kirjoittanut: ”Olen miettinyt sopivaa asetta harrastukseen ja Glock 17 miellytti minua erityisesti. Lisäksi olen kuullut hyviä kertomuksia aseiden ominaisuuksista. Lisäksi tällä aseella olen jo ampunut muutaman kerran radalla ja siihen olen mieltynyt.” Kysymykseen, voiko esitettyä ammuntaa harrastaa pienempikaliiperisellä aseella, hakija vastasi ”kyllä”.

Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisipäällikkö allekirjoitti 12.10.2007 päätöksen hakemuksen hylkäämisestä. Perusteena oli se, että haettu ase ei sovellu tarkkuusammunnan aloittamiseen tulivoimaisuutensa takia. Lakiperusteeksi hylkäämiselle oli merkitty ampuma-aselain 44 §:n 1 momentti. Sen mukaan hankkimislupa voidaan antaa vain aseelle, joka ei ole tarpeettoman tulivoimainen tai tehokas hakijan ilmoittamaan käyttötarkoitukseen nähden. Päätöksessä suositeltiin hankkimaan esimerkiksi cal.22 pienoispistooli. Kaliiperimerkinnällä .22 tarkoitetaan 0,22 tuumaa, joka on millimetreinä 5,56 mm. Kyseessä on pienoiskivääreissä käytettävä koko.

Tekijä jätti Järvenpään poliisiasemalle uuden hakemuksen 18.10.2007, jossa hän haki lupaa ehdotetulle pienempikaliiperiselle aseelle. Aseeksi hän ilmoitti Ruger MKIII:n, jota hän perusteli liitteessä seuraavasti: ”Ase ei ole tarpeettoman tulivoimainen eikä liian tehokas rekyyliältään. Lisäksi ase soveltuu hyvin aloittelijalle. Myös olen tällä aseella ampunut.” Kysymykseen, voiko esitettyä ammuntaa harrastaa pienempikaliiperisellä aseella, hakija vastasi ”Ase on melko pienikaliiperinen (.22) joten ei voi. Suuremmalla toki voi, mutta .22 on pienin.”

Hakija sai uuden hakemuksen mukaisen poliisipäällikön allekirjoittaman asean hankkimis- ja hallussapitoluvan 19.10.2007. Poliisin merkinnöistä päätellen hakijan tiedot oli tarkastettu poliisin eri rekistereistä ja niiden oli todettu olevan puhtaat. Poliisiaseman palvelupisteen henkilökunta tapasi hakijan lupahakemusten jättämisen yhteydessä, mutta erillistä haastattelua tai tapaamista ei ollut. Henkilökunta muistaa hakijan käyttäytyneen erittäin hyvin eikä tilanteessa ollut havaittavissa mitään erityistä.

Tekijä meni jokelalaiseen aseliikkeeseen 2.11.2008, jolloin Ruger MKIII asetta ei ollut tarjolla. Saatavissa oli kuitenkin vastaava puoliautomaattinen Sig Sauer Mosquito pistooli, jonka lippaaseen mahtuu 10 patruunaa. Lisäksi hän osti 500 patruunaa. Ostopäivä oli viisi päivää ennen koulukeskuksen tapahtumia.

Tekijä kävi harjoittelemassa uudella aseellaan ampumista tietävästi vain yhden kerran ennen koulukeskuksen tapahtumia. Harjoittelu tapahtui metsässä, jossa hän kuvasi videolle omeinaan ampumista. Tekijä julkaisi kuvaamansa videon internetissä ja oli myös kertonut ampu-maharrastuksestaan ja asean hankkimisesta parille kaverilleen. Perhe ei aseesta tiennyt.

Tekijällä oli koulukeskuksessa laukussaan myös hänen kotoaan mukaansa ottama puukko, jota hän ei käyttänyt.

2.1.3 Sytytysneste ja tulitikut

Kun tekijä oli ampunut koulun II-kerroksessa seitsemännen uhrinsa, hän levitti palavaa nestettä seinälle ja lattialle. Hän yritti sytyttää nestettä käyttämällä neljää tulitikkua, jotka löytyivät raavittuina käytävän lattialta. Sytyttäminen ei onnistunut. Neste oli hänellä mukana puolentoista litran muovisessa kivennäisvesipullossa. Nestettä tutkittiin keskusrikospoliisin rikosteknisessä laboratoriossa, jossa sen todettiin olevan kaksitahtibensiiniä eli tavanomaista bensiiniä, jonka joukossa on pieni määrä voiteluöljyä.

Sytyttämisyritys todennäköisesti liittyi tekijän suunnitelmiin aiheuttaa mahdollisimman paljon tuhoa, mistä hän oli kirjoittanut päiväkirjaansa. Hän kirjoitti, ”kuinka hienoa omasta hyökkäyksestäni ihmiskuntaa vastaan tulee: ihmiset kuolevat, osa paniikissa ja osa juoksee pakoon, jotkut vammautuvat, savua tulee ulos rakennuksesta, tuli leviää...”. Tulipalon sytyttämispaikan lähistöllä kolmannessa kerroksessa ei tietävästi sytyttämistä yritettäessä ollut ketään henkilöä, joka olisi joutunut tulipalon vuoksi välittömään vaaraan.

2.2 Olosuhteet

Keskiviikkona 7.11.2007 aamu alkoi koulukeskuksessa ja koko Jokelassa tavanomaisesti. Oppilaat olivat aamun aikana oppitunneillaan kunnes kello 11.30 alkoi lukiolaisten ruokautunti. Lukiolaiset siirtyivät ruokalaan, josta osa siirtyi nopean ruokailun jälkeen käytävätiloihin. Tekijä saapui koululle samoihin aikoihin ja aloitti ammuskelun kello 11.42. Yläasteen oppilaat olivat tapahtuman aikaan oppitunneillaan. Tapahtuma-aikaan oli täysin pilvistä, poutaista ja lämpötila oli nollan ja yhden lämpöasteen välillä.

2.3 Tapahtumaan liittyvät organisaatiot ja henkilöt

2.3.1 Ampuja

Tekijä oli 18-vuotias mies, joka ei ollut aikaisemmin syyllistynyt rikolliseen toimintaan. Hän oli asunut perheensä kanssa omakotitalossa Jokelan taajaman alueella yli kymmenen vuoden ajan.

Koulunkäynti

Tekijä oli käynyt lähistöllä olevassa ala-asteen koulussa kuusi ensimmäistä kouluvuotta. Yläaste oli Jokelan koulukeskuksessa, jossa tekijä jatkoi myös lukiossa. Hän oli teon aikaan lukiossa kolmatta vuotta. Tekijä kävi koulussa kohtalaisen tunnollisesti, poissaoloja ei ollut paljoa ja opinnot olivat edenneet pääosin aikataulussaan.

Ryhmänohjaajan lukion ensimmäisenä vuonna pitämässä haastattelussa tekijä totesi olevansa yleensä tyytyväinen kaikkeen. Lukiossa tekijä osallistui ryhmiin sekä vietti aikaa ja jut-teli muutamien kaveriensä kanssa esimerkiksi ruokalassa. Tulevaisuudensuunnitelmiana opiskelujen suhteen oli suorittaa ylioppilaskirjoitukset ja mennä yliopistoon lukemaan historiaa, valtiotiedettä tai sosiaalipsykologiaa.

Koulumenestys oli ala-asteella hyvää ja ensimmäisinä kouluvuosina tekijällä oli ystäviä. Yläasteella ystävien määrä väheni ja arvosanat huononivat jonkin verran. Lukiossa arvosanojen keskiarvo oli seitsemän ja kahdeksan välillä. Suhteellisen tasainen opintomenestys muuttui toisen opiskeluvuoden lopusta alkaen vaihtelevammaksi. Kiinnostavimpina aineina tekijä piti historiaa, filosofiaa, yhteiskuntaoppia ja psykologiaa, joissa hän myös menestyi. Matematiikka ja liikunta puolestaan tuottivat vaikeuksia. Tekijä osallistui syksyllä 2007 ylioppilaskirjoituksiin kirjoittaen historian kokeen ja saaden siitä hyvän arvosanan.

Kotiolut

Perheenjäsenet - äiti, isä ja pikkuveli - asuivat samassa osoitteessa ja viettivät paljon aikaa kotona. Myös tekijä viihtyi hyvin kotona ja keskusteli ja väitteli asioista vanhempiensa kanssa. Perheen yhteiset harrastukset liittyivät musiikkiin. Perhe vietti aikaa yhdessä myös katsomalla televisiota ja elokuvia. Perheessä ei ollut mitään suurta, periaatteellista, perheyhteisöä rikkovaa ristiriitaa.

Perhe oli huolehtivainen, mutta myös varsin ehdoton omassa kasvatustavassaan. Vanhemmat olivat hyvin kiinnostuneita lastensa asioista. He olivat aktiivisesti yhteydessä kouluun ja toisten lasten perheisiin sellaisissakin ongelma-asioissa, jotka muut kokivat vähäisiksi. Vanhemmat toivat pojalleen kirjastosta tämän kiinnostuksen mukaista luettavaa. He valvoivat esimerkiksi väkivaltaisten pelien pelaamista myymällä niitä pois. Viitteitä siitä, että kotona olisi ollut väkivaltaa tai erityisen runsasta päihteiden käyttöä, ei ole.

Viimeisinä kuukausina ennen ampumistapausta tekijän havaittiin kotona vetäytyvän enemmän omiin oloihinsa ja viettävän aikaansa tietokoneen ääressä. Tulevaisuuden suunnitelmia kuitenkin näytti olevan opiskelusta ja seuraavasta kesästä.

Harrastukset

Harrastuksena tekijällä oli lapsesta lähtien ollut musiikki ja ulkoiluharrastuksena lähiseudulla kävely ja pyöräily. Viimeisinä aikoina ulkoilu ja musiikin soittoharrastus olivat jääneet vähemmälle ja vapaa-aika kului pääosin kotona tietokoneen, kirjojen, elokuvien ja musiikin kuuntelun parissa. Yhtenä harrastuksena oli myös videoiden editointi. Jonkin verran hän osallistui myös kotitöihin.

Tekijä oli kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista kuten politiikasta, erilaisista ideologioista, psykologiasta, filosofiasta, kansainvälisestä historiasta ja aatehistoriasta, joista hän haki tietoa kirjallisuudesta ja internetistä. Hänellä oli pidempiaikaisena ajatuksena yhteiskunnan parantaminen, mutta kiinnostus erilaisiin poliittisiin suuntauksiin ja ideologioihin muuttui vuosien kuluessa kohti ääriäitaita.

Kotimaisen puoluepolitiikan jälkeen kiinnostus siirtyi lukiossa ääriilikkeisiin ja lopuksi Yhdysvalloissa sattuneisiin koulusurmiin. Hän keskusteli näistä asioista koulussa, kotona ja internetissä. Samoihin aikoihin väkivalta alkoi näkyä hänen mielipiteissään yhtenä hyväksyttävänä asioiden parantamiskeinona. Kiinnostuksen kohteena tekijällä oli myös kirjepommeja Yhdysvalloissa lähetelty Unabomberiksi kutsuttu yliopiston professori.

Paria kuukautta ennen ampumistapahtumaa tekijä kävi helsinkiläisellä ampumaradalla ja kertoi ampumaharrastuksen aloittamisesta perheelleen sieltä tultuaan. Perhe suhtautui aseisiin liittyvään harrastukseen varauksellisesti, mutta toisaalta toivoi, että josko siitä kuitenkin tulisi uusi elämän laatua parantava harrastus.

Internetin käyttö ja pelaaminen

Tietokoneella tekijä pelasi pelejä ja kävi keskusteluja eri yhteisöissä ja myös suoraan pika-viestintäohjelmalla lähistöllä asuvien koulutoverien, mutta myös ulkomaisten nettituttavien kanssa.

Tekijän pelaamat pelit olivat pääosin tyypillisiä ja suosittuja strategia- ja sotapelejä, joista moni oli strategisia ja tiimipelaamisen taitoja edellyttäviä ammuskelupelejä kuten esimerkiksi Battlefield 2. Hän pelasi myös muun muassa Civilization-pelejä, jotka ovat tunnetuimpia sivilisaatiohistoriaa simuloivia pelejä. Harvinaisempi hänen pelaamansa peli oli JFK, joka käsittelee presidentti John F. Kennedyn ampumatapausta. Toisaalta esimerkiksi Splinter Cell ja Hitman-sarjan pelit painottavat taitoelementtiä ja kannustavat pelaajaa väkivallattomaan ongelmanratkaisuun pelkän räiskinnän sijaan.

Tekijä toteutti koulusurmiin liittyvää suunnitelmaa internetissä ja käytti runsaasti aikaa verkossa. Hän keskusteli koulusurma-asioista Columbinen tapahtumia käsitelleessä verkkoyhteisössä, johon kuului kymmenkunta keskustelijaa. Keskustelu oli ainakin osin luonteeltaan koulusurmia ihannoivaa. Yhteisö oli osa kotimaista palvelua, jossa eri aihepiireille perustettuja yhteisöjä on paljon, heinäkuussa 2008 kaikkiaan yli 200 000. Kirjoittaminen kyseiseen yhteisöön tai koulusurma-aiheista ei ollut laitonta ja toisaalta ne olivat vain pieni osa kyseisessä palvelussa käytävää keskustelumassaa.

Tekijällä oli kesästä 2007 alkaen internetissä ulkomainen tyttöystävä, joka oli mukana koulusurmiin liittyvissä keskusteluissa. Syksyllä nettityttöystävä kuitenkin löysi keskusteluryhmästä uuden nettipoikaystävän, minkä jälkeen hän otti etäisyyttä tekijään. Näiden kolmen

keskustelu muuttui osittain aggressiiviseksi, keskinäiseksi solvaukseksi ja nimittelyksi. Tekijää moitittiin lapselliseksi ja epäkypsäksi ja hän vastasi samalla mitalla. Tekijä pyysi tekoa edeltävänä iltana netin keskusteluryhmässä anteeksi käyttäytymistään nettikeskusteluissa.

Koulusurmaa edeltävänä iltana tekijä esitti kotimaiselle keskustelukumppanilleen internetissä perustelematta irrallisen kommentin siitä, että kohta tulee hänen aikansa poistua. Armeijaan menosta keskusteltaessa hän vastasi, että ei tiedä eläkö edes enää siihen aikaan. Keskustelussa oli selviä viitteitä kouluampujien ihannoinnista ja jopa vastaavan teon tekemisestä. Tarkkaa suunnitelmaa hänellä ei kuitenkaan tuntunut olevan, sillä aikaa tai paikkaa hän ei ilmoittanut. Hän kertoi pohtineensa asiaa useana päivänä. Viimeisessä kommentissaan noin kello 22 hän sanoi menevänsä miettimään.

Kiusaaminen

Tekijän vanhemmat ovat kertoneet, että tekijää alettiin kiusata ala-asteella neljännellä luokalla ja että kiusaaminen paheni viidennellä ja kuudennella luokalla. Viidennellä luokalla tekijä oli itse vastannut terveystarkastuksessa, että kiusaus on ärsyttävää. Äiti oli ala-asteen aikana toistuvasti yhteydessä kouluun siellä sovellettavien kasvatustapojen vuoksi. Perhe katsoi, että koulussa sallittiin liikaa kiroilua, huonoa käytöstä ja kiusaamista. Koulun mukaan tekijää ei ala-asteella erityisesti kiusattu. Koulussa katsottiin, että pojalle asetettiin kotona sellaisia perinteisiä käytösnormeja, jotka eivät olleet enää nykynuorison käytössä. Sen katsottiin vaikeuttavan pärjäämistä muiden poikien joukossa ala-asteella. Perhe otti myös muiden oppilaiden vanhempiin yhteyttä moittien heidän lastensa käytöstä. Näitä yhteydenottoja pidettiin kiusallisina ja jotkut vanhemmat kehottivat lapsiaan välttämään tekijän seuraa. Kiusaamisasiaa ei käsitelty ala-asteen aikana oppilashuoltoryhmässä eikä koulun ja perheen välillä syntynyt yhteistä näkemystä tilanteesta. Vanhemmista äiti osallistui ala-asteella vanhempainiltoihin, mutta ei enää yläasteen ja lukion aikana.

Vuonna 2002 kiusaaminen nousi esiin koululääkärin ja terveydenhoitajan arvioissa sekä vanhempien täyttämässä huoltajan lomakkeessa. Tuolloin tekijä itse oli vastannut myöntävästi kysymykseen ”kiusataanko/syrjitäänkö/ärsytetäänkö sinua luokassa?”. Yläasteella tekijällä ei ollut kavereita. Opettajien keskuudessa syntyi epäilyjä häneen kohdistuvasta kiusaamisesta. Oppilashuoltoryhmä käsitteli tekijän kiusaamista todennäköisesti kahdesti, mutta muistiinpanot ja muistikuvat asiasta ovat niukkoja. Erään oppilaan mukaan lähes kaikki luokan pojat oli seitsemännellä luokalla kutsuttu kuraattorin luokse keskustelutilaisuuteen, jonka aiheena oli tekijän kiusaaminen.

Jotkut oppilaat ja opettajat ovat kertoneet havainneensa tekijään kohdistunutta kiusaamista myös lukiossa. Heidän mukaansa tekijää kiusattiin erityisesti verbaalisesti naljailemalla ja huutelemalla muun muassa, koska hän pukeutui tavallista siistimmin, toi omia äärimielipiteitään esiin ja hänen kiinnostuksensa kohteet olivat erilaiset kuin muilla nuorilla. Tekijää kiusattiin myös jännittämisestä ja punastelusta, josta hän kärsi. Lukion ensimmäisen vuoden keväällä lääkäri totesi tekijän käynnin yhteydessä, että koulukiusaaminen on jatkunut vielä lukiossakin. Vuonna 2006 tehdyssä koulukiusaamiskyselyssä yksi oppilas vastasi, että tekijää kiusataan ja keskusteli asiasta myös opettajansa kanssa. Kiusaaminen oli oppilaan mukaan jatkunut vuosia.

Lukion opiskelijahuoltoryhmässä tekijän kiusaaminen nousi lukion ensimmäisellä luokalla esiin ja asiaan puututtiin. Toisella kertaa todettiin, että asia on hoidossa. Yhdessä tönimistapauksessa rehtori keskusteli kiusaamisesta sekä tekijän että kiusaajan kanssa. Rehtorille ku-

ten myös eräille opettajille tekijä kiisti silloin kiusaamisen eikä toivonut asiaa nostettavan esiin. Yhden opettajan kysyttyä opettamaltaan ryhmältä, kiusaavatko he tekijää, ryhmän vastaus oli kieltävä. Ryhmän sisäinen huumori oli ollut nokittelevaa. Muutoinkin osa opettajista ja oppilaista on sitä mieltä, että tekijää ei varsinaisesti kiusattu.

Terveydentila

Tekijä kärsi lyhytkasvuisuudesta sekä yksinäisyydestä, punastelusta ja jännittämisestä, jotka tekivät ihmisten keskuudessa liikkumisen vaikeaksi. Hän hakeutui tämän vuoksi kouluterveydenhoitoon 16-vuotiaana. Lääkäri suositteli liikuntaharrastusta ja määräsi tekijälle SSRI-ryhmään (serotoniinin takaisinoton estäjä) kuuluvan lääkityksen paniikkihäiriöön ja sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Lääkkeen käyttö aloitettiin pienellä annoksella huhtikuussa 2006 eli noin puolitoista vuotta ennen tekoa. Aluksi tekijän tila parani, mutta myöhemmin lääkkeet eivät enää auttaneet halutulla tavalla ja annostusta nostettiin. Vuoden 2007 aikana lääkärin tapasivat tekijää vain harvajaksoisesti ja lääkitystä uusittiin puhelimitse. Viimeinen lääkärikäynti oli kutsuntojen ennakkotarkastus keväällä 2007.

SSRI-lääkkeitä ei suositella alaikäisille. Jos lääkkeitä kuitenkin määrätään, seurannan tulisi olla tiivistä ja perustua potilaan tapaamisiin. Tekijälle ei laadittu kokonaisvaltaista hoitosuunnitelmaa hänen tilansa arvioimiseksi, seuraamiseksi ja mahdollisten muiden hoitotoimenpiteiden tarpeen selvittämiseksi.

Tekijän vanhemmat pyysivät hänelle vuodenvaihteen 2006–2007 aikaan lähetettä nuorisopsykiatrian poliklinikalle. Lähetettä ei annettu, koska tekijän ongelmat määriteltiin silloin lieviksi ja oireita pyrittiin hoitamaan ensin perusterveydenhuollon keinoin käyttäen hoitomuotona mielialälääkitystä. Samalla viitattiin jono- ja resurssitilanteeseen, jonka vuoksi lähetettä kerrottiin voitavan antaa vain selvästi vakavammista oireista kärsiville.

Tekijän lääkkeiden käyttö oli vanhempien tuesta huolimatta epäsäännöllistä ja halua käyttöön ei etenäkään syksyllä 2007 enää ollut. Tekoa edeltävien kuukausien aikana tekijä käyttäytyi joitakin muita nuoria kohtaan poikkeuksellisesti ja uhkailevasti herättäen heissä pelkoa ja huolta tekijän tilanteesta. Perusluonteeltaan tekijää oli pidetty rauhallisena. Tekohetkellä hän ei ollut lääkaineiden, huumausaineiden tai alkoholin vaikutuksen alainen. Muutoinkaan tekijä ei käyttänyt huumeita eikä tupakoinut. Alkoholia hän käytti vain harvoin.

Marraskuun 2007 armeijan kutsuntoja tekijä todennäköisesti jännitti. Kutsuntojen ennakkotarkastuksessa hänen palveluskelpoisuudekseen määriteltiin mielenterveydellisistä syistä E-luokka, joka olisi tarkoittanut kolmen vuoden lykkäystä. Ennakkotarkastuksessa tekijä oli asiallinen eikä hän tuonut esiin masennusoireita tai itsetuhoaikeita lomakekyselyssäkään.

2.3.2 Jokelan yläaste ja lukio

Koulun toiminta alkoi vuonna 1957, jolloin perustettiin 5-luokkainen keskikoulu. Lukio aloitti toimintansa vuonna 1963 ja ensimmäiset ylioppilaat lakitettiin vuonna 1966. Vuonna 1976 koulu jakaantui yläasteeksi ja lukioksi, mutta vuonna 1992 ne jälleen yhdistettiin hallinnollisesti.

Tapahtuman aikaan Jokelan koulukeskuksessa toimi yläaste ja lukio, joiden yhteistyö oli kiinteää. Yhteistä olivat tilat, osa opettajista ja rehtori. Oppilasmäärä oli yhteensä 489. Heistä yläasteella oli 318 ja lukiossa 171. Opettajia koulukeskuksessa oli 43, joista yläasteen puo-

lella 33 ja lukiossa 10. Neljä yläasteen opettajista opetti myös lukion puolella. Lisäksi koulukeskuksessa toimi muissa tehtävissä yhdeksän henkilöä, joista osa oli osa-aikaisia. He olivat luokka-avustaja, henkilökohtainen avustaja, koulupsykologi, kuraattori, kaksi ravitsemustyöntekijää, terveydenhoitaja, koululääkäri ja iltavahtimestari.

Jokelan lukio on luokaton lukio, mikä tarkoittaa, että opetusta ei ole sidottu vuosiluokkiin. Lukukausien sijasta vuosi jakautuu viiteen jaksoon. Opiskelu koostuu valtakunnallisesti määrätyistä oppiaineiden pakollisista ja syventävistä kursseista sekä koulukohtaisista kursseista, jotka kestävät keskimäärin 38 tuntia. Opiskelijat itse suunnittelevat opinto-ohjelmansa eli valitsevat kurssit, jotka kullakin jaksolla aikovat suorittaa. Jaksojen ja siten myös kurssien päätteeksi on koeviikko, jolloin järjestetään kokeet, annetaan arvosanat ja kurssi päättyy. Luokattoman lukion oppimäärä on kolmivuotinen, mutta opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa vaadittava oppimäärä (75 kurssia) 2–4 vuodessa. Yksilöllisen etenemisen varmistamiseksi Jokelassa panostetaan opiskelijoiden ohjaukseen. Käytännössä opiskelijoiden on luokattomassakin lukiossa edettävä pääosin koulun tarjoaman ohjelman mukaisesti, koska kursitarjonta on suunniteltu tavanomaisen opintojen etenemisen mukaan.

Jokelan lukiossa koulukohtaisten kurssien määrä on pieneksi lukioksi varsin mittava. Lukiossa on mahdollisuus jatkaa peruskoulussa aloitettua painotettua luonnontieteellisten aineiden opiskelua. Koulukohtaisia kursseja ovat muun muassa kirjallisuusharrastajan kurssi, mediakurssi, luovan kirjoittamisen kurssi, kielioppikurssi ja musiikkiteatteri. Liikunnan puolelta voi valita koripallovalmennuksen ja ratsastuskurssin. Kurssit voidaan suorittaa opetukseen osallistuen, osittain tai kokonaan itsenäisesti opiskellen. Lukiokurssien ohella opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa lukiodiplomi taito- ja taideaineissa. Lukio-opintoihin voidaan lisäksi sisällyttää itsenäisesti suoritettuja verkkokursseja. Joitain lukiokursseja voidaan tarjota myös vieraalla kielellä opetettuina. Koulu on Unesco-koulu, joten kansainvälisyys on tärkeä osa koulutyötä.

Yhteisöllisyys Jokelan lukiossa

Jokelan taajama on monien siellä asuvien mielestä asukasmäärältään sopiva. Monet tuntevat toisensa vähintään kasvoiltaan ja tervehtivät esimerkiksi kaupassa tavatessaan, mutta yhteisö ei kuitenkaan ole liian tiivis tai sulkeutunut. Jokelalaiset ovat vuorovaikutuksessa läheisen pääkaupunkiseudun, Hyvinkään ja Järvenpään suuntaan.

Jokelan koulukeskustakin pidetään Jokelassa sopivan kokoisena. Lukio on lähilukio, johon oppilaat tulevat pääosin lähiseudulta. Pääosa opiskelijoista siirtyy lukioon koulukeskuksen yläasteelta, minkä vuoksi oppilaat tuntevat toisensa kohtalaisen hyvin. Osa opettajista on lukion ja yläasteen yhteisiä ja lukion opettajatkin tuntevat suurimman osan oppilaista nimeltä. Suurin osa, arviolta 80 prosenttia kursseista ja tunneista käydään suurin piirtein samassa oppilasryhmässä. Oppilaille annettavaan oppilaanohjaukseen panostetaan ja koulussa on tutor-toimintaa. Opettajilla on tapana käytävillä keskustella oppilaiden kanssa kaikenlaisista asioista.

Lukioon tuleville opiskelijoille järjestetään ryhmäytymistä eri tavoin toisiinsa tutustuttaen. Ryhmänohjaajat pitävät ryhmänohjaustuokion kerran viikossa ja haastattelevat lukioon tulijat ensimmäisenä vuonna ja toisena vuonna. Joka jakson päätyttyä opettajakokouksessa pohditaan yhdessä mahdollisia ongelmia opiskelijan etenemisessä.

Koulussa toimii oppilaskunta, joka ajaa oppilaiden asioita. Myös koulun tiloihin oltiin tyytyväisiä valmistuneen laajennuksen ja remontin jälkeen. Lukiolaisille on koulussa oma taukotila, joka on varustettu tietokonein ja verkkoyhteyksin. Jokelan lukiossa toimiva Jokelan piiri-niminen kulttuurikerho kokoontuu noin yhden tunnin viikossa. Kerhotoimintaa on ollut myös luonnontieteiden- ja seikkailukerhon muodossa.

Yhteisöllisyydessä on keskeistä kokemus osallisuudesta, johonkin kuulumisesta, jäsenyyden tunteesta. Yhteisöllisyyteen kuuluvat ihmisten väliset suhteet ja sosiaalinen vuorovaikutus, joka on yhdessä tekemistä, keskustelua, kuuntelua ja toisista välittämistä. Toimivassa yhteisössä yksilö tuntee, että hän on tarpeellinen, hyväksytty ja arvokas. Nämä periaatteet eivät täysin toteudu, jos koulussa esiintyy kiusaamista.

Yhteisöllisyyteen vaikuttaa myös työilmapiiri, jonka suhteen Jokelan lukiossa oli ollut ongelmia. Joidenkin opettajien ja johdon välillä oli kiistoja, jotka näkyivät opettajien kokouksissa. Kitkaa oli aiheuttanut muun muassa korvausten maksaminen opettajien tekemästä ylimääräisestä työstä. Tilanteeseen saattoi vaikuttaa myös opettajien rasittuminen pari vuotta jatkuneen remontin ja 50-vuotisjuhlien valmistelun vuoksi. Toisaalta yhteinen työ saattoi vahvistaa yhteisöllisyyttä. Työilmapiirin ongelmiin oli kuitenkin puututtu ja niitä oli pyritty ratkaisemaan.

Vanhempien ja koulun yhteistyö

Jokelan koulukeskuksessa toimii vanhempainkerho, jonka johtokuntaan kuului lukuvuonna 2007–2008 yhteensä kymmenen vanhempaa ja opettajien edustaja. Kerhon tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, koululaisten koulunkäyntiä sekä koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Vanhempainkerho ylläpitää myös vanhempainkahvilaa.

Opinto-opas, syystiedote, koulun www-sivut sekä ryhmänohjaaja antavat huoltajille tietoa lukion toimintatavoista ja keinoista tukea opiskelijaa. Oman alaikäisen lapsensa opetus- ja koulusuunnitelman toteutumista ja poissaoloja huoltajat voivat seurata jaksotodistuksesta. Poissaolojen seuranta Jokelan lukiossa pidetään kodin ja koulun yhteistyön ansoista poikkeuksellisen tehokkaana. Toisaalta tutkimuksessa on käynyt ilmi, että kiusaamiseen puuttumisen osalta yhteistyössä koulun ja kotien välillä olisi ollut parantamisen varaa jo ala-asteelta alkaen.

Huoltajilla on mahdollisuus ottaa suoraan yhteyttä ryhmänohjaajaan, opinto-ohjaajaan, rehtoriin tai terveydenhoitajaan. Vanhempainillat järjestetään lukuvuosittain ja huoltajat voivat osallistua myös oppilaitoksen oheistoimintaan kuten juhliin ja muihin tapahtumiin.

Tekijän vanhemmat olivat lukion aikana yhteydessä koulun rehtoriin, opettajiin, terveydenhoitajaan ja koululääkäriin. Näistä keskusteluista vanhemmat eivät saaneet sellaista käsitystä, että pojan asiat olisivat koulussa erityisen huonosti. Vaikeuksia yhteistyöhön tuli silloin, kun oppilas täytti 18 vuotta lukion toisen vuoden jälkeen kesällä. Sen jälkeen koulun henkilökunnalla ei ole lupaa kertoa tai keskustella oppilaan asioista edes hänen vanhempiensa kanssa ilman opiskelijan lupaa.

2.3.3 Oppilas- ja opiskelijahuollon organisaatio ja toimintatavat

Opiskelijahuoltoryhmä

Jokelan lukiossa kuten lukioissa yleensäkin toimii yhden tai kaksi kertaa kuukaudessa kokoontuva opiskelijahuoltoryhmä, jonka tarkoituksena on hyödyntää eri alojen asiantuntemus-

ta ja osaamista koko kouluyhteisön ja oppilaiden hyvinvoinnin sekä oppimisen edistämiseksi. Ryhmä pyrkii ehkäisemään ongelmien syntymistä, etsii ratkaisuja ja ohjaa lisäapua tarvitsevat opiskelijat terveydenhoitajan kautta muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden piiriin. Tavoitteena on edistää kouluyhteisön turvallisuutta ja terveellisyttä, arvioida tuki- ja erityisopetuksen tarvetta ja käsitellä oppilaskohtaisia asioita, joita ovat esimerkiksi oppimisvaikeudet, mielenterveysongelmat, kiusaamiset ja poissaolot. Tarvittaessa ryhmä toimii yhteistyössä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa. Näin ryhmä seuraa opintojen edistymistä ja kartoittaa apua tarvitsevat opiskelijat. Jokelan lukiossa ryhmän muodostivat rehtori, opinto-ohjaaja, kouluterveydenhoitaja ja opettajakunnan edustaja.

Vastaava ryhmä yläasteen puolella on oppilashuoltoryhmä, jonka jäsenet olivat rehtori, kouluterveydenhoitaja, kuraattori, erityisopettaja, luokanvalvoja, opinto-ohjaaja ja tarvittaessa koululääkäri. Yläasteen oppilashuoltotyöryhmien työskentelyyn osallistui psykologi kerran kuukaudessa ja lukion oppilashuoltotyöryhmän työhön vain erityisistä syistä.

Yläasteen oppilashuoltotyöryhmä kokoontui kerran viikossa. Kokouksissa kirjattiin vihkoon, mitä oli tehty edellisen viikon aikana ja mitä piti tehdä. Luokanvalvojilta ja koulussa 8. ja 9. luokan oppilaista nimetyiltä luotsioppilailta tulleet asiat käytiin läpi ja sovittiin kuka puhuttelee oppilasta ja kuka ottaa yhteyttä vanhempiin. Kokouksessa varmistettiin, että sovitut asiat oli hoidettu. Oppilashuoltoryhmän johdolla järjestettiin tietyin välein kiusaamiskysely.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Jokelan koulukeskuksessa koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon organisaatioon kuuluivat ennen ampumistapausta terveydenhoitaja, koululääkäri, koulukuraattori ja koulupsykologi.

Terveydenhoitaja käytti pääosan työajastaan Jokelan koulukeskuksen yläasteen ja lukion terveydenhoitajan tehtäviin. Työnkuvaan kuului 22,25 tuntia eli käytännössä kolme työpäivää viikossa Jokelan koulukeskuksessa, jossa huolehdittavana oli 496 oppilasta. Työajastaan 16 tuntia viikossa hän käytti Pertun koulussa, jossa huolehdittavana oli 300 oppilasta, ja 8 tuntia kuukaudessa Vanhakylän koulussa, jossa oppilaita oli 94. Lisäksi hän toimi Tuusulan terveystoimen tartuntatautihoitajana. Kaiken kaikkiaan terveydenhoitajalla oli huolehdittavanaan 890 oppilasta. Terveyskeskuksessa työskentelevän lääkärin koulukeskukselle kohdistettu työaika oli viisi tuntia kuukaudessa ja oppilaita edellä mainittu 496.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ohjelmassa oli ala-asteella terveydenhoitajan tarkastus toisella, neljännellä ja kuudennella luokalla. Yläasteella terveydenhoitajan tarkastus on kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla ja lukiossa toisella luokalla. Lääkärin tarkastus on kuudennella ja yhdeksännellä luokalla sekä tarvittaessa lukion toisella luokalla.

Kuraattori ja psykologi

Jokelan alueen kuutta ala-astetta, kahta yläastetta, ja kahta lukiota kohden oli kuraattori ja psykologi. Ala-asteen kouluissa oppilaita oli 1 110, yläasteella 561 ja lukioissa 296, joten kaikkiaan heillä oli huolehdittavanaan 1 967 oppilasta. Kuraattorin työstä kohdentui Jokelan koulukeskukseen, pääosin yläasteelle 10–14 tuntia viikossa. Ala-asteita kuraattori palveli pääosin oppilashuoltoryhmien kokouksiin osallistumalla. Kuraattorin tehtävänä Tuusulan kouluissa on tukea peruskouluikäisiä lapsia ja nuoria koulunkäyntiin sekä muihin elämäntilanteisiin liittyvissä asioissa. Kuraattorit tekevät yhteistyötä myös muiden koulua ympäröivien tahojen kanssa. Psykologin tehtävänä puolestaan on toimia lapsen ja nuoren psyykkisen

kasvun ja kehityksen, oppimisen ja mielenterveyden asiantuntijana. Työ painottuu alasteille ja erityisluokille.

Mielenterveyspalvelut

Jokelalaisten koululaisten ja lukiolaisten mielenterveysongelmissa keskeiset terveydenhuollon henkilöt olivat kouluterveydenhoitaja, kuraattori, psykologi ja koululääkäri. Heistä kaikilla tosin oli edellä kerrotun mukaisesti myös muiden koulujen oppilaita huolehdittavanaan. Tapahtuman jälkeen resursseja on lisätty.

Mielenterveysasioissa oppilaita ohjattiin tarvittaessa kasvatus- ja perheneuvolaan, Järvenpään nuorisopsykiatrian poliklinikalle ja päihdeasioissa Tuusulan nuorisoasemalle. Vuonna 2006 kasvatus- ja perheneuvolassa kävi 23 uutta jokelalaista perhettä ja nuorisopsykiatrian poliklinikalle ohjattiin 24 jokelalaista nuorta. Nuorisoasemalla, jota kutsutaan myös päihdepoliklinikaksi, kävi vuonna 2007 ennen 7.11. tapahtumia 11 jokelalaista nuorta.

Opiskeluterveydenhuollossa ei ollut opiskelijoiden mielenterveystyöhön osallistuvien eri toimijatahojen yhteisesti sopimaa suunnitelmaa.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä, johon myös Jokelan alue kuuluu, nuorisopsykiatrian polikliinisen hoidon jonoissa oli vuoden 2006 joulukuussa 1 433 jonottajaa. Heistä yli kolme kuukautta oli jonottanut 15 prosenttia eli 215 jonottajaa. Jonon syiksi on esitetty muun muassa lääkärivajausta ja ostopalveluiden rajallista saatavuutta.

Vuoden 2007 alusta aloittaneen Järvenpään, Mäntsälän ja Tuusulan alueen yhteisen nuorisopsykiatrian poliklinikan pääpaikka on Järvenpäässä. Alueelliset vastaanotot ovat Mäntsälässä, Tuusulassa, Jokelassa ja Kellokoskella. Tammi-elokuussa 2007 poliklinikalle tuli 168 lähetettä, jotka ovat olleet jaettuna kolmeen kiireellisyysluokkaan. Ensikäynti pystyttiin tarjoamaan hoitotakuun vaatimassa ajassa eli 3 kuukauden kuluessa 93 prosentille nuorista. Loput 7 prosenttia eli 12 nuorta joutuivat jonottamaan yli 3 kuukautta. Pisimpään jonottaneet olivat siirtyneet jonoon perheneuvoloista tai lastenpsykiatrian poliklinikalta, joissa hoidosta on vastattu nuorisopsykiatrisen hoidon alkamiseen asti.

2.3.4 Nuorisotoimi

Nuorisotyöstä Jokelassa huolehtii Tuusulan kunta. Työ perustuu kunnan hallintosääntöön, nuorisolautakunnan hyväksymään nuorisotyön strategiaan ja vuotuisen talousarvioon. Toiminta rakentui ennen ampumistapausta vuonna 2007 pääosin Jokelan nuorisotalo ”Monarin” ympärille. Talossa oli yksi vakituinen nuoriso-ohjaaja, kaksi iltaohjaajaa ja nuorisopalveluiden henkilöstöön kuuluva talonmies-vahtimestari, jotka pitivät nuorisotaloa auki neljänä iltana viikossa. Nuorisotalo tarjosi nuorille mahdollisuuden viettää aikaa yhdessä ja keskustella nuorisotoimen työntekijöiden kanssa.

Lisäksi Jokelassa työskenteli yksi erityisnuorisotyöntekijä, jonka alueeseen kuului Jokelan lisäksi Kellokoski. Erityisnuorisotyöntekijä liikkui nuorten keskuudessa Jokelan keskustassa ja huolehti yhteistyöstä Jokelan koulukeskuksen ja nuorisotoimen välillä.

Tekijä ei käynyt nuorisotalolla, mutta erityisnuorisotyöntekijä hakeutui keskustelemaan tekoa edeltävinä kuukausina hänen kanssaan.

2.4 Organisaatioiden ennaltaehkäisytyö ja varautuminen poikkeaviin tilanteisiin

2.4.1 Koulu

Varautuminen poikkeaviin tilanteisiin

Opetushallitus on laatinut koulujen turvallisuuden tueksi verkkomateriaalin, johon sisältyy muun muassa työympäristöön liittyvää aineistoa. Materiaalin perusteella koulut voivat selvittää ja arvioida itse turvallisuuteensa liittyvät epäkohdat ja tehdä suunnitelmat niiden poistamiseksi. Ennalta valmisteltujen ohjeiden laatiminen helpottaa kriisitilanteita tavoitteena säilyttää toimintakyky, tukea lasten ja aikuisten toipumista sekä estää psyykkiset ja fyysiset haittavaikutukset. Tarkoituksena on, että koulu yhteisö voi toimia tarkoituksenmukaisesti yhteisön tai sen jäsenten psyykkistä tai fyysistä turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa.

Jokelan koulukeskuksella on pelastusasetuksessa vaadittava pelastussuunnitelma ja sitä kattavampi opetushallituksen vaatima kriisisuunnitelma. Pelastussuunnitelma on päivitetty viimeksi 4.8.2006 ja se on pelastuslaitoksen arvion mukaan kohtalaista tasoa ottaen huomioon koulujen suunnitelmat yleensä.

Kriisisuunnitelma

Tuusulan kunnan koulutus- ja kirjastolautakunnan hyväksymä kriisisuunnitelma Jokelan yläasteelle ja lukioon on valmistunut kaudella 2004–2005. Suunnitelman tarkoituksena on johdannon mukaan auttaa henkilökuntaa ja oppilaita erilaisissa onnettomuuksissa ja kriisitilanteissa. Kriisisuunnitelma on suunniteltu pidettäväksi opettajanhuoneessa sille varatulla paikalla.

Kriisisuunnitelmassa käsitellään tilanteet, joissa oppilas, henkilökuntaan kuuluva tai läheinen on kuollut. Suunnitelmassa määritellään, kuinka tapahtumasta kerrotaan, hautajaisiin osallistumisesta ja jälkityöstä. Onnettomuuksien varalta suunnitelmassa on toimintaohjeet, jotka sisältävät avun hälyttämisen, rehtorille ja oppilaille ilmoittamisen, henkilökunnan palaverin ja ohjeet oppilaiden kotiin toimitettavasta viestistä. Jälkityö on käsitelty erikseen.

Kriisisuunnitelmassa on myös ohjeet tilanteen rauhoittamiseksi, jos koululla on uhkaavasti käyttäytyvä oppilas. Ohjeessa neuvotaan muun muassa pysymään rauhallisena ja yrittämään varovaisin keinoin saada oppilas rauhoittumaan. Hyvin aggressiivisissa tai uhkaavissa tilanteissa ohjeistetaan soittamaan paikalle poliisi. Lopuksi ohjeistetaan, että uhkaava tilanne on aina läpikäytävä myöhemmin ja asiassa voidaan kääntyä terveydenhoitajan, koulukuraattorin tai sosiaaliviranomaisten puoleen.

Kriisisuunnitelmassa ohjeistetaan perheväkivallan käsittely ja toimenpiteet tilanteessa, jossa oppilaalla ilmenee itsemurha-ajatuksia. Koulukiusaaminen on käsitelty siten, että ensin koulukiusaaminen määritellään, sitten kuvaillaan ennaltaehkäisytoimenpiteet, toimenpiteet koulukiusaamisen havaitsemisen jälkeen ja lopuksi jälkityö. Kiusaamisen määrittelyssä on esitetty fyysinen väkivalta, sen uhka ja erityisesti henkinen väkivalta, johon luetaan muun muassa haukkuminen ja naljailu, mutta myös esimerkiksi kielteiset eleet, äänensävyt, olankohautukset, ulkonäön arvosteleminen, juoruilu ja kieltäytyminen tervehtimisestä.

Ennaltaehkäisyä koskevassa osassa annetaan vinkkejä kiusaamisasioista keskustelemiseksi, sosiaalisten suhteiden kehittämiseksi ja ilmiäpiirin kehittämiseksi suvaitsevaisiksi. Toimen-

piteet koulukiusaamisen havaitsemisen jälkeen on suunniteltu erikseen fyysistä koulukiusaamista ja henkistä koulukiusaamista varten.

Pahoinpitelyyn ohjeistetaan puuttumaan välittömästi ja tarvittaessa paikalle kutsutaan poliisi. Molempien osapuolten kotiin tulee ottaa yhteyttä ja asiaa seurataan säännöllisillä tapaamisilla kouluterveydenhoitajan tai koulukuraattorin luona. Henkisen kiusaamisen tapauksessa todetaan, että jokaisella henkilökuntaan kuuluvalla on velvollisuus puuttua tilanteisiin. Ohjeen mukaan on otettava yhteyttä oppilashuoltoryhmän jäseniin, jossa tapahtunut käsitellään ja päätetään jatkotoimista. Oppilaita ja heidän vanhempiaan ohjataan kertomaan havaitsemastaan kiusaamisesta. Huomiota kehoitetaan kiinnittämään teon toistuvuuteen, sillä yksittäinen humoristinen piikittely ei ohjeen mukaan ole henkistä väkivaltaa. Kaikista koulukiusaamistapauksista ilmoitetaan koteihin ja luokanvalvojille. Jos henkisen tai fyysisen väkivallan uhka on erityisen suuri, voidaan ohjeen mukaan esimerkiksi koko luokka sitouttaa väkivallattomuuteen erillisellä ”koulukiusaamisen esto”-sopimuksella.

Kriisisuunnitelman lopussa on ohjeet päihteiden käyttöön puuttumiseksi, kirjallisuusviitteitä ja yhteystietoluettelo. Kriisisuunnitelmassa ei ole onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvää ohjeistusta tai toimintaohjeita omatoimiseen pelastautumiseen.

Pelastussuunnitelma

Jokelan koulukeskukselle oli täytetty Tuusulan kunnan lomakkeelle kiinteistön turvallisuussuunnitelma, jota nykyisessä lainsäädännössä kutsutaan pelastussuunnitelmaksi. Suunnitelman olivat allekirjoittaneet elokuussa 2004 koulun rehtori ja suojelujohtaja. Suunnitelma koski vuonna 1958 valmistunutta kiinteistöä, jonka tontilla on kaksi kaksikerroksista rakennusta. Päivällä kiinteistössä oleskelevien henkilöiden määräksi oli kirjattu 542. Suunnitelman pääkohtien tiedottaminen on kirjattu hoidettavaksi opettajankokouksissa.

Kiinteistössä huomioitaviksi vaaratilanteiksi oli määritelty tulipalo, junarata, maantiet, lentokenttä, pommiuhka, säteilytilanne (ydinvoimala), huumeet ja vaarallisten aineiden leviäminen. Turvallisuushenkilöstöksi oli määritelty rehtori ja suojelujohtaja, joka oli yksi koulukeskuksen opettajista. Lisäksi oli mainittu terveydenhoitaja ja kolme muuta opettajaa.

Hätäohjeissa oli esitetty huoltomiehen ja iltavahtimestarin yhteystiedot, sähkön, kaukolämmön ja veden vikailmoitusnumerot sekä ohjeet ilmanvaihdon pysäyttämiseksi. Onnettomuuksien tai sairaskohtausten varalta oli hätäkeskuksen, myrkytyskeskuksen, terveyskeskuksen, sairaalan ja hammaslääkärin numerot. Toimintaohjeessa oli neljä kohtaa: 1. selvitä mitä on tapahtunut, 2. pelasta hengenvaarassa olevat, 3. anna hätäensiapu ja 4. hälytä apua yleisestä hätänumerosta 112.

Suunnitelmassa oli toimintaohjeet väestöhälyttimellä annettavan yleisen vaaramerkin varalle. Vaaramerkin varmentaminen oli kirjattu tehtäväksi kuuluttamalla. Kaasuvaaratilanteen ja säteilytilanteen osalta oli todettu, että niistä varoitetaan yleisellä vaaramerkillä, jonka jälkeen tulee toimia suunnitelmassa olevien ohjeiden mukaisesti. Väestönsuojaa kiinteistössä ei suunnitelman laatimisen aikaan ollut ja lähimmän todettiin olevan Jokela-talossa. Tilapäis-suojina olivat liikuntasali, ruokala ja koulun kenttä. Henkilöstön käytössä todettiin olevan tarvittavat suoja- ja ensiapuvälineet sekä opaskirja talosuojelusta. Säteilymittarin todettiin puuttuvan. Väestönsuoja koululle saatiin 2006 valmistuneen remontin yhteydessä ja se merkittiin pelastussuunnitelmaan syksyllä 2008.

Paloturvallisuus-kohdassa todettiin, että tarkastettavat asiat oli todettu olevan kunnossa edellisessä palotarkastuksessa. Tulipalon sattuessa ohjeen mukaan tuli toimia viisikohtaisen yleisohjeen mukaisesti. Kohdat olivat: 1. Pelasta ja varoita, 2. Sammuta, 3. Hälytä, 4. Rajoita ja 5. Opasta pelastusyksiköitä. Kokoontumispaikaksi rakennuksesta poistuttaessa oli määritetty koulun kenttä pohjoispäädyssä. Poistumisharjoituksia todettiin pidettävän lukuvuoden aikana ja että mukana on mahdollisuuksien mukaan palokunta.

Kunnan poikkeusolojen johtokeskus on suunnitelman mukaan pelastuslaitoksessa, minkä lisäksi suojelulohkon johtokeskus -kohdassa mainitaan Jokelan suojelulohkon johtajan nimi.

2.4.2 Poliisi

Poliisin varautuminen tämänkaltaisiin ampumatapauksiin

Poliisin tehtäväpiiri on laaja, joten poliisi tulee yleensä aina paikalle, kun tapahtuu jotakin tavanomaisesta poikkeavaa, esimerkiksi rikollinen teko, onnettomuus, suuri yleisötapahtuma tai mielenosoitus. Tehtäviin kuuluvat myös ennaltaehkäisevät toimet.

Kriisitilanteiden ja poikkeusolojen varalta tehtäviä ennakkovalmisteluja kutsutaan varautumiseksi. Varautuminen kattaa tehtävien hoitamisen päivittäisissä toiminnoissa, normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Varautumisen tavoitteena on pyrkiä ennakoimaan mahdollisten kriisitilanteiden syntyminen ja rajoittamaan niiden vaikutuksia. Keskeiseksi muodostuu viranomaisen omien toimintaedellytysten varmistaminen.

Poliisin on varauduttava erilaisiin tilanteisiin voidakseen toimia ammattitaitoisesti, tehokkaasti ja turvallisesti. Perusvarautumista on ammattitaito ja koulutus sekä varustautuminen. Koulutuksessa annetaan poliisille yleiset toimintamallit, joita sovelletaan tilanteeseen sopivalla tavalla ja jotka mahdollistavat eri yksiköiden poliisimiesten yhteistoiminnan. Poliisin koulutuksessa huomioidaan uusimmat kotimaiset ja kansainväliset uhkakuvat, joiden pohjalta osaamista kehitetään sekä perus- että täydennyskoulutuksessa. Sekä keskitetysti että paikallisesti annettava täydennyskoulutus sisältää harjoittelua eri uhkakuviin liittyvissä harjoitustilanteissa.

Poliisin on varauduttava poliisitaktisesti aina tiedossa olevan uhan lisäksi mahdollisiin muihin uhkatekijöihin ja hätätilanteisiin. Vaativien ja erityispiirteitä omaavien tilanteiden varalle on myös laadittu erityisohjeita, joissa on mukana myös taktinen ensihoito.

Päivittäisen poliisitoiminnan organisaatio ja johtamisjärjestelmä pystyy joustavasti muuntumaan vaativan tilanteen ja tarvittaessa erityistilanteen organisaatioksi. Sen avulla perustointia voidaan nopeasti laajentaa ja vahvistaa tilanteen edellyttämällä tavalla, kuten Jokelassa tehtiin.

Alueellisten yksiköiden lisäksi poliisilla on myös valtakunnallinen valmiusyksikkö, joka kuuluu Helsingin kihlakunnan poliisilaitokseen. Tyypillisesti valmiusyksikkö hälytetään paikalle, jos tehtävään tiedetään liittyvän erityinen hengen- tai terveydenvaara ja sen turvallinen hoitaminen edellyttää erikoiskoulutettua henkilöstöä ja välineitä.

Jokelassa 7.11.2008 toimi useita erityistilanteisiin koulutuksen saaneita poliisimiehiä. Vaativimmissa tehtävissä hyödynnettiin poliisin valmiusyksikköä sekä Keski-Uudenmaan poliisilaitoksen niitä poliisimiehiä, jotka olivat saaneet erityiskoulutusta vaativien tilanteiden varalle.

Poliisin ennaltaehkäisytyö

Poliisin ennaltaehkäisevässä työssä pyritään vaikuttamaan rikoksia tai onnettomuuksia luoviin tilanteisiin tai potentiaalsiin tekijöihin ja uhreihin ennen kuin rikos tai onnettomuustilanne on syntynyt. Toimintamuotoja ovat muun muassa suojausneuvonta, sidosryhmäyhteistyö, alue- ja lähipoliisitoiminta, nuorisotoiminta, koulupoliisitoiminta, ennalta ehkäisevä tiedottaminen ja erilaisiin tilaisuuksiin ja kampanjoihin osallistuminen. Ennalta estävän työn tueksi on viime vuosina valmistettu myös runsaasti materiaalia, joka on pyritty tekemään nykynuoria puhuttavalla tavalla. Esimerkkinä on ”Ilman harkintaa” -video, joka on Vantaan harrastajateatterin toteuttama video kiusaamisesta.

Eri hankkeet, kampanjat ja tilaisuudet järjestetään usein yhteistyössä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Ennalta ehkäiseväksi toimintamuodoksi katsotaan myös poliisin suorittama yleinen valvonta eli se, että poliisi näkyy kadulla. Poliisin valtakunnallisen strategian mukaan rikollisuuden, häiriöiden ja onnettomuuksien ennalta estäminen otetaan huomioon kaikessa poliisitoiminnassa.

Lähipoliisilla tarkoitetaan aluevastuulla rikollisuuden ja häiriökäyttäytymisen torjumiseksi työskentelevää poliisia. Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitoksen alueen kolme kuntaa, Järvenpää, Kerava ja Tuusula, on jaettu yhteensä kuuteen osaan, joista jokaiseen on nimetty oma lähipoliisiryhmä. Lähipoliisimalli on otettu käyttöön 1970-luvulla, mutta jo sitä ennen oli korttelipoliiseja ja kyläpoliiseja. Lähipoliisitoiminnassa on keskeistä paikallinen yhteistyö. Painopistealue on ollut ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen, mikä kohdistuu erityisesti syrjäytymisvaarassa oleviin lapsiin, nuoriin ja perheisiin.

Poliisi on keskeisesti mukana kuntien turvallisuussuunnitelman laatimisessa, joka Keski-Uudellamaalla on tehty Järvenpään, Keravan ja Tuusulan kuntien yhteistyönä. Turvallisuussuunnitteluun ja varhaiseen puuttumiseen liittyviä toimenpiteitä ovat siellä olleet näpistykseen liittyvä Näppis-projekti, rikosten sovittelutoiminta ja sosiaalityöntekijän toiminta poliisilaitoksen yhteydessä. Suunnitelman turvallisuuspoliittisessa osiossa on oma kohtansa turvallisuudesta opiskeluympäristöstä. Siinä yhtenä toimenpide-ehdotuksena on koulu- ja päiväkotikohtaiset kummipoliisit.

Keski-Uudellamaalla suurimman osan koulukäynneistä on tehnyt alueella vuodesta 1998 toiminut noin kymmenen henkilön nuorisopoliisiryhmä. Nuorisopoliisiryhmässä toimineet järjestyspoliisit ja tutkijat ovat tehneet työtä oman perustehtävänsä ohella siten, että kukin jäsen on vastannut omasta ala-asteen koulustaan ottamalla kouluun yhteyden ja tarjoamalla luentoja. Yläkouluista on huolehdittu järjestämällä poliisipäiviä, joihin on osallistunut esimerkiksi kuusi poliisia.

Kolmasluokkalaisille annetaan liikennevalistusta ja viidesluokkalaisille tietoa näpistyksistä, vahingonkorvauksista, koulukiusaamisesta ja päihteiden vaikutuksesta. Seitsemäsluokkalaisille teemana on ollut laillisuuskasvatus, seuraamusjärjestelmät, poliisirekisterien vaikutus tulevaisuuteen, rikoslain koskevuus eri ikäryhmiin ja vahingonkorvauslain merkitys. Lisäksi on puhuttu lastensuojelulaista liittyen alle 18-vuotiaiden tekemiin rikoksiin. Kahdeksaluokkalaisille on kerrottu liikenteeseen liittyvistä kysymyksistä ja yhdeksäsluokkalaisille päihteistä. Useilla koulukäynneillä on vierailtu myös muilla luokka-asteilla, erityisesti silloin, kun koulussa on yhdistetyt luokat.

Jokelassa on toteutettu yllä kerrotut mallit samalla tavoin kuin poliisilaitoksen alueen muisakin kouluissa. Lisäksi Jokelassa on vuosien varrella ollut vanhempainiltoja koulun ja eri yhteisöjen järjestämänä. Huumeisiin liittyviä luentoja on pidetty sekä opettajille että vanhemmille. Pyynnöistä poliisi on alakouluilla ollut mukana liikenne- ja polkupyöräpäivillä. Poliisin työstä on kerrottu opinto-ohjaajan tunneilla. Paikkakunnalla asuva poliisi on ollut mukana Jokelan toimikunnassa pohdittaessa turvallisemman asuinympäristön asioita ja suunnittelua. Erityispyyntöihin poliisi on pyrkinyt vastaamaan mahdollisuuksien mukaan.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Jokelan koulukeskuksen rehtori on ottanut muutaman kerran yhteyttä poliisiin joidenkin yksittäisten ongelma-asioiden vuoksi, mutta poliisin tietoon ei ole tullut mitään erityisen poikkeavaa koulukeskuksen asioista.

2.4.3 Ensihoitopalvelut

Jokela sijaitsee Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) alueella, joka on jaettu hallinnollisesti varsin itsenäiseen viiteen sairaanhoitoalueeseen: Tammisaaren, Lohjan, Hyvinkään, Porvoon ja Helsingin yliopistollisen keskussairaalan (HYKS) sairaanhoitoalueeseen. Jokela on osa Hyvinkään sairaanhoitoaluetta, joka etelässä rajoittuu HYKS:n sairaanhoitoalueeseen, mikä puolestaan on ensihoitopalvelun osalta edelleen jaettu kolmeen alalueeseen: HYKS Helsingin, HYKS Jorvin ja HYKS Peijaksen alueisiin. Hätäkeskustoiminta on hoidettu siten, että Helsingin hätäkeskus vastaa hälytystoiminnasta Helsingin kaupungin alueella, Itä- ja Keski-Uudenmaan hätäkeskus (IKU) huolehtii Hyvinkään sairaanhoitoalueen, HYKS Peijaksen sairaanhoitoalueen ja Porvoon sairaanhoitoalueiden ja Länsi-Uudenmaan hätäkeskus HYKS Jorvin, Lohjan ja Tammisaaren ensihoitopalvelun ja pelastustoimen hälytystoiminnasta.

Tuusulan kunta on päättänyt hankkia ensihoitopalvelunsa Keski-Uudenmaan pelastuslaitokselta. Alueen kunnat ovat sopineet, että Hyvinkään sairaanhoitoalueen ensihoidon vastuulääkäri vastaa kuntien ensihoidon lääketieteellisestä ohjauksesta ja valvonnasta. Alueella toimii sekä perustason että hoitotason ensihoitajia. Lääkäritasoinen ensihoito on HUS-alueella hoidettu HYKS:iin kuuluvan ensihoitoyksikön kautta. Ensihoitoyksikkö vastaa sekä Helsingin kaupungin alueella toimivan Helsingin lääkäriyksikön että muulla HUS-alueella toimivan lääkärihelikopterin (Medi-Heli 01) ensihoitolääkäripäivystyksestä.

Hätäkeskuslain mukaan kukin viranomainen määrittelee etukäteen mitä yksiköitä kussakin tilanteessa hälytetään, eli vastaa oman sektorinsa hälytystoiminnan vastemäärityksistä. Hyvinkään ja HYKS Peijaksen ensihoidon vastuulääkärit ovat ohjeistaneet hätäkeskuksen sekä päivittäistoiminnan että erityistilanteiden varalta, mukaan lukien suuronnettomuudet. Koska Helsinki-Vantaan lentoasema sijaitsee Itä- ja Keski-Uudenmaan hätäkeskuksen alueella on suuronnettomuusohjeistuksella keskeinen rooli, ja toimintaa harjoitellaan säännöllisesti.

Suuronnettomuushälytyksen antamisen jälkeen hätäkeskus toimi tässä tapauksessa HYKS Peijaksen sairaanhoitoalueen suuronnettomuusohjeen mukaisesti ja hälytti ambulansseja sekä teki viranomaisilmoituksia sen mukaisesti.

Tapahtumapaikalla toimiva lääkintäjohtaja huolehtii yhteydenpidosta sairaalassa toimivaan lääkintäpäällikköön, joka koko HUS:n alueella on Töölön sairaalan lääkintäpäällikkö. Hän päättää onnettomuusilmoituksen ja saatujen lisätietojen perusteella siitä, kuinka laajasti ja mitkä HUS:n sairaaloista asetetaan valmiuteen ottamaan vastaan potilaita. Yhteydenpitovälineinä ovat sekä GSM- että viranomaisradioverkon Virve -puhelimet.

Pelastuslaitoksella on poliisin ja terveydenhuollon kanssa sopimus taktisesta ensihoidosta, jossa toimijoina ovat poliisin operaatioihin koulutetut ensihoidon ammattilaiset.

2.4.4 Pelastustoimi

Jokela kuuluu Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen toimialueeseen. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos tuottaa pelastustoimen palvelut Hyvinkään, Keravan, Järvenpään, Vantaan kaupunkien sekä Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten ja Tuusulan kuntien alueella. Alueen pinta-ala on 1 986 km² ja sillä asuu noin 405 000 asukasta.

Pelastuslaitoksella on välittömässä toimintavalmiudessa 1 päivystävä palopäällikkö, 2 päivystävää palomestaria, 9 pelastusyksikköä, 2 raskasta pelastusautoa, 3–4 puomitikasautoa ja 2–3 säiliöautoa. Pelastusyksiköiden vahvuus on 1+3, joka tarkoittaa esimiestä ja kolmea miehistöön kuuluvaa palomiestä.

Pelastuslaitos tuottaa myös sairaankuljetuspalveluja. Ensihoito- ja sairaankuljetusvalmiudessa on 8 perustasoista ja 5 hoitotasoista sairaankuljetusyksikköä.

Lisävoimaa ja reserviä saadaan 32 sopimuspalokunnan hälytysosastojen 520 palokuntalaisesta ja vapaavuoron henkilöstöstä. Pelastuslaitoksen toiminta-alue on niin pieni, että välittömässä toimintavalmiudessa olevista voimista ja sopimuspalokunnista pystytään keskittämään onnettomuuspaikalle yhdessä tunnissa kahden pelastuskomppanian² toimintavalmius koko toiminta-alueella.

Jokelan taajamaa lähinnä olevat välittömässä toimintavalmiudessa olevat yksiköt sijaitsevat Hyvinkäällä ja Järvenpäässä, joista kummastakin paikalle tuli yksi pelastusyksikkö. Molemmilta paloasemilta on Jokelaan noin 10 km.

Jokelan taajamassa toimii pelastuslaitoksen sopimuspalokuntana Jokelan VPK. Sen sopimuksen mukainen lähtövalmius on arkena kello 7–17 pelastusauto vahvuudella 1+1 alle 10 minuuttia. Iltaisin ja viikonloppuisin toimintavalmius on pelastusyksikkö vahvuudella 1+5 alle 5 minuuttia.

Pelastuslaitoksen toiminta ja yksiköiden toimintavalmiudet Jokelan tilanteessa on kirjattu hälytysselosteeseen, onnettomuusselosteeseen ja tilanteessa johtaneiden raportteihin. Johtaneet henkilöt olivat päivystävä päällikkö, kaksi päivystävää palomestaria sekä kahden pelastusyksikön yksikönjohtajat.

Pelastustoimen varautuminen koululla tapahtuviin onnettomuuksiin

Pelastustoimessa on varauduttava erilaisiin tilanteisiin, jotta pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti ja tuloksellisesti. Pelastusviranomaisilla ei yleensä ole kouluja varten kohdekohtaisia tai onnettomuustyyppikohtaisia erillisiä suunnitelmia, vaan toiminta perustuu ammattikoulutuksessa ja käytännön toiminnassa omaksuttuihin taktisiin menetelmiin. Koulura-

² Sisäasiainministeriön antaman toimintavalmiusohjeen mukaan pelastustoiminnan muodostelmia ovat:

1. *Pelastusyksikkö* koostuu johtajasta, kuljettajasta sekä vähintään yhdestä ja enintään kolmesta työparista.
2. *Pelastusjoukkue* koostuu johtajasta sekä vähintään kolmesta ja enintään viidestä pelastusyksiköstä.
3. *Pelastuskomppania* koostuu johtajasta ja pelastustoimintaa avustavasta esikunnasta sekä vähintään kolmesta ja enintään viidestä pelastusjoukkueesta.

kennusten pelastustoiminta perustuu nopeaan ihmisten pelastamiseen varmistamalla oma-toiminen pelastautuminen sekä tarvittaessa evakuoimalla.

Kohteista, jotka on varustettu automaattisella paloilmoittimella tai sammutuslaitteistolla tehdään pelastustoimen operatiivista toimintaa palveleva kohdekortti. Kohdekortti sisältää tietoja, jossa on tekstein, kuvin, piirroksin ja mallein esitetty operatiivisen toiminnan kannalta kohteen keskeisimpiä tietoja. Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella osa kohdekorteista on kansioissa ja osa sähköisessä muodossa. Jokelan tapauksessa kohdekortti oli päivystävän palomestarin mukana ja koko ajan käytettävissä. Kiinteistön paloilmoitinkeskuksen yhteydessä puolestaan oli ilmaisinkaavio, joka sisältää kiinteistön pohjapiirroksen. Kohdekortin ja ilmaisinkaavion tiedot tarkastetaan palotarkastuksen yhteydessä.

Koulujen pelastustoiminnassa on tärkeää omaehtoinen pelastussuunnittelu, turvallisuussuunnittelu ja rakenteellinen turvallisuus. Niistä on Jokelan koulukeskuksessa pyritty huolehtimaan pelastuslaitoksen aikataulutuksensa mukaan suorittamissa palotarkastuksissa.

Viimeisin palotarkastus koulukiinteistölle oli tehty toukokuussa 2007 ja edelliset vuosina 2006, 2005 ja 2004. Lisäksi heinäkuussa 2006 tehtiin erityinen palotarkastus, joka koski juuri valmistunutta laajennusosaa. Tällöin tarkastettiin muun muassa paloilmoitin, väestönsuoja, merkkivalot, alkusammutuskaluston määrä ja sijoittelu, putkilukko ja avaimet. Aikaisempina vuosina palotarkastuksissa oli havaittu puutteita muun muassa palo-ovien sulkeutumissa ja poistumisteiden merkinnöissä. Joitain käsisammuttimia oli toimintakunnottomina kaapeissa. Vuosien 2004–2005 palotarkastusten jälkeen kiinteistön ylläpitoa parannettiin, minkä seurauksena huomautettavaa tuli aikaisempaa vähemmän. Viimeisimmässä tarkastuksessa kuitenkin huomautettiin koulumaailmassa yleisimmästä puutteesta eli poistumisteiden merkinnästä ja annettiin siitä ohjeita.

Pelastusviranomaiset ovat myös olleet järjestämässä poistumisharjoituksia. Niistä viimeisin oli Jokelan koulukeskuksessa pidetty joulukuun 2004 palotarkastuksen yhteydessä. Lisäksi pelastuslaitos on suositellut kouluille omaehtoisia harjoituksia.

Jokelan VPK on antanut koulukeskuksessa alkusammutuskoulutusta. Koulutus on annettu kahdeksaluokkalaisten suunnatun valtakunnallisen Nou Hätä -kampanjan yhteydessä ja sitä ovat saaneet 8-luokkalaisten lisäksi heidän opettajansa.

2.4.5 Vapaaehtoinen pelastuspalvelu, Suomen Punainen Risti ja kirkon henkinen huolto

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (Vapepa) on noin 50 yhdistyksen ja organisaation yhteenliittymä, jota koordinoi Suomen Punainen Risti. Vapepa toimii tukiorganisaationa kaikille viranomaisille tilanteissa, joissa viranomaiset sitä pyytävät. Vapepa hälytetään hätäkeskuksen kautta, jolloin organisaation oma hälytysjärjestelmä ryhtyy kokoamaan sitä henkilöstöä, jota tilanteen mukaan tarvitaan. Kyseessä voi olla esimerkiksi pelastusviranomaisten tukeminen monipotilastilanteessa vaatettamalla, muonittamalla ja tarjoamalla suojatilaa, tai kadonneen henkilön etsintään osallistuminen.

Kirkon henkinen huolto toimii Kirkkohallituksen henkisen huollon toimintaohjeen mukaan ja on osa psykososiaalista tukipalvelua. Se ei ole osa Vapepaa mutta osallistuu omalta osaltaan viranomaisorganisaatioiden tukemiseen erilaisissa kriisitilanteissa. Pääkaupunkiseudulla on erityinen henkisen huollon järjestelmä, jossa toimii noin 200 henkilöä.

2.4.6 Uhrintunnistuskäytännöt

Suomessa toimii tunnistamiseen erikoistunut keskusrikospoliisin DVI-yksikkö (Disaster Victim Identification), joka on perustettu vuonna 1991. Sen tehtävänä on tunnistaa suuronnettomuuksissa tai muuten kuolleita henkilöitä, joiden henkilöllisyyttä ei voida muulla tavoin luotettavasti selvittää. Tavoitteena on selvittää aukottomasti vainajan henkilöllisyys, jotta hänet voidaan julistaa kuolleeksi. Yksikkö koostuu oman toimensa ohella uhrintunnistustoimintaan määrätystä keskusrikospoliisin henkilöstöstä, oikeuslääkäristä ja oikeushammaslääkäristä sekä heidän varahenkilöistään. Ryhmään kuuluvat myös psykologi ja teologi. Lisäksi ryhmällä on DVI-tunnistuskoulutuksen saaneita yhdysmiehiä poliisin teknisissä tutkimuskeskuksissa kaikissa lääneissä. Kaikki toimintaan osallistuvat ovat saaneet tehtävään erikoiskoulutuksen.

Suomen DVI-yksikkö käyttää työssään Interpolin jäsenmaiden hyväksymää toimintamallia, jota täydennetään keskusrikospoliisissa kehitetyillä menetelmillä. Interpol-järjestelmän käyttö on koettu hyväksi ja sitä käytetään tunnistuksen luotettavuuden varmistamiseksi.

Tunnistamistyön perustana on kaksi identtistä lomakesarjaa, joista toiseen kerätään kaikkea mahdollista tunnistamista auttavaa elinaikaista tietoa tunnistettavasta henkilöstä (Ante Mortem). Poliisi täyttää yksityiskohtaisen lomakkeen yhdessä omaisten kanssa ja täydentää sitä muun muassa omaisilta saaduilla valokuvilla sekä terveydenhuollosta ja hammashuollosta saatavilla tiedoilla. Hammaskartat ovat tärkeitä tunnistamisessa, samoin esimerkiksi leikkausarvet ja tatuoinnit.

Tunnistamattomasta vainajasta täytetään kuoleman jälkeiset tiedot sisältävä lomakesarja (Post Mortem), johon kirjataan vastaavat tiedot esimerkiksi ulkoisista tuntomerkeistä, vaateuksesta ja koruista. Vainajalta otetaan sormenjäljet ja DNA-näyte. Jos mahdollista, vainajalle tehdään oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus, josta saadaan lisätietoja.

Sekä elinaikaiset tiedot että kuolemanjälkeiset tiedot toimitetaan tunnistusryhmälle, joka vertailee tietoja ja tarvittaessa hankkii vielä lisätietoja. Kun ryhmä varmistuu vainajan henkilöllisyydestä, asiakirjat siirtyvät lopulliseen tarkistusportaaseen niin sanotulle tunnistusraadille. Siihen kuuluvat tutkinnasta vastaava poliisi, uhrintunnistamisesta vastaava poliisi sekä vastaavat oikeuslääkäri ja oikeushammaslääkäri. Kun tämä raati varmistuu vainajan henkilöllisyydestä, se kirjoittaa tunnistamisesta todistuksen, jonka perusteella oikeuslääkäri voi kirjoittaa vainajan kuolintodistuksen ja poliisi voi antaa hautausluvan.

Suomen DVI-yksikössä on lisäksi otettu käyttöön omaisyhdyshenkilöjärjestelmä. Omaisyhdyshenkilöjärjestelmä tarkoittaa, että suruviestiä vietäessä mukana on tehtävään koulutetut tukihenkilö ja poliisimies, joka nimetään kyseisen perheen yhdyshenkilöksi. Kaikki poliisin yhteydenpidot tapahtuvat tämän yhdyshenkilön välityksellä. Omaisen ja poliisimiehen välille syntyy henkilökohtainen, luottamuksellinen suhde, joka helpottaa tilanteen kohtaamista ja myös muuta jälkikäteistä käsittelyä esimerkiksi esitutkinnan aikana. Omaiset ovat kokeneet menettelyn hyväksi muutoin vaikeassa tilanteessa.

2.4.7 Internet ja media

Internet on rakennettu tiedon jakamista, ei sen kontrollointia varten. Tähän perustuu koko internetin voima niin hyvässä kuin pahassa. Esimerkiksi koulusurmia ihannoivat keskustelut verkossa antavat kuitenkin aiheen kysyä, pitäisikö internetissä julkaistavaa sisältöä valvoa

nykyistä paremmin ja mitkä ovat tele- ja internetpalveluiden tarjoajien velvollisuudet ehkäistä tietyn tyyppisen sisällön tarjolla pitämistä.

Internet-yhteisöjen ja keskustelupalstojen ylläpitäjille ei ole asetettu yksiselitteistä lakisääteistä velvollisuutta valvoa sitä, mitä niiden alustoilla tapahtuu. Joissakin yhteisöissä on kuitenkin selkeät säännöt, ja rikkomuksiin puututaan niiden mukaan. Monista paikoista säännöt puuttuvat. Vaikka viestien määrä internetissä onkin valtava, sisältöihin voidaan puuttua tehokkailla ilmoitusjärjestelyillä. Muun muassa You Tubessa on käytössä ilmoituspainike, jolla voi ilmoittaa palvelimen ylläpitäjälle laittomasta, epäsopivasta tai uhkaavasta videosta. Niinkin suurta verkkoyhteisöä kuin You Tube siis moderoidaan kohtalaisen systemaattisesti.

Nuorten verkon käyttö on pääosin pelaamista ja keskustelua internet-ystävien kanssa. Vanhemmat tiedostavat internetissä olevat vaarat, mutta eivät osaa toimia niiden torjumiseksi. Tilanne muuttuu lähivuosina entistä vaikeammaksi, kun kännykät ja minitietokoneet tuovat television ja internetin taskuihin. Tämä kehitys korostaa lasten ja nuorten oman ymmärtämisen ja tietoisuuden lisäämistä. Vanhemmilla on tehtävää ”liikennesääntöjen” opettamisessa ja netti-läsnäolonsa lisäämisessä. Tärkeää on myös kouluissa annettu jatkuva, järjestelmällinen ja kunkin ikäiselle soveltuva mediakasvatus. Lapsen tulee median käyttämisen lisäksi oppia hyvä medianlukutaito. Sen myötä hänelle kehittyy kyky katsoa valikoiden ja suhtautua kokemaansa kriittisesti.

Internetiä on mahdoton valvoa organisoidusti ja kattavasti. Sen sijaan internet-yhteisö itse voisi vaikuttaa siihen, millainen viestintäympäristö internetistä muodostuu. Internetin keskustelupalstoille lähetetyt viestit eivät nauti viestinnän luottamuksellisuuden suojaa. Ongelma on, miten poliisi saa tiedon laittomasta ja uhkaavasta viestinnästä. Käyttäjää voitaisiinkin rohkaista olemaan valveutuneita ja ottamaan ongelmalliseksi koettua sisältöä havaitessaan yhteyttä palvelun ylläpitäjään tai tarvittaessa viranomaiseen.

The Internet Watch Foundation käsitteli vuonna 2007 yli 30 000 tapausta, joissa internetin käyttäjä oli sattumalta löytänyt laitonta aineistoa. Yhdistyksen tutkimuksen mukaan 77 prosenttia heistä ei tiennyt, miten asiasta pitää raportoida eteenpäin. Monet eri tahot ovatkin pyrkineet opastamaan internetin käyttäjiä toimimaan vastuullisesti ja raportoimaan havaitsemistaan epäkohdista. The Internet Watch Foundation on käynnistänyt tiedotuskampanjan, jossa ihmisiä opastetaan raportoimaan havainnoistaan.

Euroopan unionin ”Safer Internet” -ohjelma

EU käynnisti vuoden 2009 alussa ”Safer Internet” -ohjelman. Se on jatkoa vuosien 2005-2008 vastaavalle ohjelmalle, jonka budjetti oli yli 45 miljoonaa euroa. EU:n rahoittama toiminta internetin turvallisen käytön kehittämiseksi alkoi vuonna 1999. Ohjelmalla pyritään monin tavoin parantamaan internetin turvallisuutta ja erityisesti suojaamaan lapsia internetissä. Ohjelman avulla pyritään lisäämään kansalaisten internetin tuntemusta ja vastuullista käyttöä. Lisäksi muun muassa on tarkoitus kehittää internetin kautta ja puhelimitse tavoitettavissa oleva kontaktipisteiden verkosto, johon voi ilmoittaa internetissä olevasta laittomasta tai vahingollisesta aineistosta.

Poliisin nettivihjetoiminta

Myös Suomessa on luotu käytäntöjä, joiden avulla internetin käyttäjät voivat ilmoittaa haitallisista tai laittomista sisällöistä viranomaisille tai vapaaehtoisjärjestöille. Poliisilla on

omilla sivuillaan valmiit oikopolut ilmoituksia varten. Sivustolla voi tehdä sähköisen rikosilmoituksen ja sieltä löytyvät eri paikkakuntien vihjepuhelinten numerot ja vihjeiden vastaanottamiseen tarkoitettu keskusrikospoliisin internet-osoite.

Vaikka poliisi pyrkiikin valvomaan internetiä, niin internetin laajuuden takia yleisöviheillä on poliisin toiminnalle erittäin suuri merkitys.

Pelastakaa lapset ry:n nettivihjetoiminta

Pelastakaa Lapset ry aloitti Nettivihje-projektin vuonna 2002 Euroopan komission Safer Internet -ohjelman alla. Tavoitteena oli tuottaa tietoa ja kiinnittää huomiota internetin laittomaan aineistoon ja perustaa vihjepalvelin niistä ilmoittamiseksi. Nettivihje-projektia edelsi kansalaisten yhteydenottoja, joissa kysyttiin minne voisi ilmoittaa internetistä löytyvästä laittomasta aineistosta, ennen kaikkea lasten seksuaalista hyväksikäyttöä esittävistä kuvista eli lapsipornosta.

Nettivihje-toiminta on tapahtunut kansainvälisessä yhteistyössä INHOPE-verkostossa, johon kuuluu 33 organisaatiota 29:ssä eri maassa. Verkoston avulla tiedot laittomasta aineistosta on voitu levittää jatkotoimenpiteitä varten maahan, jossa laittomaa aineistoa sisältävää sivustoa ylläpidetään. Vuoden 2008 alusta alkaen kaikesta laittomaksi arvioidusta aineistosta on toimitettu tieto Suomen keskusrikospoliisille, joka aikaisemmin sai tiedon vain jollain tavalla Suomeen liittyvästä aineistosta.

Vihjeet toimitetaan Nettivihjeelle pääasiassa nettisivulla sijaitsevalla lomakkeella. Kaikki vihjeinä toimitetut sivustot avataan ja arvioidaan. Vuoden 2007 loppuun mennessä, noin viiden vuoden aikana, vihjeitä oli toimitettu 35 256, joista vuosina 2006 ja 2007 kumpanakin noin 9 000 nettivihjettä. Likimain puolet vihjeistä on koskenut laittomaksi arvioitua aineistoa. Vihjeiden lukumäärä on viime vuosina vaihdellut 500 ja 1 100 vihjeen välillä kuukaudessa.

Laitonta aineistoa sisältävien sivustojen poistamisen tekee haasteelliseksi se, että sama aineisto voi olla palvelimilla monessa eri maassa ja olla esillä vain ajoittain. Lisäksi jossain maassa laiton aineisto voi olla jossain toisessa sallittua.

Norjan ja Ranskan nettivihjetoiminta

Norjassa otettiin syyskuussa 2008 oikeusministeriön ja rikospoliisin yhteistyönä käyttöön niin sanottu ”rød knapp” -järjestelmä. Järjestelmässä internetin keskustelu- ja yhteisöpalveluille sijoitetaan painike, jolla saa suoraan yhteyden poliisiin internet-sivuilla olevaan lomakkeeseen. Lomake on pyritty muotoilemaan siten, että sen avulla olisi mahdollisimman helppo ilmoittaa internetissä olevasta lainvastaisesta aineistosta kuten rasismista tai lapsipornosta. Koska hälytysnappi on samalla sivulla kuin ilmoitettava asia, laskee ilmoituskynnys huomattavasti. Painikkeen olemassaololla on myös ennaltaehkäisevä vaikutus. Vaikka vastuuta laittomasta ja asiattomasta materiaalista ei voikaan kohdistaa muille internetsivujen käyttäjille, niin punainen nappi antaa heille helpon mahdollisuuden itse valvoa sivujen sisältöä. Norjassa punainen nappi asennettiin ensimmäisenä Messenger-ohjelman yhteyteen, mutta kaikki internet-sivustot saavat sen halutessaan. Järjestelmää on käytetty myös Englannissa ja Australiassa.

Ranskan poliisilla on pedofiilien vastaista taistelua varten ollut vajaan vuoden ajan käytössään internetissä oma ilmiantopalvelu. Vaikka osoitetta ei ole laajasti mainostettu, niin siihen saadaan noin 1 000 ilmoitusta kuukaudessa ja keskimäärin 20 ilmoitusta kuukaudessa johtaa rikostutkintaan.

Punaista nappia vastustavia mielipiteitäkin on esiintynyt. Kaikki internetsivustojen ylläpitäjät eivät halua tällaisia nappeja huolellisesti suunnitelluille sivuilleen. On myös pelätty aiheettomia ilmiantoja. Effi ry (Electronic Frontier Finland) on mukana kansainvälisessä ”Freedom, not Fear” -nimisessä kampanjassa jossa vastustetaan liialliseksi koettua internetin valvontaa. Heidän mukaansa internetin keskusteluvälineet, kuten interaktiiviset sivustot, forumit ja blogien kommentit on suojeltava nykyisten puutteellisten lakien aiheuttamalta it-sesensuurilta.

2.6 Säädökset, määräykset, ohjeet ja muut asiakirjat

2.6.1 Koulun ja oppilashuollon varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Luokatonta lukiota koskevat säännökset

Suomen lukioissa siirryttiin monien kokeilujen jälkeen luokattomaan toimintamuotoon vuonna 1994. Tästä säädettiin vuonna 1993 tehdystä lukiolain muutoksessa. Luokattomuuteen siirtyminen oli vapaaehtoista, mutta käytännöllisesti katsoen kaikki lukiot siirtyivät luokattomaan järjestelmään vuosina 1994–1996.

Nykyisen lukiolain mukaan lukion oppimäärä on laajuudeltaan kolmivuotinen, mutta se voidaan suorittaa 2–4 vuodessa. Opintoja ei siis ole sidottu vuosiluokkiin, vaan opiskelija suunnittelee itse opinto-ohjelmansa. Opetusta eri oppiaineissa ja opinto-ohjausta annetaan keskimäärin 38 tuntia kestävinä kursseina. Nuorten lukiokoulutus sisältää lukioasetuksen mukaan vähintään 75 kurssia. Opetushallituksen vuonna 2005 tekemän selvityksen mukaan lukion päättötodistuksen lukuvuonna 2003–2004 saaneiden opiskelijoiden kurssimäärä oli tavallisin 76–79 kurssia.

Lukukausien sijasta on jaksot (5–6 jaksoa), joiden päätteeksi on yleensä koeviikko. Opiskelijan kullekin jaksolle tekemien valintojen perustana on koulun kullekin jaksolle tarjoama kurssitarjotin. Opiskelija voi sisällyttää opinto-ohjelmaansa opintoja myös muista oppilaitoksista, minkä lisäksi osa opinnoista voidaan edellyttää opiskeltavaksi itsenäisesti.

Jokainen lukio laatii lukuvuosittain suunnitelman opetuksen käytännön järjestämisestä. Opetussuunnitelman laatimisessa lukion on noudatettava opetushallituksen laatimia opetussuunnitelman perusteita.

Opiskelijoiden yksilöllisistä valinnoista johtuen opiskeluryhmät vaihtuvat ja samassa opetusryhmässä voi olla eri-ikäisiä opiskelijoita. Opiskelija ei voi jäädä luokalle, mutta opiskelijalle voi tulla oppiainekohtaisia etenemisesteitä, jotka pitää poistaa ennen kuin eteneminen kyseisessä oppiaineessa on mahdollista.

Vuosiluokkien sijasta opiskelijat jaetaan lukiossa noudatettavien kriteerien mukaan ryhmiin, joista kullakin on oma ryhmänohjaaja. Hän seuraa muun muassa ryhmänsä opiskelijoiden opintojen etenemistä ja huolehtii ryhmänsä informoinnista.

Luokattomuus toteutuu lukioissa eri tavoin riippuen paikallisista ratkaisuksista, olosuhteista ja käytettävissä olevista resursseista. Esimerkiksi sellaisissa pienissä lukioissa, joiden tuntijakoon ei sisälly paljon valinnaisuutta, järjestelmä saattaa toteutua käytännössä lähes luokallisenä.

Opetushallituksen vuoden 2005 luokattoman lukion selvityksen mukaan oppilaskunnista runsas 93 prosenttia ja rehtoreista lähes 72 prosenttia halusi säilyttää lukion luokattoman toimintamuodon eikä siirtyä luokalliseen järjestelmään.

Oppilas- ja opiskelijahuolto oppilaitoksissa

Oppilas- ja opiskelijahuollolla tarkoitetaan oppilaan ja opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilas- ja opiskelijahuolto kuuluvat kaikille koulu- tai oppilaitosyhteisössä työskenteleville. Heidän tehtävänä on edistää välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuria kouluyhteisössä. Oppilas- ja opiskelijahuoltoa toteutetaan hyvässä yhteistyössä kotien kanssa.

Oppilashuollosta säädetään perusopetuslain 31 a §:ssä, jonka mukaan oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Vastaava säännös oppilashuollosta on myös kansanterveyslaissa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen, mikä sisältää koulukuraattorin ja koulupsykologin palvelut. Lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa säädetään opiskelijan ohjaamisesta terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluihin.

Vuonna 2003 voimaan tullut lakiuudistus antoi Opetushallitukselle valtuutuksen määrätä ensimmäistä kertaa oppilas- ja opiskelijahuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteista opetussuunnitelman perusteissa. Niissä oppilashuollon keskeisenä tehtävänä nähdään oppimisen perusedellytyksistä – lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista – huolehtiminen. Oppilas- ja opiskelijahuollon tehtävänä on antaa sekä yksilöllistä että yhteisöllistä tukea. Yksilöllisen tuen osalta tärkeää on oppilaan ja opiskelijan kokema turvallisuus ja hyvinvointi sekä se, että oppimiseen ja kasvuun liittyvät mahdolliset ongelmat tunnistettaisiin mahdollisimman varhain ja oppilas tai opiskelija saisi tarvitsemansa tuen. Lukiokoulutuksessa tämä tarkoittaa usein nuoren ohjaamista riittävän avun piiriin.

Ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen näkökulmista on merkityksellistä, että opetussuunnitelmissa kuvataan toimenpiteet ja työnjako erilaisten ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Näitä ovat kaikilla kouluasteilla kiusaaminen, väkivalta ja häirintä sekä erilaiset tapaturmat, onnettomuudet ja kuolemantapaukset. Perusopetuksessa sekä lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa mainitaan lisäksi mielen-terveyskysymykset sekä tupakointi ja päihteiden käyttö. Perusopetuksessa tulee myös laatia suunnitelma poissaolojen seuraamiseksi.

Opetussuunnitelmien perusteissa korostetaan oppilas- ja opiskelijahuollon moniammatillista luonnetta. Perusteissa painotetaan, että huolenpito oppilaasta, vastuu hänen hyvinvoinnistaan ja oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille.

Opettajalla on oma keskeinen ja tärkeä roolinsa myönteisen yhteisöllisyyden edistämässä. Tällä tarkoitetaan muun muassa avoimen ja myönteisen opiskeluilmapiirin luomista, hyvinvointia edistävien käytäntöjen tukemista, ennalta ehkäisevää työtä muun muassa varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen periaatteina. Yksittäisiä velvoitteita on muun muassa oppituntien työrauhasta ja välituntien valvontavastuusta ja yleisestä turvallisuudesta huolehtimisesta. Opettajan tärkeänä tehtävänä on myös kodin ja koulun välisen yhteistyön edistäminen. Tämä velvoite tulee sekä lainsäädännöstä että opetussuunnitelman perusteista.

Koulussa tai muussa oppilaitoksessa oppilas- ja opiskelijahuolto ja muuta yhteistyötä koordinoidaan oppilas- tai opiskelijahuoltoryhmässä, jonka keskeisin tehtävä on huolehtia oppilaitosyhteisön turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Opetustoimen lainsäädännön mukaan opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelma yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Päättyessään oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämistavasta, opetuksen järjestäjä tekee päätöksen myös siitä, onko kunnassa oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmiä tai mikä on näiden ryhmien tehtävät, kokoonpano ja toiminta, muun muassa sen säännöllisyys. Yleensä oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän tehtäviin kuuluu

- 1) toimia asiantuntijana terveellisen ja turvallisen opiskeluympäristön kehittämisessä ja seurannassa
- 2) tukea yksittäisen oppilaan tai opiskelijan oppimista, tervettä kasvua ja kehitystä
- 3) seurata ja arvioida yksittäisen oppilaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen tuen tarvetta
- 4) seurata ja arvioida koulu yhteisössä yhteisöllisen tuen tarvetta.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoasioiden kirjaamisesta ei ole erillisiä säännöksiä. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat kuten myös oppilashuollon järjestämistavat. Oppilashuoltoryhmien työskentelyssä on tärkeää erottaa toisistaan yleiset, koulu yhteisön hyvinvointiin liittyvät kysymykset sekä yksittäistä oppilasta koskevat asiat, joiden käsittelyä ohjaavat julkisuuslaki ja eri hallinnonalojen salassapitosäädökset.

Peruskoulun oppilashuoltoryhmään kuuluvat yleensä rehtori tai apulaisrehtori, opinto-ohjaaja, kuraattori, erityisopettaja, psykologi ja terveydenhoitaja sekä mahdollisesti lääkäri. Lukiokoulutuksen opiskelijahuoltoryhmässä on vain harvoin erityisopettajia, koska lukiossa ei anneta erityisopetusta. Kuraattoreja ja psykologeja on lukioiden opiskelijahuollossa käytettävissä väin vähän ja lääkäreitä erittäin vähän. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmässä voidaan käsitellä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä yleisiä kysymyksiä. Sallassapitoa koskevien säädösten vuoksi yksittäistä oppilasta tai opiskelijaa koskevissa kysymyksissä asioiden käsittelyyn voivat osallistua vain ne, joita asia koskee.

Tietosuoja oppilashuollossa

Oppilashuoltotyöhön osallistuvien ammattihenkilöiden tietojen sallassapitoa ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä sisältyy koulutusta koskevaan lainsäädäntöön ja sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädäntöön sekä yleislainsäädäntöön. Säännökset ovat hajanaisia ja eri ammattikunnille erikseen kirjoitettuja ja tietojen sallassapitoperusteet määräytyvät eri ammattihenkilöiden osalta eri perustein. Tämän vuoksi säännökset muodostavat vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden. Ongelmana on lähinnä ollut epätietoisuus velvollisuudesta luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ja oikeudesta saada niitä.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan pääsääntö on, että oppilaasta saa antaa tietoja vain oppilaan ja hänen laillisen edustajansa nimenomaisella suostumuksella. Niitä tilanteita, joissa oppilaan salassa pidettäviä tietoja voi suostumuksesta riippumatta luo-

vuttaa ulkopuoliselle, ei ole yksityiskohtaisesti säännelty. Tiedon siirto on rajattu opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämiin välttämättömiin tietoihin. Laissa ei kuitenkaan määritellä, mitkä tiedot ovat tällaisia välttämättömiä tietoja, joten asia jää kulloisenkin tiedonhaltijan harkintaan, mistä aiheutuu tulkintaongelmia.

Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmä on vuonna 2006 esittänyt lakien muuttamista ensinnäkin siten, että oppilashuoltotyöhön voivat osallistua ne oppilaan opetuksen järjestämiseen osallistuvat henkilöt, kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri sekä koulupsykologi ja -kuraattori, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Toiseksi on ehdotettu, että oppilashuoltotyöhön osallistuvilla olisi siinäkin tapauksessa, ettei oppilaan ja hänen huoltajansa suostumusta saada, oikeus antaa toisilleen sekä oppilaan opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot salassapitomääräysten estämättä.

Eduskunnan sivistysvaliokunta on jo vuonna 2002 mietinnössään esittänyt, että henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevia säännöksiä selkiytettäisiin siten, että oppilashuoltopalvelujen järjestäminen helpottuisi oppilaan ja opiskelijan kokonaisvaltaisen edun mukaisesti. Menettelytapojen selkiyttäminen on tärkeää myös oppilashuollon piirissä toimivan henkilöstön kannalta.

Oppilaiden ja opiskelijoiden suojaaminen väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Perusopetuslaissa ja lukiolaissa edellytetään, että oppilaille ja opiskelijoille taataan turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö. Henkilökunnan turvallisuudesta säädetään työturvallisuuslaissa.

Koulutuksen tai opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista.

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan perusopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet:

1. toiminta koulu yhteisön terveyden, hyvinvoinnin, turvallisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden ja vuorovaikutuksen edistämiseksi
2. oppilaalle tarjottava yleinen oppilashuollollinen tuki ja ohjaus koulunkäynnissä sekä lapsen ja nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen tukemisessa
3. yhteistyö oppimissuunnitelman tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa, seuraamisessa ja jatko-opintojen suunnittelussa
4. oppilaalle tarjottava oppilashuollollinen tuki erilaisissa vaikeuksissa ja kurinpitorangaistusten yhteydessä sekä silloin kun opetukseen osallistuminen on evätty
5. oppilashuollon yhteistyö kodin, koulun, oppilashuollon palvelujen asiantuntijoiden tai muiden asiantuntijoiden ja paikallisten tukiverkoston kanssa
6. toimenpiteet ja työn- ja vastuunjako ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi tai hoitamiseksi (poissaolojen seuranta, kiusaaminen, väkivalta ja häirintä, mielenterveyskysymykset, tupakointi ja päihteiden käyttö sekä erilaiset tapaturmat, onnettomuudet ja kuolemantapaukset)
7. koulumatkakuljetuksissa yleiselle turvallisuudelle asetettujen tavoitteiden toteuttaminen
8. kouluruokailun järjestämisessä huomioon otettavien terveys- ja ravitsemuskasvatuksen ja tapakasvatuksen tavoitteet.

Kiusaamista käsitellään myös kouluterveydenhuoltoa ja opiskeluterveydenhuoltoa koskevis-
sa oppaissa. Koulukiusaaminen on systemaattista vallan tai voiman väärinkäyttöä. Sille on
tyypillistä tahallisuus, toistuvuus ja osapuolten epätasaväkisyys. Kiusaaminen voi olla luon-
teeltaan henkistä, verbaalista tai se voi käsittää fyysistä väkivaltaa. Kiusaamiseen tulee puut-
tua heti, kun ensimmäiset oireet ovat näkyvissä. Parasta on ennaltaehkäisy eli ilmapiiristä,
yhteisön toimivuudesta ja johtamisen tavoista huolehtiminen. Yhteisesti sovitut toimintamal-
lit helpottavat asiaan puuttumista.

Eduskunnan sivistysvaliokuntakin on ottanut kiusaamiseen kantaa nuorten syrjäytymisen
ehkäisemistä koskevassa lausunnossaan 10/2008 vp yhteisöllisyyden luomisesta. Lausunnon
mukaan olennaista on havaita kiusaaminen, ja puuttua siihen niin, että kiusaaminen loppuu.
Valiokunta jatkoi, että vielä tärkeämpää on vaikuttaa yhteisön sosiaalisiin rakenteisiin eli
oppilaiden välisiin suhteisiin ja oppilaiden omaan ymmärrykseen siten, että yhteisö toimii
ennaltaehkäisevästi eikä ruoki kiusaamista. Kiusaamisen ennalta ehkäiseminen tulisi olla ko-
ko moniammatillisen kouluyhteisön tavoite, jonka saavuttamista opettajat osaamisellaan ja
toiminnallaan ohjaavat.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Peruskoululaisille suunnattu kouluterveydenhuolto on määritelty kansanterveyslain 14 §:n 5
momentissa. Sen mukaan kunnan on ylläpidettävä kouluterveydenhuoltoa, johon kuuluu
kouluyhteisön terveellisyden ja turvallisuuden valvonta ja edistäminen. Kouluterveyden-
huollossa seurataan oppilaiden terveyttä ja tehdään yhteistyötä muun oppilashuolto- ja ope-
tushenkilöstön kanssa.

Lukiolaisten terveydenhuoltopalvelut määräytyivät vuoden 2007 kesään saakka kouluter-
veydenhuollon kautta, mutta sen jälkeen saman lain 14 §:n 6 momentissa olevan opiskelu-
terveydenhuollon kautta. Kyseisen momentin mukaan kunnan on ylläpidettävä oppilaitosten
opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta opiskeluterveydenhuoltoa. Siihen luetaan
opiskelu ympäristön terveellisyden ja turvallisuuden edistäminen, opiskelijoiden terveyden
ja opiskelukyvyn edistäminen, terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, mielenterveyspalvelut ja
omalta osaltaan koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnin varmistaminen. Koulu- ja opiskeluter-
veydenhuollosta ohjeistetaan tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön sekä Stakesin oppais-
sa³.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tarkoituksena on tukea koulua tarjoamaan kaikille oppi-
laille mahdollisimman hyvät edellytykset terveyteen ja oppimiseen sekä kiinnittää erityistä
huomiota niihin koululaisiin ja opiskelijoihin, joiden edellytykset ovat keskimääräistä hei-
kommat. Lisäksi tehtävänä on tunnistaa mahdollisimman ajoissa epäsuotuisan kehityksen
merkit lapsessa, nuorena, perheessä ja elinympäristössä sekä puuttua varhain terveyttä ja
kehitystä vaarantaviin tekijöihin.

Varhaiseen puuttumiseen kuuluu opiskelijan ja opiskeluyhteisön ongelmien havaitsemisen
lisäksi pyrkimys löytää ratkaisut ongelmiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Erityisen
tärkeää on, että asiaan puuttuttaessa tarjotaan tukea ja yhteistyötä opiskelijalle hänen omia
voimavarojaan tukien. Lisäksi tarvitaan hyvinvointia rakentavaa ja ongelmia ehkäisevää työ-
tä. Oppilas- ja opiskelijahuollon moniammatillinen yhteistyö tukee varhaista puuttumista.

³ Stakes, Oppaita 51:2002, Kouluterveydenhuolto
STM, Julkaisuja 2006:12, Opiskeluterveydenhuolto
STM, Oppaita 2004:8, Kouluterveydenhuollon laatusuositus

Varhainen puuttuminen on tavoitteena opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008. Tavoitteeseen pyritään vahvistamalla tuki- ja erityisopetusta sekä opiskelija- ja oppilashuoltoa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstömitoitus

Kouluterveydenhuollossa suositus on korkeintaan 600 koululaista kokopäiväistä terveydenhoitajaa kohti. Kouluterveydenhuollon lääkärin osalta suositus on yksi työpäivä 500 oppilasta kohti viikossa tai korkeintaan 2 100 koululaista kokopäiväistä lääkäriä kohti.

Kouluterveydenhuollossa koululaisella on suosituksen mukaan mahdollisuus vähintään kolmeen laajaan kouluterveydenhoitajan ja koululääkärin terveystarkastukseen peruskoulun aikana sekä väli vuosina terveydenhoitajan tapaamiseen. Opiskeluterveydenhuollon osalta suositellaan toisella asteella terveydenhoitajan terveystarkastusta kaikille ensimmäisen vuoden opiskelijoille. Lääkärintarkastus on joko ensimmäisenä tai toisena opiskeluvuotena. Opiskelijoiden tulee voida mennä sekä terveydenhoitajan että lääkärin vastaanotolle muulloinkin tarvittaessa, yleensä ajanvarauksen kautta.

Lukioissa opiskeluterveydenhuollon toimintaan edellytetään opiskeluterveydenhuollon oppaan mukaan yksi kokopäiväinen terveydenhoitaja 600–800 opiskelijaa kohti. Opiskelijamäärä terveydenhoitajaa kohti on laskennallinen. Opiskelijamäärä on pienempi, jos terveydenhoitaja työskentelee useammassa kuin yhdessä toimipisteessä, käytössä ei ole riittäviä psykologin palveluja, paikkakunnalla ei ole toimivaa opiskelijoiden mielenterveyspalvelujen verkostoa tai opiskeluterveydenhuoltoon perehtynyt lääkäri puuttuu. Opiskelijamäärää pienentää myös jos opiskelijoissa on paljon aikaa vaativia nuoria, kuten syrjäytymisuhan alla olevia nuoria, joille on esimerkiksi kasautunut paljon ongelmia. Opiskeluterveydenhuollon lääkärin työajan mitoituksen lähtökohtana on 2 500–3 000 opiskelijaa kokopäiväistä lääkäriä kohti. Kuraattorin ja koulupsykologin palveluille ei ole määritelty virallista henkilömitoitusta, mutta suuntaa antaa lastensuojelulain perusteluissa vuonna 1990 esitetty yksi kuraattori tai koulupsykologi tuhatta oppilasta kohden.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ja resurssit kunnissa ovat sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin tekemien selvitysten mukaan olleet alle kunnille annettujen ohjeiden ja suositusten. Lisäksi johtaminen, henkilöstövoimavarat, toiminnan sisältö ja toimintatavat vaihtelevat eri puolilla maata, jolloin lapset, nuoret ja lapsiperheet joutuvat eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, missä kunnassa he asuvat.

Mielenterveyspalvelut

Opiskeluterveydenhuollon oppaan mukaan opiskelijoiden terveysongelmien erityispiirteitä ovat psyykinen oireilu, mielenterveyden häiriöt ja itsetuhoisuus. Mielenterveyshäiriöiden yleisyys on tiedostettu tosiasia. Ongelmien varhainen havaitseminen on tärkeää, jotta ongelmat eivät pahene tai pitkity. Sen vuoksi vastaanottotoiminnassa tulee pyrkiä kuuntelemaan potilasta niin, että varhaisessa vaiheessa havaitaan oireiden takana mahdollisesti oleva psykososiaalinen problematiikka.

Opiskeluterveydenhuollossa toimivien tulee tuntea opiskelijoille tyypilliset stressin ilmene-mismuodot, unihäiriöt, väsymys, keskittymiskyvyn puute, psykosomaattinen oireilu ja kyetä opastamaan opiskelijoita elämänhallinnassa. Masennukselle altistavia stressitilanteita voivat olla muun muassa erilaiset menetykset, pitkäaikaiset perheen sisäiset ristiriidat, koulu-kiusaaminen, muut psykiatriset tai somaattiset sairaudet sekä oppimisvaikeudet.

Opiskeluterveydenhuollon työhön kuuluu lievien mielenterveyshäiriöiden hoitaminen. Terveystenhoitaja ja lääkäri voivat yhteistyössä oppilaitoksen opiskeluterveydenhuollon toimijoiden kanssa järjestää opiskelijalle riittävän tuen opiskelukyvyn ylläpitämiseksi. Mielenterveyden häiriöiden hoitaminen on moniammatillista yhteistyötä oppilaitoksen ja kunnan verkostossa. Opiskeluterveydenhuollossa tarvitaan opiskelijoiden mielenterveystyöhön osallistuvien eri toimijatahojen yhteisesti sopima suunnitelma, jossa on sovittu toimijoiden tehtävät ja vastuut.

Psykologin rooli on opiskeluterveydenhuollossa kahdenlainen. Terveystenhoollon psykologit keskittyvät selkeämmin mielenterveyden häiriöiden hoitoon ja ehkäisyyn, kun taas oppilaitosten opintopsykologien toiminnassa keskeistä ovat opiskelun ongelmat. Vakaviin mielenterveydenhäiriöihin sairastuneet alaikäiset lähetetään nuorisopsykiatrian palvelujen piiriin. Vakavasti sairastuneet nuoret aikuiset ohjataan mielenterveyskeskusten ja psykiatristen aikuissairaaloitten hoitoon.

Perusterveydenhuollon tehtävänä on tunnistaa häiriöt oireiden ja toimintakyvyn perusteella ja antaa lähete erikoissairaanhoidon ohjeistuksen mukaisissa tilanteissa. Sekä kansanterveyslaissa että erikoissairaanhoidolaissa olevien hoitotakuusäännösten mukaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä kolmen kuukauden kuluessa. Hoidon tarpeen arviointi on puolestaan tehtävä kolmen viikon kuluessa lähetteen saapumisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö lähetti johtajaylilääkäreille kyselyn lasten ja nuorten pääsystä psykiatriseen erikoissairaanhoidon syyskuussa 2006. Vastausten tilanne vastaa suurin piirtein sitä ajankohtaa, jolloin tekijä kävi lääkärin luona mielenterveydellisten oireidensa vuoksi. Kyselyyn ei saatu kattavia vastauksia muun muassa sairaaloitten puutteellisten tietojärjestelmien vuoksi. Kahdestakymmenestä sairaanhoidopiiristä viidessä lasten tutkimus ja hoito kyetään järjestämään säädetyissä rajoissa. Kyselyn mukaan 16.10.2006 oli yhteensä 215 nuorta, jotka eivät päässeet nuorisopsykiatriseen polikliniseen tai osastohoitoon vaaditun kolmen kuukauden kuluessa. Todellinen määrä lienee kuitenkin suurempi, koska kyselyyn saadut vastaukset olivat puutteelliset. Vuoden 2005 tietojen mukaan kaiken kaikkiaan nuorisopsykiatrian poliklinikoilla hoidettiin 15 419 potilasta. Yli kolmen kuukauden tutkimus- ja hoitojonossa oli tuolloin 460 nuorta.

Yhteisöllisyyden edistäminen lukiokoulutuksessa

Lukiokoulutuksessa on viime vuosina kiinnitetty huomiota myönteisen yhteisöllisyyden edistämiseen eri keinoin. Opetussuunnitelman perusteissa luodaan perusrakenne yhteisöllisyyden edistämiseksi lukiokoulutuksessa. Yhteisöllisyyttä edistäviä käytänteitä ovat esimerkiksi oppilaskunta- ja tutortoiminta, ryhmänohjaus sekä osallisuuden, ryhmäytymisen ja yhteisöllisen toimintakulttuurin edistäminen erilaisissa koulun yhteisissä tapahtumissa. Perustyö yhteisöllisyyden rakentamiseksi tehdään kouluarjen vuorovaikutustilanteissa: välitunneilla, retkillä ja opetustilanteissa. Yhteisöllisyyden merkityksen tiedostaminen sekä opiskelijoiden ja opettajien myönteiset asenteet ovat edellytys yhteisöllisen toimintakulttuurin onnistumiselle.

Koululakien muutokset 2003 ja uudistuneet opetussuunnitelmien perusteet ovat vahvistaneet oppilas- ja opiskelijahuollon asemaa kouluissa ja oppilaitoksissa. Opiskelijahuollon keskeinen tavoite lukiokoulutuksessa on luoda yhteisöllisen ja yksilöllisen tuen avulla turvallinen ja viihtyisä opiskeluympäristö.

Opinto-ohjaus tukee opiskelijaa niin lukio-opinnoissa, erilaisissa valinta- ja päätöksentekotilanteissa kuin henkilökohtaisen elämäntilanteen kysymyksissä. Ohjaustoiminnan lähtökohtana ovat opiskelijoiden yksilölliset ohjaukselliset tarpeet. Ohjauksen tavoitteena on ohjata ja tukea opiskelijoita myös erilaisissa henkilökohtaisiin elämäntilanteisiin liittyvissä kysymyksissä. Opiskelijoiden yhteisöllisyyden kehittäminen on osa ohjauksen tavoitteita ja sisältöjä koko lukiokoulutuksen ajan. Opetussuunnitelmaan on lukiossa laadittava suunnitelma ohjauksen järjestämisestä ja arvioinnista, josta käyvät ilmi ohjausta toteuttavat henkilöt, heidän tehtävänsä ja vastualueensa.

Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa on useita aihekokonaisuuksia kuten aktiivinen kansalaisuus sekä hyvinvointi ja turvallisuus, joiden avulla yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen ja toteuttaminen on mahdollista. Aihekokonaisuudet ovat lukion toimintakulttuurin jäsentäviä toimintaperiaatteita ja oppiainerajat ylittäviä, opetusta eheyttäviä painotuksia. Koulun työskentely- ja toimintamuodoilla sekä laajemmin toimintakulttuurilla on suuri merkitys yhteisöllisyyden luomisessa.

Lukiolain mukaan jokaisella oppilaitoksella on opiskelijoista muodostuva oppilaskunta. Oppilaskunnan tehtävänä on edistää opiskelijoiden yhteistoimintaa ja koulutyötä. Opiskelijat ovat työyhteisön jäseniä, joilla on mahdollisuus vaikuttaa monipuolisesti koulun toimintaan. Tavoitteena on luoda jokaiseen lukioon toiminnalliset rakenteet, jotka edistävät opiskelijoiden aktiivista osallisuutta koulussa ja yhteiskunnassa. Oppilaskuntatoimintaa ja koulujen ja oppilaitosten yhteisöllistä toimintakulttuuria on kehitetty vuonna 2007 päättyneessä opetusministeriön Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu -hankkeessa.

Opiskelukaverit ovat lukioissa tärkeä vertaistuki opiskelijalle. Tutortoiminnalla edistetään opiskelijoiden sopeutumista ja viihtymistä sekä oppilaitoksen myönteistä toimintakulttuuria. Tutoreina toimivat vanhemmat opiskelijat ja toimintaa ohjaa yleensä niin sanottu tutoropettaja.

Ryhmäohjauksella ja ryhmäohjaajalla on tärkeä tehtävä opiskelijan tukemisessa. Useissa oppilaitoksissa on käytäntönä, että ryhmäohjaaja haastattelee kaikki omat uudet opiskelijansa ja siten oppii tuntemaan heidät. Keskustelut toteutetaan vuosittain. Oman ryhmän ryhmäytämisen rinnalla ryhmäohjaajan keskeinen tehtävä on ryhmän kokonaisvaltainen seuranta. Ryhmäohjaajat osallistuvat yhteisöllisyyttä luovien toimintojen kuten ryhmäytämispäivien, retkipäivien ja erilaisten teemapäivien suunnitteluun ja toteutukseen. Erilaisten tapahtumien tavoitteena on edistää opiskelijoiden keskinäistä tutustumista, luoda vuorovaikutusmahdollisuuksia ja kehittää lukion toimintaa.

Useissa oppilaitoksissa järjestetään erilaisia hyvinvointiin ja opiskeluilmapiiriin liittyviä kyselyjä, tapahtumia ja kehittämistoimintaa. Opetushallitus kerää syksyllä 2008 Edu.fi - verkkopalveluun lukiokoulutuksen sivuille erilaista materiaalia ja hyviä käytäntöjä yhteisöllisyyden edistämisen tueksi oppilaitoksissa.

Kunnan valmiussuunnitelma

Kunnalla tulee olla valmiuslain nojalla valmiussuunnitelma. Kuntien valmiussuunnitelman liitteinä tai osina voivat olla kunnan eri hallinnonalojen valmiussuunnitelmat. Lääninhallitukset ovat kouluttaneet kuntien kouluviranomaisia koulutoimen valmiussuunnitelman laadinnassa.

Koulutoimen varautumista varten Opetushallitus laati vuoden 2007 alkupuoliskolla opetusministeriön toimeksiantona suunnitelman koulutoimen järjestämisestä erityistilanteissa. Suunnitelmassa käsitellään erityistilanteita, jotka on esitetty valtioneuvoston periaatepäätöksessä 23.11.2006 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (YETTS). Suunnitelmaa on esitelty muun muassa lääninhallitusten järjestämissä koulutoimen valmiussuunnitelman laadintakoulutuksissa. Suunnitelman runko koostuu kolmesta pääosasta:

1. varautumisen ja erityistilanteiden hallinnan yleiset periaatteet
2. uhkamallien vaikutukset koulutoimeen ja tärkeimpien tehtävien toteutus
3. yhteistoimintasuunnitelmien ylläpito ja harjoittelu eri viranomaisten kesken.

Koulun pelastussuunnitelma

Koulujen sekä nuoriso-, liikunta- ja kulttuuritoimen pelastussuunnitelman laatimisvelvollisuus perustuu pelastuslakiin. Pelastussuunnitelmien olemassaoloa valvoo alueen pelastustoimi. Pelastusasetuksessa on annettu tarkempi lista kohteista, joihin pelastussuunnitelma on laadittava ja lueteltu suunnitelman sisältövaatimukset. Pelastussuunnitelmasta on selvittävä ennakoitavat vaaratilanteet, rakennuksen yleinen paloturvallisuus ja turvallinen käyttö, toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi, poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt. Kiinteistön turvallisuushenkilöstön kouluttaminen ja muun henkilöstön perehdyttäminen tulee myös suunnitella.

2.6.2 Poliisin varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Poliisitoimintaa säätelevät keskeiset säädökset ovat poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolaki. Poliisilain mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Esitutkinta- ja pakkokeinolaki säätelevät esitutkintaa ja siinä käytettäviä pakkokeinoja. Lisäksi poliisilaissa on toimivaltuuksia liittyen tiedonhankintaan rikoksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai keskeyttämiseksi. Viranomaisen välisestä virka-avusta on säännöksiä eri laeissa.

Poliisin toimintaa ohjaavat lukuisat poliisin ylijohdon laatimat ohjeet ja määräykset, joista osa on salassa pidettäviä. Esimerkiksi poliisin operatiivista toimintaa on ohjeistettu varautumiseen, johtamisjärjestelmään, poliisitaktiikkaan ja voimankäyttöön liittyen. Vaativien ja erityistilanteiden sekä poikkeustilojen varalle on laadittu myös ohjeet ja lisäksi niihin liittyen on laadittu suunnitelmia. Suunnitelmissa on huomioitu viranomaisyhteistyö. Poliisin ennalta ehkäisevän työn kannalta keskeinen toimintaa ohjaava asiakirja on lähipoliisitoiminnan strategia, jota on muun muassa jalkautettu tulosneuvotteluiden kautta.

Laissa poliisin hallinnosta säädetään, että paikallinen poliisitoimi järjestetään siten, että kihlakunnan poliisilaitoksen toimialueena on yksi tai useampi kihlakunta. Kihlakunnan poliisilaitos vastaa poliisin tehtäviin liittyvien kansalaisten palvelujen tasapuolisesta saatavuudesta ja laadusta toimialueellaan. Toiminnan tasoa määritellään tarkemmin ja sitä valvotaan muun muassa poliisin tulosneuvotteluissa. Poliisin lääninjohdot johtavat ja valvovat poliisitoimintaa lääneissä ja poliisin ylijohdo koko valtakunnassa.

Laissa poliisinhallinnosta on määritetty myös poliisin eri yksiköiden tehtäviä. Paikallispoliisin tehtävänä on: 1) ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta; 2) toimia rikollisuuden ennalta estämiseksi; 3) tutkia rikoksia ja muita yleistä järjestystä tai turvallisuutta vaarantavia

tapahtumia; 4) ohjata ja valvoa liikennettä sekä toimia liikenneturvallisuuden edistämiseksi; ja 5) suorittaa muut poliisille säädettyt tai määrätyt tehtävät.

Poliisin mahdollisuudet puuttua Jokelan kaltaisiin tapahtumiin ennakolta

Poliisin toiminta perustuu pääsääntöisesti poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolaissa määritettyihin toimivaltuuksiin. Viranomaisilla on laajemmat oikeudet puuttua rikokseen ja sen tekijään vasta silloin, kun rikos ilmenee tai se on välittömästi uhkaamassa. Poliisin esitutkintaa ei voida käynnistää, ellei ole syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Rikoslaisissa kriminalisoidun rikoksen tunnusmerkistön tulee täytyä.

Joidenkin rikosten valmistelu on erikseen säädetty rangaistavaksi, mutta pääsääntö on, ettei rikosten valmistelu ole rangaistavaa. Esimerkiksi henkirikoksen valmistelu tai suunnittelu ei ole rikoslaisissa säädetty rangaistavaksi. Jos poliisi saa tiedon suunnitellusta henkirikoksesta, poliisi pyrkii käytettävissä olevin keinoin estämään rikoksen toteuttamisen, mutta esimerkiksi esitutkinnassa käytettävien pakkokeinojen käyttö ei ole mahdollista. Vaikka poliisi estäisi-kin yksittäisen rikoksen, ei tekijää voida saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Poliisi toimii ennalta ehkäisevässä ja estävässä toiminnassaan pääsääntöisesti poliisilain toimivaltuuksien nojalla. Esimerkiksi poliisilain 20 §:n mukaan poliisi voi ottaa tietyin edellytyksin henkilön kiinni, kun hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi esimerkiksi henkeen kohdistuvaan rikokseen. Poliisi voi pitää henkilöä kiinni vain niin pitkään kuin on todennäköistä, että esimerkiksi henkeen kohdistuvan rikoksen vaara on olemassa, mutta kuitenkin enintään 24 tuntia. Tämän jälkeen henkilö on päästettävä vapaaksi.

Poliisi voi myös ohjata apua tarvitsevan henkilön psykososiaalisen tuen piiriin, mikä voi olla joissain tilanteissa vaikuttavin keino puuttua. Lääkäri tekee päätöksen henkilön tarvitsemasta hoidosta, esimerkiksi mahdollisesta avohoidosta, lääkityksestä tai tahdonvastaisesta mielen-terveydellisestä hoidosta eli pakkohoidosta.

Kouluun kohdistuva uhkaus voi olla rikoslaisissa kriminalisoitu rikos kuten laitton uhkaus, perätön vaaran ilmoittaminen ja ilkivalta. Kun asia tulee poliisin tietoon, käynnistetään esitutkinta tekijän saattamiseksi rikosvastuuseen. Esitutkinnan päätyttyä asia lähetetään syytehar- kintaan. Uhkauksiin on suhtauduttu nollatoleranssiperiaatteen mukaisesti.

Kaikki internetissä esiintyvät epäasialliset viestit tai tiedot eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä, eikä esitutkintaa voida käynnistää. Poliisi ei välttämättä voi myöskään tällöin käyttää poliisilain mukaisia tiedonhankintakeinoja. Poliisi puuttuu kuitenkin tietoonsa tulleisiin uhkauksiin esimerkiksi pyrkimällä puhuttamaan henkilöä ja käyttämään muita mahdollisia keinoja selvittääkseen asiaa. Silloin kun rikoksen tunnusmerkit eivät täyty, poliisilla on rajoitetut mahdollisuudet selvittää esimerkiksi verkossa rikosta mahdollisesti suunnittelevan henkilöllisyys. Poliisin mahdollisuudet osallistua keskusteluihin tai kirjautua anonyymisti muun muassa internetin keskusteluryhmiin ovat rajalliset. Poliisi voi valistustyön kautta vaikuttaa siihen, ettei esimerkiksi nuori ajattelemattomuudestaan syyllisty keskustelupalstalla rikokseen, josta rangaistuksen lisäksi voi seurata merkittävä vahingonkorvausvelvollisuus.

Poliisin viestintämääräys

Poliisin viestintämääräys ja sen liite ulkoisen tiedottamisen ohjeeksi linjaavat poliisin ulkoista tiedottamista. Viestinnällä ja erityisesti ulkoisella tiedottamisella edistetään julkisuusperiaatteen toteutumista ja poliisitoiminnan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä osana yhteiskuntaa. Avoin tiedottaminen lisää kansalaisten luottamusta poliisiin. Luottamuksen merkitys korostuu vaativissa tilanteissa ja erityistilanteissa sekä poikkeusoloissa. Näissä olosuhteissa, kun ihmiset kokevat turvallisuutensa uhatuksi, korostuu myös kansalaisten ja tiedotusvälineiden tiedon tarve. Poliisin tulee tällaisissa tapauksissa hoitaa tiedottaminen nopeasti ja tehokkaasti. Vaativissa tilanteissa ja erityistilanteissa tiedottaminen on hoidettava heti, kun se tilanteen haltuunoton näkökulmasta on mahdollista. Poliisin toimialaan kuuluvat asiat, kuten rikollisuus tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavat onnettomuudet edellyttävät kuitenkin korostetusti tietojen luotettavuuden ja todenperäisyyden varmistamista. Viestittävien asioiden oikeellisuuden tarkistamisesta ei saa tinkiä nopeuden kustannuksella.

Vaativissa tilanteissa voi ulkoisen viestinnän näkökulmasta tiedottamisesta muodostua yksi poliisin toiminnan kannalta kriittisistä tekijöistä. Pääsääntönä on, että erityistilanteessa, jossa toimintaan osallistuu useita viranomaisia, tiedotusvastuu on toiminnan yleisjohtamisesta vastuussa olevalla viranomaisella. Kukin viranomainen tiedottaa omista toimenpiteistään. Panttivanki-, piiritys-, onnettomuus- ja katastrofitilanteissa toimittajat ja kuvaajat saattavat pyrkiä hankkimaan nopeasti uutisia ja aihekuvia omalle tiedotusvälineelleen. Poliisin tehtävänä on kuitenkin ottaa huomioon kokonaisturvallisuus sekä omalta osaltaan pyrkiä suojelemaan rikoksen tai onnettomuuden uhrien ja heidän omaistensa yksityisyyttä.

Tavanomaisissa poliisitehtävissä kenttäjohtaja huolehtii tiedottamisesta tarvittaessa, ellei yleisjohtaja toisin päättä. Esitutinnan aikaisesta tiedottamisesta on säännökset esitutkintalaissa, jonka mukaan vain tutkinnanjohtaja voi tiedottaa. Vaativissa ja erityistilanteissa tiedotus järjestetään tilanneorganisaation yhteyteen. Jokelassa 7.11.2008 tiedotus kytkettiin tilannejohdon yhteyteen välittömästi, kun tilanneorganisaatio muodostettiin.

2.6.3 Ensihoidon varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Kansanterveyslain mukaan kunta on velvollinen huolehtimaan sairaankuljetuksesta, josta tässä käytetään nimitystä ensihoitopalvelut. Toiminta on järjestettävissä joko omana toimintanaan, sopimalla toisen kunnallisen viranomaisen (pelastustoimi) kanssa tai hankkimalla yksityisiltä liikkeenharjoittajilta. Asetus sairaankuljetuksesta määrittelee ensihoidossa sairaankuljetuksen perus- tai hoitotasoiseksi. Perustason muodostavat lähihoitaja- ja pelastaja-taustaiset sairaankuljettajat, ja hoitotason ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet ensi- ja sairaanhoitajat. Monipotilastilanteissa yleinen käytäntö on se, että ensimmäisen kohteeseen saapuvan hoitotason ambulanssin ensihoitaja ryhtyy johtamaan terveydenhuollon toimintoja lääkintäjohtajana. Kun ensihoitolääkäri saapuu tapahtumapaikalle päättää hän tilannekohtaisesti riippuen muun muassa tapahtuman laajuudesta ja luonteesta, ottaako hän lääkintäjohtajan tehtävät vai jatkaako lääkintäjohtajana siinä toimessa aloittanut ensihoitaja.

Hätäkeskuslain mukaan kukin viranomainen vastaa oman sektorinsa hälytystoiminnan vastemäärityksistä ja ohjeistaa hätäkeskusta kulloinkin hälytettävistä yksiköistä.

2.6.4 Pelastustoimen varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Pelastuslaitos

Pelastuslain mukaan pelastustoimesta vastaa alueen pelastustoimi. Pelastustoimen palvelutasoon tulee vastata onnettomuusuhkia. Palvelutasoa määritettäessä on otettava huomioon myös toiminta poikkeusoloissa. Alueen pelastustoimi päättää pelastustoimen palvelutasosta kuntia kuultuaan. Päätöksessä on selvitettävä alueella esiintyvät uhat, käytettävät voimavarat ja määriteltävä onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminnan ja väestönsuojelun palvelujen taso sekä suunnitelma niiden kehittämiseksi. Pelastustoimi on suunniteltava ja toteutettava siten, että onnettomuus- ja vaaratilanteissa tarvittavat toimenpiteet voidaan suorittaa viivytyksettä ja tehokkaasti.

Pelastustoimen alueella tulee olla pää- ja tarvittaessa myös sivutoimisesta henkilöstöstä koostuva pelastuslaitos. Lisäksi alueen pelastustoimen järjestelmään voi kuulua vapaaehtoisia palokuntia, laitospalokuntia ja tehdaspalokuntia sen mukaan kuin alueen pelastustoimi on niiden kanssa sopinut.

Hätäkeskus

Kukin hätäkeskustoimintaan osallistuva viranomainen ohjaa hätäkeskuksia omaa toimialaansa koskevissa asioissa. Hätäkeskus suorittaa lisäksi ne toimialaansa kuuluvat tehtävät, jotka tehtäviä suorittavien viranomaisten yksiköt toimivaltuuksiensa rajoissa antavat tai määräävät tehtäväksi.

Hätäkeskuksen tehtävänä on vastaanottaa hätäilmoituksia, välittömiä poliisin toimenpiteitä edellyttäviä ilmoituksia ja muita ihmisten, omaisuuden ja ympäristön turvallisuuteen liittyviä välittömiä toimenpiteitä edellyttäviä ilmoituksia sekä välittää ne edelleen niille yksiköille, joille tehtävä voimassa olevan lainsäädännön mukaan kuuluu. Lisäksi hätäkeskus toimii pelastus-, poliisi- sekä sosiaali- ja terveystoimen viestikeskuksena, tukee ja avustaa näiden viranomaisten tehtäviä hoitavia yksiköitä sekä hoitaa sille muussa laissa säädetty tehtävät.

Pelastussuunnitelma

Asetuksessa pelastustoimesta määritellään ne rakennukset tai muut kohteet, joissa henkilö- ja paloturvallisuudelle tai ympäristölle aiheutuvan vaaran taikka mahdollisen onnettomuuden aiheuttamien vahinkojen perusteella on laadittava pelastussuunnitelma. Jokelan koulukeskus kuuluu asetuksella säädettyihin kohteisiin.

Pelastussuunnitelmassa on selvitettävä ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden vaikutukset; toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi; poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt; turvallisuushenkilöstö, sen varaaminen ja kouluttaminen sekä muun henkilöstön tai asukkaiden perehdyttäminen suunnitelmaan; tarvittava materiaali kuten alkusammutus-, pelastus- ja raivauskalusto, henkilösuojaimet ja ensiaputarvikkeet sen mukaan kuin ennakoitujen vaaratilanteiden perusteella on tarpeen; ohjeet erilaisia ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten sekä miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan asianomaisten tietoon.

Pelastussuunnitelmassa on selvitettävä erikseen, miten rakennuksessa tai tilassa olevien heikentynyt toimintakyky otetaan huomioon vaaratilanteisiin varautumisessa. Pelastussuunni-

telmassa on tarpeen mukaan otettava huomioon myös kohteen tavanomaisesta poikkeava käyttö.

2.6.5 Nuorisotyötä koskevat säännökset

Suomessa on ollut nuorisotyötä koskevaa lainsäädäntöä vuodesta 1972. Uusin nuorisolaki on vuodelta 2006. Lain tarkoituksena on nuorten kasvun ja itsenäistymisen tukeminen, aktiivisen kansalaisuuden edistäminen, nuorten sosiaalinen vahvistaminen sekä nuorten kasvu- ja elinolojen parantaminen.

Vastuu nuorisotyön ja -politiikan yleisestä kehittämisestä on opetusministeriöllä. Aluehallintoviranomaisia ovat lääninhallitukset. Paikallistason nuorisotyö ja -politiikka kuuluu kunnan tehtäviin. Työn toteuttamisesta vastaavat kunnat, nuorisoyhdistykset ja muut nuorisotyötä tekevät järjestöt. Viimeisimmässä laissa uutena asiana on nuorisopolitiikan kehittämisohjelma, jonka valtioneuvosto antaa kerran neljässä vuodessa. Ohjelma valmistellaan opetusministeriön johdolla.

Kuntien tehtävät on määritelty nuorisolaissa tavoitteellisina peruspalveluina, joiden toteuttamisesta päättävät kunnat itsenäisesti. Laissa lisäksi korostetaan alueellista ja moniammatillista yhteistyötä. Nuorisolaki on ennen kaikkea nuorisotyön rahoituslaki, jolla säädetään nuorisotyön- ja politiikan tukijärjestelmistä.

Nuorisolain mukaan nuorisotyöhön kuuluu nuorten kasvatuksellinen ohjaus, toimintatilat ja harrastusmahdollisuudet, tieto- ja neuvontapalvelut, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tuki, liikunnallinen, kulttuurinen, kansainvälinen ja monikulttuurinen nuorisotoiminta, nuorten ympäristökasvatus sekä tarvittaessa nuorten työpajapalvelut tai muut paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivat toimintamuodot. Nuorille on lain mukaan järjestettävä mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn ja nuoria on kuultava heitä koskevilla asioilla.

2.6.6 Ampuma-aselainsäädäntö

EU-lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten velvoitteet huomioiva ampuma-aselainsäädännön kokonaisuudistus tuli voimaan vuonna 1998. Myös sen jälkeen on ampuma-aselakia osin uudistettu. Lain mukaan ampuma-aseisiin ja patruunoihin liittyvään toimintaan tarvitaan viranomaisten lupa kuten myös aseiden osien ja eräiden ammusten hankkimiseen ja hallussapitoon. Myös ampuma-aseiden ja niiden osien kauppa, valmistus, korjaaminen ja muuntaminen kaupallisessa tarkoituksessa ovat luvanvaraista. Aseiden käyttöön liittyen lupaviranomaista ohjataan antamaan lupa sellaiseen aseeseen, joka soveltuu hyvin hakijan ilmoittamaan hyväksytyyn käyttötarkoitukseen, ja joka ei ole tarpeettoman tulivoimainen ja tehokas.

Sisäasiainministeriön ohjeen (SM-2006-02043/Tu-51) mukaan yksi julkisen hallinnon keskeisistä periaatteista on luottamusperiaate. Kansalaisilla on oikeus tiettyjen edellytysten täytyessä hankkia ja pitää hallussa ampuma-aseita. Luvan hakijan tulee esittää kaikki selvitykset, jotka ovat tarpeen hakemuksen ratkaisemiseksi. Vaaditut selvitykset ovat tyypillisesti olleet sellaisia, joilla on osoitettu aseiden käyttötarkoitus. Lupaviranomaisella on velvollisuus selvittää, täytyvätkö ampuma-aseissa säädettyt yleiset ja erityiset edellytykset, jotta lupa voidaan antaa. Vastaavasti, jos luvan haltija ei enää täytä hallussapitoluvan haltijalta vaadittavia edellytyksiä, tulee käynnistää peruuttamisprosessi ja lupa tulee ampuma-aseissa sää-

dettyjen peruuttamisen edellytysten vallitessa peruuttaa. Luvan hakijaa tai luvanhaltijaa on pääsääntöisesti kuultava hallintolain mukaisesti ennen asian ratkaisemista, jos ratkaisu on hakijalle tai luvanhaltijalle kielteinen. Lisäksi poliisiin on mahdollista suorittaa luvan peruuttamista koskeva tutkinta. Hallussapitolupia on peruutettu vuosittain 500–1 000 kappaletta. Peruutukset ovat koskeneet 200–400 henkilöä. Peruutusten määrissä on ollut suuria eroja eri poliisipiireissä.

Ampuma-aselaisissa on säädetty yleinen edellytys kaikkien ampuma-aselaisissa tarkoitettujen lupien antamiselle. Säännöksen mukaan lupa voidaan antaa, jos luvan antamiselle on hyväksyttävä peruste eikä ole tullut esille seikkoja, joiden perusteella olisi syytä epäillä, että lupa tai sen nojalla hankittuja tai hallussa pidettyjä esineitä käytetään väärin. Epäilyn perusteena tulee olla konkreettinen tosiseikka, joka voi liittyä luvan hakijaan, hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa tai olosuhteisiinsa, aseeseen tai aseesta johtuviin seikkoihin. Jos kaikki ampuma-aselaisissa säädetty erityiset edellytykset täyttyvät, hakemukselle on esitetty hyväksyttävä peruste ja ase soveltuu hyvin ilmoitettuun käyttötarkoitukseen, tulee lupa antaa. Luvanhakijan tarkoitusta käyttää asetta väärin ei voida asettaa perusoletukseksi.

Ampuma-aselain esitöissä todetaan, että aina on olemassa vaara, että asetta hallussaan pitävä käyttää sitä väärin. Lisäksi ampuma-ase voi kulkeutua väriin käsiin rikoksen kautta. Siten on todettu, että väärinkäytön vaara on olemassa mikä johtuu ampuma-aseen yleisistä, kaikkien tiedossa olevista ominaisuuksista. Tätäkään vaaraa ei lupaharkinnassa voida olettaa ilman jotakin konkreettista tosiseikkaa.

Ampuma-aselain mukaan hankkimisluvan eli luvan ampuma-aseen hankkimiseen antaa ja peruttaa hakijan kotikunnan poliisilaitos. Lupahakemus jätetään tavanomaisesti kotikunnan poliisilaitokseen henkilökohtaisesti. Hakijan on myös haettava hankkimisluvan nojalla hankittuun ampuma-aseeseen hallussapitolupa viimeistään 30 päivän kuluessa hankkimisesta. Ampuma-ase ja aseensa osa on esitettävä poliisille hallussapitolupaa haettaessa.

Ampuma-aseen ja aseensa osan hankkimiseen ja hallussapitoon on oltava hyväksyttävä käyttötarkoitus. Hankkimislupa voidaan antaa seuraaviin käyttötarkoituksiin: metsästyslainsäädännön mukaan sallittu eläinten ampuminen; ampumaurheilu ja -harrastus; työ, jossa ase on välttämätön; näytös, kuvaus tai muu vastaava esitys, museossa tai kokoelmassa pitäminen; muistoesineenä säilyttäminen; merkinanto; henkilökohtaisen koskemattomuuden tai omaisuuden suojeleminen.

Sisäasiainministeriön ohjeen (SM-2006-02043/Tu-51) mukaan suuritehoisiksi määriteltyjen aseiden yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheuttama riski on suurempi kuin pienitehoisten ja siksi lupaharkinnan tulisi olla sitä tarkempaa ja tiukempaa mitä suuritehoisemmas- ta aseesta on kysymys.

Hankkimislupa voidaan antaa sellaiselle 18 vuotta täyttäneelle henkilölle, jota terveydentilansa ja käyttäytymisensä perusteella on pidettävä sopivana pitämään hallussa ampuma-aseita ja aseensa osia. Huoltajien suostumuksella lupa voidaan tiettyihin tarkoituksiin antaa 15 vuotta täyttäneelle henkilölle, joka muuten täyttää hankkimisluvan saajaa koskevat edellytykset. Esimerkiksi rikollinen menneisyys tai päihteiden väärinkäyttö voivat olla este luvan saamiselle. Lain perustelujen mukaan luvanhakijan sopivuudella tarkoitetaan terveydentilan ja käyttäytymisen perusteella tehtävää kokonaisarviota. Näin ollen käyttäytymistä ja elämäntapaa arvioidaan niin nykyisen kuin menneenkin käyttäytymisen perusteella. Lupaviran-

omaisen tulee käyttää apunaan rekisteritietoja, joka tarkoittaa lähinnä poliisin rekistereitä ja rikosrekisteriä.

Aseluvan hakija tulisi tarvittaessa pyytää toimittamaan lääkärinlausunto, mutta käytännössä sen vaatiminen on ollut hyvin harvinaista. Poliisilla on poliisilain perusteella oikeus saada perustellusta pyynnöstä ampuma-aseluvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos on syytä epäillä, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä. Mielenterveysongelmat tulevat ampuma-aseasioita käsittelevän lupaviranomaisen tietoon yleensä vain silloin, kun poliisi on jollakin tavoin joutunut puuttumaan kyseisen ihmisen käyttäytymiseen näiden ongelmien takia. Lupaprosessissa esille tulleet mielenterveysongelmat ja niiden vaikutus henkilön soveltuvuuteen tulee huomioida lupapäätöstä harkittaessa. Päätöksenteossa tulee käyttää poliisin tekemiä ilmoituksia, joiden lisäksi voidaan huomioida hakijan terveydentilasta annettu lääkärinlausunto.

Ampuma-aselain mukaan ampuma-aseen lupahakemus jätetään poliisilaitokselle henkilökohtaisesti. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan luvan hakijan henkilökohtaisten ominaisuuksien arvioimisen vuoksi on erittäin tärkeää, että hakija esittäytyy lupaviranomaiselle. Säännöksen tarkoituksena on, että lupapäätöksen tekevä henkilö myös pääsääntöisesti tapaisi luvan hakijan. Näin ei ole kaikissa poliisilaitoksissa käytännössä aina tehty. Delegointiohjeistuksella tulisi kuitenkin pyrkiä siihen, että mahdollisimman usein lupapäätöksen tekijä tapaa luvan hakijan henkilökohtaisesti. Käytännön syistä joudutaan kuitenkin joskus tekemään siten, että lupahakemuksen vastaanottanut henkilö suorittaa hakijan haastattelun ja merkitsee mahdolliset huomionsa hakemuskaavakkeen huomioita -kohtaan tiedoksi lupapäätöksen tekijälle. Kaikki aseluvan hakijat haastatellaan ainakin jollain tavalla lupahakemusta jätettäessä.

2.6.7 Valtionhallinnon kriisitilanteiden ja poikkeusolojen viestintäohje

Valtioneuvoston kanslia on julkaissut syyskuussa 2007 viestintäohjeen kriisitilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseksi. Tarve uudelle ohjeelle oli noussut Aasiassa vuonna 2004 tapahtuneesta tsunami-katastrofista saaduista kokemuksista. Ohje korvasi tiedotusohjeen ja viestintäsuosituksen vuosilta 2002 ja 2003.

Ohjeessa korostetaan viestinnän luotettavuutta, nopeutta ja vuorovaikutteisuutta sekä viestinnän koordinoinnin merkitystä koko valtionhallinnossa. Vuorovaikutteisen viestinnän perustana ovat avoimuus ja kaksisuuntaisuus. Viranomaisten on ohjeen mukaan kyettävä vastaamaan kansalaisten, median ja muiden keskeisten yhteistyötahojen lisääntyneeseen tiedontarpeeseen sekä pitämään ne informoituina vallitsevan tilanteen kehittymisestä. Viestintä on ohjeen mukaan olennainen osa kriisin johtamista ja sen sisältö määrittyy aina tilanteen mukaisesti.

Ohjeessa painotetaan kunkin viranomaisen vastuuta toimialaansa koskevasta viestinnästä ja kriisiviestintään varautumisesta. Lisäksi korostetaan viestintää tukevan tutkimus- ja yhteystoiminnan merkitystä sekä kriisiviestinnän harjoittelun ja koulutuksen tärkeyttä.

Ohjeessa on esitetty valtioneuvosto- ja muiden viranomaistasojen johtaminen ja viestintä. Paikalliset viranomaiset hoitavat tapahtumat omien toimintaohjeidensa mukaisesti. Toiminnasta vastaava viranomainen vastaa myös viestinnästä ja sen sisällöstä sekä muiden viranomaisten ja sidosryhmien informoinnista. Muut viranomaiset tukevat viestintävastuussa ole-

vaa. Viranomaisien on myös tiedotettava keskinäisestä vastuunjaosta ja siinä tapahtuvista muutoksista.

Viestintää hoidetaan ohjeen mukaan monipuolisesti ja tehokkaasti käyttäen keskeisinä välineinä tiedotustilaisuuksia, verkkoviestintää ja puhelinpalvelua. Puhelinpalvelua järjestettäessä on erityisesti huomioitava kriisissä osallisena olevien ja heidän omaistensa tarpeet. Joukkoviestimiä ohjeistetaan kohdeltavaksi mahdollisimman tasapuolisesti, avoimesti, aktiivisesti ja palvelevasti. Tiedotustilaisuuksia järjestetään kriisin luonne huomioiden säännöllisesti ja niin, että median tiedonsaanti turvataan.

Ulkoisen viestinnän onnistumiselle antaa ohjeen mukaan perustan toimiva sisäinen viestintä ja viranomaisien välinen tiedonkulku ja yhteydenpito. Niiden toiminta on varmistettava kaikissa tilanteissa.

2.6.8 Tiedotusvälineitä, internetiä ja pelejä koskevat säännökset, määräykset ja ohjeet

Laittomiin ja haitallisiin sisältöihin pyritään puuttumaan lainsäädännöllä ja itsesääntelyllä. Rikoslain rangaistussäännöksiä muun muassa lapsipornosta, rasismista, petoksista ja kunnianloukkauksista sovelletaan myös internetissä toteutettuihin tekoihin. Tekojen valvonta internetissä vain on vaikeampaa. Viranomaisilla on varsin kattavat tiedonsaantioikeudet sähköisen viestinnän tunnistamistietojen osalta. Pakkokeinolaki ja poliisilaki antavat valtuudet selvittää internetissä tehdyn rikoksen tekijä silloin, kun laissa säädetyt edellytykset täyttyvät.

Lainsäädäntö

Suomessa kuten länsimaisissa demokratioissa yleensäkin, sovelletaan sanan- ja julkaisemisen vapauden periaatteita. Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan sisältöihin sovelletaan vuonna 2004 voimaan tullutta sananvapauslakia, jolla kumottiin muun muassa painovapauslaki ja radiovastuulaki. Sananvapauslaki perustuu välineneutraalisuuteen eli viestintävälineen ylläpitäjän velvoitteet ja vastuut ovat periaatteessa samat välineestä riippumatta. Internetin osalta sananvapauslaki koskee lähinnä verkkojulkaisuja, joilla tarkoitetaan julkaisijan tuottamaa tai käsittelemää aineistoa, joka on laadittu aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi verkkoviestien kokonaisuudeksi, ja johon liittyy toimittamistarkoitus.

Sähköisten viestintäverkkojen käyttöä ja toimintaa käsittelevät muun muassa viestintämarkkinalaki ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki. Viestintämarkkinalaki sisältää säännöksiä muun muassa teleyritysten velvollisuuksista ja vastuista sähköisten viestintäverkkojen tarjonnassa. Sähköisen viestinnän tietosuojalaki puolestaan koskee sähköisen viestinnän luotamuksellisuutta, siihen liittyvää sähköisen viestinnän tunnistamistietojen käsittelyä sekä sähköisen viestinnän tietoturva.

Sähköisen viestinnän välittäjän ja palvelun ylläpitäjän vastuu tietojen sisällöistä määritellään tietoyhteiskuntapalveluiden tarjoamisesta annetussa laissa. Sen mukaan palvelun ylläpitäjä ei ole vastuussa välittämiensä tietojen sisällöstä, jos se ei ole tiedon alkuunpanija, jos se ei valitse siirron vastaanottajaa, eikä valitse eikä muuta siirrettäviä tietoja.

Tuomioistuin voi määrätä palveluntarjoajan palvelimella sijaitsevan tiedon poistettavaksi (saannin estettäväksi) niissä tapauksissa, joissa sisällön pitäminen yleisön saatavilla tai sen välittäminen on säädetty rangaistavaksi tai korvausvastuun perusteeksi. Jos tuomioistuin on antanut määräyksen tiedonsaannin estämisestä tai palvelun tarjoaja saa ilmoituksen tekijän-

oikeuden tai lähioikeuden rikkomisesta, palvelun tarjoajan on sisältöä koskevan vastuunsa välttämiseksi toimittava lain mukaan viipymättä.

Vakiintunut periaate lainsäädännössä siis on, että teknisenä välittäjänä toimiva operaattori ei vastaa sisällöstä. Operaattorin ei siten itse tarvitse ottaa kantaa sisältöön eikä valvoa sitä. Notice and take down -periaatteen mukaisesti operaattorilla on velvollisuus poistaa sisältöaineisto vain, jos operaattorin tietoon tulee, että se on laitonta. Sisällön laittomuuden arvioi aina tuomioistuin poliisin pyynnöstä. Tuomioistuin voi antaa päätöksensä hyvin nopeasti - alle vuorokauden sisällä. Poliisi ilmoittaa teleyritykselle, jos sisältö on poistettava.

Poikkeuksen muodostavat lapsiporno ja rasistiset sisällöt. Jos tallennettu tieto sisältää lasta, väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista esittäviä pornografisia kuvia tai kiihottamista kansanryhmää vastaan, palvelun tarjoajan pitää lain mukaan toimia oma-aloitteisesti viipymättä saatuaan tiedon palvelimellaan sijaitsevat tämän tyyppisestä aineistosta.

Itsesääntely

Elinkeinoelämä tekee vapaaehtoista yhteistyötä haitallisen ja rikollisen toiminnan torjumiseksi ja ei-toivottujen sisältöjen vähentämiseksi. Tämä elinkeinoelämän itsesääntely perustuu elinkeinoelämän toimijoiden tekemiin sopimuksiin ja yhdessä sopimiin käytänteisiin ja valvonta tapahtuu elinkeinoelämän organisaatioiden toimesta.

Joukkoviestintävälineiden sisältöjen itsesääntelyelimenä toimii tiedotusvälineiden, kustantajien ja toimittajien vuonna 1968 perustama Julkisen sanan neuvosto. Sen tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. Julkisen sanan neuvosto on julkaissut Suomen journalistiliiton laatimat ja kannatusyhdistyksensä vahvistamat hyvää lehtimiestapaa koskevat Journalistin ohjeet. Ohjeet on viimeksi uudistettu siten, että ne ovat tulleet voimaan vuoden 2005 alusta. Julkisen sanan neuvosto perustaa ratkaisunsa näihin ohjeisiin, jotka koskevat kaikkea journalistista työtä lehdissä, televisiossa, radiossa ja internetissä välineestä riippumatta.

Haitalliseksi katsottavaa internetin sisältöä valvovat Julkisen sanan neuvoston lisäksi Maksullisten puhelinpalveluiden eettinen lautakunta, Tietotekniikan liiton Etiikan työryhmä, Mainonnan eettinen neuvosto, Kuluttajavirasto sekä kuluttaja-asiamies. Suomalaiset operaattorit ovat puolestaan julkaisseet yhteistyössä ”netiketin”, jossa annetaan lasten vanhemmille vinkkejä lasten internetin käytön valvontaan ja opastukseen sekä ohjataan lapsia itseään varovaisuuteen internetissä sekä vastuulliseen internetin käyttöön.

Internetin keskustelupalstat

Internetissä on tarjolla runsaasti julkisia keskustelupalstoja, joiden käyttö on yleistynyt nopeasti. Myös verkkojulkaisun julkaisijalla voi olla toimitetun aineiston lisäksi keskusteluryhmiä ja muuta ulkopuolista aineistoa, joiden osalta julkaisija toimii teknisenä välittäjänä. Keskustelupalstoilla käydään monenlaisia keskusteluja yhteiskunnallisista asioista henkilökohtaisuuksiin asti.

Erilaisia keskustelupalstoja on kotimaisilla ja ulkomaisilla sivustoilla paljon ja keskustelua ja ylläpitoa ohjaavat toimijoiden omat säännöt ovat vaihtelevia. Osalla palstoista toimitaan omalla identiteetillä, useimmissa nimimerkeillä. Osa palveluista edellyttää rekisteröintiä, mutta käytännössä rekisteröintien aitoutta ei voida valvoa. Useilla keskustelupalstoilla on

tosin omat sääntönsä koskien esimerkiksi väärellä identiteetillä esiintymistä, uhkailua, kiusaamista, asiatonta kielenkäyttöä ja väkivaltaista sisältöä. Toisaalta keskustelijat voivat halutessaan siirtyä sivustoille, joissa ylläpitäjän asettamia rajoituksia on vain vähän.

Yhteisiä, kattavasti sovellettuja periaatteita keskustelupalstojen valvonnasta tai henkilöllisyyksien todentamisesta ei ole. Erilaisten keskustelupalstojen tai foorumien valvonta on teknisestikin jo erittäin haastavaa jo välitettävien viestien määränkin vuoksi.

Internet sinänsä kehittyy ja muuttuu jatkuvasti. Keskustelupalstojen tilalle ovat viime vuosina tulleet erilaiset virtuaaliyhteisöt, joiden suosio on räjähdysmäisesti kasvanut. Tällaisia yhteisöjä ovat muun muassa IRC-galleria, Habbo-hotelli, Facebook ja My Space. Ne ovat käytännössä globaaleja virtuaalisia kohtauspaikkoja, joissa voi täysin reaaliajassa käydä keskustelua, pelata, jakaa kuvia ja mitä tahansa tietoja tai sisältöjä joko rajoitetun ihmisjoukon kanssa tai täysin julkisesti. Näiden yhteisöjen toimintaperiaatteet vaihtelevat. Yleensä virtuaalimaailmassa ei varovaisuuden vuoksi esiinnytä omalla nimellä, vaikkakin pienimmissä yhteisöissä ja rajatuimmilla keskustelupalstoilla osapuolten oikea henkilöllisyys saattaa olla tiedossa. Virtuaaliyhteisöihin ovat myös vähitellen tulleet mukaan reaali maailmasta tutut nuoriso-ohjaajat, psykologit ja poliisi, jotka virtuaaliyhteisöissä esiintyvät virtuaalisina kuten kaikki.

Oikeus anonyymiin mielipiteenilmaisuun on keskeinen osa sananvapautta. Näistä syistä keskustelujen valvonnan mahdollisuudet ovat kaiken kaikkiaan vähäiset, joten monilla palstoilla on mahdollista käydä keskustelua vapaasti kenenkään rajoittamatta.

Keskustelupalstoilla julkaistuja viestejä tarkemmin on suojattu kohdeviestintä kuten puhelut, sähköpostiviestit, puheviestit ja muut vastaavat sanomat, joita koskee sähköisen viestinnän tietosuojalaki. Perustuslain mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu, minkä lisäksi kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Siten on mahdotonta ajatella, että tällaisten luottamuksellisten viestien sisältöä voitaisiin valvoa.

Pelien valvonta

Kaikki vuorovaikutteiset kuvaohjelmat, joiksi tietokone-, konsoli- ja videopelejä laissa nimitetään, on vapautettu pakollisesta ennakkotarkastuksesta. Tallennemuodossa levitettävät pelit on kuitenkin ilmoitettava Valtion elokuvatarkastamolle, joka rekisteröi ne suositusikärajoilla 3, 7, 12 tai 16 tai sitovalla ikärajalta 18. Suurimmassa osassa peleistä käytetään yleiseurooppalaisen ikärajalukittelujärjestelmän mukaista ikämerkintää, jolloin Valtion elokuvatarkastamo rekisteröi kyseiset pelit automaattisesti. Jos peliä ei ole luokiteltu yleiseurooppalaisen järjestelmän mukaan, siinä on oltava suomalainen ikämerkintä. Jokaisessa pelissä on siis oltava sen haitallisuuteen perustuva ikäraja. Alemmat ikärajat ovat yleensä suosituksia, mutta 18 ikäraja on aina sitova eli sitä on pakko noudattaa. Käytännössä on alaikäisen vanhempien luvan ja valvonnan varassa, mitä pelejä alaikäinen saa pelata, mitä ei.

Valtion elokuvatarkastamolla on oikeus vaatia peli ennakkotarkastukseen, mikäli on syytä epäillä sen sisältävän lapsille haitallista materiaalia. Pelin maahantuoja tai valmistaja voi myös halutessaan tarkastuttaa pelin. Jos peli on elokuvatarkastamon tarkastama, eivät alemmat ikärajatkaan ole suosituksia, vaan sitovia eli niiden luovuttaminen ikärajaa nuoremmalle on lainvastaista.

Sääntelyn ulkopuolella ovat niin sanotut hyötyohjelmat kuten esimerkiksi opetusohjelmat, sekä online- ja internetistä ladattavien pelien tarjoaminen pelattaviksi.

Pelejä voidaan pelata sekä yksittäisillä tietokoneilla tai pelikonsoleilla, mutta nykyisin lisääntyneessä määrin myös verkon kautta yhdessä toisten pelaajien kanssa tai toisia pelaajia vastaan. Osa peleistä on niin sanottuja opettavaa tietoa sisältäviä edutainment-pelejä ja osa pelkästään ajanvietettä. Ajanvietepeleihin soveltuvat samat säännöt kuin muuhunkin internetissä tarjottavaan sisältöön.

Ajanvietepelien lisäksi on rahapelejä, joissa voidaan voittaa sattumaan perustuen jotain ja joihin osallistuminen on vastikkeellista. Arpajaislaki kieltää rahapelien järjestämisen Suomessa ilman toimilupaa ja myös rahapelien markkinoinnin ja muun edistämisen. Tällaisia pelejä voi kuitenkin käytännössä pelata ulkomaisissa palveluissa.

2.6.9 Jälkihoitoon liittyvät säädökset

Tapahtumasta kärsineiden psykososiaalinen tuki on osa terveydenhuoltoa, josta säädetään muun muassa kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoidolaissa, mielenterveyslaissa, sairausvakuutuslaissa, työterveyshuoltolaissa ja lastensuojelulaissa.

Kyseisissä laeissa käsitellään sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja palvelujen järjestämisvastuuta. Kansanterveyslaki sisältää säännökset neuvolapalveluista, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, oppilashuollosta sekä perusterveydenhuollon lääkärivastaanoitoista ja muista terveydenhuollonperuspalveluista. Erikoissairaanhoidolaki säätelee opiskelijoille kuuluvat opiskelupaikkakunnan erikoissairaanhoidopalvelut sekä lasten ja nuorten pääsyn mielenterveyspalveluiden piiriin. Mielenterveyslaki sisältää kaiken ikäisten mielenterveyspalvelujen järjestämisen. Lastensuojelulaki turvaa alle 18-vuotiaiden lasten ja 18–20 -vuotiaiden nuorten oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

2.6.10 Rikoslaki

Vakavat rikoksena rangaistavat teot määritellään Suomessa rikoslaissa. Myös muualla lainsäädännössä on määritelty joitakin lieviä tekoja rangaistaviksi. Rikosten pääsääntöisinä rangaistusmuotoina ovat sakko ja vankeus. Suomen oikeusjärjestelmän ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus.

Rikoslain 21 luvun 1 §:ssä säädetään taposta. Tapon tunnusmerkistön täyttää teko, jolla joku tappaa toisen. Luvun 2 §:ssä säädetään murhasta. Murhan tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että tappo tehdään 1) vakaasti harkiten, 2) erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, 3) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai 4) tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi. Lisäksi rikoksen tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Murhasta voi seurata rangaistuksena ainoastaan elinkautinen vankeus. Jokelan tekoja voidaan rikosoikeudellisesti pitää murhina.

Rikoslain 34 luvun 1 §:ssä säädetään tuhotyöstä. Tuhotyön tunnusmerkistön täyttää teko, jolla sytytetään tulipalo, räjäytetään jotakin tai saadaan aikaan vedentulva tai luonnontilan muu mullistus siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa taikka siitä on yleistä erittäin huomattavan taloudellisen vahingon vaaraa. Luvun 3 §:n mukaan tuhotyö on törkeä, jos siitä aiheutuu vakavaa hengen tai terveyden vaaraa suurelle vä-

kimäärälle taikka, jos siitä aiheutuu erityisen vakavaa vaaraa jollekin yhteiskunnan tärkeälle toiminnolle uhkaavan vahingon pitkäaikaisuuden tai laaja-alaisuuden vuoksi. Teon pitää olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sekä tuhotyön että törkeän tuhotyön yritys on säädetty rangaistavaksi ja näiden rikosten valmistelu on luvun 9 §:n nojalla rangaistavaa. Jokelessa tapahtunut yritys sytyttää koulurakennus palamaan on rikosoikeudellisesti arvioiden törkeän tuhotyön yritys.

Rikoslilla pyritään suojaamaan yksilön ja yhteiskunnan tärkeitä etuja, oikeushyviä, oikeudenloukkauksilta. Hengen suojaa pidetään yhtenä tärkeimmistä oikeushyvistä ja siksi henkirikoksista on säädetty ankarimpia käytössä olevia rangaistuksia. Vallitsevan käsityksen mukaan rangaistusten pääasiallisena vaikutusmekanismina on niin sanottu yleisestäävyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että laissa olevat rangaistusuhat ja tieto käytännössä tuomittavista rangaistuksista saavat ihmiset pidättäytymään tekemästä rikoksiksi määriteltyjä tekoja. Nykyään painotetaan suoran pelotevaikutuksen rinnalla rangaistusten moraalialuovaa ja sitä ylläpitävää vaikutusta.

2.6.11 Kansallinen väkivallan torjuntaohjelma

Valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2006 periaatepäätöksen kansallisesta väkivallan torjuntaohjelmasta, jolla pyritään vähentämään etenkin vakavan väkivallan seurauksia Suomessa. Kyseessä on ensimmäinen useiden ministeriöiden ja muiden tahojen yhteistoimintaa edellyttävä laaja-alainen ohjelma. Ohjelman tavoitteena oli puolittaa väkivaltaisten kuolemien määrä lähivuosien aikana.

Suomessa monet rikollisuusongelmat ovat kansainvälisesti verrattuna lieviä ja kehitys on myönteinen. Henkirikosten osalta tilanne on selvästi huonompi, sillä se on noin 2,5-kertaista muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna. Lieviä väkivaltatapahtumia ei ole poikkeuksellisen paljoa, joten Suomen ongelmana on väkivallalla aiheutettujen seurausten vakavuus. Väkivaltaongelmat eivät myöskään ole vähentyneet samassa määrin kuin monet muut rikollisuusongelmat.

Väkivallan torjuntaohjelmassa on esitetty yleisiä ja kohdennettuja toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi. Yleisiä toimia ovat syrjäytymisen ehkäiseminen, mielenterveyspalveluiden kehittäminen, kulttuurin muutos ja paikallinen turvallisuussuunnittelu. Kolme ensimmäistä toimenpidettä kohdistuvat oleellisilta osin nuoriin. Kohdennettuja toimenpiteitä olivat alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen, lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen, naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen, työväkivallan vähentäminen sekä eräät erityiset toimet.

Yhtenä kohtana lasten ja nuorten väkivaltaan liittyen mainitaan koulun osuus väkivallan ehkäisyssä. Esitetyn toimenpiteen mukaan huolehditaan siitä, että kouluissa laaditaan ja toimeenpannaan suunnitelma väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi. Lisäksi pyritään vahvistamaan lasten ja nuorten sosioemotionaalista kehitystä ja annetaan laadukasta oikeuskasvatusta. Koulukiusaamista ja väkivaltaa vähennetään parantamalla koulun fyysistä ja psyykkistä toimintaympäristöä ja tarjoamalla riittäviä oppilashuollollisia palveluja.

2.6.12 Sisäisen turvallisuuden ohjelma

Valtioneuvosto käynnisti syyskuussa 2004 ensimmäisen sisäisen turvallisuuden ohjelman, joka oli laaja ja poikkihallinnollinen. Ohjelman laatimiseen osallistui yhdeksän ministeriötä

ja paljon asiantuntijoita. Pitkän tähtäimen tavoitteeksi asetettiin, että Suomi on Euroopan turvallisim maa vuonna 2015.

Ohjelmassa määriteltiin keskeiset tulevaisuuden haasteet, asetettiin tavoitteet hallituskauden loppuun, vuoteen 2007 mennessä ja vahvistettiin toimenpiteet, joiden mukaisesti edetään. Tavoitteita konkretisoitiin määrittelemällä tunnuslukuja ja mittareita, joilla ohjelman toteutumista on säännöllisesti seurattu. Ohjelman seurantaraportti julkaistiin toukokuussa 2007 ja samoihin aikoihin päätettiin ohjelman jatkosta.

Ensimmäisessä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa määriteltiin seitsemän keskeistä tulevaisuuden haastetta. Niitä olivat muun muassa syrjäytyminen, onnettomuuksien ja tapaturmien lisääntyminen, arkiturvallisuus ja terrorismi. Syrjäytymisen lisääntymistä pidettiin suurimpana uhkana, koska rikolliseen elämäntapaan päädytään pääosin syrjäytymisen vuoksi. Neljä kuudesta päätavoitteesta koski rikosten torjuntaa ja uhrin asemaa.

Syrjäytymisen estämisen tärkeimmäksi toimenpiteeksi määriteltiin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen järjestämällä erityisiä nuoris- ja sosiaalityön muotoja, jotka vahvistavat kiinnittymistä yhteiskuntaan. Tämän osana puolustusvoimissa käynnistettiin asevelvollisuusikäisten miesten syrjäytymistä koskeva hanke.

Yhdeksi tavoitteeksi asetettiin oppilashuoltoa ja opinto-ohjausta koskevan lainsäädännön kehittäminen siten, että opetussuunnitelmaan tuli laatia lukiokoulutuksessa 1.8.2005 mennessä oppilashuollon suunnitelma. Ohjelman seurantaraportissa todetaan, että oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmillä on tärkeä tehtävä nuorisoväkivallan ehkäisyssä.

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä päätti, että poikkihallinnollisen väkivallan vähentämistyön painopistealueena on vuonna 2007 lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen.

Henkirikosten ja onnettomuuksien määrän vähenemiselle asetettuja tavoitteita ei saavutettu, mutta myönteistä kehitystä tapahtui varsin laajasti. Yksi ohjelman tärkeimmistä tavoitteista oli tehostaa viranomaisten välistä ja kumppanuuteen perustuvaa yhteistyötä, joka lisääntyikin kaikilla hallinnon tasoilla.

2.7 Muualla tapahtuneet koulusurmat

Suomessa Jokelan mittaluokan kouluampumistapauksia ei ollut aikaisemmin tapahtunut. Aikaisempi koulusurma oli Raumanmeren yläasteella vuonna 1989. Siellä 14-vuotias koulu-poika ampui päivän ensimmäisen oppitunnin alussa kaksi oppilasta. Kuolleet olivat 14- ja 15-vuotiaita. Ampuja pakeni paikalta, mutta poliisi tavoitti hänet noin 20 kilometrin päästä koululta. Ampuja kertoi tekonsa motiiviksi koulukiusaamisen. Jokelan tapauksen tutkinnan aikana Kauhajoella tapahtui uusi kouluampumistapaus, jossa kuoli ampuja mukaan luettuna 11 ihmistä.

Ammuskelutapaukset, joissa oppilas surmaa useita koulutovereitaan tai koulun henkilöstöön kuuluvia, ovat harvinaisia myös muualla. Poikkeus on lähinnä Yhdysvallat, jossa kuolemaan johtaneita tapauksia on viime vuosikymmeniltä lähes 50. Muutamia on sattunut myös muualla kuten Saksassa.

Seurauksiltaan vakavin koulusurma tapahtui vuonna 2007 Virginia Techissä Blackburgin kaupungissa USAssa. Muut kokonaisuhriluvultaan suurimmat tapahtuivat 1960-luvulla Te-

xasissa, 1980-luvulla Kanadassa, 1990-luvulla Skotlannissa ja Columbiassa USAssa sekä 2000-luvulla Saksassa, Red Lakessa USAssa, Israelissa ja kahdesti Suomessa.

Yhdysvaltojen salainen palvelu on analysoinut vuonna 2002 julkaisemassaan raportissa 37 kouluhyökkäystä. Tapaukset eroavat toisistaan monin tavoin eikä koulusurmaajalle voitu määrittää yksiselitteistä profiilia. Kaikki olivat kuitenkin miespuolisia 11–21 -vuotiaita, 85 prosenttia oli 13–18 -vuotiaita. Perhetilanteet olivat vaihtelevia. Kaksi kolmasosaa perheistä oli sellaisia, joissa oli kaksi vanhempaa. Kolmasosassa näistä kahden vanhemman perheistä toinen vanhemmista oli joko isä- tai äitipuoli, muilla molemmat vanhemmat olivat omia. Vain harvat asuivat sijaisvanhempien luona.

Kouluhyökkääjien koulumenestys vaihteli. Noin 40 prosentilla arvosanat olivat yleisesti hyviä eli A:n ja B:n tasoa Yhdysvaltalaisen asteikon mukaan. Hieman alle 50 prosentilla tyypilliset arvosanat olivat B, C ja D. Vain viidellä prosentilla koulumenestys oli niin huonoa, että kurseista tuli hylättyjä arvosanoja. Lähes kaksi kolmasosaa kouluhyökkääjistä ei ollut koskaan joutunut vaikeuksiin tai oli hyvin harvoin vaikeuksissa koulussa. Kolmanneksen koulunkäynti oli keskeytetty määrääjäksi ja kymmenen prosenttia hyökkääjistä oli joskus erotettu.

Hyökkääjien sosiaalisten suhteiden osalta päädyttiin siihen, että 41 prosentilla heistä oli sosiaalisia yhteyksiä oppilaiden valtavirtaan tai heitä pidettiin valtavirtaan kuuluvina. Kolmanneksella hyökkääjistä oli sosiaalisia yhteyksiä opiskelijoihin joita valtavirta vieroksui. Vain 12 prosenttia hyökkääjistä oli sellaisia, joilla ei ollut läheisiä ystäviä. Yhden kolmasosan kuitenkin arvioitiin olevan sellaisia, jotka olivat paljon yksin. Lähes puolet hyökkääjistä oli osallistunut johonkin koulun ulkopuoliseen sosiaaliseen toimintaan kuten esimerkiksi urheiluun, kerhotoimintaan tai uskonnolliseen toimintaan.

Kolmannekselle hyökkääjistä oli joskus tehty psyykkisen terveydentilan arviointi. Puolelle heistä eli noin viidenneksellä kaikista hyökkääjistä oli tehty jonkinlainen diagnoosi. Vaikka psyykkistä hoitoa olivat saaneet vain harvat, 78 prosenttia hyökkääjistä oli yrittänyt itsemurhaa tai ilmaissut itsemurha-ajatuksia. Noin 60 prosenttia hyökkääjistä oli ollut dokumentoidusti masentuneita tai epätoivoisia. Neljänneksellä tiedetään olleen päihteiden väärinkäyttöä. Psykylläkkeiden käytöstä ei ole muuta tietoa kuin että neljän hyökkääjän (10 prosenttia) tiedetään jättäneet heille määrättyjä lääkkeitä ottamatta.

Neljänneksen hyökkääjistä tiedetään pitäneen väkivaltaisista elokuvista ja neljänneksen väkivaltaisista kirjoista. Joka kymmenes oli kiinnostunut väkivaltaisista peleistä. Kuitenkin 37 prosenttia hyökkääjistä osoitti kiinnostusta väkivaltaan omilla kirjoituksillaan. Hieman alle kolmannes oli joskus käyttäytynyt väkivaltaisesti. Neljännes hyökkääjistä oli joskus pidätetty.

Lähes kaikki hyökkääjistä olivat kokeneet jonkin merkittävän menetyksen ennen tekoa. Kaksi kolmasosaa oli kokenut epäonnistumisen tai statuksen menettämisen. Puolella oli päättynyt ihmissuhde jonkin läheisen kanssa. Noin 15 prosentilla oli itsellään tai läheisellä ollut jokin vakava sairaus. Suurimmalla osalla hyökkääjistä (83 prosenttia) oli aiemman käyttäytymisensä perusteella vaikeuksia selviytyä menetyksistä.

Kyseisessä 37 koulusurmaa käsitelleessä raportissa todettiin, että jotkin kouluampumistapaukset voivat olla estettävissä. Koulutoimen ammattilaisten ja lainvalvojen tulisi kehittää menettely kouluiskun uhan havaitsemiseksi ja analysoimiseksi sekä hyödyntää näitä riski-

analyysijä kouluiskujen estämisessä. Perusteena ehdotukselle on tutkituista kouluhyökkäyksistä vedetyt kymmenen tärkeintä johtopäätöstä:

- Tapahtumat olivat vain harvoin satunnaisia ja impulsiivisia tekoja.
- Useimmissa tapauksissa joku muu tiesi hyökkääjän ajatuksista tai tämän suunnitelmasta.
- Suurin osa hyökkääjistä ei suoraan uhkaillut uhrejaan ennen tekoa.
- Täsmällistä koulusurmaajan profiilia ei ole olemassa.
- Useimmat hyökkääjät olivat ainakin jossain määrin käyttäytyneet sillä tavalla, että siitä aiheutui muille huolta tai merkkejä avun tarpeesta oli olemassa.
- Useimmilla hyökkääjillä oli vaikeuksia kestää merkittäviä menetyksiä tai epäonnistumisia. Monet olivat suunnitelleet tai yrittäneet itsemurhaa.
- Monet hyökkääjät olivat kokeneet itsensä kiusatuksi, ahdistelluksi tai loukatuksi.
- Useimmilla hyökkääjillä oli ollut ase käytettävissään ja he olivat käyttäneet sitä aiemmin.
- Useissa tapauksissa muut opiskelijat olivat jossain määrin olleet rohkaisijoina tai yllyttäjinä tai olivat auttaneet esimerkiksi aseiden hankinnassa tai keskustelleet teon toteuttamistavoista.
- Nopeista viranomaistoimista huolimatta useimmat ampumiset päättyivät muusta syystä kuin viranomaisten puuttumisen seurauksena.

Selvityksen johtopäätökset pätevät osin myös Jokelan tapaukseen. Teko oli suunniteltu. Toisilla oppilailla oli jonkinlaista tietoa tekijän mielenkiinnosta koulusurmia kohtaan, mutta sitä ei osattu liittää surma-aikomuksiin. Jokelan tapaus muistutti Columbinen tapausta, josta tekijä otti monin tavoin mallia.

Jokelan tapausta voidaan vertailla myös muihin kouluampumisiin. Esimerkiksi helmikuussa 2008 Pohjois-Illinoisin yliopistossa tapahtui kuuden opiskelijan kuolemaan johtanut ampumistapaus, jossa oli yhteisiä piirteitä Jokelan tapaukseen nähden. Se rinnastuu lisäksi niihin ampumistapauksiin, joissa kohteena ovat työyhteisön jäsenet. Työyhteisössä tekijä on vanhempi, mutta työyhteisö on hänelle samalla tavoin tärkein päivittäinen elämänpiiri kuin koulu koululaiselle. Työyhteisöistä tiedossa on yli 30 pääosin USAssa sattunutta ampumistapausta vuodesta 1986 alkaen. Kirjapainossa Kentuckyssa USA:ssa vuonna 1989 sattui ampumistapaus, jossa työntekijä ampui kahdeksan työtoveriaan ja itsensä. Tapauksen perusteella on alkanut epäily SSRI-lääkkeiden haitallisista sivuvaikutuksista.

Kouluammuskelut ovat poikkeuksellisia henkirikoksia, koska ne kohdistuvat useisiin ihmisiin. Tekijöillä ei usein ole aikaisempaa väkivaltahistoriaa. Koulut, joissa surmat ovat tapahtuneet, ovat aikaisemmin olleet rauhallisia ja turvallisia. Lähiympäristökin on vähäisen rikollisuuden aluetta.

Toimenpiteet Saksassa Erfurtin ampumistapauksen jälkeen

Saksassa Erfurtissa lukiosta erotettu 19-vuotias opiskelija surmasi huhtikuussa 2002 entisessä koulussaan kuusitoista henkilöä ja itsensä pistoolilla, johon hänellä oli aseenkantolupa. Tapahtuma johti Saksassa sekä lainsäädännöllisiin että muihin uudistuksiin, joilla vastaavien tapausten toistuminen pyritään estämään. Lainsäädännöllisillä toimenpiteillä vaikeutettiin käsiaseiden hankintaa ja kiristettiin internetin, tietokonepelien ja medioiden valvontaa väkivaltaviihteen osalta.

Ampumaurheilussa käytettävien luvanvaraisten ampuma-aseiden hankintaluvan ikärajaa nostettiin kahdeksastatoista vuodesta kahteenkymmeneen yhteen ikävuoteen ja metsästyksen ollessa kyseessä kuudestatoista kahdeksaentoista vuoteen. Ensimmäistä kertaa isokaliiberisen aseiden hankintalupaa hakeva, alle 25-vuotias henkilö joutuu käymään lääketieteellisyksikössä tutkimuksessa. Ampumaurheilusta kiellettiin kokonaan pistoolin kädensijalla varustetut pumppuaseet.

Nuorisuojelulakia tiukennettiin siten, että tietokonepelit joutuivat samojen säädösten alaiseksi kuin videofilmit. Nuorisoa voimakkaasti vaarantavista peleistä ja filmeistä pidetään listaa ja laki estää niiden esittämisen. Lakia, joka kriminalisoi ihmiseen tai ihmisen kaltaisiin olentoihin kohdistuvaa julmaa tai muulla tavalla epäinhimillistä väkivaltaa ihannoiden kuvaavien kirjoitusten julkaisun, jakelun, esittämisen ynnä muun, laajennettiin koskemaan myös radiota sekä media- ja telepalveluja. Lainvastaisesta toiminnasta voi saada vankeutta tai sakkoja.

Lainsäädännöllisten toimenpiteiden lisäksi käynnistettiin kampanja, jonka avulla vanhempia yritettiin aktivoida selvittämään yhdessä lastensa kanssa, mitä heidän lapsensa katselevat ja näkevät mediassa ja internetissä. Lisäksi muun muassa asetettiin arvovaltainen työryhmä, joka laajassa selvityksessään antoi noin 160 yksittäistä toimenpide-ehdotusta.

Virginia Techin tapahtumien tutkinnan perusteella annetut suositukset

Virginia Tech -yliopistossa 23-vuotias opiskelija ampui 32 ihmistä ja itsensä huhtikuussa 2007. Tapauksesta laadittiin laaja tutkintaselostus, jossa annettiin 70 suositusta. Suositukset kohdistettiin oppilaitoksille, yliopistoille, mielenterveyspalveluiden tuottajille, lainvalvojille, pelastustoimelle, lainlaatijoille ja muille viranomaisille Virginiassa ja muualla. Suositukset koskivat pääasiassa

- yliopiston varautumista kouluampumisen kaltaiseen hätätilanteeseen
- tiedonkulkua kampuksella oleskelevien varoittamiseksi
- poliisin tehtäviä ja koulutusta
- mielenterveyspalveluja
- tietosuojaa
- aseiden haltijan taustatietojen selvittämistä ja aseiden hallussapitoperiaatteita kampuksella
- toimintatapoja hätätilanteen alkuvaiheessa
- kampuksen poliisin harjoittelua ja poliisitoimintaa, hätäkeskuspäivystäjien toimintaa, oppilaitosten oviratkaisuja ja pommiuhkausten käsittelyä
- pelastajien ja ensihoidon toimintatapoja
- vainajista ja heidän omaisistaan huolehtimista
- jälkihoitoa ja siihen varautumista.

Jo ennen Virginia Techin tutkintaselostuksen valmistumista Yhdysvaltojen presidentti antoi kolmelle henkilölle tehtäväksi laatia yhteenveto siitä, mitä hallitus voisi tehdä vastaavanlaisten tragedioiden estämiseksi. Työryhmä kiersi useissa osavaltioissa ja tapasi eri organisaatioiden edustajia. Näiden keskustelujen perusteella päädyttiin viiteen johtopäätökseen:

- Tieto niistä henkilöistä, jotka ovat vaarassa vahingoittaa itseään tai muita, ei kulje.
- Täsmällinen ja oikea tietoa niistä henkilöistä, joilla ei ole oikeutta pitää hallussaan ampuma-aseita, ei kulje sitä tarvitseville.

- Vanhempien, opiskelijoiden ja opettajien tulisi oppia tunnistamaan varoitusmerkkejä ja rohkaista henkilöitä hakemaan tarvitsemaansa apua.
- Ihmisten tulisi saada niitä mielenterveyspalveluja, joita he tarvitsevat.
- Niitä asioita, joita on suunniteltu ja joihin on olemassa toimintatavat, tulisi kehittää ja ottaa paremmin käyttöön harjoittelemalla ja tiedottamalla.

Näihin johtopäätöksiin perustuen työryhmä esitti presidentille luovuttamassaan raportissa yhteensä 34 suositusta.

Columbinen koulusurmien tutkinnassa annetut suositukset

Kaksi opiskelijaa surmasi 20.4.1999 Columbinen yliopistossa kaksitoista opiskelijaa ja yhden opettajan. Coloradon kuvernööri asetti 28.1.2000 tutkintalautakunnan selvittämään tapahtunutta ja antamaan suosituksia vastaavien tapausten estämiseksi. Suositukset koskivat pääasiassa seuraavia aihealueita:

- viranomaisten toimintaa akuutissa hätätilanteessa
- viranomaisten välistä viestintää ja viestintävälineitä
- suunnitelmallista varautumista vastaavanlaisia mittavia hätätilanteita varten
- viranomaisten viestintää median kanssa
- koululla toimivan poliisin toimintaa ja koulutusta hätätilanteiden varalle
- tiedonkulkua tilanteessa, jossa joku henkilö uhkaa suoraan tai epäsuorasti väkivallalla
- koulukiusaamista
- uhkien suunnitelmallista arviointia ja käsittelyä
- ensihoitoa
- uhrintunnistuskäytäntöä ja yhteydenpitoa uhrien omaisiin
- koulusurmien jälkeen tapahtuvien itsemurhien ennaltaehkäisyä.

Tutkintalautakunta lisäksi toteaa, että se ei suosita metallinilmaisimien, valvontakameroiden ja muiden vastaavien turvallisuusvälineiden hankkimista kouluihin. Niiden todetaan auttavan muuntyyppisen rikollisuuden torjunnassa, mutta ne eivät ole kustannustehokkaita koulusurmien kaltaista kouluväkivaltaa vastaan.

2.8 Menetelmä uhkan arvioimiseksi koulussa

Suomen psykologiliitto on Jokelan tapahtumien jälkeen perehtynyt Saksassa kehitettyyn menetelmään, jolla voidaan järjestelmällisesti arvioida väkivallan uhkaa koulussa. Menetelmä perustuu USA:n salaisen palveluun tekemään tutkimukseen, jossa tarkasteltiin 37:ää amerikkalaista kouluampumistapausta.

Lähtökohtana on, että joku on käyttäytynyt koulussa omaa tai muiden turvallisuutta uhkaavalla tavalla. Todellisen uhkan arvioimiseksi koulun johtaja kutsuu koolle kokouksen, jonka puheenjohtajana toimii asiantuntija. Lisäksi kutsutaan henkilöitä, jotka tuntevat uhkauksen esittäjän, ne, joita on uhattu ja henkilöitä, jotka voivat puuttua tilanteeseen. Päätavoite kokouksessa on jakaa kaikki olennainen tieto, arvioida väkivallan vaaran aste ja päättää otetaanko yhteyttä poliisiin, muihin viranomaisiin vai toimitaanko koulun tasolla.

Uhka arvioidaan käymällä kokouksessa lävitse sarja kysymyksiä, joihin haetaan vastauksia keskustelemalla. Analyysi alkaa kysymyksillä uhkaavasti käyttäytyneestä oppilaasta, hänen persoonastaan, taustastaan ja etenee mahdollisten motiivien ja kohdehenkilöiden käsittelyyn. Jos viranomaisia ei pyydetä apuun ja vastuu jää koululle, laaditaan toimintasuunnitelma. Se

sisältää toimenpiteitä, jotka lisäävät turvallisuuden tunnetta koulun tasolla, tukevat epätoivoista oppilasta ja saavat hänet lopettamaan uhkaavan käytöksen. Oleellista on päättää, kuka tekee mitään ja seurata toimenpiteiden vaikutusta.

3 JOKELAN TAPAHTUMIIN LIITTYVÄÄ YLEISTÄ TUTKIMUSTIETOA

3.1 Nuorten tekemistä henkirikoksista Suomessa

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tarkastellut 14.5.2007 julkaisemassaan tutkimuksessa nuorten tekemiä henkirikoksia Suomessa. Tutkimuksessa perehdyttiin alle 21-vuotiaiden vuosina 1980–2004 tekemiin henkirikoksiin. Koulussa tapahtuvat henkirikokset ovat harvinaisia, sillä edellinen tapahtui 1980-luvun lopussa.

Vuosittain henkirikoksiin syyllistyy 15–17 -vuotiaista kahdesta kolmeen ja 18–20 -vuotiaista neljästä kymmeneen. Tutkitulla jaksolla henkirikollisuus oli syklistä, määrä kasvoi taloudellisina nousukausina ja laski laskukausina. Suurimmillaan määrä oli 1980-luvun lopulla ja vuosina 1998–2002. Sen jälkeen kehitys on ollut laskevaa. Alle 21-vuotiaiden osuus henkirikoksiin syyllistyneistä on noin 8 prosenttia. Alle 21-vuotiaiden miesten henkirikollisuuden ja törkeän väkivallan suhteutettu taso on suurin piirtein sama kuin muissa läntisen Euroopan maissa ja kansainvälisesti alhainen. Kokonaisuutena tahallisia henkirikoksia sen sijaan tehdään Suomessa asukasta kohden noin kaksinkertainen määrä EU:n keskiarvoon verrattuna ja määrä on suurempi vain Baltiassa, Balkanilla ja Unkarissa.

Nuorten henkirikoksista 90 prosenttia oli poikien tekemiä. Noin 25 prosenttia rikoksista liittyi omaisuusrikoksiin ja 17 prosentissa käytettiin ampuma-asetta. Uhreista 53 prosenttia on tekijän tuttavaa, 27 prosenttia tekijälle ennalta tuntemattomia ja 20 prosenttia tekijän perheenjäseniä.

Nuorten henkirikokset ovat raaempia, suunnitelmallisempia ja liittyvät useammin omaisuusrikollisuuteen kuin vanhempien ikäryhmien tekemät henkirikokset. Moniuhristen rikosten osuus on kuitenkin nuorilla sama kuin vanhemmillakin ikäryhmillä. Huomattava osa nuorten henkirikoksista tehtiin yhdessä muiden nuorten kanssa ryhmässä. Noin puolet tekijöistä on ollut ennen tekoa psykiatrisessa laitospai- tai avohoidossa. Kaksi kolmesta nuoresta henkirikoksen tehneestä pojasta ja kolmasosa tytöistä on syyllistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin. Huumalassa oli 80 prosenttia tekijöistä ja 67 prosenttia oli päihteiden väärinkäyttäjää. Pahoinpitelyrikollisuuden tiedetään seuraavan alkoholinkulutuksen kasvua.

Kaksi kolmesta henkirikoksen tekijästä tulee rikkoutuneista perheistä. Pääosan vanhemmista ainakin toinen on päihteiden väärinkäyttäjää, lapsuudenperhe on yleensä rikkoutunut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu on tekijöillä yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopetuksessa on ollut joka toinen ja joka kolmas on otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta.

3.2 Rikollisuudesta Tuusulassa ja Jokelan taajamassa

Poliisin tulostietojärjestelmän mukaan Tuusula on yleisesti ottaen Etelä-Suomen läänissä matalan rikollisuuden aluetta verrattuna muihin asukasluvultaan samankokoisiin kuntiin. Vertailukuntia ovat Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Lohja, Nurmijärvi ja Hyvinkää. Vertailu perustuu vuosien 2000–2006 tietoihin.

Tuusulan rikollisuutta arvioitiin vertaamalla vertailukuntien väkivaltarikosten, omaisuusrikosten, huumausainerikosten, poliisin hälytystehtävien, perheväkivaltatehtävien ja päihdekiinniottojen määrää asukaslukuun suhteutettuna. Lisäksi tarkasteltiin erikseen henkirikosten

ja niiden yritysten lukumääriä. Kaikilla näillä mittareilla mitattuna Tuusulassa rikollisuutta oli vuosina 2000–2006 vertailukuntien keskiarvoa vähemmän.

Huumausainerikosten ja poliisin hälytystehtävien osalta Tuusulan tilanne oli vertailun paras. Henkirikosten ja niiden yritysten vertailussa Tuusula oli kolmas ja siinäkin siten keskimääräistä parempi. Henkirikosten ja niiden yritysten vertailuun vaikuttaa se, että lukumäärät ovat kaikissa kunnissa niin pieniä, että satunnaisvaihtelulla on tilastoihin suuri vaikutus.

Edellä esitetyt tiedot kuvaavat Tuusulan tilannetta kokonaisuutena erittelemättä kunnan kolmea eri taajamaa Hyrylää, Kellokoskea ja Jokelaa. Tietoa Tuusulan eri taajamien turvallisuustilanteesta on saatavissa poliisin lääninjohtojen vuosina 2003 ja 2006 tekemistä turvallisuuskyselyistä, joissa tosin vastaajamäärät olivat etenkin Jokelassa ja Kellokoskella pienet.

Vuoden 2006 kyselyn mukaan turvattomuuden tunne Jokelassa on suurempaa kuin Hyrylässä ja Kellokoskella. Jonkintasoista turvattomuutta omalla asuinalueella myöhään perjantai- ja lauantai-iltoina jokelalaisista koki 14 prosenttia vastaajista, kun vastaava luku Kellokoskella oli 6 prosenttia ja Hyrylässä 10 prosenttia. Taajaman keskustassa turvattomuuden tunnetta koki perjantai- ja lauantai-iltoina jokelalaisista 38 prosenttia, kellokoskelaisista 10 prosenttia ja hyryläläisistä 32 prosenttia. Turvattomuuden kokeminen Jokelan keskustassa oli lisääntynyt 9 prosenttiyksiköllä edelliseen kyselyyn verrattuna. Jokelalaisista 33 prosenttia myös piti vuonna 2006 rikollisuutta omalla asuinalueella vakavana ongelmana kun vastaava luku oli vuonna 2003 22 prosenttia. Hyrylässä rikollisuutta piti melko tai erittäin vakavana ongelmana vuonna 2006 vastaajista 14 prosenttia ja Kellokoskella 9 prosenttia. Rikollisuudesta huolestuneiden määrä on Jokelassa suurempi kuin Keski-Uudenmaan kihlakunnan alueella keskimäärin.

3.3 Nuoriin kohdistuvasta väkivallasta

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on käyttänyt nuoriin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvänä tutkimuslähteenä vuodesta 1995 lähtien nuorisorikollisuuskyselyä. Kyselyissä on kysytty väkivallasta, mutta sitä ei ole sidottu paikkaan. Kaksi muuta kyselyjärjestelmää ovat koulu-terveyskyselyt ja viisi kertaa tehdyt kansalliset uhritutkimukset, joista on saatavissa varsin luotettava tieto 15–19-vuotiaiden kokemasta väkivallasta.

Viimeisen nuorisorikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaiden nuorten tekemä väkivalta on pikemminkin vähenemässä kuin lisääntymässä. Tieto perustuu vastaajien itse ilmoittamaan rikollisuuteen. Tilanne on ollut melko vakaa vuosina 1995–2004.

Kansallisen uhritutkimuksen tulosten mukaan vuonna 2006 nuoret 15–24-vuotiaat miehet olivat väestöryhmä, jossa riski joutua väkivallan uhriksi oli kaikkein suurin. Riski on kuitenkin vähentynyt, sillä fyysistä väkivaltaa oli vuonna 1980 kokenut 24 prosenttia ja vuonna 2006 vastaavasti 11 prosenttia. Toisaalta uhkailuja kokeneiden määrä oli lisääntynyt. Nuoret miehet ovat kuitenkin selvästi väkivallan ongelmaryhmä niin tekijöinä kuin uhreinakin.

Vuonna 2008 toteutetun lapsiuhritutkimuksen ennakkotietojen mukaan yhdeksäsluokkalaista pojista 40 prosenttia ilmoittaa joutuneensa väkivallan teon, yrityksen tai uhkauksen kohteeksi. Vastaava luku kuudesluokkalaisten osalta on 37 prosenttia. Yhdeksäsluokkalaista tytöistä 30 prosenttia ja kuudesluokkalaista tytöistä 23 prosenttia ilmoittaa joutuneensa kuluneen vuoden aikana väkivallan teon, yrityksen tai uhkauksen kohteeksi. Suuri osa kou-

luikäisten lasten kokemasta väkivaltaisesta ja aggressiivisesta kohtelusta tulee tutkimusten mukaan ikätovereilta.

3.4 Koulukiusaamisesta

Koulukiusaamisen yleisyys Suomen kouluissa

Kattavimmin koulukiusaamisongelman yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia Suomessa on tutkittu Stakesin vuosittaisten kouluterveyskyselyjen yhteydessä. Opetusministeriön tilaustyönä toteutetun Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007 erillisraportissa käytettiin Stakesin kouluterveyskyselyn aineistoa. Tutkimuksen mukaan vähintään kerran viikossa kiusatuksi joutui 8 prosenttia oppilaista, pojista 10 prosenttia ja tytöistä 6 prosenttia. Kouluterveyskyselyn perusteella lukioissa kiusaamista esiintyy merkittävästi vähemmän, sillä vähintään kerran viikossa kiusatuksi tuli 2 prosenttia pojista. Tyttöjen kohdalla vastaava prosenttiosuus on pienempi.

Koulukiusaamisen yleisyyttä on selvitetty myös Opetushallituksen ja Stakesin Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa -tutkimuksissa. Toukokuussa 2008 julkistetun selvityksen mukaan perusopetuksen vuosiluokkien 1.–6. kouluista 42 prosenttia arvioi, ettei toistuvaa kiusaamista esiintynyt lainkaan. Kolmanneksen mukaan toistuvaa kiusaamista kohdistui 1–2 prosenttiin oppilaista. Kyselyyn vastasivat joko rehtorit, oppilashuoltoryhmä tai joutoryhmä.

Koulukiusaamisen esiintyvyyttä on selvitetty myös opetusministeriön rahoittamassa KiVa Koulu -tutkimus- ja kehittämishankkeessa. Siinä kerätyn aineiston mukaan ala-asteella viikoittain kiusattujen osuus on noin 10 prosenttia oppilaista. Merkittävä on myös ”Pojasta mieheksi” -tutkimus, jossa tutkittavana oli 2 551 vuonna 1981 syntynyttä poikaa. Heitä seurattiin kahdeksan vuoden ikäisestä aina 16–20 ikävuoteen saakka. Tutkittavista oli kahdeksan vuoden ikäisenä joutunut usein kiusatuksi 6,4 prosenttia.

Maaailman terveysjärjestö WHO:n koululaistutkimuksen mukaan koulukiusaamisen määrä Suomessa on kansainvälisesti verrattuna keskitasoa. Pohjoismaisessa vertailussa Suomessa ja Tanskassa koulukiusaamista on selvästi enemmän kuin Ruotsissa ja Norjassa.

Koulukiusaamisen yleisyydessä on selviä sukupuolten välisiä eroja eli pojat kiusaavat enemmän kuin tytöt. Myös tyttöjen ja poikien roolit kiusaamistilanteessa eroavat toisistaan. Pojat vahvistavat kiusaajaa, tytöt seurailevat sivusta. Myös kiusaamisen muodoissa on havaittavissa eroja sukupuolten välillä: pojat turvautuvat usein suoraan aggressioon kuten tönnimiseen ja lyömiseen; tytöille on tyypillistä juoruilu ja manipulointi.

Yleisen uskomuksen vastaisesti koulukiusaaminen ei ollut harvinaisempaa pienissä kouluissa kuin isoissa kouluissa. Myöskään aikaisemmissa tutkimuksissa koulun koolla ja sillä, sijaitseeko koulu kaupungissa tai maaseudulla, ei ole todettu olevan merkitsevää vaikutusta kiusaamisen yleisyyteen.

Stakesin ja opetusministeriön erillisraportissa Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007 tarkasteltiin myös koulukiusaamiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Tutkimuksessa todettiin koulukiusaamisen olevan yhteydessä niin kotiin ja ystäviin, kouluoloihin kuin terveyteen. Koulukiusaamiseen vaikuttivat muun muassa koulun huono työilmapiiri, vanhem-

pien kasvatuskäytännöistä ruumiillinen kuritus, läheisten ystävien puuttuminen, usean päivittäisen psykosomaattisen oireen kokeminen ja masentuneisuus sekä tytöillä ylipainoisuus.

Kiusaamisen vaikutuksista

Koulukiusaaminen on systemaattista vallan tai voiman väärinkäyttöä. Se on tahallista ja toistuvaa. Kiusaaminen voi luonteeltaan olla henkistä, esimerkiksi panettelua, ilkeilyä tai kaveriporukan ulkopuolelle jättämistä. Kiusaamisen voi käsittää myös fyysisistä väkivaltaa esimerkiksi lyömistä tai tönimistä.

Kiusatuksi joutuvat tutkimusten mukaan todennäköisimmin fyysisesti heikot, epämiellyttäviksi koetut ja sosiaalisesti eristyvät oppilaat. Tyypillinen kiusattu on passiivinen uhri, jota luonnehtii alistuva käyttäytyminen ja joka on suhteellisen ei-aggressiivinen. Nämä uhrit harvoin provosoivat hyökkäyksiä tai kostavat hyökkääjille. Kiusatut lapset ovat usein arkoja ja he reagoivat kiusaamiseen masentamalla, ahdistumalla ja vetäytymällä.

Kiusaamista voidaan käsitellä kahdesta näkökulmasta, toinen käsittelee kiusaajaa ja toinen uhria. Lapset, jotka ovat sekä kiusaajia että joutuvat systemaattisen kiusaamisen kohteeksi, muodostavat pienen mutta väkivaltaan erityisesti taipuvaisen ryhmän. Tähän ryhmään kuuluvilla on usein vaikea kotitausta ja he ovat usein joutuneet kotiväkivallan kohteeksi.

Suomessa on toteutettu kaksi tutkimusta koulukiusaamisen kohteena olemisen lyhyt- ja pitkäaikaisista vaikutuksista. Tulosten mukaan uhriksi joutuminen lyhyellä aikavälillä edistää yleisesti kielteistä käsitystä ikä- ja luokkatovereista, pitemmällä tähtäyksellä koulukiusaamisen uhriksi joutuminen lisää depression riskiä ja kielteistä suhtautumista muihin nuoriin aikuisiin. Masennus voi ilmetä ääritilanteissa myös itsetuhoisuutena. Sen sijaan huono itsearvostus kuuluu uhriksi joutumista ennustaviin tekijöihin, ei sen seurauksiin. Tosin eri uhri-ryhmissä vaikutukset voivat olla erilaisia.

Kiusaajilla on suuri todennäköisyys syyllistyä myöhemmin rikoksiin ja antisosiaalisiin tekoihin. Lapsen aggressiivisuus ja käyttäytymisongelmat, hyperaktiivisuus sekä lapsen itsensä raportoimat masennusoireet ovat rikollista käyttäytymistä ennustavia tekijöitä. Nuorten väkivaltaisuuden taustoja koskevien tutkimusten perusteella tiedetään myös, että lapsen kehitykseen vaikuttavat perintötekijät ja ympäristön vuorovaikutus. Noin puolet persoonallisuuden piirteiden vaihtelusta selittyy perinnöllisillä tekijöillä, jotka vaikuttavat älykkyyteen, psykologisiin piirteisiin, asenteisiin ja harrastuksiin. Geenien vaikutukset ovat yhteydessä ympäristötekijöihin. Lasten kasvuympäristöllä on merkittävä vaikutus mahdolliseen tulevaan epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Kodin kasvuympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen paitsi kodin ilmapiirin ja perheenjäsenten vuorovaikutuksen kautta myös suodattamalla asuinympäristön vaikutuksia. Lapsen kehitykseen vaikuttaa myös naapuruston tarjoama epävirallinen sosiaalinen kontrolli.

Rikollisen käyttäytymisen taustatekijöitä selvitetessä Suomessa todettiin, että kiusaamisen ohella myös kiusaamisen uhriksi joutuminen saattaa joissakin tapauksissa indikoida mahdollisia tulevia rikoksia. Yhdysvalloissa tapahtuneita 37 koulusurmaa tutkittaessa on ilmennyt, että tekijöistä 71:tä prosenttia oli kiusattu koulussa. Useissa tapauksissa kiusaaminen oli jatkunut pitkään ja ollut vakavaa. Eräässä toisessa tutkimuksessa perehdyttiin 102:n kouluampujan taustoihin. Heistä kiusaamisen kohteeksi oli joutunut 20 prosenttia, kun uhreista kiusattuja oli 8,8 prosenttia. Samassa yhteydessä on todettu, että kiusaamisen seurauksena kiu-

satun itsetunto voi romahtaa, hänelle voi syntyä sosiaalista arkuutta, masennusta, jopa paniikkihäiriötä tai katkeruutta ja vihaa.

Kiusaamisen ehkäisy kouluissa

Koulu on ilmeinen paikka, jossa kiusaamista esiintyy, koska kiusaajia on siellä vaikea välttää ja sinne on tultava ongelmista huolimatta. Koulu on myös tärkeä paikka kiusaamisen vähentämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi, sillä koulut tavoittavat kaikki ikäluokat taustasta riippumatta ja koulun sosiaalinen ympäristö mahdollistaa vuorovaikutustaitojen opettelemisen. Koulukiusaaminen jää liian usein havaitsematta; sillä yleisesti opettajien tiedossa on vain alle puolet toistuvasti kiusatuista lapsista. Sen sijaan luokkatovereiden tiedossa kiusatut oppilaat ovat yleisesti. Jos kiusaamista ei tunnisteta, ei siihen ole myöskään mahdollisuutta puuttua.

Koulukiusaamiseen puuttuminen on yksi keskeisimmistä toimenpiteistä myös yleisemmin nuorisoväkivallan ehkäisyn kannalta. On osoitettu, että koulukiusaamista voidaan vähentää ja että tällöin vähennetään myös koulun ulkopuolista sekä aikuisiän väkivaltaa ja rikollisuutta.

Suomessa on toteutettu hankkeita ja malleja, joilla koulukiusaamiseen ja väkivaltaan on pyritty puuttumaan johdonmukaisesti.

KiVa Koulu -ohjelma (KiVa on kiusaamisen vastustaminen) on opetusministeriön rahoittama syyskuussa 2006 aloitettu hanke koulukiusaamisen vähentämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Hankkeessa kehitetään kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, koulutetaan opettajia ja tehdään vaikuttavuustutkimus.

Ohjelmassa opetetaan lapsille, opettajille ja vanhemmille toimintatapoja kiusaamisen ehkäisemiseksi käsittelemällä muun muassa ryhmätoimintaa ja luokkahenkeä. Ohjelmaan sisältyvillä koulujen oppitunneilla ei käsitellä akuutteja kiusaamisasioita vaan yleistä kunnioitettavuutta, josta edetään kiusaajan problematiikkaan sekä pohdintaan siitä, miltä kiusatusta tuntuu ja miten häntä voitaisiin puolustaa. Tunneilla on myös mietitty, mikä on nahistelun ja kiusaamisen ero ja miten kannustaa syrjään jääviä kavereita. Internetiin on luotu pelejä, joissa voidaan kertoa kiusaamiseen liittyvistä asioista. Ohjelmassa esitetään myös ohjeet kiusaamiseen puuttumisesta, minkä lisäksi on laadittu oppaita opettajille ja vanhemmille. Ohjelman viesti on, että kiusaamista ei hyväksytä ja siihen on mahdollista puuttua. Puuttumisen on tapahduttava välittömästi.

Kokeilun ensimmäisessä vaiheessa ohjelma on kohdistunut yli 4 000 peruskoulun neljännen, viidennen ja kuudennen luokan oppilaaseen. Myönteiset tulokset näkyvät sekä lasten omissa että toverien heistä tekemissä arvioissa ja jokaisessa kokeiluun osallistuneessa ikäryhmässä. Ohjelma lisäsi myös opettajien osaamista.

Ensimmäiset tulokset osoittavat sekä kiusatuksi joutumisen että toisten kiusaamisen vähentyneen merkittävästi ohjelmaa lukuvuonna 2007–2008 toteuttaneissa kouluissa. Sekä toistuvasti kiusatuksi joutuvien että muita kiusaavien lasten osuus väheni kokeilukouluissa vuoden aikana noin 40 prosentilla. Lisäksi ohjelma vaikutti myönteisesti oppilaiden kouluviihtyvyyteen ja oppimismotivaatioon.

Ohjelman tulokset ovat myös kansainvälisesti merkittäviä: yhtä hyviä tuloksia ei ole saatu koe-kontrollikouluasetelmaa käyttävissä vastaavissa koulukiusaamistutkimuksissa aikaisemmin missään maailmassa.

Kouluvuoden käynnistyessä syksyllä 2008 alkaa vastaava kokeilu vuosiluokilla 1–3 ja 7–9, jonka jälkeen ohjelmaa levitetään laajemmin suomalaisiin kouluihin. Tarkoituksena on, että KiVa Koulu -ohjelma on valtakunnallisesti koulujen saatavilla vuonna 2009.

3.5 Psykykläkkeistä

Nuorten osalta psyykkisten ongelmien diagnostiikka on haastavaa, sillä normaaliinkin nuoruuteen liittyy esimerkiksi voimakasta tunnetilojen vaihtelua. Lisäksi eri-ikäiset nuoret ovat erilaisia muun muassa aivojen kehityksen suhteen. Nuorten diagnosointi ja hoito poikkeavat aikuisten hoidosta siten, että moniammatillisuuden ja psykososiaalisten hoitomuotojen tarve on suurempi ja lääkehoidon merkitys vähäisempi. Nuorilla masennukseen voi liittyä käytöshäiriöitä, mutta käytöshäiriöitä voi esiintyä myös itsenäisenä diagnoosina.

SSRI-ryhmän lääkkeillä on ilmeisesti hyödyllisiä vaikutuksia yhtenä ahdistuksen hoitomuotona. Esimerkiksi Suomen itsemurhakuolleisuuden merkittävää laskua viime aikoina monet pitävät huomattavalta osin aikaisempaa paremman lääkinnän ansiona. Lääkkeillä on usein aggressiivisuutta vähentäviä vaikutuksia ja ne ovat myös mahdollisesti vähentäneet henkikollisuutta.

Tutkimuksissa on todettu, että vanhat eli trisykliset masennuslääkkeet soveltuvat huonosti nuorten hoitoon eikä niitä siten suositella nuorille. Uudentyyppisiä masennuslääkkeitä ovat SSRI-lääkkeet, jotka vaikuttavat niin, että aivojen erään välittäjäaineen, serotoniinin määrä lisääntyy. Nämä lääkkeet ovat yleensä turvallisempia kuin trisykliset masennuslääkkeet ja niistä on osoitettu olevan hyötyä nuorten vakavien masennustilojen hoidossa ainakin osalla potilaista. Lääkkeitä käytetään masennuksen (vakavien masennustilojen) ja ahdistuneisuushäiriöiden kuten paniikkihäiriön ja siihen mahdollisesti liittyvän julkisten paikkojen pelon, sosiaalisten tilanteiden pelon, yleistyneen ahdistuneisuushäiriön ja pakko-oireisen häiriön hoitoon. Joissakin tutkimuksissa on tullut esille, että näiden lääkkeiden teho ei nuorten hoidossa ole hyvä, ja hoidon alussa ilmenevää itsetuhokäyttäytymistä ja lisääntyneitä aggressiivisia ajatuksia on raportoitu.

Euroopan lääkevirasto ja Lääkevalmistekomitea ovat vuonna 2004 antaneet suosituksen, jossa todetaan, että SSRI-lääkkeiden käyttöön liittyy lisääntynyt itsetuhokäyttäytymisen riski, ja että SSRI-lääkkeitä ei ole yleisesti suositeltu nuorten hoitoon. Suosituksen mukaan joissakin tapauksissa nuorten hoito uusilla masennuslääkkeillä on välttämätöntä ja silloin potilaiden itsetuhokäyttäytymiseen ja vihamielisyyteen viittaavia oireita tulee seurata huolellisesti, varsinkin hoidon alussa. Viranomaisten kanta on vaikuttanut maailmanlaajuisesti masennuslääkkeiden käytön vähenemiseen nuorilla, mikä puolestaan on uusien tutkimustulosten mukaan aiheuttanut nuorten itsemurhien lisääntymistä muun muassa Yhdysvalloissa ja Hollannissa.

SSRI-lääkkeiden käyttötarkoitukset ja haittavaikutukset ovat esillä muun muassa lääkkeiden pakkauselosteissa. Selosteiden mukaan kyseisiä lääkkeitä ei normaalisti pitäisi käyttää lapsilla ja alle 18-vuotiailla nuorilla, koska käytön tehokkuudesta ja turvallisuudesta alaikäisillä ei ole näyttöä. Selosteissa todetaan myös, että alle 18-vuotiailla potilailla itsemurhayritysten, itsemurha-ajatusten sekä vihamielisyyden riski kasvaa. Myös lääkkeen käytön äkillinen lo-

pettaminen saattaa aiheuttaa levottomuutta, ärtyymystä ja unihäiriöitä. Suositus olla määräämättä SSRI-lääkkeitä nuorille ei ole ehdoton. Lääkelaitos on vuonna 2004 todennut tiedotteessaan, että lääkäri voi harkintansa mukaan määrätä näitä lääkkeitä potilaan tilan niin vaatiessa. Jos lääkehoitoon päädytään, se tulisi tehdä valvotusti. Yleensä lääkitys aloitetaan pienellä annoksella ja jos vaikutus on suotuisa, annosta voidaan tarvittaessa nostaa. Lääkkeen käytön lopettaminen tulisi myös tehdä hitaasti annosta pienentäen viikkojen tai kuukausien aikana.

3.6 Pelien vaikutuksesta

Mediasisällöt, internet ja pelit ovat tärkeä osa lasten ja nuorten elämää. Ne rikastuttavat käyttäjiään monilla tapaa ja niillä on paljon myönteisiä vaikutuksia. Ystävyysuhteet voivat vahvistua ja sosiaalista pääomaa kertyy. Oppimispelien hyötyjä on tutkittu ja nyttemmin on kiinnitetty huomiota myös väkivaltaisilta vaikuttavien viihdepelien mahdollisiin hyötyihin. Eräiden tulosten mukaan ei-pelaavilla 16-vuotiailla nuorilla oli enemmän riskejä erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin kuin kohtuullisesti tai jopa paljon tietokonepelejä pelaavilla nuorilla. Pelaavilla nuorilla todettiin olevan parempi itseluottamus ja läheisemmät suhteet vanhempiinsa kuin täysin pelejä pelaamattomilla nuorilla.

Erityisesti lapset ja nuoret ovat alttiita väkivaltaviihteen kielteisille vaikutteille. Vaikutus on haitallisin psyykeltään hauraisiin, sosiaalisesti irrallisiin ja jo ennestään väkivaltaisille lapsille ja nuorille. Haittoina ovat turtuminen väkivaltaan, samaistuminen uhrin sijaan väkivallantekijään sekä sosiaalisten suhteiden väheneminen ajankäytön ollessa suurelta osin tietokoneeseen liittyvää.

Pelitutkimuksessa mielenkiinto on siirtynyt perinteisistä peleistä ja leikeistä digitaalisiin peleihin, joiden suosio on noussut huimasti. Tutkimustietoa on paljon ja tulokset ovat osin ristiriitaisia. Joidenkin yhteenvetojen mukaan tutkimukset viittaavat väkivaltapelien haitallisten vaikutusten olevan todellisia, mutta toisissa aihepiirin tutkimusta pidetään vielä riittämättömänä. Eräissä katsauksissa puolestaan esitetään, että kaikissa julkaistuissa peliväkivallan vaikutustutkimuksissa on metodologisia ongelmia ja että tulokset ovat keinotekoisia.

Eräät tutkijat ovat kehittäneet teorian, jonka mukaan väkivaltainen media lisää taipumusta aggressiiviseen käyttäytymiseen opettamalla väkivaltaisia toimintamalleja, lisäämällä kiihtyneisyyttä ja aggressiivisia tunnetiloja, sekä käynnistämällä väkivaltaisia ajatusmalleja. Lisäksi on todettu, että pitkäaikainen väkivaltaisten pelien pelaaminen vaikuttaa henkilön persoonallisuuteen ja edelleen tuottaa muutoksia hänen ympäristössään. Hän voi esimerkiksi alkaa suosia väkivaltaan taipuvaisia vertaisryhmiä. Lisääntyvän aggressiivinen persoonallisuus ja ympäristö puolestaan johtavat yhä lisääntyvään väkivaltaisen median käyttöön, joka edelleen ruokkii kehämäistä prosessia. Kahdesta kuuteen kuukauteen kestäneessä seurannassa todettiin, että väkivaltaisia pelejä pelanneet lapset muuttuivat taipuvaisemmiksi näkemään maailman aggressiivisemmässä valossa sekä käyttäytymään ja puhumaan aggressiivisemmin. Lisääntynyt aggressiivinen ja vähentynyt toisia hyödyttävä (prososiaalinen) toiminta puolestaan johtivat siihen, että nämä lapset joutuivat lisääntyvässä määrin muiden lasten torjumiksi.

Väkivaltaisia pelejä arvioitaessa on otettava huomioon, että pelaajalla on aktiivinen ja toimintakykyinen rooli merkitysten rakentumisessa. Hän voi itse hakeutua tarpeitaan palvelevan median äärelle. Lisäksi hänellä on aina käytettävissään neuvotteleva ja vastustava vastaanoton tapa. On siis mahdollista, että näkyvä väkivalta merkitsee pelaajan kokemuksessa

jotain muuta. Pelin graafinen ulkoasu saattaa menettää merkityksensä ja pelaaja näkee pelin pinnan läpi keskittyen strategisiin mahdollisuuksiin, joita pelin säännöt ja vuorovaikutteisuus tarjoaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että väkivalta tai seksuaaliset stereotyypit olisivat täysin merkityksettömiä.

Peliväkivaltatutkimuksen ristiriitaisuuteen on saattanut vaikuttaa se, että Yhdysvalloissa tutkimustietoa on koulusurmien jälkeen käytetty politiikassa ja oikeudenkäynneissä, jolloin keskustelu on suuntautunut mustavalkoiseen, äärikantoja suosivaan suuntaan. Suomessa asiasta kuitenkin vallitsee eri alojenkin tutkijoiden kesken pitkälti yksimielisyys esimerkiksi lasten suojelemisesta aikuisille suunnatuilta väkivaltaisilta peleiltä. Tiettyjä osa-alueita tulisi kuitenkin tutkia lisää, kuten esimerkiksi ikärajamerkintöjen toimivuutta sekä eri-ikäisten lasten ja nuorten alttiutta pelien vaikutuksille.

Johtopäätöksenä pelien vaikutuksesta voidaan varovasti todeta, että osa tutkimuksesta viittaa siihen että runsas, teemoiltaan yksipuolisesti väkivaltaan keskittyvien pelien pelaaminen voi olla osatekijänä väkivaltaisten ajattelu- tai toimintamallien vahvistumisessa. Pelaamisen luonne ja merkitykset kuitenkin vaihtelevat yksilöllisesti paljon ja kulttuuritutkimus painottaa, että myös väkivaltapelit voivat muun populaarikulttuurin tapaan olla tärkeässä, sosiaalista identiteettiä ja toimintakykyisyyttä vahvistavassa roolissa.

4 VIESTINTEN TOIMINNAN TUTKINTA

4.1 Jokelan nuorten adressi

Jokelan koulukeskuksen tapahtumien jälkeen jokelalaiset nuoret keräsivät runsaasti nimiä adressiin, jolla he halusivat nostaa keskusteluun tiedotusvälineiden toiminnan Jokelan tragedian yhteydessä. Nuoret luovuttivat adressin pääministerille ja neljälle muulle ministerille 21.11.2007. Pääministeri on luovuttanut adressin ja nuorten tekemän yhteenvedon tiedotusvälineiden toiminnasta tutkintalautakunnan käytettäväksi.

Adressissa kritisoitiin median toimintaa. Nuoret kysyivät, oliko sopivaa kärkeä kriisikeskuksen ovella kamerat ojossa, hyökkäillä sieltä poistuvien hysteeristen ihmisten kimppuun vaatien lausuntoa, tai oliko sopivaa kaivella tappajan ja uhrien elämää traagisten ihmiskohtaloiden rakentamiseksi, tai salaa kuvata suruaan ilmaiseksi ihmisiä ja julkaista näitä kuvia ilman lupaa. Adressissa kysyttiin edelleen, onko sopivaa yrittää väkisin päästä ihmisten kohteihin tekemään juttua tai salakuunnella nuoriso-ohjaajan ja nuorten keskustelua ja julkaista se, tai tunkeutua kameran kanssa muistotilaisuuteen kirkkoon. Nuoret näkivät nämä esimerkit osoituksiksi toimittajien kunnioituksen puutteesta heidän suruaan kohtaan. Adressiin liittyi nuorten tekemä yhteenvedo tiedotusvälineiden toiminnasta esimerkkitapauksin.

Kansanterveyslaitos on myöhäissyksyllä 2008 julkistanut tuloksia tutkimuksesta, joka koski ampumavälikohtauksessa Jokelan koulukeskuksessa olleiden oppilaiden selviytymistä. Alustavien tutkimustulosten mukaan vakavimman trauman kokeneet oppilaat kuormittuivat myös mediasta.

Toimittajien haastattelemista oppilaista suurella osalla todettiin kohonnut traumaperäisen stressihäiriön riski. Kymmenesosa oppilaista ilmoitti toimittajien kysymyksiin vastaamisen helpottaneen oloaan. Kolmannes nuorista ilmoitti puolestaan, että toimittajille vastaaminen oli päinvastoin huonontanut heidän oloaan. Osa nuorista koki myös tapahtuman jälkeisen uutisoinnin seuraamisen huonontaneen oloaan. Toimittajien kysymyksiin vastaaminen ja uutisoinnin seuraaminen näyttivät tutkimuksen mukaan huonontavan erityisesti niiden nuorten oloa, jotka olivat traumatisoituneet vakavasti ja oireilivat psyykkisesti.

4.2 Median toiminnasta

Nuorten adressiin liitetystä yhteenvedosta, Tampereen yliopiston sekä Helsingin yliopiston ja Työterveyslaitoksen tutkimuksista ja tutkintalautakunnan haastatteluista selviää, että runsaan puolen tunnin kuluttua tapahtumasta Jokelassa oli paikalla kymmeniä toimittajia. He kuvasivat satoja nuoria pakenemassa koulusta ambulansseihin ja SPR:n busseihin ja juoksemassa kriisikeskukseen. Pitkillä objektiivilla oli kuvattu lähikuvaa jopa kriisikeskuksen ja bussien ikkunoiden läpi. Pelastuneita häirittiin ja sokkitilanteessa olevia haastateltiin. Osassa tapauksia nuoret eivät tienneet keskustelleensa toimittajan kanssa, kun nämä olivat nuorten kanssa samassa joukossa kriisikeskuksen lähetyvillä. Jotkut toimittajat soittivat uhrien ovikelloa, toisessa kädessä kukat toisessa mikrofoni. Koulussa vielä olleille lähetettiin tekstiviestejä, minkä lisäksi joillekin koulusta juuri pelastuneille soitettiin puhelimella huolimatta vaarasta, jonka soitot olisivat voineet aiheuttaa, jos he vielä olisivat olleet koulussa. Alaikäiset lapset, muun muassa surmansa saaneen aikuisen lapset, vastaanottivat toimittajilta kymmeniä tekstiviestejä ja puheluja.

Kun viranomaisilta saatua tietoa oli vain vähän, toimittajat hankkivat sitä puoliväkisin asianosaisilta. Nuoret jäivät median kanssa melko yksin. Viranomaiset tai kriisityöntekijät eivät riittävästi suojanneet heitä median paineita vastaan.

Tutkimusten mukaan Jokelan nuorten keräämän adressin pääsyy oli se, miten toimittajat ja kuvaajat käyttäytyivät katastrofipaikalla. Yksityisen surun kuvaaminen vastoin kieltoa julkisella paikalla, missä ei enää ollut kysymys tiedonhankinnasta, kärjisti nuorten suuttumusta.

Jokelan koulusurmat olivat ensimmäinen isompi uutisaihe, jossa verkko nousi merkittäväksi tietolähteeksi. Ihmiset saivat tapahtumapäivänä tietoa surmista verkon kautta tai kuulivat sitä tuttaviltaan, jotka olivat etsineet tiedon verkosta. Myös lehtien ja TV:n toimittajilla ja kuvaajilla oli omaa työtään tehdessään mielessään verkosta jo saatuja tietoja. Aikaisemmin nopean tiedon ykköstietolähteitä ovat olleet radio ja puhelin.

Verkkjournalismissa pelisäännöt eivät ole yhtä selkeät kuin perinteisessä journalismissa. Verkkoon oli saatava juttua mahdollisimman paljon ja nopeasti, minkä lisäksi sitä oli päivitettävä noin 15 minuutin välein. Monet lehdet toivat näyttävästi esiin yksittäisiä henkilöitä koskevia yksityiskohtia. Tapahtumapäivää seuranneina parina päivänä julkaistavaksi etsittiin yhä pienempiä asioita ja nostettiin esiin tunteita ja tuntemuksia. Useiden lehtien verkkosivut olivat eräänlainen kaatopaikka, painetun lehden sisältöä harkittiin tarkemmin.

Osittaisiin ylilyönteihin johti varmaankin se, että tilanne oli journalistisestikin niin odottamaton, ettei toimittajilla ollut valmista toimintamallia. Monista mediataloista Jokelaan lähetettiin se, joka sattui olemaan vuorossa, ei kokeneinta ja kriisitilanteita harjoitellutta toimittajaa. Toimituspäälliköt ohjasivat paikan päällä olleita toimittajia liiaksikin antamalla heille puhe- ja kuvakuvia, mennä lähemmäksi uhreja ja vaatia oppilastietoja. Kun vuorovaikutus paikan päällä olleiden toimittajien ja toimitusten välillä toimi aika ajoin huonosti, huhut pääsivät leviämään myös toimittajien keskuudessa. Lisäksi aineiston hankinnan kokonaisuutta ei pidetty ammattilaisten käsissä, vaan toimituksista pyydettiin yleisöltä kuvia ja videoita netissä julkaistavaksi. Saatua aineistoa, jonka taso ei vastannut yleisiä vaatimuksia, myös julkaistiin.

4.3 Journalismin eettiset periaatteet

Etiikan merkitys journalismissa on kasvanut, kun kilpailu on koventunut ja journalismi on tabloidisoitunut. Etiikasta keskustellaan ja sitä pidetään tärkeänä, mutta eettiset toimintaperiaatteet eivät välttämättä toteudu tositalanteessa. Verkkjournalismissa ei ole kovin selviä eettisiä periaatteita.

Journalismissa on selvä periaate, että alaikäisten haastatteluun tarvitaan vanhempien lupa. Lisäksi nuoren pitää tietää ja tiedostaa, että häntä haastatellaan ja että juttu julkaistaan josain tiedotusvälineessä. Näiden periaatteiden noudattamisessa oli puutteita.

Journalismin eettisten sääntöjen mukaan myöskään sokkitilassa olevaa henkilöä ei saa haastatella. Sokkitilan tunnistaminen on kuitenkin vaikeaa. Journalistilla pitäisi olla ammatillista harkintaa ja kykyä arvioida, että järkyttävät tapahtumat kokeneet ihmiset voivat olla sokissa.

Toimittajan tekeytyminen papiksi tai uhrin omaisten lähestyminen suruvalittelun varjolla on yksiselitteisesti tuomittavaa. Toimittajat myös tempautuivat mukaan tapahtumiin niin, että jotkut heistä menivät ihmisten silmien eteen kuvaamaan ja pyysivät toisiaan halanneita ihmi-

siä halaamaan uudestaan, jos olivat myöhästyneet kuvaamasta yhteistä surua. Kuvaajilla oli tilanteessa erityinen vastuu, koska kuvattavat olivat nuoria, eivätkä he olleet tottuneet päällekkävään lähestymistapaan. Myös aikakauslehdissä julkaistiin tapahtuman jälkeen hyvin tunnepitoisia kuvia.

4.4 Julkisen sanan neuvoston julkaisemat Journalistin ohjeet

Joukkoviestintävälineiden sisältöjen itsesääntelyelimenä toimii Julkisen sanan neuvosto, joka käsittelee hyvää journalistista tapaa tai ilmaisu- ja julkaisuvapautta koskevia asioita tehtyjen kanteluiden perusteella, mutta myös omasta aloitteestaan. Jos kantelu koskee esimerkiksi yksityisyyden suojaa, on kanteluun oltava asianomaisten suostumus. Ratkaisut voivat olla joko vapauttavia tai langettavia. Joukkoviestimien tai tietotoimiston, jonka neuvosto on katsonut rikkoneen hyvää journalistista tapaa, on julkaistava neuvoston huomautus viipymättä ja ilman välittämiä kommentteja.

Julkisen sanan neuvosto on kymmenjäseninen. Jäsenistä seitsemän valitsee neuvoston kannatusyhdistys, johon kuuluvat Aikakauslehtien liitto, Kaupunkilehtien liitto, Sanomalehtien liitto (Paikallislehtien liitto), Suomen Journalistiliitto (Radio- ja televisiotoimittajien liitto), Suomen Radioiden Liitto, Suomen Televisioiden Liitto ja Yleisradio Oy. Neuvosto puolestaan valitsee kolme jäsentä, jotka ovat yleisön edustajia.

Julkisen sanan neuvosto on julkaissut Journalistin ohjeet, joiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua. Ohjeissa käsitellään myös toimittajan menettelyä tiedon hankinnassa ja haastateltavan oikeuksia.

Journalistin ohjeiden mukaan journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammatinsa ja tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Edelleen haastateltavalla on oikeus ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään ja että haastattelua voidaan käyttää useammassa välineessä. Lisäksi haastateltavan tulee aina saada tietää, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi.

Journalistin ohjeiden yksityinen ja julkinen - osassa korostetaan, että ihmisarvoa on kunnioitettava ja että yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianomaisten suostumusta. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

4.5 Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artiklat

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuihissaan ottanut kantaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaa koskevaan 8 artiklaan ja sananvapaussäännöt sisältävään 10 artiklaan sekä niiden väliseen suhteeseen. Suomessa eräät median edustajat ovat esittäneet, että sananvapaus on rajoittamaton ja absoluuttinen. Näin ei kuitenkaan ole vaan yksityisyyden suoja rajoittaa sananvapautta. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihista näkyvät selkeästi keskeiset punnintaperiaatteet näiden kahden perusoikeuden välillä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korostaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaa koskevissa ratkaisuisaan, että sananvapauden käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuita ja että journalistin tehtävä on välittää tietoa ja näkemyksiä journalistisen etiikan sääntöjä noudattaen. Ihmisoikeustuomioistuin on siis sisällyttänyt 10 artiklan sisältämän oikeudellisen normin tulkintaan etiikasta johtuvia rajoitteita. Artikla asettaa sananvapauden rajoitteeksi yksilön suojan. Kysymys on kahden eri oikeuden tasapainottamisesta. Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö ovat Suomessakin sovellettavaa oikeutta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on vakiintuneesti todettu yksilön-suojasta ensiksi, että valtio on siitä vastuussa, ja toiseksi että valtiolla on velvollisuus suojata yksilöä esimerkiksi median ja yksityisen ihmisen välisessä suhteessa. Ihmisoikeustuomioistuin lähtee siitä, että media toimii rajoitusten puitteissa. Jos tämä ei toimi, valtiolla on velvollisuus suojata yksilöä – tarvittaessa yksittäisessä tapauksessakin.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan soveltamisalasta eli yksilön-suojan soveltamispiiristä ihmisoikeustuomioistuin on vakiintuneesti todennut, että ala jota suojataan, ei ole täsmällisesti määritettävissä. Suojapiiri on kuitenkin laaja ja monitahoinen eikä suppea. Se ei rajoitu esimerkiksi kotiin, vaan siinä on kysymys persoonallisuuden suojasta ja yksilöllisen itsemääräämisoikeuden suojasta.

Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan perustuva yleiseurooppalainen käsitys on, että ilman ihmisen omaa tahtoa kärsimystä ei saa panna näkyville. Tämä periaate koskee kaikkia ihmisiä, ei vain alaikäisiä. Journalistin pitää nähdä, että sokissa olevaa ihmistä ei sovi haastatella eikä kuvata. Alaikäisen haastatteluun ja kuvaamiseen tarvitaan muutoinkin lupa. Itsemääräämisoikeus visuaaliseen identiteettiin ja valokuvaukseen on osa persoonallisuuden suojaa. Kuvan julkaisemisen suojasta on useita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja, myös tilanteista, joissa kuvat on otettu julkisella paikalla.

Se että tapahtuma sinänsä on julkisen intressin kohteena, ei oikeuta kuvaamaan todistajia tai uhreja. Suomessa vuonna 2008 julkaistussa kirjassa Journalismi ja sananvapaus oidaan myös väärinkäsityksiä julkisella paikalla otetuista kuvista. Niitä saa kyllä ottaa, mutta niitä ei saa välttämättä julkaista.

4.6 Julkisen sanan neuvoston kannanottoja Jokela-utisointiin

Julkisen sanan neuvosto on käsitellyt Jokelan tapaukseen liittyen neljä kantelua, jotka kaikki koskivat koulusurmaajan perheen yksityisyyden suojaa ja journalistisen toiminnan eettisyyttä.

Kaksi kantelua koski tekijän kotipihalta otettuja valo- ja videokuvia, joissa oli ihmisiä. Julkisen sanan neuvosto katsoi, että kuvia julkaistaessa oli rikottu hyvää journalistista tapaa ja antoi ne julkaisuille lehdille huomautuksen. Neuvosto perusteli päätöstään sillä, että ihmisten kuvaaminen yksityisellä pihalla loukkaa yksityiselämän suojaa. Tekijän lähipiiriin katsotaan olevan rinnastettavissa tragedian muihin uhreihin, minkä vuoksi heidän kohtelunsa vaatii erityistä hienotunteisuutta. Päätöksissä viitataan Journalistin ohjeiden kohtiin 27, 28 ja 29, jotka koskevat yksityiselämään kuuluvien seikkojen julkaisemista, hienotunteisuuden noudattamista onnettomuuden ja rikoksen uhreista uutisoitaessa sekä julkisella paikalla tapahtuvan toiminnan kuvaamista.

Kolmas kantelu koski uutista tekijän vanhemmista. Uutisessa kerrottiin tekijän äidin oululaisesta taustasta ja urasta muusikkona ja poliitikkona. Myös isä mainittiin uutisessa blueskitaristina. Heidän nimiään ei mainittu. Julkisen sanan neuvosto katsoi, että uutisen julkaissut sanomalehti ei ollut rikkonut hyvää journalistista tapaa. Neuvosto totesi, että yhdeksän ihmisen ampuminen koulussa on ainutlaatuista Suomen rikoshistoriassa. Siksi on ymmärrettävää, että lehti kertoo lukijoilleen tietoja myös itsensä surmanneen tekijän lähipiiristä.

Neljäs kantelu koski lehtijuttua, joka oli perustunut taiteilijanimimerkillä julkaistuun kirjoitukseen ja eräisiin kuviin noin 40 000 aktiivisen käyttäjän internetfoorumilla kaikille avoimessa verkkokeskustelussa. Kirjoittajan, Jokelan koulusurmien tekijän isän, käyttämän taiteilijanimimerkin ohella myös teksti, kuvat ja asiayhteys paljastivat nimimerkkikirjoittajan, jonka henkilöllisyyden kantelijakin oli vahvistanut. Sillä perusteella, että kirjoittaja itse oli päättänyt tekstin julkaisemisesta internetissä, Julkisen sanan neuvosto katsoi voitavan päätellä, että tekstissä ei ollut yksityiselämään kuuluvia arkaluonteisia seikkoja. Neuvosto totesi, että lehti oli hyvien tapojen mukaisesti kertonut juttunsa lähteen. Julkisen sanan neuvosto katsoi, että kirjoituksia ja kuvia julkaissut lehti ei ollut rikkonut hyvää journalistista tapaa.

Julkisen sanan neuvosto ei ottanut Jokelaan liittyviä asioita omasta aloitteestaan käsittelyyn. Useiden tahojen otettua neuvostoon yhteyttä sen kannanoton saamiseksi, neuvosto peräsi kanteluita adressin laatineilta jokelalaisilta nuorilta. Nämä olivat kuitenkin niin kyllästyneet syntyneeseen mediakohuun, etteivät tehneet kantelua. Neuvostossa kyllä valmisteltiin Jokelan tapauksen johdosta periaatelausumaa, mutta julkisuuteen päädyttiin antamaan vain tiedote. Siinä todettiin muun muassa seuraavaa: Jokelassa useat uhrin ja silminnäkijät olivat alaikäisiä, mistä seuraa velvollisuus noudattaa erityisen huolellista harkintaa. Surevien ja järkytynneiden asianosaisten kohtaaminen asettaa aina suuria haasteita tietojen hankkimiselle. Tällaisia henkilöitä ei tule maanitella haastatteluihin eikä heiltä saa hankkia lausuntoja epärehellisin keinoin. Mikäli henkilöt suostuvat haastatteluun, heille on tehtävä erityisen selväksi, että suostuminen tarkoittaa laajaa julkisuutta, jota haastateltava itse ei jälkikäteen voi hallita.

4.7 Journalistien kouluttaminen

Jokelan tapahtumat havahduttivat tiedotusvälineet siihen, että journalisteja pitäisi kouluttaa paremmin kohtaamaan tilanteet, jotka järkyttävät sekä asianosaisia että tiedotusvälineiden edustajia itseäänkin. Lähes jokaisessa mediatalossa on pohdittu Jokelan tapausta ja kehitetty kriisitilanteen ohjeistoa, käsitelty kriisin purkamista ja pidetty viestintän sisäisiä kursseja muun muassa siitä, miten tunnistaa sokissa oleva ihminen. Viestimet ovat järjestäneet myös alueellisia keskustelutilaisuuksia. On puhuttu verkon ja konventionaalisen viestintävälineen suhteesta. Lisäksi on pohdittu toimitusten ja tapahtumapaikalla olevien journalistien työnjakoa sekä sitä, kuka mistäkin päättää.

Washingtonin yliopistossa toimii The Dart Centre for Journalism & Trauma niminen journalismin ja trauman asiantuntijaelin, joka edistää toiminnallaan eettistä, vastuullista ja asiallista kriisiuutisointia. Se on julkaissut internetissä journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille tarkoitettua Trauma ja journalismi -oppaan. Opas suomennettiin Jokelan tapauksen jälkeen. Sen ohjeet ovat hyvä alku ja pohja mediatalojen omille ohjeistuksille vastaavien tilanteiden varalta. Oppaan mukaan ohjeiden tulee olla kaikkien työntekijöiden tiedossa.

Opas toteaa, että tiedotusvälineiden edustajat, yhdessä poliisin, palokunnan ja pelastushenkilöstön kanssa, ovat niiden ensimmäisten ammatti-ihmisten joukossa, jotka saapuvat onnettomuuspaikalle. Kuten muutkin kansainvälisen kriisijournalismin portaaleissa julkaistut op-

paat, opas kuvaa ammattijournalistien kokemuksia ja antaa seikkaperäisiä ohjeita siitä, kuinka erilaisissa kriiseissä uhreja voi lähestyä, kuinka kirjoittaa järkyttävistä asioista ja miten kuvata ja mitä asioita ottaa huomioon. Oppaassa annetaan myös ohjeita siitä, miten kriisitilanteessa mukana olleet journalistit itse parhaiten selviytyvät tilanteen yhteydessä kokemistaan traumoista.

Opas korostaa, että hyvää lehtimiestapaa tulee noudattaa aina, oli työn alla minkälainen juttu tahansa. Asiat pitää kertoa tarkasti ja oikein. Nämä periaatteet on syytä muistaa erityisesti silloin, kun raportoidaan katastrofeista ja äärimmäisestä inhimillisestä kärsimyksestä.

5 ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Koulusurmien suunnittelu ja toteutus

Tekijä oli päiväkirjamerkintöjensä mukaan suunnitellut koulusurmia ainakin maaliskuusta 2007 alkaen eli yli seitsemän kuukauden ajan. Hän toteutti suunnitelmaansa määrätietoisesti ja mainitsi kirjoituksissaan jo alkuvaiheessa, että aikoo olla syksyllä aseistautunut. Tekoa edeltävinä aikoina tekijä oli kotona aikaisempaa enemmän omiin oloihinsa vetäytyvä ja vietti paljon aikaa tietokoneen ääressä. Hän myös puhui joillekin muille nuorille uhkailevasti.

Tekijä tuli koulukeskukseen 7.11.2007 kello 11.37. Hän liikkui koulukeskuksen sisällä ja ajoittain ulkona ja surmasi ampumalla koulun rehtorin, terveydenhoitajan, kuusi lukiolaista sekä lopuksi itsensä. Hän yritti myös sytyttää tulipalon, mikä ei kuitenkaan onnistunut.

Esitutinnan perusteella tekijästä ei ole epäselvyyttä. Esitutkinnassa ei ilmennyt sellaisia seikkoja, jotka osoittaisivat muiden kuin tekijän olleen millään tavoin osallisia tekoihin. Rikos ei johtanut oikeudenkäyntiin, koska tekijä on kuollut.

Tekijä ihanoi erityisesti Yhdysvalloissa 1999 sattunutta Columbinen koulusurmaa ja jäljiteli teossaan useita sen yksityiskohtia. Hän oli kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista ja hänen mielenkiintonsa kohdistui muun muassa erilaisiin ääriliikkeisiin, terroritekoihin ja ihmisvihaan. Useisiin tekijää kiinnostaneisiin tapahtumiin liittyi väkivaltaa, mutta hän ei ollut aikaisemmin ollut väkivaltainen tai perusluonteeltaan aggressiivinen.

Tekijä kirjoitti näkevänsä yhteiskunnassa epäkohtia, joiden vuoksi hän ei voi elää onnellisena. Hän oli valmis tekoon, jonka hän ajatteli parantavan yhteiskunnan oloja ja inspiroivan myös muita vallankumoukseen ja maailmanlaajuiseen sotaan. Tekijän manifestiinsa ja päiväkirjaansa kirjoittamat tekstit olivat monilta osin kopioita aikaisempien koulusurmaajien teksteistä.

Tekijä oli perehtynyt aikaisempiin koulusurmiin. Columbinen tapahtumien aikaan tekijä oli vasta 9-vuotias, mistä päätellen hänen kiinnostuksensa ja asiaan perehtyminen tapahtui selvästi myöhemmin. Toinen tekijää kiinnostanut koulusurma tapahtui USA:ssa Virginia Techissä huhtikuussa 2007, jota ennen tekijä oli jo kirjoittanut ensimmäisen merkintänsä suunnitelmastaan. Tekijä perehtyi koulusurmiin pääasiassa internetissä, jossa oli nähtävissä, että koulusurmat olivat saaneet näkyvyyttä myös perinteisessä mediassa.

Johtopäätös 1

Tekijän tarkoituksena oli kirjoitustensa ja teon toteutustavan perusteella tappaa monta ihmistä ja aiheuttaa paljon tuhoa. Hän myös tavoitteli teolleen julkisuutta ja näkyvyyttä. Toimintamallin tekijä kopioi ulkomailla tapahtuneista ihannoimistaan koulusurmista. Koulusurmat olivat murhan tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla suunnitelmallisia.

Omatoiminen pelastautuminen

Uhrien määrää todennäköisesti vähensi se, että rehtori kehotti kuuluttamalla oppilaita pysymään luokissa. Kaikki muut kuin surmansa saaneet pääsivät pakenemaan koulukeskuksesta, joskin osa vasta poliisin avustamana pitkän ajan kuluttua. Ampujan etenemistä rajoittivat koulun väliovet, joita saatiin lukittua. Poistumista puolestaan hättäsivät ikkunat, joita ei ollut mahdollista avata.

Koululla oli järjestetty pelastusviranomaisten johdolla pelastusharjoituksia ja siellä oli pelastussuunnitelma ja kriisisuunnitelma. Suunnitelmat eivät kaikilta osin toimineet sovellettuinaakaan tämänkaltaisessa yllättävässä tilanteessa. Toiminta koululla oli akuutissa tilanteessa improvisoitua ja epävarmaa.

Turvallisuuteen liittyvä suunnitelmakokonaisuus ja vaatimukset ovat koulun näkökulmasta monimutkaiset. Kunnan on tehtävä valmiussuunnitelma. Pelastuslaki vaatii pelastussuunnitelman, jota aikaisemmassa lainsäädännössä kutsuttiin turvallisuussuunnitelmaksi. Kunnat puolestaan ovat vuodesta 2002 alkaen tehneet yhteistyössä viranomaisten ja muiden tahojen kanssa samoin turvallisuussuunnitelmaksi kutsutun arkiturvallisuutta edistävän suunnitelman. Lisäksi opetussuunnitelman perusteissa edellytetään kriisisuunnitelmaa ja suunnitelmaa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta. Vaatimuksia riskien määrittämiseksi ja työturvallisuuden suunnittelemiseksi on myös työturvallisuuslaissa.

Johtopäätös 2

Koulun käyttämiä turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia tulisi selkiyttää ja yhteensovittaa sekä muuttaa monipuolisemmin eri riskeihin soveltuviksi. Nykyistä selkeämmät suunnitelmat olisi helpompi ylläpitää, harjoitella ja ottaa tarvittaessa käyttöön.

Johtopäätös 3

Toimiva kuulutusjärjestelmä ja rehtorin antama kuulutus ohjasi toimintaa tapahtumien alkuvaiheessa hyvällä tavalla. Suunnitelmallisuus, erilaisiin riskeihin varautuminen ja tekniikan monipuolinen hyödyntäminen antaisivat mahdollisuuksia turvallisuuden parantamiseen sekä ennaltaehkäisyssä että poistumisjärjestelyissä.

Välittömät viranomaistoimet

Hätäkeskukseen tehtiin muutaman minuutin kuluessa ampumisen alkamisesta useita hätäilmoituksia, joiden perusteella hätäkeskus hälytti aluksi paikalle sairaankuljetusyksiköitä, poliisipartioita ja pelastuslaitoksen yksiköitä.

Ensimmäiset sairaankuljetusyksiköt ja poliisipartiot saapuivat koulukeskuksen luo kello 11.55, jolloin ainakin kuusi henkilöä oli jo saanut surmansa. Kello 12.04 aikaan poliisi sai näköyhteyden ampujaan koulun sisäpihalla, mutta tämä lähti takaisin sisälle.

Kello 12.15–12.30 poliisi aloitti koulurakennuksen sisätilojen tarkastuksen, jonka se sai varmistettua kello 15.40 mennessä. Tarkastuksen aikana keskeinen poliisin tehtävä oli myös ottaa huomioon ampujan tai ampujien mahdollinen pakeneminen koulukeskuksen alueen ulkopuolelle.

Loukkaantuneita oli 13 ja heidät saatiin ongelmitta hoitoon. Koululta paenneet ja sieltä haetut ihmiset ohjattiin seurakuntakeskukseen ja läheiselle toiselle koululle.

Poliisi johti toimintaa ja piti tilanteen hallinnassaan. Paikalla oli pelastuslaitos ja ensihoito, jotka omalta osaltaan osallistuivat toimintaan ja olivat valmiudessa tilanteen vaatimiin tehtäviin. Pelastuslaitos järjesti paikalle johtoyksikön, joka oli valmis antamaan lisämahdollisuuksia tiedottamiseen ja viranomaisyhteistyön johtamiseen. Pelastuslaitoksella käytettävissä olleet tiedot kiinteistöstä, muun muassa asema- ja pohjapiirroksot, olisivat saattaneet tuoda apua sokkeloisen koulukiinteistön hahmottamiseen ja toiminnan suunnitteluun. Poliisi

tosin sai koulukeskukseen sisään mennessään seinältä pohjapiirroksen, josta oli etenemisessä apua.

Poliisi antoi tapahtuneesta ensimmäisen tiedotteen noin tunnin kuluttua ensimmäisestä häätälmoituksesta ja seuraavat yhteystietoja koskevat tiedotteet puolta tuntia ja tuntia myöhemmin eli kello 13.50. Sitä seuraava, tiedotustilaisuudesta kertova tiedote annettiin kello 16. Tiedotustilaisuuden poliisi järjesti kello 18. Alustavia tietoja uhriluvusta, viranomaistoiminnasta ja yleistilanteesta olisi iltapäivän kuluessa voinut olla annettavissa enemmän. Tässä tapauksessa valtionhallinnon kriisiviestinnälle asetetut tiukat vaatimukset eivät kaikilta osin täyttyneet.

Johtopäätös 4

Poliisi suoriutui hyvin koulun sokkeloisten sisätilojen tarkastuksesta, joka oli turvavarustuksesta huolimatta vaarallinen tehtävä. Uhrin olisi ehkä ollut mahdollista löytää nopeammin, jos koulusta paenneiden tietoja uhrien sijainnista olisi hyödynnetty enemmän. Kouluun sisään meno oli kuitenkin perusteltua sieltä, missä ampuja nähtiin viimeisen kerran. Tässä tapauksessa henkilövahinkoja ei olisi ollut mahdollista vähentää millään toteutunutta nopeammilla viranomaistoimenpiteillä.

Johtopäätös 5

Ensihoidon ja pelastuslaitoksen tehtävät tapahtumapaikalla olivat suhteellisen vähäiset eikä niissä ollut ongelmia. Tilanne olisi ollut pelastuslaitokselle, poliisille ja ensihoidolle selvästi vaativampi, jos tulipalo olisi syttynyt tai loukkaantuneita olisi jouduttu pelastamaan vaara-alueelta. Pelastuslaitoksen yksiköitä oli alkuvaiheessa paikalla vain vähän.

Pelastuslaitoksella paikan päällä olleet tarkat kiinteistötiedot (operatiivista toimintaa palveleva kohdekortti) eivät olleet poliisin käytössä vyörytystä valmisteltaessa ja toteutettaessa.

Johtopäätös 6

Pelastustoimen ja ensihoidon näkökulmasta viranomaisyhteistyö poliisin kanssa ei toiminut parhaalla mahdollisella tavalla. Viestivälineiden yhteisiä puheryhmiä ei käytetty ja tilannetiedon kulussa oli puutteita. Yhteisen koordinaation puute koettiin myös tiedottamisessa. Tällaista yhteistyötilannetta varten ei paikalla olleilla viranomaisilla ollut yhteisiä suunnitelmia eikä yhteistoimintaa ollut riittävästi harjoiteltu.

Johtopäätös 7

Viranomaisten ensisijainen tehtävä ampumistilanteessa oli huolehtia pelastustoimista ja vahinkojen ehkäisystä. Kriisitilanteessa heille kuuluu myös tiedottaminen, josta poliisilla oli pääasiallinen vastuu. Poliisin olisi ollut mahdollista tiedottaa enemmän ja nopeammin, mikä olisi helpottanut tiedotusvälineiden toimintaa ja tyydyttänyt kansalaisten tiedontarvetta. Tilannetta voitaisiin parantaa paremmalla kriisitiedottamiseen varautumisella. Nopea tiedonkulku olisi helpottanut muun muassa muiden koulujen ohjeistuksen valmistelua.

Uhrintunnistus ja omaisille tiedottaminen

Uhrintunnistuksen sai hoidettavakseen keskusrikospoliisin uhrintunnistusyksikkö, joka on huolehtinut uhrintunnistuksesta useissa moniuhrisissa onnettomuuksissa kotimaassa ja ulkomailla. Tunnistuksen tarkoituksena on selvittää kunkin uhrin henkilöllisyys aukottomasti, mikä edellyttää yleensä hammaskartan avulla tehtävää tunnistusta.

Omaiset olivat jo aikaisessa vaiheessa kuulleet ampumistapauksesta ja osasivat arvella läheistensä mahdollisesti kuolleen, kun eivät saaneet heihin enää yhteyttä. Monet omaiset kokivat, että he eivät saaneet tarvitsemaansa tietoa riittävän nopeasti eikä heistä huolehdittu riittävästi.

Useat henkilöt olivat nähneet, keitä oli ammuttu ja puuttuvien henkilöiden nimet olivat saatavissa. Poliisin olisi ollut mahdollista koota ne ihmiset, joiden läheinen oli kadoksissa, yhteen ja huolehtia erityisesti heidän tiedontarpeestaan. Omaisille olisi ehkä voitu kertoa toteutunutta aikaisemmin alustava tieto läheisen todennäköisestä kuolemasta. Omaiset kokivat tilanteen piinaavaksi, sillä he eivät tieneet kuinka pitäisi toimia asioiden selvittämiseksi.

Varsinainen uhrintunnistustyö oli silti tehtävä järjestelmällisesti ja totutulla tavalla, jotta kullekin uhrille löydettäisiin aukottomasti oikea henkilöllisyys. Ulkonäköön perustuva tunnistaminen on epäluotettavaa etenkin kuvien avulla tehtynä. Tapahtuman osallisten käyttö tunnistamiseen ei etenkään tämänkaltaisessa tilanteessa tullut kyseeseen.

Uhrien tunnistamiseen oli poliisilla käytettävissään riittävästi resursseja ja se tehtiin laadukkaasti. Uhrien omaisille vietiin kuolinviestit henkilökohtaisilla käynneillä, joihin pyrittiin saamaan mukaan tukihenkilönä pappi. Jatkossa omaisten käytössä oli keskusrikospoliisista omaisyhdyshenkilö. Kuolinviestejä vietiin sitä mukaa kun uhrien henkilöllisyyksiä ja edelleen heidän omaistensa yhteystietoja selvisi. Viestien viemisessä kului aikaa, ja viimeinen viesti pystyttiin viemään vasta noin kello 03.

Johtopäätös 8

Uhrintunnistus tehtiin luotettavalla tavalla, minkä vuoksi siihen kului aikaa. Virheellistä tunnistamista ja suruviestin viemistä väärään perheeseen ei saa tapahtua. Käytäntö, jossa viestin viejinä ovat tehtävään koulutetut poliisimies ja tukihenkilö, on hyvä. Ennen varsinaista suruviestin viemistä tulisi kuitenkin huolehtia omaisten muita suuremmasta tiedontarpeesta. Omaisten tulisi, jos mahdollista, saada tieto läheisensä tilanteesta jo siinä vaiheessa, kun henkilöllisyys selviää alustavasti.

Ampuma-aseen hankinta

Elokuussa 2007 tekijä kävi vain kerran ampumassa ampumaradalla ja liittyi ampumaseuran jäseneksi. Ampumaharrastukseen vedoten hän sai ase- ja hallussapitoluvan lokakuussa 2007. Luvan saamisen jälkeen tekijä osti ase- ja patruunoita ja kävi metsässä harjoittelemassa ampumalla omenaa.

Luvan myöntäjä eli paikallispoliisi ei myöntänyt lupaa tekijän aluksi hakemalle kaliiperiltaan 9 mm aseelle, koska sen katsottiin olevan käyttötarkoitukseen eli tarkkuusammuntaan liian tehokas. Poliisi toimi hyvin ja turvallisuutta edistävällä tavalla estäessään 9 mm ase- ja patruunien saamisen. Samoin poliisi toimi lain mukaisesti antaessaan luvan .22 kaliiperiselle aseelle. Luvan varsinainen myöntäjä eli poliisipäällikkö ei tavannut luvan hakijaa, mutta sen aikaisten vaatimusten mukaan hakupapereiden vieminen poliisilaitoksen kansliaan oli riittävää. Lääkärintodistusta ei vaadittu eikä siihen lupaa haettaessa ilmennyt erityistä aihetta. Se ei myöskään ollut lain ja ohjeistuksen mukaan välttämätöntä.

Johtopäätös 9

Tekijä sai luvan ampuma-aseen hankkimiseen ja hallussapitoon suhteellisen helposti, mutta sen myöntäminen tapahtui lakia ja sen aikaista käytäntöä noudattaen. Koulusurmien toteuttamisessa on poikkeuksetta käytetty ampuma-asetta. Erityisesti käsiaseiden saannin vaikeuttaminen vaikuttaisi koulusurmia ennaltaehkäisevästi.

Kiusaaminen

Tekijä ja hänen vanhempansa ovat kokeneet, että tekijää on kiusattu ala-asteelta lähtien ja vielä lukiossakin. Myös jotkut oppilaat ja opettajat ovat kertoneet kiusaamista tapahtuneen ja kiusaamisesta tiesivät myös terveydenhoitaja ja koululääkäri. Tekijän vanhemmat olivat olleet asiasta huolissaan ja lukuisia kertoja yhteydessä kouluun. Vanhempien ja koulun välille ei kuitenkaan ollut syntynyt tilanteesta yhteistä näkemystä ja asia ei ollut korjaantunut. Kiusaaminen oli tekijälle vaikea asia, joka heikensi yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja aiheutti paineita.

Kiusaamisilmiöt ovat monisyisiä ongelmia, joiden taustat voivat sekä kiusaajilla että kiusatuilla olla lähtöisin perheistä ja lapsuudesta. Ongelmaa pitää aktiivisesti torjua erityisesti ennaltaehkäisevällä toiminnalla, puuttamalla heti jo tapahtuneeseen kiusaamiseen tai kiusaamisepäilyyn ja järjestämällä seuranta niin, että kiusaaminen loppuu. Koulujen ja päiväkotien henkilöstöllä on tässä keskeinen tehtävä, sillä niissä paikalla ovat kiusaajat, kiusatut sekä opettajat ja muu ammattihenkilöstö. Kiusaamisen kunnollinen käsittely edellyttää perheiden halua osallistua ja yhteistyökykyä.

Johtopäätös 10

Tekijä oli kärsinyt kiusaamisesta useita vuosia ja siihen oli jossain määrin puututtu. Kiusaamista tulee määrätietoisesti ennaltaehkäistä ja vähäpätöiseltäkin tuntuvaan kiusaamiseen tulee välittömästi puuttua. Esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on KiVa-koulu -toimenpidekokonaisuus. Kiusaamisen nollatoleranssi tulisi olla käytössä päiväkodeista aikuisikään saakka.

Terveydenhoitopalvelut ja tekijän terveydentila

Jokelan koulukeskuksessa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon resurssit olivat selvästi alle sosiaali- ja terveysministeriön suositusten. Tilanne on vastaava monessa muussa kunnassa. Sosiaali- ja terveysministeriön informaatio-ohjaus ei ole täysin toiminut. Kouluterveydenhuollon puutteisiin ovat kiinnittäneet huomiota myös Valtiontalouden tarkastusvirasto ja apulaisoikeuskansleri omissa selvityksissään.

Tekijälle määrättyjä SSRI-ryhmän lääkkeitä ei suositella alaikäisille. Jos lääkkeitä kuitenkin määrätään, seurannan tulisi olla tiivistä ja perustua potilaan tapaamisiin. Oireiden pitkittyessä tekijä ei saanut lähetettä erikoissairaanhoidon, koska hänen ongelmiaan pidettiin lievinä. Tärkeää olisi potilaan kokonaisvaltainen hoito, joka edellyttää hoitosuunnitelmaa hänen tilansa seuraamiseksi vastaanottokäynneillä, jotta hoidon vaikutus olisi arvioitavissa. Tämä antaisi mahdollisuuden arvioida erikoissairaanhoidon lähettämistä, tehostettua hoitoa terveyskeskuksessa tai potilaan tukemista muilla, esimerkiksi opiskelijahuollon, sosiaalitoimen tai nuorisotoimen keinoilla. Tässä tapauksessa hoitosuunnitelmaa ei ollut ja lääkehoidon seuranta oli puutteellista.

Johtopäätös 11

Tekijälle olisi tullut laatia kokonaisvaltainen hoitosuunnitelma, jotta olisi voitu seurata hänen tilannettaan ja arvioida mahdollista lääkityksen lisäksi tarvittavaa hoitoa tai muita tukitoimenpiteitä. Mielenterveyshäiriöistä kärsivän nuoren tulisi saada viivytyksettä hänen tarvitsemansa suunniteltu hoitokokonaisuus ja tilanteen pitkittyessä lähete erikoissairaanhoidon.

Tekijän syrjäytyminen

Jokelan koulusurmat olivat henkirikoksena monilta osin epätyypillisiä. Tekijä ei ollut tietävästi syyllistynyt aiemmin väkivalta- tai muihin rikoksiin. Hän ei ollut tekoa tehdessään humalassa eikä ollut päihteiden väärinkäyttäjä. Tekijä ei ollut perusluonteeltaan aggressiivinen. Tekijä kävi lukiota, jossa hän pärjäsi kohtalaisesti, eikä poissaoloja ollut paljon. Tyypillistä sen sijaan oli se, että tekijä oli mieshenkilö.

Vanhemmat eivät olleet eronneet eikä perhe ollut ollut lastensuojelutoimenpiteiden kohteena kuten useissa henkirikostapauksissa. Asuinympäristö oli rauhallista pientaloaluetta ja toisensa tuntevaa naapurustoa oli läheisyydessä runsaasti. Tekijällä ei ollut montaa kaveria ja hänellä oli vaikeuksia kanssakäymisessä toisten ihmisten kanssa. Tekijän vanhemmat olivat huolehtivaisia. Kasvatusperiaatteissaan ja hyvän käytöksen vaatimuksissaan he olivat tarkkoja ja melko ehdottomia. Puuttuminen muiden oppilaiden käytökseen aiheutti varauksellisuutta tekijää ja hänen perhettään kohtaan ja rajoitti ikätoverien kanssakäymistä tekijän kanssa.

Johtopäätös 12

Jokelan koulusurmat erosivat huomattavasti tyypillisestä nuorten väkivaltarikollisuudesta. Tekijän syrjäytymisen kuva oli toisenlainen kuin syrjäytymisessä yleensä. Yhtymäkohtia ulkomaisiin koulusurmiin on runsaasti.

Internetin käyttö ja pelaaminen

Tekijän vapaa-aika kului pääosin kotona tietokoneen äärellä. Hän selvitteli asioita monenlaisilta internet-sivuilta, keskusteli internetissä keskusteluryhmissä, kävi siellä kahdenkeskisiä keskusteluja, täydensi verkkotietosanakirjaan tietoja ja pelasi verkossa pelattavia pelejä.

Pelit olivat tyypillisiä ja suosittuja strategia- ja sotapelejä, joista moni oli strategisia ja tiimipelaamisen taitoja edellyttäviä ammuskelupelejä. Pelien vaikutukset eri ihmisiin vaihtelevat ja niiden tutkiminen on haastavaa. Peleillä, myös ammuskelupeleillä, on myönteisiäkin vaikutuksia. Kielteisiä vaikutuksia voivat olla turtuminen väkivaltaan, samaistuminen väkivallantekijään, aggressiivisuuden lisääntyminen ja sosiaalisten suhteiden väheneminen vapaa-ajan kuluessa pelaamiseen.

Tekijä löysi internetistä tietoa koulusurmista ja oli erityisen kiinnostunut Columbinen koulusurmista. Tekijä löysi samanhenkistä seuraa keskusteluryhmästä, joka oli nimetty Columbinen vuoden 1999 koulusurman tekijöiden mukaan. Ryhmässä oli kymmenkunta keskustelijaa, joiden pääasiallisena aiheena olivat koulusurmat. Tekijä tutustui keskustelijoihin hyvin ja kävi eräiden kanssa myös kahdenkeskistä keskustelua netissä.

Johtopäätös 13

Tekijä oli yksinäinen ja hänellä oli vaikeuksia kanssakäymisessä toisten ihmisten kanssa. Hänen keskustelukumppaninsa olivat suurelta osin nettituttavia, vaikkakin hänellä oli myös joitakin kavereita koulussa.

Johtopäätös 14

Tekijä löysi internetistä mallit koulusurmien toteuttamiseksi, mahdollisuuden omaksua aikaisempien surmaajien motiiveja ja samanhenkistä keskusteluseuraa ajatustensa kehittelemiseksi. Hän myös käytti internetiä laittamalla tekemiään videoita ja manifestinsa julkisesti nähtäväksi. Internet liittyi sekä tekoon valmistautumiseen että toteuttamiseen ja sillä oli merkittävä vaikutus tekoon kokonaisuudessaan.

Johtopäätös 15

Tekijän pelitottumukset olivat tavanomaiset. Hän viittasi kirjoituksissaan aikaisempien koulusurmien ohella myös ammuskelupeleihin. Pelaamisella saattoi olla tekijään haitallisia vaikutuksia.

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Jokelan koulukeskuksen oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän toimet eivät johtaneet tekijän osalta riittäviin tuloksiin. Ryhmän yhteistyön luonteeseen vaikuttaa se, että sillä ei ole muodollista päätösvaltaa. Työn jatkuvuutta ja aikaisemmin käsiteltyihin asioihin palaamista vaikeuttaa, jos kokouksista ei tehdä yhteisiä muistiinpanoja. Oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämistavat ja asioiden kirjaamiskäytännöt vaihtelevat. Kirjaamisesta ei ole erillisiä säännöksiä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmissä työtä ja avointa keskustelua haittaavat salassapitosäännökset, jotka ovat ryhmän jäsenten osalta eri laeissa, määräytyvät eri perustein ja ovat tulkinnanvaraisia. Tämä haittaa asioiden käsittelyä oppilaan ja opiskelijan edun mukaisesti. Tekijän osalta kodin ja koulun yhteydenpitoa vaikeutti viimeisinä kuukausina myös se, että 18 vuotta täyttäneen asioista ei enää voitu vanhemmille kertoa ilman tämän suostumusta.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoa kehittämällä voidaan parantaa oppilaiden ongelmien ennaltaehkäisyä, niiden tunnistamista ja varhaista puuttumista.

Johtopäätös 16

Nuorten sosiaaliset ja mielenterveyden ongelmat voivat aiheuttaa pahimmillaan syrjäytymistä, pitkäkestoista jatkuvasti kasvavaa painetta ja ahdistusta, väkivaltaa ja vaikeuksia kouluyhteisölle. Koulun ja oppilashuoltoryhmän työtä pitäisi kehittää niin, että toiminta johtaisi nykyistä paremmin oppilaan ongelmien tunnistamiseen ja moniammatillisen tuen saamiseen.

Johtopäätös 17

Oppilas- ja opiskelijahuollon toimenpiteet eivät tekijän osalta johtaneet tyydyttävään lopputulokseen. Työn jatkuvuuden ja loppuun asti vietyjen toimenpiteiden puuttumiseen todennäköisesti vaikutti osaltaan se, että kokouksista ei tehty yhteisiä muistiinpanoja.

Johtopäätös 18

Oppilaiden ongelmatilanteiden kunnollista käsittelyä kouluissa häittää se, että oppilashuollon eri toimijoiden salassapitosäännösten sisällöt ovat erilaisia ja niiden tuntemisessa ja tulkinnassa on vaikeuksia. Työtä häittää myös se, että 18 vuotta täyttäneen opiskelijan tiedoista ei voida keskustella vanhempien kanssa ilman nuorelta kysytyä lupaa. Epätietoisuutta on myös siitä, minkälaista yhteistyötä poliisin kanssa voidaan tehdä.

Yhteisöllisyys Jokelan lukiossa

Tekijä oli käynyt ennen lukiota yläasteen samassa Jokelan koulukeskuksessa. Jokelan lukio on lähilukio, jossa oppilaat ja opettajat tuntevat toisensa hyvin. Suuri osa tunneista on luokkamuudesta huolimatta ryhmille yhteisiä.

Johtopäätös 19

Jokelan lukioon oli onnistuttu luomaan yhteisöllisyyttä. Koulussa esiintyi kuitenkin kiusaamista ja työilmapiirin jännitteitä.

Koulu-uhkien tunnistaminen

Jokelan ja erityisesti Kauhajoen koulusurmien jälkeen kouluihin on kohdistunut paljon erilaisia uhkauksia. Uhkauksia on annettu suoraan ja epäsuorasti. Niitä on muun muassa kirjoitettu koulun kalusteisiin ja esitetty internetissä. Myös erilaisia videoita on ollut liikkeellä. Uhkausten lisäksi voi syntyä tilanteita, että opettajat tai esimerkiksi toiset oppilaat huolestuvat jostakin henkilöstä. Tällaisissa tilanteissa tulee ryhtyä toimiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja sitä varten tulisi olla ennakkoon pohditut toimintamallit.

Jokelan tapauksessa tekijä puhui tovereilleen jonkin verran koulusurmiin liittyviä ajatuksiaan ja muun muassa piirsi koulussa aiheesta kuvia. Lisäksi hän käyttäytyi viimeisinä kuukausina muita nuoria kohtaan siinä määrin uhkailevasti, että erityisnuorisotyöntekijä pyrki selvittämään asiaa. Tällöin tekijä ei kuitenkaan ilmaissut omia suunnitelmiaan vaan uhkaukset olivat yleisluonteisia. Tekijä mainitsi koulusurma-aikomuksistaan nettikeskusteluissa. Tosin tekijän käymät keskustelut olivat sellaisilla foorumeilla, joissa koulusurmista muutoinkin keskusteltiin useista näkökulmista.

Useissa ulkomailla tapahtuneissa koulusurmista on ollut jokin tapahtuma, joka on saanut tekoa suunnittelevan lopulta toteuttamaan tekonsa. Jokelan tapauksessa sellainen saattoi olla edeltävinä viikkoina tapahtunut etääntyminen nettityttöystävästä, siitä katkeroituminen ja edelleen nolatuksi joutuminen erään pienen nettiyhteisön silmissä. Tekijän kokema pettymys saattoi vauhdittaa koulusurmasuunnitelman toteuttamista.

Johtopäätös 20

Tekijä oli antanut suunnittelemlaan koulusurmista ympärilleen joitakin viitteitä, joita ei sen hetkellä kokemuksella osattu tulkita rikosta ennakoiviksi. Vastaavanlaisia merkkejä on ulkomailla havaittu ennen koulusurmia. Näiden merkkien ajoissa havaitseminen ja niihin puuttuminen antavat mahdollisuuden asioiden ohjaamiseen siihen suuntaan, että tekoon ei lopulta ryhdytä.

Johtopäätös 21

Tekijän käyttäytyminen oli muuttunut viimeisen puolen vuoden aikana sellaiseksi, että se herätti huolta vanhemmissa ja muissa nuorissa. Esimerkiksi nuorisotyöntekijöillä on mahdollisuus saada tietoa ongelmista kärsivästä nuoresta ja saattaa asia moniammatilliseen käsitteelyyn. Nuorisotoimen yhteistyö koulun ja sosiaalitoimen kanssa on tärkeää.

Johtopäätös 22

Uhkauksiin tai muuhun epäilyyn puuttuminen edellyttää suunnitelmallista vaaran tunnistamista ja nopeaa reagointia. Välittömien uhkista torjunnasta huolehtii poliisi. Kouluissa tapahtuvaa puuttumista varten on olemassa malleja, joiden tulisi olla sisällytettyinä esimerkiksi koulun kriisisuunnitelmaan. Tällainen malli on esimerkiksi Saksassa kehitetty turvallisuusanalyysi.

Internetin sisältöihin vaikuttaminen

Koulusurman kaltaisen teon kehittäminen on verkossa mahdollista lähes vapaasti ja ajatusten oikeellisuudelle on löydettävissä tukea. Verkkoympäristössä tekijän ajatukset vieraantuivat todellisesta maailmasta. Vastaavanlaista tietolähdettä ja mahdollisuutta löytää muita samanhenkisiä ei ole muualla kuin internetissä.

Joidenkin sivustojen sisältöjä hallitaan moderoimalla eli valvomalla sisältöjen julkaisua. Joissakin keskustelupalveluissa tekstit luetaan ennen julkaisua, ja toisissa puuttuminen sisältöihin on jälkikäteistä. Jälkimmäisessä tapauksessa tieto asiattomasta sisällöstä tulee muilta käyttäjiltä.

Sähköisen viestinnän lainsäädäntö on moninaista ja hajallaan eri laeissa. Kenttää ohjataan sekä viestinnän toimijoita että tiettyjä viestinnän toimintoja koskevalla erityislainsäädännöllä. Lisäksi verkossa periaatteessa pätee sama sääntely kuin perinteiseenkin toimintaan. Keskustelujen ja muun aineiston massa on niin valtava, että organisoitu ja kattava valvonta on mahdotonta. Verkossa olevan aineiston sisältöön vaikuttamista hankaloittavat myös vaihtelevat käytännöt eri maissa.

Yhteisöjen ja keskustelupalstojen ylläpitäjille ei ole asetettu lakisääteistä vastuuta siitä, mitä niiden alustoilla tapahtuu. Joissakin yhteisöissä on säännöt, ja niiden rikkomuksiin puututaan. Monista paikoista tällaiset säännöt kuitenkin puuttuvat.

Keskustelupalstojen ylläpitäjien tulisi tunnistaa vastuunsa ja ymmärtää moderoinnin ja toimittamisen välttämättömyys. Vaikka viestien määrä onkin valtava, voidaan sisältöihin puuttua tehokkaasti tehokkailla ilmoitusjärjestelyillä. Muun muassa You Tubessa on käytössä ilmoituspainike, jolla palvelimen ylläpitäjälle voi viestittää laittomasta, epäsovivasta tai uhkaavasta videosta. Niinkin suurta verkkoyhteisöä kuin YouTube siis moderoidaan kohtalaisen systemaattisesti. Toiminta on vapaaehtoista, joten moderointi ei luo velvoittavaa vastuuta puuttua sisältöihin. Tämä on tärkeää, sillä aukoton ja virheetön toiminta on mahdotonta.

Johtopäätös 23

Internet-yhteisön tulisi ensisijaisesti itse vaikuttaa siihen, millainen viestintäympäristö internetistä muodostuu. Alalle olisi hyvä kehittää käytäntösäännöt, joiden avulla ylläpitäjätahot voisivat luoda omia sääntöjä palvelujen moderointiin nykyistä järjestelmällisemmin. Tulisi

myös kehittää yhtenäinen järjestelmä, jonka myötä moderaattorit ilmoittaisivat vakavaan rikolliseen toimintaan viittaavista havainnoistaan viranomaisille.

Johtopäätös 24

Internetin käyttäjiä tulisi rohkaista valvutuneisuuteen keskustelupalstojen sisältöjen suhteen. Heitä tulisi kannustaa ottamaan yhteyttä palvelun ylläpitäjään tai tarvittaessa poliisiin ongelmalliseksi koettuun sisältöön törmätessä. Ilmoittamista varten on jo olemassa menettelytapoja, joita tulisi edelleen kehittää ja laajentaa.

Psykososiaalinen tuki tapahtuman jälkeen

Tapahtuma aiheutti Jokelaan suuren psykososiaalisen tuen tarpeen, jonka arvioidaan jatkuvan useita vuosia. Akuuttia kriisiapua tuli Jokelaan useista eri organisaatioista nopeasti ja työntekijöitä sekä toimintaan tarvittavia tiloja on ollut jatkossakin riittävästi. Tuen aiheuttamat lisäkustannukset olivat mittavat ja ne jakautuivat monelle taholle.

Tärkeää olisi, että tämänkaltaisessa jälkihoitotyössä kertynyt tietämys ja kokemus hyödynnettäisiin tuleviin kriiseihin valmistautumisessa koko Suomessa.

Johtopäätös 25

Mittavan tuen tarve Jokelan tapauksen kaltaisessa kriisissä on ilmeinen ja resursseja tarvitaan paljon. Resursseja on ollut käytettävissä. Hyvään lopputulokseen päästäisiin sillä, että muut asiantuntijatahot toimisivat selkeästi kunnan organisaatiota tukien. Uhrien omaiset olisivat tarvinneet enemmän apua juridisiin ja käytännön asioihin liittyvissä kysymyksissä.

Tiedotusvälineiden toiminta

Verkkojulkaiseminen ja siihen liittyvä nopeuden ja uutisen jatkuvan päivittämisen vaatimus sekä verkon mukanaan tuoma julkaisutilan kasvu ja journalismin hetkenkohtaistuminen toivat Jokelassa esiin uudenlaisia ongelmia. Nämä tekijät lisäsivät osaltaan painetta julkaista mahdollisimman paljon mahdollisimman nopeasti tarkkuuden ja hienotunteisuuden kustannuksella. Kansainvälisten traumaoppaiden ja mediatalojen omat eettiset ohjeet unohtuivat, kun Jokelan kriisi tempaisi toimittajat mukaansa.

Median toiminnassa suurimmat ongelmat liittyivät uhrien kohtaamiseen ja aineiston hankkimiseen, ei niinkään julkaistuun aineistoon. Jokelan nuoria hämmensi erityisesti se massiivisuus, jolla tiedotusvälineet heitä lähestyivät. Toimittajilla pitäisi olla ymmärrystä siitä, etteivät he ryntää suurena joukkona haastattelemaan samaa ihmistä. Kauhajoen koulusurmiin yhteydessä oli enemmän hienotunteisuutta.

Paniikissa olevien nuorten haastatteleminen ja aikuistenkin hädän esittäminen paljaana oli hyvän mediaetiikan vastaista. Vaikka kuvista suurin osa ei päätnyt julkisuuteen, kriisitilanteessa pelkkä kuvaaminen ahdisti nuoria. Yleinen asennoituminen yksityisen surun alueelle menemiseen on muuttunut niin, että ihmiset haluavat aikaisempaa enemmän suojata yksityisyyttään. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artikloihin perustuvat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytänteet ovat yhdensuuntaiset eettisten periaatteiden kanssa ja ne korostavat sananvapauden ohella yksityiselämän suojaa ja rajoituksia siihen, miten uhrien kärsimystä voidaan näyttää. Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö ovat Suomessakin sovellettavaa oikeutta.

Julkisen sanan neuvosto olisi voinut omasta aloitteestaan antaa periaatelausuman niistä asioista, joihin median toiminta Jokelan kriisin yhteydessä antoi aiheen. Näin olisi saatu selkeästi esiin journalistiammattikunnan yhteinen näkemys tapahtuman käsittelystä ja siitä, että toimittajakunnan pitää myös itse huolehtia yhteisvalvonnasta.

Johtopäätös 26

Tekijän toive saada paljon näkyvyyttä toteutui mediassa.

Johtopäätös 27

Toimittajien toiminta Jokelassa koettiin aggressiivisena, mihin vaikutti tiedotusvälineiden suuri määrä. Työtavat eivät kaikilta osin olleet jokelalaisten kärsimystä ja yksityisyyttä huomioivia. Journalistin ohjeet antavat hyvän pohjan asianmukaiselle toiminnalle. Alan olisi kuitenkin syytä pohtia ohjeiden päivittämistä ja parempaa käyttöönottoa.

Vakavien rikosten tutkinta turvallisuuden parantamiseksi

Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tutkinnasta säädettiin erillislaki, koska laki onnettomuustutkinnasta ei sovellu rikosten tutkintaan.

Johtopäätös 28

Koulusurmien kaltaisista henkirikoksista ja mahdollisesti muistakin yhteiskunnallisesti merkittävistä rikoksista tarvitaan systemaattista tietoa ja niitä tulisi pyrkiä ennaltaehkäisemään poikkihallinnollisesti ja tehokkaasti. Tietoa saataisiin sillä, että vakavimmista tapauksista tehtäisiin kokonaisvaltainen turvallisuuden parantamiseen pyrkivä tutkinta. Jo pelkästään tapahtuneen ja sen taustojen dokumentointi on arvokasta.

6 TOTEUTETUT TOIMENPITEET

Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien jälkeen, tammikuuhun 2009 mennessä on toteutettu seuraavat toimenpiteet:

Kouluturvallisuutta koskevat koulutustilaisuudet 2008

Opetushallitus toteutti vuonna 2008 yhteistyössä lääninhallitusten kanssa 11 suomen- ja kolme ruotsinkielistä koulutustilaisuutta eri puolilla Suomea. Tilaisuudet käsittelivät turvallisuutta ja kriisitilanteisiin varautumista kouluissa ja oppilaitoksissa. Koulutukseen osallistui opetus- ja sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen, pelastustoimen ja poliisin asiantuntijoita sekä koulujen ja oppilaitosten rehtoreita ja opetus- ja oppilashuoltohenkilöstöä. Tilaisuudet olivat avoimia ja maksuttomia kaikille oppilaitosmuodoille, mutta pääosin koulutustilaisuuksiin osallistui perusopetuksen, lukioiden sekä joitakin ammatillisten oppilaitosten edustajia. Koulutuksiin osallistui yhteensä noin 2 000 henkeä. Pitkäkestoinen koulutus koulujen ja oppilaitosten turvallisuustietojen ja -taitojen edistämiseksi sekä toimintavalmiuden lisäämiseksi vaara- ja kriisitilanteissa on käynnistynyt.

Ensihoito 2008 -opintopäivät

Pelastusopistolla toukokuussa 2008 pidettyjen Ensihoidon opintopäivien aiheeksi valittiin muun muassa Jokelan koulukeskuksen ampumatragedia ja siitä saadut opit. Koulutustilaisuuden kohderyhmänä olivat ensihoidon ja akuuttilääketieteen- ja hoidon parissa työskentelevät, pelastushenkilöstö, poliisit, hätäkeskuspäivystäjät ja kriisityöntekijät.

Nuorisotoimen koulutustilaisuudet

Opetusministeriö on sopinut Nuorisotyön valtakunnallinen palvelujärjestö Allianssi ry:n kanssa, että se järjestää alueellisia kriisityön koulutustilaisuuksia kuntien nuorisotoimen henkilöstölle. Mukaan otetaan myös nuorisotyötä tekeviä järjestöjä. Tilaisuudet järjestetään yhteistyössä läänien nuorisotoimen kanssa vuoden 2009 aikana. Kouluttajina toimivat Jokelan jälkihoidon kriisityön ammattilaiset.

Oppilashuollon kehittäminen

Opetusministeriö myönsi toukokuussa 2007 sadalle kunnalle noin 1,6 miljoonaa euroa valtion erityisavustusta oppilashuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämiseen esi- ja perusopetuksessa. Opetushallitus myönsi kesäkuussa 2008 jatkorahoitusta noin 1,3 miljoonaa euroa aloitetun kehittämistoiminnan vakiinnuttamiseen ja laajentamiseen lukiokoulutukseen 92 kunnalle. Lisäksi Opetushallitus jakaa alkuvuodesta 2009 2,4 miljoonaa euroa valtion erityisavustusta sellaisille uusille kunnille, jotka eivät vielä ole mukana vuosina 2007–2008 aloitetussa oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen kehittämistoiminnassa sekä toiminnan vakiinnuttamiseen lukiokoulutuksessa. Toiminnassa painotetaan moniammatillista, eri hallintokuntien, organisaatioiden ja koulutusasteiden rajat ylittävää yhteistyötä, johon osallistuvat esiopetus, perusopetus, lukiokoulutus sekä kuntien opetus-, sosiaali- ja terveystoimi. Kehittämistoiminnan keskeisenä tavoitteena on parantaa oppilashuollon palvelujen saatavuutta sekä luoda uusia ennalta ehkäiseviä toimintatapoja lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Eri vaiheessa käynnistetyn oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistoiminnan tavoitteet ja sisällöt ovat yhteneväiset ja kattavat koko yleissivistävän koulutuksen.

Sosiaali- ja terveysministeri ja Opetusministeri ovat asettaneet joulukuussa 2008 oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän. Työryhmän työ on jatkoa vuonna 2006 toimineelle työryhmälle.

Koulukiusaamisen ehkäisy

Opetusministeriön vuonna 2006 käynnistämän KiVa Koulu -ohjelman kehittämiseen osallistuu vuosien 2006–2009 aikana yli 30 000 lasta ja nuorta eri puolilla Suomea. KiVa Koulu -ohjelman sisältämät toimenpiteet suuntautuvat yksittäisten oppilaiden lisäksi luokkien ja koulujen tasolle sekä vanhemmille. Ohjelmasta tuotetaan erilliset toimenpidekokonaisuudet luokka-asteille 1–3, 4–6 ja 7–9 suomen- ja ruotsinkielisinä. KiVa Koulu -toimenpideohjelmaan kuuluu erilaisia kiusaamista ehkäiseviä toimenpiteitä, keinoja puuttua tehokkaasti esille tuleviin kiusaamistapauksiin sekä täydennyskoulutusta. KiVa Koulu on päätetty vakiinnuttaa valtakunnalliseen käyttöön niin, että vuonna 2010 lähes kaikki perusopetuksen koulut käyttäisivät ohjelmaa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa koskeva asetus valmisteilla

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteilla valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (STM, Selvityksiä 2008:37). Asetuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.7.2009. Asetus sisältää terveysneuvonnan sisällön, terveystarkastusten sisällön ja määrän sekä opiskeluterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoitopalvelut. Lisäksi asetusluonnos sisältää säännökset erityisen tuen tarpeen tunnistamisesta ja järjestämisestä. Erityisen tuen tarpeen selvitystä edellytetään esimerkiksi lapsen ja nuoren tai vanhempien mielenterveysongelmissa ja kiusaamistilanteissa.

Terveydenhuoltolaki valmisteilla

Valmistelun alla on terveydenhuoltolaki, joka voimaantullessaan yhdistää nykyisen kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon lain (STM, Selvityksiä 2008:28). Lakiesitys annetaan eduskunnalle kevälistuntokaudella 2010 ja se sisältää säännöksiä muun muassa koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, mielenterveystyöstä, lääkinnällisestä kuntoutuksesta, terveydenhuollon alueellisesta varautumisesta, valmiussuunnittelusta ja ensihoitopalvelun kehittämisestä.

Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluopas

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmistunut Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluopas (STM julkaisuja 2008:12). Opas tarjoaa kunnan sosiaalitoimelle perusteet varautumiselle ja valmiussuunnitelman laatimiselle yllättäviin ja poikkeuksellisiin tilanteisiin.

Lasten ja nuorten mediafoorumi

Liikenne- ja viestintäministeriö asetti helmikuussa 2008 eri toimijoiden asiantuntijoista koostuvan Lasten ja nuorten mediafoorumin, jonka toimikausi kestää vuoden 2010 loppuun. Foorumin tehtävänä on arvioida median ja internetin roolia lasten ja nuorten arjessa, edistää lasten ja nuorten valmiuksia toimia sähköisessä viestintäympäristössä sekä pohtia keinoja vähentää sähköisestä viestinnästä lapsille ja nuorille aiheutuvia haittoja. Tehtävänä on myös etsiä keinoja median ja internetin haitallisiin sisältöihin puuttumiseksi ja niiden levittämisen estämiseksi.

Foorumi pyrkii edistämään nuorten mediavalmiuksia ja -lukutaitoa, kehittää media- ja internetyhteisöjen itsesääntelyä ja tuo keskusteluun tarpeita lainsäädäntöuudistuksiin. Pyrkimyksenä on myös tiedottamisen ja tietoisuuden lisääminen ja alan toimijoiden yhteistyön edistäminen. Foorumi tuo eri yhteistyötahot saman pöydän ääreen jakamaan tietoa ja pohtimaan yhdessä laadittuja ratkaisuja esiin nouseviin ongelmiin.

Nuorisotyö verkossa

Opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö ovat olleet mukana edistämässä verkossa tehtävää nuorisotyötä. Vuonna 2008 lähdettiin kehittämään Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen luotsaamaa Netari.fi-hanketta. Vuodelle 2009 opetusministeriön momenttiin sisältyy 500 000 euron määräraha, joka käytetään Netaritoiminnan valtakunnallistamiseen.

Verkkonuorisotyön tavoitteena on saada nuorisotyöllinen yhteys niihin nuoriin, jotka viettävät suuren osan ajastaan verkon erilaissa toimintaympäristöissä. Nuorille pyritään tarjoamaan kanava keskustella aikuisten ammattilaisten kanssa, ja saada tarvitsemaansa tukea ja neuvontaa. Verkossa tehtävä työ ei korvaa henkilökohtaisissa kontakteissa tehtävää työtä, vaan täydentää palvelukokonaisuutta.

Vuoden 2009 alussa käynnistyi Netarissa verkkoterveydenhoitajan sekä poliisin työn kehittäminen. Jatkossa on suunnitteilla myös sosiaalityön ammatillisen osaamisen tuominen mukaan. Keväällä 2009 Netari toimii kahdessa nuorten suosimassa verkkoympäristössä, Habbossa ja IRC-Galleriassa. Habbon Netari-tila on auki neljänä iltana viikossa ja IRC-Gallerian Netari-chat kolmena iltana viikossa.

Toinen sisäisen turvallisuuden ohjelma

Valtioneuvosto käynnisti toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman toukokuussa 2008. Ohjelman valmistelu oli alkanut elokuussa 2007. Ohjelman yleinen tavoite on sama kuin ensimmäisessä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa eli ”Suomi on Euroopan turvallisin maa vuonna 2015”. Ohjelma valmisteltiin laajana poikkihallinnollisena yhteistyönä ja siinä määriteltiin samaan tapaan kuin ensimmäisessä ohjelmassa kehittämisen painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet sekä vahvistettiin seurantaa varten konkreettisia tunnuslukuja ja mittareita.

Keskeisimpänä sisäisen turvallisuuden uhkana pidettiin edelleen syrjäytymistä. Muita keskeisiä haasteita olivat tapaturmat, erityisesti koti- ja vapaa-ajan tapaturmat, väestöryhmien väliset suhteet, väkivalta, suuronnettomuudet, yhteiskunnan haavoittuvuus erityisesti teknisten järjestelmien osalta, järjestäytynyt kansainvälinen rikollisuus, tietoverkkorikollisuus ja terrorismi kuten ensimmäisessäkin ohjelmassa.

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tuetaan yhteisöllisyyttä muun muassa edistämällä kylätoimintaa ja kehitetään nuorten työpajatoimintaa koko maan kattavaksi. Lisäksi ohjelmassa kehitetään muun muassa sisäisen turvallisuuden tutkimusta, tilannekuvatoimintaa, paikallista turvallisuussuunnittelua laatimalla turvallisuussuunnitelmia ja kodin-, vapaa-ajan ja liikkumisen turvallisuutta. Ohjelmassa toteutetaan myös väkivallan vähentämiseen tähtääviä toimenpiteitä ja torjutaan tietoverkkorikollisuutta sekä internetin käyttöön liittyviä riskejä.

Ohjelman toimeenpanoa ohjaa ja seuraa sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä. Ministeriryhmä tehostaa poikkihallinnollista yhteistyötä ja päätöksentekoa sisäisen turvallisuuden asioissa. Ministeriryhmä päätti sisäisen turvallisuuden ohjelman tehostetuista toimista Kauhajoen ampumistapauksen jälkeen.

Oppilaitosten turvallisuuden parantaminen

Vuoden 2009 alussa aloitti työnsä sisäasiainministeriön, opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteinen työryhmä, jonka tehtävänä on valmistella ehdotuksia oppilaitosten turvallisuuden parantamiseksi. Sisäisen turvallisuuden ministerityöryhmässä tehtyyn päätökseen perustuvassa työssä on edustajia myös Opetushallituksesta, Suomen Kuntaliitosta, pe-

lastuslaitoksista, Suomen Punaisesta Rististä ja Suomen Pelastusalan keskusjärjestöstä. Tehtävänä on laatia ohjeet oppilaitosten pelastussuunnitelmien täydentämisestä niin, että ne otavat huomioon myös Jokelan ja Kauhajoen kaltaiset tapahtumat. Lisäksi työryhmän tulee laatia viranomaisille ohjeet, miten toimitaan oppilaitoksiin kohdistuvissa uhkaustilanteissa ja miten uhkaustilanteita käsitellään oppilaitoksissa ja vanhempien kanssa. Työryhmä laatii myös suunnitelman ohjeiden jalkauttamisesta ja koulutuksesta. Työn on määrä olla valmis elokuussa 2009.

Perusopetuksen turvallisuuskortti suunnitteilla

Sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteeksi on asetettu, että jokainen oppilas suorittaa osana peruskoulutusta turvallisuuskortin, joka antaa tiedolliset ja taidolliset valmiudet arvioida arjen riskejä ja toimia onnettomuus- ja tapaturmatilanteissa. Kortti on osa lapsille ja nuorille annettavaa turvataitokasvatusta. Turvallisuuskortin keskeisen sisällön valmisteluun on asetettu ohjausryhmä, jonka kolmivuotinen toimikausi alkoi 1.1.2009.

Ampuma-aselupien myöntämiskäytännöt

Ampuma-aseiden hallussapitolupien lupakäytäntöjä on yhtenäistetty 16.10.2007 voimaan tulleilla sisäasiainministeriön ohjeilla. Yhtenäistämishojeet eivät siis olleet voimassa vielä silloin, kun Jokelan koulusurmien tekijälle myönnettiin aseiden hallussapitolupa. Yhtenäistämishojeissa on ohjeistettu lupaviranomaisia muun muassa luvanhakijan henkilökohtaisen soveltuvuuden, ampuma-aseiden soveltuvuuden sekä aseiden käyttötarkoituksen osoittamisen arvioinnissa.

Ohjeissa korostetaan luvan hakijan haastattelun välttämättömyyttä muun muassa silloin, kun lupaa haetaan ensimmäistä asetta varten tai lupaa haetaan lyhyelle käsiaseelle. Ohjeessa määritellään yksityiskohtaisesti ne asiat, jotka haastattelussa on selvittävää. Haastattelun avulla arvioidaan myös luvan hakijan terveydentilaa. Jos siihen liittyviä epäilyjä ilmenee, luvan hakija ohjataan vielä toisen esimiestasaisen henkilön kanssa tehtävään perusteellisempaan haastatteluun. Tarvittaessa luvanhakija voidaan velvoittaa toimittamaan terveydentilastaan lääkärintodistus.

Ohjeiden sisällöistä järjestettiin läänikohtaiset koulutustilaisuudet, jotka saatiin toteutettua helmikuun 2008 loppuun mennessä. Lupapäätöksiä esitteleville ja tekeville virkamiehille järjestettiin hakijan haastatteluun valmentavaa koulutusta keväällä 2008. Lisäksi aselupia käsittelevä henkilöstö sai aseteknistä koulutusta.

Sisäasiainministeriö täydensi yhtenäistämishojeita 29.9.2008 ja 14.10.2008 annetuilla ohjeilla. Sosiaali- ja terveysministeriö puolestaan antoi 6.11.2008 lääkäreille ohjeen aseluvanhakijaa koskevan lääkärintodistuksen laatimisesta. Sisäasiainministeriön ohjeissa tiukennettiin lääkärintodistuksen toimittamisvelvollisuutta, ensimmäisen luvanhakijan haastattelua sekä harrastuksen osoittamista. Kaikki käsiaseeseen ensimmäistä lupaa hakevat henkilöt on uusien ohjeiden mukaan haastateltava kahden henkilön toimesta.

Uusien ohjeiden mukaan pistooleihin, pienoispistooleihin, revolvereihin ja pienoisrevolvereihin ei tulisi myöntää lainkaan lupaa ensimmäisenä ampuma-aseena, vaan ampumaharrastus näillä ampuma-aseilla tulisi aloittaa ampumaseurojen ohjauksessa valvottuna käyttönä. Hankkimisluvan voisi saada ensimmäisenäkin ampuma-aseena sen jälkeen, kun henkilö on osoittanut vähintään vuoden jatkuneen aktiivisen harrastuksen. Hallussapitolupa pistooliin, pienoispistooliin, revolveriin ja pienoisrevolveriin tulisi antaa aina määräaikaisena. Ensimmäiseen pistooliin, pienoispistooliin, revolveriin tai pienoisrevolveriin lupa tulisi antaa enin-

tään kolmen vuoden pituisena. Harkittaessa luvan antamista hakijalle edellä mainittuihin ampuma-aseisiin on lupaviranomaisen aina pyydettävä tätä esittämään pyytämänsä itseään koskeva lääkärintuomio. Ohjeessa tarkennettiin lisäksi sitä, miten ampuma-aseiden soveltuvuutta käyttötarkoitukseensa on arvioitava.

Yhtenäistämishankkeiden vaikutuksia poliisilaitosten lupakäytäntöihin arvioidaan työryhmässä, joka on antanut väliraporttinsa marraskuussa 2008. Työryhmän on määrä antaa loppuraporttinsa vuoden 2009 loppuun mennessä.

Aserekisteriä ja turvallisuusalan valvontarekisteriä ollaan uudistamassa kaksivuotisella hankkeella, johon on vuoden 2009 talousarviossa myönnetty yhden miljoonan euron määräraha.

Aselainsäädäntöä uudistetaan

Aselainsäädännön uudistamista koskeva hanke asetettiin 29.9.2008. Hanke on tarkoitus toteuttaa kahdessa vaiheessa siten, että ensimmäisessä vaiheessa on tarkoitus valmistella käsiaseiden luvansaannin edellytysten tiukentamisen, luvanhakijoiden ja -haltijoiden terveydentilan valvonnan tehostamisen, YK:n tuliasepöytäkirjan kansallisen voimaansaattamisen sekä EU:n asedirektiivin muuttamisesta annetun direktiivin edellyttämät muutokset ampuma-aselainsäädäntöön. Asedirektiivin muutos edellyttää muun muassa alle 18-vuotiaiden luvansaannin tiukentamista siten, että jatkossa alle 18-vuotiaalle voitaisiin antaa ainoastaan rinnakkaislupa toisen henkilön omistamaan ampuma-aseeseen.

Poliisin internet-seuranta

Koulusurmien tekijät ovat usein ennen tekoa aktiivisia internetissä, jossa he levittävät omia näkemyksiään ja kommunikoiivat muiden samanhenkisten kanssa. Tekijät vuotavat tietoja koulusurmiin liittyvistä ajatuksistaan ja suunnitelmistaan. Tähän pyritään tarttumaan viranomaisten verkkoseurannan avulla.

Poliisin ylijohdo tehosti Kauhajoen koulusurmien jälkeen keskusrikospoliisin ja muiden poliisiyksiköiden päivittäistä, jatkuvaa internet-seurantaa. Seurannalla on tarkoitus löytää kouluhiihin kohdistuvia uhkauksia sekä selvittää uhkaajien tausta ja henkilöllisyys.

Eduskunta on myöntänyt vuodelle 2009 poliisille internetissä tapahtuvan seurannan järjestämiseen ja havaittujen rikosten torjunnan tehostamiseksi 881 500 euron määrärahan, joka mahdollistaisi kymmenen henkilön rekrytoinnin. Samalla vahvistuu koko poliisihallinnon kyky ennaltaestää ja selvittää muutakin verkkorikollisuutta.

7 SUOSITUKSET

Jokelan koulusurmat olivat monisyinen ja monipolvinen tapahtuma ja samalla suunnitelmallinen ja tahallinen rikollinen teko. Tämä tarkoittaa, että koulusurmia ennaltaehkäisevään työhön ei ole löydettävissä vain yhtä tai kahta ratkaisevaa toimenpidettä, vaan on toteutettava samanaikaisesti useita toimia. Ne eivät ole vaihtoehtoisia vaan rinnakkaisia. Osa niistä voidaan toteuttaa välittömästi, osa vaatii pidemmän ajan. Tutkintalautakunta esittää koulusurmien todennäköisyyden vähentämiseksi ja niiden aiheuttamien vahinkojen pienentämiseksi 13 suositusta.

Jokelan koulusurmien tekijän syrjäytyminen oli erityislaatuista, mikä oli seurausta useista osatekijöistä. Keskeiset mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisyyn on perheillä, kasvatuksella ja kouluuyhteisöillä, mutta myös muulla yhteiskunnalla, nykyisin myös internet-ympäristöllä. Useat suositukset liittyvät syrjäytymisen ehkäisyyn, mutta kantaa otetaan myös viranomaisen ja tiedotusvälineiden toiminnan kehittämiseen.

7.1 Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittäminen

Tuusulassa kuten myös monissa muissa kunnissa oppilas- ja opiskelijahuollon henkilöstöresurssit ovat selvästi alle sosiaali- ja terveysministeriön suositusten. Tällaisessa tilanteessa apua tarvitseva, esimerkiksi syrjäytymisvaarassa oleva oppilas ei välttämättä saa tarvitsemaansa varhaista, moniammatillista tukea. Yhteistyössä tulisi olla mukana myös nuorisotoimi, jolla on hyvät mahdollisuudet tunnistaa nuorten ongelmia etenkin perinteisessä nuorisotyössä, mutta jatkossa myös verkossa tapahtuvassa nuorisotyössä.

Suositus 1

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetusministeriön tulisi viestinnällä ja tilannetta tiiviisti seuraamalla huolehtia siitä, että sosiaali- ja terveysviranomaiset ja opetuksen järjestäjät kehittävät oppilas- ja opiskelijahuoltotyötä. Työn tulee olla sellaista, että resurssit on suositusten mukainen määrä, työ on suunnitelmallista, oppilaiden ongelmia pyritään aktiivisesti tunnistamaan ja tukitoimenpiteiden toteuttaminen varmistetaan. Tarvittaessa on ryhdyttävä lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoon liittyvää yhteistyötä kouluissa haittaavat salassapitosäännökset ja toisistaan poikkeavat käsitykset niiden tulkinnasta. Kouluissa koetaan, että yksittäisen oppilaan asioista ei voida keskustella riittävän avoimesti, mikä haittaa ongelmatilanteiden kunnollista käsittelyä. Toiminnan järjestelmällisyyttä ja jatkuvuutta haittaa lisäksi se, että oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän kokouksista ei aina pidetä muistiota. Lisäksi 18 vuotta täyttäneiden opiskelijoiden asioiden käsittelyä vaikeuttaa se, ettei heidän asioista voida keskustella heidän vanhempiensa kanssa ilman opiskelijan lupaa.

Suositus 2

Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetusministeriön tulisi selkeyttää oppilas- ja opiskelijahuollon tiedonkulkuun ja salassapitoon vaikuttavat säännökset.

7.2 Nuorten mielenterveyspalveluiden hoitosuosituksen täsmentäminen

Tekijä ei saanut mielenterveyden häiriönsä kaikilta osin asianmukaisen monipuolista ja suunnitelmallista hoitoa sekä riittävän tiivistä seuranta. Suomessa on muutenkin ilmennyt ongelmia siinä, että mielenterveydenhäiriöistä kärsivien nuorten arviointia ei onnistuta tekemään riittävän kokonaisvaltaisesti, eikä häiriöiden hoidossa käytetä riittävästi psykososiaalisia hoitomuotoja lääkehoidon rinnalla. Lääkehoitojen vaikutuksia ja haittavaikutuksia ei seurata riittävällä systemaattisuudella ja pitkäjänteisyydellä. Mielenterveyslaissa ja -asetuksessa säädettyjä alueellisia kokouksia, joissa suunnitellaan perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon palvelujen toiminnallista kokonaisuutta ja työnjakoa, ei toteuteta riittävästi. Ahdistuneisuushäiriöille ei ole olemassa varsinaista Käypä hoito -suositusta, jotka tulisi laatia erityisesti nuoret ja nuoret aikuiset potilaat huomioiden. Depression Käypä hoito -suosituksen lääkehoidon seurantaan koskevat osat tulisi täsmentää muutakin kuin depression alkuvaiheen hoitoa koskien.

Tekijälle määrättyjä SSRI-lääkkeitä ei yleensä suositella nuorille, mutta niitä kuitenkin voidaan käyttää ja niistä voi olla joissain tapauksissa apua. Näihin lääkkeisiin voi ilmeisesti yksittäistapauksissa liittyä aggressiivisen käyttäytymisen riskin lisääntymistä. Näiden lääkkeiden käyttöön ja lääkehoidon seurantaan liittyvää tarkempaa ohjeistusta ei ole siltä varalta, että niiden käyttöön päädytään nuorten osalta.

Suositus 3

Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi huolehtia siitä, että nuorten ahdistusta ja mielialahäiriöitä koskevia hoitosuosituksia täsmennetään siten, että perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalitoimen yhteistyö olisi sujuvaa ja nuori saisi mahdollisimman hyvän hoitokokonaisuuden. Lisäksi nuorten masennuslääkehoitoa varten tulisi laatia nykyistä yksityiskohtaisemmat ohjeet.

7.3 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaaminen kuormitti tekijää vuosien ajan, mikä aiheutti yksinäisyyttä ja kaveriyhteisön ulkopuolelle joutumista. Kiusaamista ei tule vähäisessäkään määrin hyväksyä. Kiusaamisen kitkemisessä tarvitaan koko kouluyhteisön ja oppilaiden vanhempien yhteistyötä. Ennaltaehkäisevä työ on tärkeää jo varhaiskasvatuksessa.

Suositus 4

Opetusministeriön ja opetuksen järjestäjien tulisi huolehtia siitä, että kouluissa on aktiivisessa käytössä järjestelmälliset ja toimivat käytännöt kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, puutumiseen jo varhaisessa vaiheessa sekä seurantaan.

7.4 Ampuma-aselupien tiukentaminen ja aseiden vähentäminen

Tekijä sai toteuttamilleen koulusurmille internetistä mallin, joka perustui lähinnä USAn koulusurmiin. Keskeisinä tekovälineinä ovat olleet pienehköt ampuma-aseet. Joissakin tapauksissa on käytetty tai yritetty käyttää palavia aineita kuten Jokelassakin.

Suomessa ampuma-aseiden määrä on väkilukuun nähden suuri, aseita on ollut suhteellisen helppo saada ja ilmapiiri on ollut asemyönteinen. Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta on eduksi, että erityisesti käsiaseiden luvansaantia tiukennetaan ja niiden määrää vähennetään. Erityisen vaarallisia ovat käsiaseet, joilla on mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia.

Erityisesti olisi syytä poistaa käytöstä tarpeettomiksi käyneet aseet muun muassa lupien määräaikaaisuutta hyödyntämällä. Lisäksi hallussapitolupa tulisi peruuttaa tehostetusti henkilöiltä, jotka eivät enää täytä ampuma-aseluvan saamisen edellytyksiä. Lupaharkinnan tueksi viranomaisten välistä tiedonkulkua tulisi parantaa.

Suositus 5

Sisäasiainministeriön tulisi esittää lainmuutosta, jolla huolehditaan siitä, että ampuma-aseiden luvansaantia oleellisesti tiukennetaan erityisesti käsiaseiden osalta ja jolla huolehditaan toimenpiteistä ampuma-aseiden määrän merkittäväksi vähentämiseksi.

7.5 Koulujen kokonaisturvallisuuden suunnitelmallinen parantaminen

Jokelan koulukeskuksessa kuten Suomen muissakaan kouluissa ei ollut varauduttu koulusurman kaltaiseen uuteen tilanteeseen. Vaarassa olleiden toiminta ei ollut suunnitelmallista eikä kaikilta osin yhtenäistä. Koulukiinteistön rakenteelliset ratkaisut oli tehty muunlaisia tilanteita, kuten tulipaloa, ajatellen. Yksi suunnitelmissa huomioitava riski on kouluammuskelu.

Suositus 6

Sisäasiainministeriön ja opetusministeriön tulisi ohjeistaa koulujen kokonaisturvallisuuden suunnittelu, eri suunnitelmien yhteensovittaminen ja suunnitelmien käyttöönottoaminen. Suunnitteluun tulee kuulua erilaisten riskien tunnistaminen ja niiden toteutumisen ennaltaehkäisy. Tämä saattaa edellyttää esimerkiksi kuulutuslaitteistoja, lukitusjärjestelyjä tai muita rakenteellisia ratkaisuja sekä toimintamalleja eri uhkatilanteisiin.

7.6 Internetin moderointi

Yhteisöjen ja keskustelupalstojen ylläpitäjille ei ole asetettu yksiselitteistä lakisääteistä vastuuta siitä, mitä niiden alustoilla tapahtuu. Joissakin yhteisöissä on olemassa selkeät sisäiset käyttäytymissäännöt, mutta monista paikoista tällaiset puuttuvat. Yhteisöjen ja keskustelupalstojen ylläpitäjiltä ei myöskään edellytetä sisältöjen valvontaa eikä epäasialliseen viestintään puuttumista eli moderointia.

Olisi eduksi, jos yhteisöjen ja keskustelupalstojen ylläpitäjät valvoisivat aktiivisesti ja järjestelmällisesti palveluidensa sisältöjä ja puuttuisivat epäasiallisiin, kohderyhmän kannalta haitallisiin ja rikollisiin sisältöihin. Sisältöjen valvontaan tulisi liittyä myös käytännöt uhkaavi-

en ja rikollisten sisältöjen ilmoittamisesta viranomaisille. Sisältöjen valvontaan liittyvien periaatteiden tulisi olla julkisia ja käyttäjien tiedossa.

Suositus 7

Liikenne- ja viestintäministeriön tulisi yhdessä muiden keskeisten toimijoiden kanssa huolehtia siitä, että internetissä toimivat keskeisimmät suomalaiset palveluntarjoajat luovat ja ottavat käyttöön yhteiset käytännesäännöt, joiden avulla palveluiden ylläpitäjät voivat puuttua epäasialliseen viestintään eli moderoida järjestelmiä mahdollisimman kattavasti ja järjestelmällisesti. Tulisi myös kehittää uusia järjestelmiä, joiden myötä moderaattorit ilmoittaisivat vakavaan rikolliseen toimintaan viittaavista havainnoistaan viranomaisille.

7.7 Poliisin nettivihjetoiminta

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan on kirjoitettu yhdeksi asiakohdaksi tietoverkkorikollisuuden ja internetin käyttöön liittyvien riskien torjunta. Sen osana on tarkoitus tarkastella lainvalvontaviranomaisten tiedonhankintamahdollisuuksia internetistä ja sivustojen ylläpitäjien vastuuta. Lisäksi on tarkoitus lisätä eri tahojen mahdollisuuksia ilmoittaa epäilyistä tai todetuista verkkoa hyväksikäyttävistä rikoksista tai muusta epäilyttävästä aineistosta poliisille. Yksi uusi keino on eri internet-sivuille sijoitettava painike, josta saa yhteyden poliisiin.

Poliisiviranomaisten välistä yhteistyötä tarvitaan myös kansainvälisesti, jotta varmistettaisiin hyvät mahdollisuudet tunnistaa uhat ajoissa ja löytää potentiaaliset tekijät. Jokelan tapausta edeltänyt koulusurmiin liittyvä verkkokeskustelu oli merkittävältä osin kansainvälistä. Sisäasiainministeriön tulisi jatkossakin olla aktiivisesti mukana kansainvälisessä poliisiyhteistyössä verkkorikollisuuden ja verkon avulla paljastettavan rikollisuuden torjunnassa.

Suositus 8

Sisäasiainministeriön tulisi yhdessä liikenne- ja viestintäministeriön kanssa huolehtia siitä, että suomalaisilla internet-palvelujen tuottajilla on käytössä järjestelmä, jolla käyttäjien mahdollisuus vihjata poliisille rikollisesta toiminnasta ja muusta epäilyttävästä aineistosta oleellisesti helpottuu.

7.8 Henkirikoksen valmistelun kriminalisointi

Henkirikoksen valmistelu tai suunnittelu ei ole rangaistavaa, mikä pienentää poliisin mahdollisuuksia puuttua koulu-uhkauksiin tai koulusurmien valmisteluun viittaavaan toimintaan.

Suositus 9

Oikeusministeriön tulisi selvittää henkirikoksen valmistelun säätämistä rikoslaissa rangaistavaksi teoksi.

Suositus 10

Sisäasiainministeriön tulisi tarvittaessa huolehtia lainsäädännön kehittämisestä niin, että poliisi saa tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet hankkia suunniteltuun rikolliseen toimintaan liittyviä tietoja internet-ympäristössä.

7.9 Moniviranomaisyhteistyön kehittäminen

Keskeiset viranomaiset ampumistilanteessa olivat poliisi, pelastustoimi ja terveystoimi. Myös akuuttiin kriisinhoitoon liittyvää henkilökuntaa tuli nopeasti mukaan. Osa toimintaan osallistuneista koki, että tiedonkulku oli osin puutteellista ja että kaikkia resursseja ei hyödynnetty parhaalla mahdollisella tavalla.

Suositus 11

Sisäasiainministeriön tulisi yhdessä sosiaali- ja terveystoiministeriön kanssa edelleen kehittää moniviranomaisyhteistyötä siten, että se on suunnitelmallista ja säännöllistä. Yhteistyöllä varaudutaan erilaisiin tilanteisiin sekä harjoitellaan ja yhteen sovitaan myös ennaltaehkäisevää turvallisuustyötä.

7.10 Viranomaistiedottamisen parantaminen

Viranomaisten ensisijainen tehtävä on tämänkaltaisessa ampumistilanteessa huolehtia pelastustoimista ja vahinkojen ehkäisystä. On kuitenkin huolehdittava myös tiedottamisesta, joka on osa tilanteen johtamista. Tiedonvälitys on nykyisin nopeaa ja tietoa tarvitsevat mahdollisimman pian osallisten läheiset, lähiseudun asukkaat, muut kansalaiset ja toiset organisaatiot, joiden tehtäviin kriisi jollain tavalla liittyy. Jokelassa poliisilla oli ensisijainen vastuu tiedottamisesta ja viestinnän organisoinnista. Poliisin tiedottaminen oli niukkaa ennen kuuden tunnin kuluttua tilanteen alkamisesta järjestettyä tiedotustilaisuutta.

Viestintäkäytäntöjä pitäisi kehittää niin, että tiedottaminen olisi säännöllistä ja riittävän tiheää.

Suositus 12

Sisäasiainministeriön tulisi edelleen kehittää käytännön viestintää ohjaavia toimintatapoja suurten operaatioiden käynnissä ollessa. Erityisen tärkeää on luoda Jokelan kaltaisiin moniviranomaistilanteisiin toimintamallit ja saattaa ne kaikkien toimintaan osallistuvien tietoon.

7.11 Tiedotusvälineiden itsesääntelyjärjestelmän vahvistaminen

Jokelan koulusurmien tutkintaa koskevassa laissa tutkintalautakunnan tehtäväksi määritettiin erillisenä asiana tiedotusvälineiden toiminnan arviointi.

Tiedotusvälineiden toimintaa Jokelassa ei kaikilta osin voida pitää asianmukaisena, minkä vuoksi median itsesääntelyjärjestelmää pitäisi vahvistaa ja itsesääntelyä jännevöittää. Tämä edellyttäneen muutoksia Journalistin ohjeisiin, joita Julkisen sanan neuvosto tulkitsee ja jotka Julkisen sanan neuvoston taustayhteisöjä edustava JSN:n kannatusyhdistys vahvistaa.

Alan toimijat tulisi saada saman neuvottelupöydän ääreen sopimaan pelisäännöistä ja toimintatavoista kriisitilanteissa. Keskustelujen tulokset tulisi täydentää Journalistin ohjeisiin. Lisäksi tulee huolehtia siitä, että ohjeita noudatetaan tilanteesta riippumatta.

Koulusurmaajille näyttää usein olevan tärkeää se, millainen kuva heistä syntyy julkisuudessa teon jälkeen. Usko heidän itsensä valmistaman aineiston ja teon saamaan laajaan julkisu-

teen saattaa tukea päätöstä teon toteuttamisesta. Näyttävä julkisuus on osaltaan johtanut suureen määrään koulu-uhkauksia.

Suositus 13

Julkisen sanan neuvoston taustayhteisöjen tulisi kutsua media-ala koolle keskustelemaan toimintatavoista kriisipaikalla ja tavasta uutisoida koulusurmien kaltaisia rikoksia. Keskustelun perusteella Journalistin ohjeisiin tulisi tehdä tarvittavat muutokset ja varmistaa uudistettujen ohjeiden mukainen toimintatapa kaikissa tilanteissa.

Helsingissä 26.2.2009

Tuulikki Petäjäniemi
Puheenjohtaja

Tuomo Karppinen

Janne Koivukoski

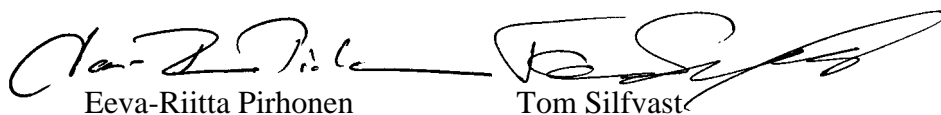
Maire Kolimaa

Robin Lardot

Jarmo Littunen

Kristiina Pietikäinen

Eeva-Riitta Pirhonen

Tom Silfvast

Kai Valonen
Sihteeri

LÄHTEET

Laki eräiden kuolemaan johtaneiden tapahtumien tutkinnasta (662/2008)

- Hallituksen esitys 51/2008 vp
- Perustuslakivaliokunnan lausunto 19/2008 vp
- Hallintovaliokunnan mietintö 13/2008 vp

Esitutkintapöytäkirja 8 murhaa Jokelassa, 2400/R/488/07, Teknisen tutkinnan pöytäkirja ja Animaatio Jokelan tapahtumista, Keskusrikospoliisi, Julkaistu tiedotustilaisuudessa 17.4.2008

Pronto-järjestelmästä tulostetut hälytysseleste ja onnettomuusseleste, Itä- ja Keski-Uudenmaan hätäkeskus ja Keski-Uudenmaan pelastuslaitos

Tekijästä tehty rekonstruktioivinen psykologinen tutkimus, Keskusrikospoliisi, 14.12.2007

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, aikaisemmin Terveystieteiden tutkimuskeskus Teo, Tekijän saaman hoidon asianmukaisuuden selvittäminen, päätös 7.1.2009

Keskusrikospoliisin tiedotteet 7.11.–9.11.2007

Kriisit ja viestintä -hanke, vertaileva tutkimus viestinnästä eri kriiseissä, Helsingin yliopiston viestinnän laitoksella toimiva Viestinnän tutkimuskeskus CRC ja Työterveyslaitos, Hannele Seeck ym., 2009

Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa, Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä, Helsingin yliopisto, Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Salli Hakala, 2009

Tutkimus Jokelan koulukeskuksen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden selviytymisestä, tuesta ja hoidosta, Kahden vuoden seuranta tutkimus, Kansanterveyslaitos, Tiedote 21.10.2008, tutkimusaineistoa kerätään vuoteen 2010 saakka

Viisi päivää Jokelan kriisikeskuksessa, Kokemuksia Jokelan koulusurmien jälkeisen akuutin kriisiavun järjestämisestä, Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Kriisityön erikoistumisopinnot 2007–2008, Kehittämistehtävä, Raportti, Anna Cantell-Forsbom, 2008

Savon Sanomien kirjoitus 21.1.2008 ja Opettaja-lehden kirjoitus 15.2.2008 kouluihin kohdistuneista uhkauksista

Hyksin tietoja lasten ja nuorisopsykiatrian tilanteesta 2007, Stakesin selvitys hoidon saataavuudesta erikoissairaanhoidossa 31.10.2007 ja STM:n selvitys lasten ja nuorisopsykiatrisen erikoissairaanhoidon hoitoon pääsystä 16.10.2006 (internetistä tulostettua aineistoa)

Nuorisopsykiatrian vastualueen osavuosisikatsaus 1–8/2007 ja muistio Järvenpää-Mäntsälä-Tuusula -alueen nuorisopsykiatrian hoitotakuun toteutumisesta, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS), Hyvinkään sairaanhoitoalue, Psykiatrian tulostusyksikkö, 20.9.2007 ja 2.2.2009

Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2005

Jokelan yläasteen ja lukion kriisisuunnitelma, Tuusulan kunta, 2004–2005

- Jokelan koulukeskuksen kiinteistön turvallisuussuunnitelma (pelastussuunnitelma), 26.8.2004
- Lähipoliisitoiminnan strategia, Lähipoliisitoiminnan ja turvallisuusyhteistyön kehittämisen strategiset linjaukset ja tavoitteet, Poliisin ylijohdon julkaisusarja 1/2007
- Disaster Victim Identification Guide, International Criminal Police Organization, Interpol, 1997
- Northern Hotline -projektin loppuraportti 1.3.2006–29.2.2008, Nettivihje, Pelastakaa Lapset ry, 2008
- Muistio luokattomasta lukiosta, Opetushallitus, 19.11.2007
- Yhteisöllisyys ja kriisi: sosiaaliset suhteet Jokelan kouluammunnan jälkeen, Seurantatutkimus 2008–2011, Atte Oksanen, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto & Pekka Räsänen, Sosiologian laitos, Turun yliopisto
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, Opetushallituksen määräys 33/011/2003
- Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:33, Helsinki 2006
- Sisäasiainministeriön määräys poliisin viestinnästä ja liite 1, Poliisin ulkoisen tiedottamisen ohje, 15.12.2005
- Viestintäohje kriisitilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseksi, Valtioneuvoston kanslia, syyskuu 2007
- Nuorisotyö ja -politiikka, Perustietoa nuorisotoimialasta, Opetusministeriö, 2008
- Arjen turvaa, Sisäisen turvallisuuden ohjelma 23.9.2004, Sisäasiainministeriön julkaisuja 44/2004
- Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta väkivallan torjuntaohjelmasta, Valtioneuvoston yleisistunto, 14.12.2006
- The Public Inquiry into the Shootings at Dunblane Primary School on 13 March 1996, The Hon Lord Cullen, 1996
- The Report of Governor Bill Owens', Columbine Review Commission, 2001
- Report to the President on Issues Raised by the Virginia Tech Tragedy, Department of Health and Human Services, Department of Justice, Department of Education, 2007
- Mass Shootings at Virginia Tech, April 16, 2007, Report of the Review Panel, Recommendations, August 2007
- Safe School Initiative, An Interim Report on the Prevention of Targeted Violence in Schools, U.S. Secret Service National Threat Assessment Center in collaboration with the U.S. Department of Education with support from the National Institute of Justice, 2000
- Exploring Layers; Extended Case Method as a Tool for Multilevel Analysis of School Violence, Mercer L. Sullivan, Rutgers University, 2002

The Final Report and Findings of the Safe School Initiative: Implications for the Prevention of School Attacks in the United States, United States Secret Service and United States Department of Education, Washington, D.C, 2002

Safety Analysis: Structure, ISPA European Training Center, Crisis management in schools

The School Shooter: A Threat Assessment Perspective, Critical Incident Response Group, National Center for the Analysis of Violent Crime, FBI Academy, Quantico, Virginia 22135

Henkirikosraportti, Rikoksentorjuntaneuvoston 30.1.2004 asettama työryhmä, Ehdotukset henkirikosten ehkäisemiseksi

Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78, Martti Lehti, 14.5.2007

Tietoja Tuusulan turvallisuustilanteesta, poliisin tulostietojärjestelmä, Etelä-Suomen poliisin lääninjohto, 15.8.2008

Lapsi- ja nuorisoväkivallan ehkäisy, työryhmäraportti, Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämistyöryhmä, 24.2.2005

Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007, Opetusministeriön julkaisuja 2008:7, Opetusministeriö, 2008

Childhood Bullies and Victims and Their Risk of Criminality in Late Adolescence, The Finnish From a Boy to a Man Study, Sourander A. ym., Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine nro. 161, 2007

Childhood Predictors of Male Criminality: A Prospective Population-Based Follow-up Study From Age 8 to Late Adolescence, Sourander A. ym., Journal of American Academy of Child & Adolescent Psychiatry 45:5, 2006

Rikollisuusriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa, Henrik Elonheimo, Haaste 3/2006

Consequences of school bullying and violence, Christina Salmivalli, Turun yliopisto, 2004

Lääketietokeskus, Internet-sivut lääkeinfo.fi, Pharmaca Fennica

Katsaus pelitutkimukseen: pelit ja väkivalta, Frans Mäyrä, Tampereen yliopisto, hypermedialaboratorio, 4.11.2008

Jokelalaisten nuorten pääministerille 21.11.2007 luovuttama avoin kirje ja adressi median toiminnasta Jokelan ampumavälikohtauksen käsittelyssä

Jokelan koulusurmat mediassa, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Pentti Raittila ym., Tampere 2008

Julkisen sanan neuvosto ja Journalistin ohjeet, Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistys, 1.1.2005

Trauma ja journalismi, Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille, Dart Center for journalism & trauma, Koonnut ja toimittanut Mark Brayne, Suomennos Marja Hakola, 30.11.2007

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut

- Pretty v. Yhdistyneet Kuningaskunnat, 29.4.2002
- Peck v. Yhdistyneet Kuningaskunnat, 28.1.2003
- Gourguenidze v. Georgia, 17.10.2006
- Evans v. Yhdistyneet Kuningaskunnat, Suuri jaosto, 10.4.2007
- Hachette Filipacchi ym. v. Ranska, 14.6.2007
- Reklos ja Davourlis v. Kreikka, 6.9.2007
- Pfeifer v. Itävalta, 15.11.2007

Journalistin sananvapaus, Päivi Tiilikka, WSOYpro, Juva, 2008

Jokela-ilmiö, Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia, toimittanut Tommi Hoikkala ja Leena Suurpää, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 18.12.2007

Hallinnonaloilla käynnistetyt, käynnissä olevat tai suunnitellut toimet Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisten johdosta, Sisäasiainministeriö, Sisäisen turvallisuuden sihteeristö, Muistio 4.2.2009

Tutkintalautakunnan haastattelut ja kuulemiset

Valtionhallinnon työryhmät

Valtioneuvoston kanslian asettama ministeriöiden yhteistyöryhmä

Valtioneuvoston kanslia asetti 14.12.2007 ministeriöiden yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä oli sovittaa yhteen Jokelan tapahtumien seurauksena eri hallinnonaloilla tarvittavaa toimintaa ja parantaa vastuuministeriöiden välistä tiedonkulkua. Ryhmä koostui sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, opetusministeriön, valtioneuvoston kanslian, ulkoasiainministeriön, oikeusministeriön, sisäasiainministeriön, puolustusministeriön, valtiovarainministeriön ja valtiokonttorin virkamiehistä.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön virkamiesryhmä

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö perusti 8.11.2007 Jokela-virkamiestyöryhmän, joka kokoontui seitsemän kertaa. Työryhmässä olivat edustettuina sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, opetusministeriö, Kansanterveyslaitos, HUS, Stakes, Opetushallitus, Tuusulan kunta, Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys ja Suomen Punainen Risti. Työryhmän tehtävänä oli keskittyä kriisin alkuvaiheessa tarvittavan tuen järjestämiseen ja sen selvittämiseen, mitä apua ja tukea uhrit, heidän omaisensa, Jokelan koulukeskuksen oppilaat ja henkilökunta sekä Tuusulan kunta tarvitsevat. Työryhmän tuli varmistaa, että tapahtuman hoidosta vastuussa olevat saavat tarvittavan tuen sekä huolehtia siitä, että tarvittavilla tukitoimilla on selkeät vastuutahot. Lisäksi ryhmän tuli arvioida ja suunnitella toimia lasten ja nuorten pahoinvoinnin vähentämiseksi. Työryhmän työskentelyn päätyttyä yhteistyö jatkui erikseen nimetyn hankeryhmän voimin.

Opetusministeriön Jokela-ryhmä

Opetusministeriön työryhmän tehtävänä oli valmistella ja koordinoita toimia, joilla tuetaan koulu yhteistyötä ja rakennetaan turvallisuutta. Yhteistyöryhmässä olivat mukana Suomen Kuntaliitto, Opettajien Ammattijärjestö ry, Suomen Rehtorit ry, Opetushallitus ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, lapsiasiavaltuutettu, Lasten ja nuorten politiikkaohjelman ohjelmajohtaja sekä opetusministeriön yleissivistävän koulutuksen, ammatillisen koulutuksen, nuoriso- ja viestintäyksikön edustajat. Ryhmä kokoontui kuusi kertaa 9.11.2007 ja kevään 2008 välisenä aikana.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. (09) 160 03
www.om.fi

PB 25
00023 STATSRÅDET
tfn (09) 160 03
www.jm.fi